DELAVRANCEA

DELAVRANCEA

Apus de soare

196

BPT

196

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

Clubul cărții digitale 2022

DRAGI CITITORI,

„Biblioteca pentru toți" își alcătuiește în momentul de față un plan de apariții de 1.000 de numere. Pentru ca acest plan să reflecte dorințele dvs., vă rugăm să ne scrieți :

— ce titluri ați vrea să apară în următorii ani ?

— ce cărți apărute în colecția noastră v-au plăcut mai mult ?

— ce prefețe vi s-au părut mai interesante, care dintre ele au fost mai puțin utile și de ce ?

— dacă tabelul cronologic vă ajută în sistematizarea datelor despre scriitorul respectiv ?

— precum și orice alte propuneri pentru îmbunătățirea colecției noastre.

Scrieți-ne pe adresa :

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Redacția „Biblioteca pentru toți"
B-dul Ana Ipătescu nr. 39
Raionul 30 Decembrie — București.

Lei 5

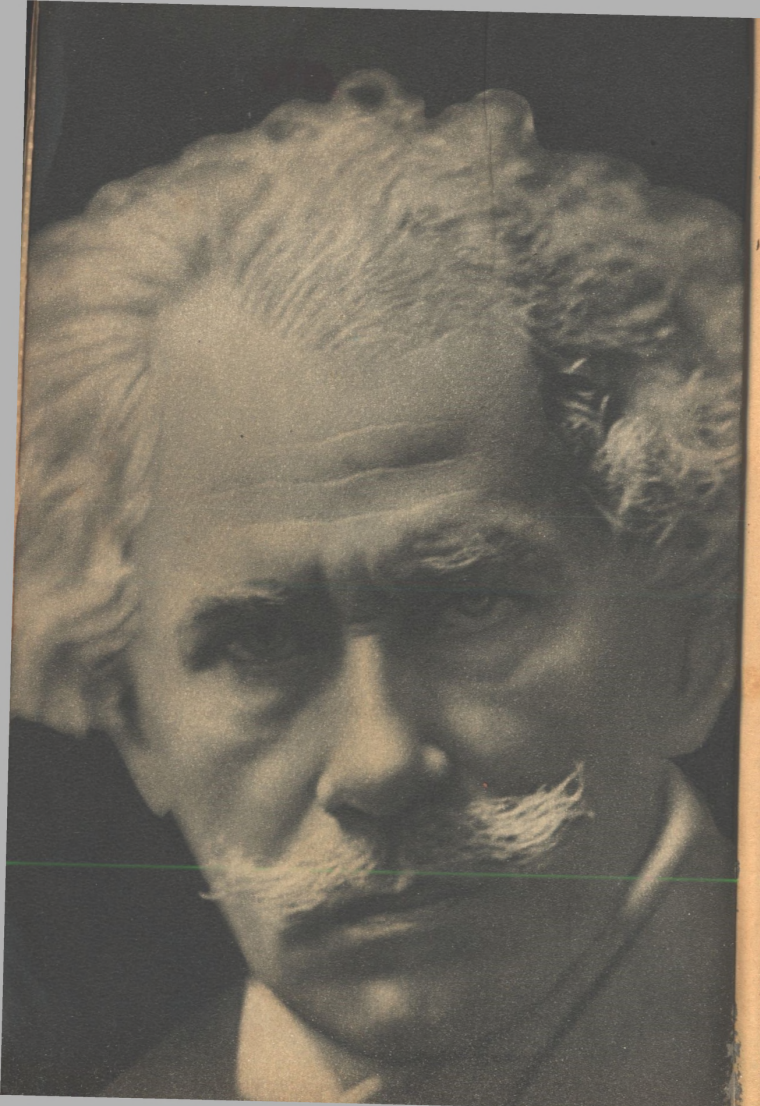

1086

BARBU DELAVRANCEA

Apus de soare

(Apus de soare, Viforul,
Luceafărul, Hagi-Tudose)

1963

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Clubul cărții digitale 2022

Prefață și tabel cronologic de *Al. Săndulescu*

Textele volumului de față sînt reproduse după ediția Delavrancea, *Opere alese*, vol. II *(Teatru)*, E.S.P.L.A., 1958.

Prefață

În 1893, cînd publica în revista *Viața* articolul *Cultul celor mici*, în care aducea un călduros elogiu eroilor anonimi, Delavrancea își anunța, poate fără să știe, subiectul dramelor sale istorice. Dezgustat de lumea domnului Vucea, a Paraziților și a lui Hagi-Tudose, scriitorul dorea să zugrăvească „*o galerie de imagini curate și luminoase, rechemate din umbra trecutului eroic*", pe care să le opună societății burgheze, „*prezentului tulbure, molatic și fără relief*".[1] Dar evoluția ulterioară a lui Delavrancea, angajarea lui tot mai activă în politica celor două partide, liberal și conservator, abandonarea aproape totală a activității literare păreau să lase foarte puțini sorți de izbîndă acestui deziderat. Tumultuosul orator de la sala Dacia devine peste puțină vreme (1894) deputat și apoi — în 1899 — primar al Capitalei, se aruncă în vîrtejul campaniilor electorale, pregătindu-se să ocupe un fotoliu ministerial. Presa democrată a vremii îl ironiza pe bună dreptate pe „domnul Palavrancea", iar anumite condeie ale criticii regretau că autorul atîtor nuvele realiste se îndepărta de literatură, părăsindu-și uneltele... Nimeni nu mai credea în virtutile scriitorului,

[1] Delavrancea — *Cultul celor mici*, în *Viața*, I (1893), nr. 1 (28 nov.), pp. 2—3.

după cincisprezece ani de discursuri și întruniri politice, de interpelări și riposte, care l-au situat nu o dată în afara intereselor populare. Și totuși, în 1908 el publică basmul *Stăpînea odată*, iar în 1909—1910 dă la iveală trilogia Moldovei — *Apus de soare*, *Viforul* și *Luceafărul* —, răspunzînd parcă vechilor sale gînduri, exprimate în articolul *Cultul celor mici*. „Galeria de imagini" pe care o proiecta se îmbogățește dintr-o dată cu cîteva tablouri memorabile, cum sînt cele ale lui Ștefan cel Mare sau Luca Arbore.

Ce anume l-a îndemnat pe Delavrancea să întreprindă o evocare de asemenea proporții a trecutului ne-o explică în parte rîndurile sale din 1893, dar pe de-a-ntregul o foarte importantă scrisoare a lui Caragiale către Vlahuță. Argumentînd ideea că activitatea cetățenească îi este indispensabilă scriitorului și dînd exemplul lui Dante, autorul *Scrisorii pierdute* se referea și la Delavrancea, a cărui activitate politică în slujba partidelor burgheze generase consecințe literare pozitive, prin contrast: *„Afară de amărăciunile pe care i le-au adus lui personal amestecul și tăvălirea în luptele politice, ce pagubă a avut el ca poet din frămîntarea lui de partizan?... înclin mult a crede că dacă nu gusta pînă la drojdii acele amărăciuni, n-ar fi avut în (cum zici foarte nimerit) «vremea asta așa de tulbure, / așa de acră și fără nici o credință» viziunea aceea care se numește «Apus de soare»...“* [1]

Trilogia Moldovei îi apărea lui Caragiale ca rod al unei triste experiențe de viață, ca rezultat al ciocnirii dintre aspirațiile patriotice ale scriitorului și societatea burgheză. Evocarea trecutului istoric izvora, prin urmare, dintr-un profund sentiment de dezgust față de tipurile și moravurile pe care le zugrăvise în *Hagi-Tudose*, *Paraziții* și *Iancu Moroi*. Nu era din partea lui Delavrancea

[1] I. L. Caragiale — *Opere*, F.P.L.A., vol. IV, 1938, pp. 229—230.

un act de evaziune în trecut şi de elogiere sămănătoristă a vremurilor patriarhale, ca de pildă în povestirea *Odinioară*, ci un mod indirect de a-i critica pe contemporani. Tradiţia literaturii romîne a secolului al XIX-lea îi oferea de altfel exemple strălucite în această direcţie, prin opera lui C. Negruzzi, Alecsandri, Hasdeu, Odobescu, Eminescu.

Spre a înfăţişa epoca lui Ştefan cel Mare, scriitorul avea nevoie, cum singur o spusese cu mulţi ani înainte, de a concepe trilogia, ca *„prin studii numeroase şi grele să-şi reînvie în minte, să trăiască cu acea epocă pe care o descrie"* [1]. Cu alte cuvinte, era necesar să pornească la o amplă investigaţie a documentelor istorice, care să-l familiarizeze cu atmosfera vremii şi să-i ofere datele mari ale acţiunii şi conflictului.

Principala sursă de informare a lui Delavrancea au constituit-o *Letopiseţele moldoveneşti* publicate de M. Kogălniceanu şi, în primul rînd, cronica lui Grigore Ureche. De acolo a împrumutat ştirile privitoare la portretele morale ale lui Ştefan, Ştefăniţă şi Rareş, precum şi datele privind o seamă de fapte şi evenimente (expediţia în Pocuţia, otrăvirea lui Ştefăniţă de către doamna Tana, fuga lui Rareş în Ardeal ş.a.). Tot de acolo au fost extrase cele mai multe nume ale boierilor : Şendrea, Costea, Tăut, Cărăbăţ, Şarpe, Arbore, Toader, Nichita, Sima, Groza, Hîrea, Trotuşanu.

Este interesant să observăm că, în genere, Delavrancea nu denaturează adevărul istoric şi nu cade în anacronisme. Invenţia lui artistică lucrează în spiritul documentului, pe care-l respectă adesea pînă la litera lui. De pildă, cei doi medici din Occident, care vin să-l îngrijească pe Ştefan cel Mare, sînt persoane autentice, care au trecut în *Apus de soare* cu numele lor original.

[1] De la Vrancea, *Lupta literară*, V, în *Lupta*, 18 ian. 1887, p. 2.

Ambasadorii lui Ştefan cel Mare l-au adus pe Johann Klingensporn de la Nürnberg [1], iar pe Ieronimo da Cesena — de la Veneţia. Doftorul Şmil fusese trimis de hanul tătarilor. Fapte întîmplate şi atestate în documente sînt şi operaţia suportată de Ştefan, complotul boierilor trădători şi înscăunarea lui Bogdan. [2] Numai întemeiat pe o asemenea informaţie multilaterală putea scriitorul să realizeze ideea de a evoca o epocă zbuciumată din istoria Moldovei. Şi numai dragostea sinceră de patrie putea să-i stimuleze într-atît pasiunea de cercetare a cronicilor şi letopiseţelor, ca şi a unor scrieri de strictă specialitate.

Pînă la Delavrancea, drama istorică în literatura română înregistrase trei mari momente: *Răzvan şi Vidra* a lui B. P. Hasdeu (1867), *Despot-vodă* a lui V. Alecsandri (1886) şi *Vlaicu-vodă* a lui Al. Davila (1902). Opere de o valoare deosebită, care au intrat încă de atunci în repertoriul nostru naţional, nici una dintre piesele amintite nu aducea pe scenă un erou aşa de copleşitor prin personalitatea lui precum Ştefan cel Mare din *Apus de soare*. Virtuţile lui de domn patriot şi viteaz, de conducător bun şi înţelept le depăşesc în literatură, ca şi în istorie, cu mult pe ale lui Răzvan, Tomşa sau Vlaicu. Delavrancea se găsea în faţa unei sarcini infinit mai grele decît predecesorii săi, şi dacă în modul de rezolvare artistică (teatrală) descoperim unele laturi mai puţin reuşite, ele se datoresc şi alegerii unui asemenea erou titanic.

Figura lui Ştefan cel Mare este prezentă, într-un fel sau altul, în toate cele trei piese ale trilogiei. Ea constituie pivotul, în jurul căruia se axează conflictele, caracterele, acţiunile, ea reprezintă unitatea de măsură a

[1] N. Iorga, *Acte şi fragmente cu privire la istoria românilor, adunate din depozitele de manuscrise ale Apusului*, vol. I—III, 1895—1897.

[2] C. Esarcu, *Ştefan cel Mare. Documente descoperite în arhivele Veneţiei* (1874).

celorlalte personaje. În raport de Ştefan şi de testamentul său politic se definesc şi Ştefăniţă din *Viforul*, şi Rareş din *Luceafărul*, şi boierii, împărţiţi în două tabere. La baza trilogiei lui Delavrancea, ca element unificator, stă ideea dragostei de patrie, din păcate realizată cu mijloace artistice inegale. În fiecare piesă, conflictul va înregistra ciocnirea dintre eroii credincioşi faţă de voinţa şi testamentul marelui domn moldovean şi cei care uneltesc şi trădează, dar nu de fiecare dată conflictul va izbucni cu acelaşi patetism dramatic. În *Luceafărul*, de pildă, vom asista la un spectacol anemic, fără vlagă, tocmai pentru că lipseşte dramatismul, încleştarea puternică a unor forţe contrarii.

Piesa care-şi găseşte răsunetul cel mai larg din întreaga trilogie este, fără îndoială, *Apus de soare*.

Ştefan a ajuns bătrîn, purtîndu-şi tot mai anevoie piciorul rănit cu mulţi ani în urmă, în luptele de la Chilia. Îşi dă seama că i-au slăbit puterile, că trupul său nu mai e al viteazului de la Războieni şi de la Podul-Înalt. Dar sufletul i-a rămas tînăr, şi cînd e să pornească la bătălie, parcă uită şi de boală, şi de vîrsta covîrşitoare. *Omul* a îmbătrînit, şi-a pierdut admirabila forţă fizică de altădată, în timp ce *domnul* şi-a păstrat intactă tinereţea firii, a îndemnurilor nobile, spre binele ţării şi al obştii. De aici, conflictul psihologic al dramei *Apus de soare*, aşa-zisul conflict intern, cum l-au denumit unii critici ai vremii. Mai există însă în piesă şi un conflict de natură socială, în genere mai puţin discutat, care, pe de o parte, oferă situaţii concrete de exprimare a zbuciumului psihologic, pe de alta evidenţiază caracterul patriotic al domniei lui Ştefan. Raporturile dintre domn, boieri şi popor, ciocnirea voievodului cu cei care vor să trădeze constituie fundalul absolut necesar al evoluţiei personajelor şi în primul rînd a eroului principal.

Ştefan cel Mare, în piesa lui Delavrancea, ne apare ca tipul desăvîrşit al domnului cu dragoste de ţară, drept, înţelept şi viteaz, care s-a sprijinit în politica sa pe mica boierime şi pe satele de răzeşi. „*Nimeni nu s-a plîns de judecăţile lui în vreme de pace* — spune cluceru Moghilă cu adîncă evlavie — *ori că-n războaie n-a sărit unde a fost mai greu.*"

Oştenii se adună la chemarea voievodului, fără zăbavă, deoarece „*boieri, curteni, răzăşi, ţărani — una în faţa domnului*". Toţi îl numesc „slăvitul", „preaslăvitul nostru stăpîn". Ştefan e conducătorul care-i poartă din victorie-n victorie, prietenul care le aruncă o vorbă de duh, ca lui Moghilă, care nu se pricepea să dăltuiască un stîlp de hotar, Ştefan e părintele iubitor, care-i răsplăteşte mărinimos, dăruindu-le ocini şi întărindu-le stăpînirea cu hrisoave şi urice pecetluite :

Ştefan, Ştefan domn cel mare,
Samăn pe lume nu are...

Aceasta este imaginea pe care a transmis-o veacuri de-a rîndul tradiţia populară, imagine pe care a preluat-o şi Delavrancea. În *Apus de soare*, Ştefan ca domn îşi păstrează intactă însufleţirea luptătorului viteaz, dorinţa de a porni la bătălie, ca în tinereţe. Adunarea oştenilor îi produce o stare de adevărat extaz, o efuziune lirică de poem sublim : „*I-auz şi-i văz, îi văz şi-i auz... O! cum se varsă apele în Siret, aşa vin şuvoaiele în Suceava la chemarea voievodului lor!... Auziţi?... «Subt poale de codru verde»... !*"

Ştefan întreprinde expediţia în Pocuţia, de unde se întoarce cu rănile sîngerînde, şi în suflet cu primele semne vizibile ale dramei sale. „*Ce te doare, păcatele mele?*" îl întreabă îngrijorată doamna Maria. „*Nimic pe domnu Moldovei...*" răspunde Ştefan. „*Ce e durerea?*"... „*Şi toate pe Ştefan Muşatin, fiul lui Bogdan şi nepotul lui Alexandru cel Bun.*" (s.n.) *Omul*

începe să se îndurereze de soarta lui, începe să-şi presimtă sfîrşitul. Marele merit al lui Delavrancea este tocmai de a ne fi zugrăvit frămîntările acestui om excepţional (ca eroul oricărei drame romantice), de a-l fi surprins într-un moment foarte dramatic al vieţii lui. Iată-l amintindu-şi melancolic o iubire din tinereţe şi trimiţîndu-l pe Rareş să afle adevărul că e frate cu Oana şi deci fiu al domnului. Iată-l amestecînd în glas obişnuita lui însufleţire cu mîhnirea bătrîneţii şi poate a unor fapte neîmplinite : *„Să nu ocoleşti nici deal, nici vale, nici munte, nici iaz, nici codri... pînă în Hîrlău. Şi să-i spui Răreşoaii aşa : «Mamă, mie mi-a venit ceasul, vreau să mă însor, şi mireasa mea e bună, frumoasă, fără părinţi, este Oana de la curtea Mariei, a bietului domn al Moldovei».“* Pentru o clipă, el trăieşte cu ani în urmă şi, furat de amintire, îi strigă voinicului pornit în galop : *„Mă... multă sănătate Răreşoaii!“*, revenindu-şi imediat şi cerînd iertăciune doamnei Maria, care asistă înţelegătoare la întreaga scenă.

Omul Ştefan abia se mai sprijină în sabie, mantia o simte grea pe umeri, puterile-i sînt istovite. Dar *domnul* Ştefan îşi impune voinţa, îşi stăpîneşte durerea în timpul operaţiei, rămîne treaz pînă în ultima clipă, veghind cu grijă de părinte la destinele ţării. *Domnul* învinge slăbiciunile *omului*, prin calităţile lui, pe care nu se dau în lături să i le recunoască chiar şi duşmanii.

Conflictul psihologic se nuanţează şi se adînceşte de îndată ce Ştefan află de uneltirile lui Ulea, adică de îndată ce izbucneşte şi conflictul social. Boierii complotişti se izolează încă din actul I, cînd, la sfatul domnesc ce are loc în legătură cu Pocuţia, ei încearcă să invoce sănătatea şubredă a voievodului, îndemnîndu-l să renunţe la o nouă bătălie. Orbiţi de dorinţa de a pune mîna pe putere şi convinşi că rana va grăbi sfîrşitul lui Ştefan, ei vorbesc despre domn ca despre un personaj al trecutului. Din discuţia lor, înţelegem limpede linia

politicii lui Ştefan, îndreptată împotriva marii boierimi: *„În curînd, scaunul Moldovei e văduv* — anunţă cu o bucurie abia reţinută trădătorul Ulea. *Piciorul lui Ştefan obrinteşte. Încheieturile lui sînt prinse. Bietul domn! Mare a fost...* C ă d e m ă r i r e a l u i n u m a i s u f l a n i c i u n b o i e r..." (s.n.). Boierii nu pot ierta domnului simpatia pentru răzeşime, şi în genere pentru oamenii de merit pe care-i ridicase în ranguri:

„Drăgan: *A fost bun... nu zic.*

Stavăr: *Şi drept...*

Drăgan: *Cu ţara, da...*

Stavăr: *Pe noi ne-a cam scurtat...*

Drăgan: *Boier, răzăş, ţăran supus, era totuna în faţa lui.*

Stavăr: *Moşiile le împărţea numai la ostaşi...*

Drăgan: *Din supuşi îşi făcea răzăşi, din răzăşi — boieri sadea.*

Stavăr: *Ce era boierul de sfat Cosma Şarpe? Nimic. Un răzăş. După bătălia de la Cosmin, îl boieri, ş-acum e în divanul ţării...*"

Visurile celor trei de a instala „o epitropie", adică de a prelua puterea după moartea lui Ştefan, sînt însă spulberate curînd. Fără să vrea, Oana, aflată într-un coridor din apropiere, ascultase planul uneltitorilor, şi bineînţeles îl aduse la cunoştinţa lui Ştefan. Conflictul social nu va căpăta dimensiuni ample, pentru că forţele care se ciocnesc sînt profund inegale. În schimb, el va reliefa şi mai bine conflictul psihologic dintre Ştefan cel Mare şi Ştefan Muşatin, dragostea de ţară şi modestia superbă a domnului: *„Eu am fost biruit la Războieni şi la Chilia, Moldova a biruit pretutindenea"*. E aici o excelentă metaforă a legăturilor cu poporul, o recunoaştere a faptului că istoria e creată de masele anonime, deţinătoare a marilor virtuţi morale şi patriotice. „Slăvitul" Ştefan se închina cu respect în faţa patriei, pe care, simţind că o părăseşte pentru totdea-

una, o lăsa moştenire pe vecie urmaşilor, în cadrul unei emoţionante viziuni apoteotice.

Porniţi să-şi ţească urzelile pînă la capăt, uneltitorii acţionează din umbră. Ulea, pretextînd că e bolnav, nu se înfăţişează la sfatul domnesc adunat în vederea înscăunării lui Bogdan. Ştefan, care aflase intenţiile lor trădătoare, îi ţine sub ochi, şi deocamdată îi potopeşte cu apostrofe sarcastice pe cei prezenţi, stolnicul Drăgan şi jitnicerul Stavăr :

„Ştefan : *Du-te la paharnicul Ulea... Şade lîngă castel... Cine mă iubeşte e-aproape de mine...* Nu e aşa, stolnice Drăgan ? (S.n.)

Stolnicul Drăgan : *Da, măria-ta...*

Ştefan : *Du-te şi-i spune că eu şi jitnicerul Stavăr dorim să-l vedem. Nu doreşti, Stavăr ?*"

Cînd apare Ulea, domnul i se adresează cu o ironie tăioasă, rău prevestitoare : „*A ! Paharnice... scumpa dumneavoastră sănătate...*"

Boierii complotişti însă nu se liniştesc. Ei fac agitaţie în favoarea lui Ştefăniţă, pe atunci minor. Încă o dată, domnul învinge slăbiciunile şi neputinţele omului, ridicîndu-se din pat, şi — de data aceasta — ucigîndu-i cu mîna lui pe trădători. Era ultimul act de dreptate pe care-l înfăptuia, spre a-şi consolida voinţa şi testamentul său politic.

Despre drama *Apus de soare*, critica din trecut a emis părerile cele mai contradictorii. I s-a reproşat neveridicitatea istorică, i s-au contestat acţiunea şi conflictul dramatic ; unii au preţuit poezia, alţii — elementul tragic modern ; unii au susţinut caracterul epic al dramei, alţii — valoarea ei de poem liric. În genere, s-a spus cam tot ceea ce se putea spune despre *Apus de soare* şi în bine, şi în rău, dar cu o mare lipsă de proporţii în aprecieri, cu exagerări nepermise într-o direcţie sau alta.

Nu vom putea subscrie niciodată cu cei care au criticat

piesa pentru așa-zisa neverosimilitate a conflictului, dar le vom da dreptate acelora care au observat acțiunea dramatică prea înceată, prea *literară* și puțin scenică. Resimțim și noi caracterul greoi al unor tirade epice și mai ales absența unui grup de adversari puternici. Figura lui Ștefan nu are o contrapondere suficientă. Ea îi copleșește pe toți ceilalți, care apar în genere estompați, fără o individualitate precisă. Doar Oana, ființa devotată și iubitoare, doftorul Șmil, mereu priceput să răspundă cu respect și supunere la întrebările voievodului, și într-un fel doamna Maria se detașează ca personaje de sine stătătoare. Cît privește pe Ulea, Drăgan și Stavăr, ei nu dispun nici pe departe de calitățile necesare, adică de forța uzurpatorilor clasici. Sînt firavi, lipsiți de ingeniozitate și repede eliminați din acțiune. Din această cauză, *Apus de soare* nu e atît o dramă shakespeariană, așa cum este *Viforul*, cît un poem dramatic în felul misterelor medievale (piese de teatru care se scriau și se reprezentau în evul mediu), așa cum o caracteriza cu o fină intuiție Caragiale : „Apus de soare *este o dramă în genul așa-numitelor mistere sacre ale patimilor Domnului, un gen teatral care are o foarte apropiată înrudire cu genul de pictură numit fresc. Amîndouă aceste genuri de artă s-au născut cam în aceeași vreme, în veacurile de mijloc, sub primele licăriri ale Renașterii. Amîndouă seamănă mult prin toate pornirile inspirației și prin întreaga manieră de expresie : proporții largi, mai mari ca măsura naturală, simplicitate maiestoasă, coloare hotărîtă, lipsa de nuanțe intermediare și de clarobscur, desen viguros și, mai presus de toate, o sinceritate de concepție și o naivitate de expresie pe care numai ferventa credință le poate insufla.*" [1] :

[1] I. L. Caragiale — *Apus de soare, cîteva note* în Opere, F.P.L.A., vol. V, pp. 333—334.

Multe din elementele caracterizării de mai sus se aplică întocmai dramei lui Delavrancea, individualizînd-o excelent, din punct de vedere critic : proporții largi, mai mari ca măsura naturală, simplicitate maiestuoasă, sinceritate de concepție, naivitate de expresie.

Citind *Apus de soare*, remarcăm că nu e scrisă de un om de teatru, ci de un poet inspirat, care și-a adorat eroul și care a întruchipat în el, cu patos nereținut, un mare sentiment, patriotismul, ce tinde nu o dată să atingă sublimul. Piesa, în ansamblu, întîmpină unele dificultăți la punerea în scenă, dar personajul central, printr-o bună, dacă nu excelentă interpretare, așa cum a fost la premieră a lui Constantin Nottara, iar în zilele noastre a lui G. Calboreanu, cucerește publicul de la bun început. Ștefan e un erou îndrăgit — pentru spiritul său de sacrificiu, pentru drama lui, pentru iubirea lui de patrie, care mișcă pînă la lacrimi.

Aproape concomitent cu *Apus de soare*, a cărui premieră a avut loc la 4 februarie 1909, Delavrancea a scris drama *Viforul*, reprezentată pentru prima dată la 27 noiembrie 1909. Intenția de a-l pune față-n față pe Ștefăniță cu Luca Arbore fusese anticipată cu vreo patru decenii înainte de Eminescu în *Mira* (1868—1869), una dintre încercările lui dramatice de tinerețe. Este puțin probabil ca autorul *Viforului* să fi cunoscut schița dramei istorice a marelui său înaintaș. Viziunea diferențiată a trecutului, dacă ne gîndim la *Scrisoarea III-a* sau la o poezie ca *Umbra lui Istrate Dabija-voievod*, le aparține însă amîndurora. Figura lui Ștefăniță nu evocă nici pe departe măreția trecutului istoric, ci nimicnicia acelora care nu s-au făcut vrednici de a respecta legatul patriotic al lui Ștefan cel Mare, lăsat urmașilor cu limbă de moarte. Ștefan descindea, ca erou literar, din familia bătrînului Mircea, care-și „*apără sărăcia și nevoile* și

neamul", în vreme ce zvînturatul Ştefăniţă se alătură cetei de cheflii a lui Dabija-vodă, sporind beţia vinului cu beţia scelerată a sîngelui.

Ştefăniţă îi prilejuieşte lui Delavrancea o dramă de altă factură şi tonalitate, structural deosebită de prima piesă a trilogiei. Avea dreptate să observe Liviu Rebreanu că *Viforul „este cea mai teatrală dintre toate lucrările dramatice ale autorului. Poate şi cea mai dramatică în înţelesul scenic al cuvîntului."* [1] Într-adevăr asistăm acum la evoluţia trepidantă a unui conflict puternic, la ciocnirea unor caractere de valori aproximativ egale, ascultăm un dialog viu, care a lichidat în mare parte digresiunile epice, relatările discursive ce împovărau uneori firul acţiunii în *Apus de soare*. Furtunosul, înviforatul Ştefăniţă nu mai e singurul erou bine reliefat al piesei, singurul *caracter*, nu mai e o personalitate, care să-i eclipseze pînă la eliminare pe ceilalţi. Lui i se opun boierii patrioţi, în frunte cu Luca Arbore, i se opun Doamna Tana, Oana, adică personaje efectiv dramatice.

Privit în ansamblul trilogiei, conflictul din *Viforul* preia elementele celui din *Apus de soare*. Ştefăniţă dezvoltă la maximum forţele distructive, înfăţişate acolo prin Ulea, iar Luca Arbore şi ceilalţi boieri patrioţi reprezintă testamentul politic al lui Ştefan cel Mare, cultul amintirii şi al recunoştinţei pioase faţă de marele domn. Cu Ştefăniţă, Delavrancea realizează tipul tiranului feudal, în tradiţia lui Alexandru Lăpuşneanu creat de C. Negruzzi, tip care se găseşte la antipodul viteazului şi înţeleptului Ştefan. El nu păstrează nimic din calităţile bunicului, din faima aceluia de conducător încercat şi preţuit de către mulţi dintre oamenii de stat ai vremii. Ştefăniţă e un ins orgolios, punînd mai presus jignirile personale decît interesele ţării, un individ ros de invidie pe umbra marelui Ştefan, pe boierii care-l întrec la

[1] Liviu Rebreanu, *Viforul*, în *Rampa*, 19 sept. 1912, p. 2.

tragerile cu arcul, un tip răzbunător şi odios, trăind beţia sîngelui, ca un Macbeth sau Richard al III-lea. Dacă în *Apus de soare* construcţia conflictului şi a caracterelor urmează formula unui poem dramatic, apropiat, cum nota Caragiale, de misterele medievale, în *Viforul* ea foloseşte din plin modelul tragediilor shakespeariene, şi mai cu seamă ale acelora care aduc în primplan eroi monstruoşi, cruzi, bestiali. Nu e greu să observăm că această caracterizare pe care i-o face Malcolm lui Macbeth : *„e sanghinar, mulieratic, avar, mincinos, fals, violent, răutăcios, posedînd toate viţiile ce au nume"* i se potriveşte aidoma lui Ştefăniţă, aşa cum nebunia Ofeliei, care-şi pierde minţile de durere, i se potriveşte Oanei după moartea lui Cătălin. Procesul de influenţă se explică şi prin faptul că Delavrancea era un vechi admirator al marelui brit, dar şi prin tematica similară, care l-a condus vrînd-nevrînd spre experienţa shakespeariană.[1]

Fără să fie un uzurpator de tipul lui Richard al III-lea, Ştefăniţă are şi el de uzurpat ceva, şi anume, umbra glorioasă şi amintirea lui Ştefan cel Mare, care pluteşte peste tot în castelul de la Suceava. Oana, Doamna Tana, boierii nu mai contenesc poveştile despre vremea „slăvitului" :

„Doamna Tana : *În acest castel învechit, toate mi se par noi. Sălciile-l plîng, şi ulmii bătrîni îl cîntă. Povesteşte-mi, Oana, de sfîntul, că tare mi-e dor de el...*

Oana : *Da, cuibul vulturului, în părăsire... Cîţiva ostaşi în metereze... Bine că mai poposi Ştefăniţă şi p-aici...*

Doamna Tana : *Cum era la trup ?*

Oana : *Micşor, dar trezea codrii cu chiotul lui... Cînd păşea, se cutremurau oţelele pe el... Parcă-l văz... Îl am în ochi, în inimă, în suflet... Îl simţ în mîini... Aşa*

[1] Vd. şi studiul *Influenţe shakespeariene în trilogia dramatică a lui Delavrancea* de Zoe Dumitrescu-Buşulenga în *Limbă şi literatură*, vol. VI, 1962.

scutura pletele albe... Așa răsucea mustața... Așa aducea paharul la gură...

Doamna Tana : *După biruințI...*

Oana : *Da, și toată viața, căci toată și pe toți i-a biruit...*"

Asemenea amintiri îl irită pe Ștefăniță, îi scormonesc invidia și dorința de a se elibera de sub tutela bunicului și de a înlătura orice alte rigori morale, unanim recunoscute. Pe tînăra Doamna Tana o dă uitării, petrecindu-și zilele și nopțile cu poloneza Irma, travestită de ochii lumii în contele Irmski ; pe boierii bătrîni îi înfruntă cu asprime și-i umilește ; pe Cătălin, soțul Oanei și fiul lui Arbore, pune să-l ucidă la vînătoare, deschizînd cu aceasta drumul unui lung șir de crime. Tovarășul de chefuri al bețivanului Mogîrdici și al vicleanului Moghilă voiește să conducă el și numai el, să dispună de toți și de toate, după bunul său plac. Prezența lui Arbore, care intervine mereu cu sfaturile și experiența lui politică, îl stînjenește. De aceea îi și face de petrecanie, măsluind o scrisoare și denunțîndu-l pe bătrînul hatman ca pe un trădător și un mișel. Nedumeriți și indignați, boierii cer să se cerceteze temeinic și să se vadă îndeaproape cum stau lucrurile, să nu fie judecat în pripă tocmai un om de prestigiul lui Arbore. Dar Ștefăniță dă replici pe măsura caracterului său de tiran feudal, implacabil pînă la absurditate :

„Vistiernicul Ieremia : *Atunci cum să cercetăm pîra ce i se aduce ?*

Ștefăniță : *Am cercetat-o eu !*

Vistiernicul Sima : *Cum să-l judecăm ?*

Ștefăniță : *L-am judecat eu !*

Vornicul Cărăbăț : *Și după care lege ?*

Ștefăniță : *Legea sînt eu !*"

Deși în realizarea figurii lui se observă unele tendințe naturaliste (Delavrancea subliniază mereu, mai cu seamă spre sfîrșit, caracterul patologic al lui Ștefăniță, ceea ce

i-ar explica într-un fel actele demențiale), eroul are perfectă luciditate. El își recunoaște crima după ce pusese la cale asasinarea lui Cătălin și trăise obsesia odioasei lui fapte. Ștefăniță nu e atît un dezaxat, pe cît un ambițios, însetat de putere absolută, rob al unei singure patimi, ca și Hagi-Tudose, patimă care-l dezumanizează. Invidia și orgoliul lui, prin hipertrofiere, devin beție de sînge, sete de a ucide. Și în acest moment, cînd, neclintit în hotărîrea lui, refuză să dea ascultare tuturor rugăminților, chiar și acelora venite din partea Doamnei Tana, Ștefăniță crede a-și fi realizat scopul, consolidarea tiraniei nelimitate: *„Răzvrătiții!... O! ho! ho! Toți Arbori?... La pămînt codrul, și-o să-mpădurim din nou!...“* Dar lupta cu codrul, care simbolizează aici mai mult decît boierimea credincioasă politicii lui Ștefan cel Mare, se sfîrșește prin însăși pieirea tiranului. Ca în *Macbeth*, Doamna Tana îi strigă îngrozită ucigașului ei soț: *„O! Ești plin de sînge, Ștefăniță!“*, ca scurtă vreme după aceea să-i toarne în vin o licoare otrăvită, care-l răpune de îndată pe freneticul criminal. Gestul Doamnei Tana, repetînd o situație similară din *Alexandru Lăpușneanu*, este perfect motivat, prin întreaga dramă a femeii părăsite, înșelate și umilite de un soț infidel, căzut pe cea mai de jos treaptă a imoralității.

În realizarea *Viforului*, Delavrancea a demonstrat o bună capacitate de nuanțare și de individualizare a personajelor, o mai precisă și o mai clară viziune a situațiilor dramatice decît în *Apus de soare*. Conflictul dintre domn și boieri atinge o încordare maximă, fără ca autorul să recurgă la simplificări sau la soluții facile. Ștefăniță nu e un simplu călău impasibil, ci un tip frămîntat, agitat de nerăbdare înaintea unei crime și apoi cuprins de obsesia ei, ca în cazul rostogolirii lui Cătălin de pe stîncă. Temperament crud, el știe să joace o clipă rolul omului sincer și grijuliu față de Arbore, ca imediat să devină același tip sadic, de o veselie

zgomotoasă la chiolhanurile cu cei doi însoțitori, Mogîrdici și Moghilă, de o furie turbată față de adversari.

Întreaga evoluție a personajului principal n-ar fi așa de convingătoare din punct de vedere dramatic dacă ea n-ar fi evidențiată prin contrast cu celelalte personaje. Oana, căzută pradă nenorocirii, strigă în delirul ei, ca *Lady* Macbeth, adevăruri crude, care nu-i dau pace lui Ștefăniță. Doamna Tana, mai sobră și mai reținută, se opune și ea cu hotărîre soțului, înfierîndu-l ca pe un ucigaș de rînd. Fire bărbătoasă din familia Ancăi din *Năpasta* lui Caragiale, Doamna Tana îl urmărește pe criminal cu luciditate, adună probe contra lui, și la urmă îl denunță și-l pedepsește cu mîna ei de soție nefericită.

Un alt element de contrast al personajului principal din *Viforul*, poate cel mai important, este Luca Arbore, hatmanul și vechiul portar al Sucevii. El reprezintă în piesă, în modul cel mai direct, voința lui Ștefan cel Mare, încălcată cu atîta sfruntare de nepotul nevrednic. Arbore emoționează, ca și Ștefan, prin acea aură a bătrîneții înțelepte, prin dragostea lui nețărmurită față de Moldova. În același timp, el trăiește tragedia părintelui nefericit, martor înfricoșat al uciderii lui Cătălin. Scena cînd află de moartea fiului, precum și aceea în care se apără de calomnia ce i-o aruncase Ștefăniță, plăsmuind scrisoarea către poloni, sînt de o remarcabilă tensiune dramatică. Iată-l pe Arbore, îndurerat ca rătăcitorul și nealinatul rege Lear :

„De-acum soarele va arde capul meu... pe ploaie și pe viscol nu-l voi acoperi, pînă voi închide ochii și se va deschide pămîntul."

Avînd a se înfrunta cu asemenea personaje, autentice personaje de tragedie, Ștefăniță, ca protagonist al piesei, se conturează și mai pregnant, antrenînd cu sine un conflict care conferă *Viforului* o subliniată valoare scenică. Fără îndoială, ar fi fost nimerit ca Delavrancea să nu accentueze latura morbidă a lui Ștefăniță și să lase ca

eroul să se dezvolte conform conduitei sale de tiran feudal. Dar pe baza celor cîtorva gesturi, atestînd o maladie cerebrală, nu putem trage concluzia, cu totul stranie, a lui Mihail Dragomirescu, exprimată într-o cronică despre *Viforul*:

„O asemenea ființă o pui în cușcă sau o gîtui, dar nu o faci izvor de emoțiuni estetice. Între sufletul lui și al nostru nu e nimic comun. Nefiind suflet omenesc, el nu poate fi zămislit cu adevărat de nici un suflet omenesc; nu poate fi în nici un caz o creațiune. E ceva artificial, fără viață, făcut de un om inteligent, dar nici într-un caz plămădit într-un suflet de poet.“

Afirmația limitativă și clasicizantă a criticului e contrazisă atît de întreaga evoluție a lui Ștefăniță, care nu e numai un ucigaș, dar și un om iubăreț și chefliu, cît și de eroii shakespearieni, pe care i-a studiat autorul. Oare Richard al III-lea nu comite zeci de crime, omorîndu-și, ca un scelerat, rudele cele mai apropiate, și nu este, ca și eroul lui Delavrancea, un infirm? Mihail Dragomirescu nu avea de loc dreptate în caracterizarea făcută lui Ștefăniță, așa cum nu are nici atunci cînd anulează dintr-un condei toate celelalte personaje ale piesei, considerîndu-le *„splendide spărturi din niște statui geniale, cari s-au sfărîmat înainte de a fi înfăptuite“* [1]. Luca Arbore, Oana, Doamna Tana, ca să nu mai amintim de Mogîrdici și Moghilă, sînt eroi cu profundă individualitate, care, alături de Ștefăniță, fac din *Viforul* o valoroasă dramă istorică. Se vede că autorul cîștigase o bună experiență ca om de teatru, pe care, din păcate, n-o va mai fructifica niciodată cu același succes.

*

Nemulțumit probabil ca finalul operei sale de evocare istorică să-l constituie trista figură a lui Ștefăniță, De-

[1] M. Dragomirescu — *Viforul*, în *Convorbiri critice*, 25 dec., nr. 12, 1909, pp. 812—815.

lavrancea încearcă în *Luceafărul* să reînvie anii domniei lui Petru Rareș, care aduceau întrucîtva aminte de glorioasa epocă a lui Ștefan cel Mare. Întreprinderea era dificilă din mai multe puncte de vedere : fiul Răreșoaiei nu prezenta ca erou aceleași resurse dramatice ca marele Ștefan, deci nu se putea asigura cu ușurință un echilibru dramatic al forțelor antagonice ; zugrăvirea unui erou pozitiv, după ce fusese creat *Apus de soare*, presupunea inventivitate și noutate ; în sfîrșit, mijloacele artistice trebuia să fie cel puțin la înălțimea *Viforului*, spre a închega un conflict care să-l capteze pe spectator. Delavrancea își alesese parcă înadins această piesă, ca să-și demonstreze slăbiciunile.

În primul rînd, sîntem obligați să asistăm la o serie de scene, lipsite de interes tocmai pentru că au fost preluate aidoma din *Apus de soare* (împărțirea sineturilor, trădarea lui Crasneș amintind-o pe aceea a lui Ulea, reapariția doftorului Șmil) ; apoi, să-l ascultăm pe Rareș, nu o dată, rostind replici secătuite de orice emoție, povestind la infinit fapte ale trecutului și ținînd discursuri, care ne sugerează debitul ridicat al oratorului Delavrancea.

Dialogurile importante nu au loc pe scenă, ci în afara ei, în cadrul relatărilor, de regulă anoste, plicticoase. Eroii, în genere, povestesc fără noimă, frustrînd acțiunea, și așa foarte anemică. Ceea ce supără în continuare sînt intrările decorative, scenele artificiale de operetă și vorbele mari, care, neavînd o reală acoperire psihologică, emotivă, sună în gol, a metal ieftin.

Nu vom contesta existența unor personaje izbutite, ca de exemplu mucalitul Mogîrdici, care s-a făcut om de treabă, ajungînd miaș în oastea domnului moldovean, sau a unor momente dramatice merituoase, privite separat : sosirea din pribegie a lui Rareș, zidirea în peșteră a celor doi fii ai lui Gritti, sau finalul actului IV, cu demascarea trădătorilor. Dar, în ansamblu, piesa con-

stituie un eşec. Fără un conflict închegat, fără personaje individualizate, fără o acţiune bine definită, în sfîrşit, fără o mişcare dramatică vie, *Luceafărul* nu răspunde menirii căreia îl consacrase autorul. Ştefan şi Ştefăniţă formează într-adevăr termenii reali ai unui conflict, ei aduc în scenă o problematică socială şi psihologică, sînt personajele unor drame, în timp ce Rareş e o copie ştearsă, o umbră. care nu depăşeşte cu mult stadiul unei bune intenţii. Din trilogia Moldovei, valori de mîna întîi rămîn *Apus de soare* şi *Viforul*, prima ca un excelent poem simbolic al dragostei de patrie, deşi nu e scrisă în versuri şi deşi supără prin folosirea abuzivă a muntenismelor. a doua, ca o dramă shakespeariană şi ca un tablou istoric în tradiţia lui *Alexandru Lăpuşneanu* şi a lui *Mihnea-vodă cel Rău.*

*

Cu *Luceafărul*, Delavrancea încheie seria operelor sale de evocare a trecutului eroic, dar nu şi cariera sa de autor dramatic. Aveau să i se mai joace pe scena Teatrului Naţional, în 1911 şi 1912, două piese, amîndouă prelucrări ale cunoscutelor nuvele *Irinel* şi *Hagi-Tudose.* Dacă *Irinel* căzuse încă de la premieră, pe bună dreptate — înrudindu-se cu *Luceafărul* din punctul de vedere al nerealizării scenice —, *Hagi-Tudose* fusese într-o destul de mare măsură victima publicului năzuros şi afectat al acelei vremi. Critica, supusă şi ea servituţilor şi convenienţelor sociale burgheze, generalizase anumite defecte de construcţie, ceea ce a determinat subaprecierea personajului central, ca expresie paroxistică a avariţiei, a parazitismului burghez. E adevărat că nuvela *Hagi-Tudose* avea o concentrare şi o sobrietate de mijloace, pe care piesa, din păcate, nu le-a păstrat. Dar aceasta nu motiva scandalul de presă şi fluierăturile, oprobriul aproape general aruncat unei creaţii dramatice

merituoase. Cel puțin eroul principal ar fi trebuit scutit de asprimile și judecățile pripite ale cronicarilor.

Delavrancea l-a cunoscut pe Hagi-Tudose undeva în mahalalele copilăriei, într-o vreme în care capitalismul, așa de împletit la noi cu relațiile feudale, mai putea să păstreze forme înapoiate, aparent anacronice. Prin faptul că avea posibilitatea stocărilor de aur, cum spune Marx, adică *„de a reține marfa ca valoare de schimb, sau valoarea de schimb ca marfă"* [1], burghezia comercială a dat naștere unui asemenea tip, existent — așa cum demonstrează Gobseck și Grandet ai lui Balzac — și în Franța restaurației, unde la putere se afla marea finanță a lui Ludovic-Filip. Nu e de mirare deci că în epoca de creștere vertiginoasă a capitalismului, după 1866, a putut supraviețui Hagi-Tudose, negustor patriarhal, rămas în mahalaua semirurală a Vitanului ca expresie a ceea ce Marx numește acumulare primitivă.

Descoperindu-l în societatea vremii, Delavrancea și-a confruntat personajul cu tipurile celebre de avari ai literaturii universale, cu Euclio al lui Plaut, Harpagon al lui Molière, Shylock al lui Shakespeare, Gobseck al lui Balzac, poate cu Pliușkin al lui Gogol, de la care a primit, fără îndoială, sugestii, relevate adesea în trecut. Această contaminare livrescă i-a conferit lui Hagi-Tudose o anumită aură clasică, absolut distinctivă și unică în întreaga tipologie a paraziților creată de scriitorul romîn. Ar fi greșit însă dacă, în analiza procesului de influență, am anula diferențele specifice, trăsăturile individuale, care fac din zgîrcitul lui Delavrancea un tip nou și original.

Spre deosebire de Shylock, Harpagon sau Gobseck, îmbogățiți exclusiv din cămătărie, Hagi-Tudose este și negustor de găitane. De cînd era băiat de prăvălie n-a știut nimic altceva decît *„să puie deoparte"*, să agoni-

[1] Karl Marx — *Capitalul*, vol. I, Cartea I, ed. a IV-a, Editura Politică, Buc., 1960, p. 163.

sească ban cu ban, privîndu-se de la cele mai elementare bucurii şi plăceri ale vieţii. *„Şi trupul meu a rămînit... dar nu i-am dat femeie! Şi foalelor mele, lacome după mîncări grase, nu le-am dat decît apă şi pîine uscată!"* De însurătoare n-a vrut s-audă, căci n-ar fi putut suporta să cheltuiască bani pe hrana şi îmbrăcămintea copiilor : *„Nu, nu!... Femeia se umflă şi-ţi toarnă un copil, doi, trei, patru... O! Nu!... Să saturi şase guri în loc de una... Şase perechi de haine, şase pălării, şase perechi de pantofi... Aş fi crăpat de necaz să mă văz într-o puzderie de copii..."* Trăia retras în odaia lui, întunecoasă ca un mormînt, numărîndu-şi galbenii, temîndu-se de hoţi şi considerîndu-se insultat cînd cineva îi spunea că strînge avere : *„Ce bogat? Nu ţi-e ruşine?"* La găitănărie, din primul moment se purtase amarnic cu ucenicii. Ca şi Harpagon, care interzicea servitorilor să frece prea tare mesele şi scaunele, ca să nu se tocească, Hagi-Tudose îşi mustra băieţii de prăvălie, părîndu-i-se că trîntesc obloanele, sparg geamurile şi strică lacătele :

„— Încet, încetinel, că uşile nu sunt de fier!

— Ia seama, trîndavule, să nu spargi geamurile, că nu sînt de fier!

— Nu trînti obloanele, ponivosule, că nu sînt de fier!

— Încet, încet cu lacătele, că nu sunt... şi dacă sunt?... Au broască, au meşteşug, costă parale!"

Ajuns la bătrîneţe, Tudose fumează peliniţă, deşi tuşeşte „să-i iasă sufletul", confiscă zmeiele copiilor din mahala şi apoi le vinde, fură băncuţele de 50 de bani ale cerşetorilor orbi şi le aruncă în loc piuliţe ruginite. Ipocrit şi viclean, umblă ca şi Euclio din *Aulularia* din prăvălie-n prăvălie, gustînd mărfurile negustorilor, sub pretext că doreşte să cumpere.

Rob al unei pasiuni devastatoare, Hagi-Tudose are fascinaţia aurului, e fericit de a-l stoca în cantităţi cît mai mari şi de a-l substitui tuturor celorlalte necesităţi :

„*De ce rîzi?* — o admonestează el pe sora-sa Ghioala. *Faci ca lucrătorii risipitori, care îmbătrînesc calfe, şi stăpîni nu mai ajung!... Banii — cînd e zăduf ţi-aduc reveneală... cînd ţi-e frig, îţi ţin de cald... Şi e dăstul să te gîndeşti ce poţi face cu banii, ca să şi guşti bucuria lucrurilor pe care nu le-ai cumpărat... Ai simţit bucuria? De ce să mai cumperi? Rîzi, rîzi cu hohote?... risipitoareo! În viaţa ta n-ai gustat şi n-ai să guşti adevărata bucurie!*"

Patima tezaurizării l-a secătuit pe zgîrcit, dar nu l-a schematizat ca tip literar, aşa cum ne apar într-o măsură eroii lui Plaut sau Molière. Hagi-Tudose şi-a construit o lume a lui, în care principalele sentimente şi relaţii umane au fost echivalate în aur. Pentru el, un galben sună aşa de frumos, că „*privighetoarea nu face două parale pe lîngă sunetul lui*". Cu acest etalon îşi măsoară tot ce gîndeşte şi ce simte, îşi măsoară propria viaţă şi iubire, superstiţiile şi credinţa: „*Prăvălia!... Era copilaşul meu rumen şi frumos. Eu? Părintele fericit şi înfricoşat că am pe cine mîngîia*"... „*Prăvălia?... Femeia fermecătoare. Eu? Nebunul care-i dam în genuchi, cu ochii închişi şi cu inima speriată.*" „Tatăl" şi „soţul" iubitor cunosc înfrigurarea emoţiei adînci, precum şi melancolia despărţirilor, în care o lacrimă virtuală se întîlneşte cu zîmbetul patern de bucurie duioasă: „*Mititica, era tristă şi ea... Cu obloanele lăsate, cu uşa-nchisă ca un om care închisese ochii! A! Cînd s-o crăpa de ziuă are să facă ochii mari, cît geamurile ei! Şi-o să vorbească şi-o să cheme momind pe trecători să intre, să-i dea o bună ziua... să-i tîrguiască cîte ceva... Linguşitoare...*" Prin urmare, logica şi disponibilităţile afective ale zgîrcitului n-au fost anihilate, ci doar supuse unui alt obiect, canalizate într-o singură direcţie. Iubirea şi religia, dacă se poate spune şi filozofia, în măsura în care hagiul emite judecăţi asupra vieţii, sînt servitorii supuşi ai avariţiei, ai acestei „*faculté métresse*", care hi-

pertrofiază unilateral și monstruos trăsăturile psihicului uman.

Ceea ce se întîmplă cu Hagi-Tudose nu reprezintă o anomalie singulară, care i-ar aparține lui în exclusivitate, ci e o anomalie specifică epocii burgheze. Tipul avarului apare și se consolidează într-un moment de „extindere a circulației mărfurilor", cînd crește puterea banilor și cînd, cum spunea Marx, citind o scrisoare a lui Columb din 1503, *„cu ajutorul aurului poți să faci ca sufletele să intre în rai"*. Într-adevăr, *„acestei alchimii* — continuă autorul *Capitalului* — *nu-i rezistă nici măcar osemintele sfinților, și cu atît mai puțin alte* res sacrosanctae extra commercium hominum (lucruri sacrosancte, aflate în afara comerțului oamenilor), *mai puțin grosolane"* [1]. O va demonstra cu prisosință, printre alții, și zgîrcitul lui Delavrancea, care pleacă la Ierusalim cu gîndul ascuns de a aduce lemn „sfînt", adică de a lărgi la maximum sfera comerțului, a posibilităților de cîștig de care vorbește Marx. Negoțul cu așchii pe seama cărora se puneau adevărate minuni se dovedește cu mari șanse de înflorire în mediul înapoiat al mahalalei, și hagiul regretă că nu s-a gîndit mai devreme la această afacere așa de rentabilă. *„O! cum se petrece lemnul sfînt, mai abitir ca găitanul! Da-aș fi știut, de mult m-aș fi dus la Ierusalim, de să fi știut bine că mă duc pe jos, că trec marea înot, și tot m-aș fi dus. Aș fi scăpat de sărăcie."*

Spre deosebire de nuvelă, unde hagiul se definea în primul rînd ca negustor, în piesă el ni se înfățișează totodată și ca un cămătar inveterat, care-și execută fără cruțare datornicii. Pe patul de moarte, zgîrcitul nu e mai puțin îndurător față de cei care împrumutaseră bani de la el, cu dobînzi uriașe: *„Și să-i stoarcă făr' de*

[1] K. Marx — *Capitalul*, vol. I, Cartea I, ed. a IV-a, Editura Politică, Buc., 1960, p. 163.

milă... Cît e drept... Cît zice-n carte... Leneşi şi stricaţi... Florea s-a însurat a treia oară... Turbatu are ţiitoare... Nici o para să nu le ierte..."

Privit alături de avarii literaturii universale, trebuie să remarcăm că zgîrcenia lui Hagi-Tudose e mai austeră şi capătă forme mai alarmante, mai spectaculoase decît a lui Harpagon şi mai ales a lui Gobseck.

De bine, de rău, avarul lui Molière ţine servitori în casă şi invită musafiri la ospeţe, chiar dacă e în stare să fure ovăzul din ieslea propriilor săi cai şi să treacă de cîte două ori la calendar zilele de post. În ceea ce-l priveşte pe Gobseck, e de observat că acesta în pragul morţii îşi înfrînge patima, lăsînd întreaga avere prin testament unei strănepoate. Nu aceeaşi evoluţie urmează eroul lui Delavrancea.

Găitănarul din mahalaua Vitanului ne apare ca un hapsîn de proporţii mitice, delirante, cum îl caracterizează G. Călinescu[1]; el se abţine cu ipocrizie de la cele mai elementare investiţii, subt pretext că îi face rău să audă guiţînd porcul înjunghiat şi că ouăle roşii sînt stătute. El seamănă foarte bine cu zgîrcitul descris de Anton Pann în *Povestea vorbii*, care

„Nu putea să-ndure să cheltuiască un ban,
Să mănînce şi el bine măcar o dată-ntr-un an;
Ci trăia tot caliceşte, mîncări proaste cumpărînd,
Privind cu jind cele bune, ca şi un sărac de rînd."

Viaţa hagiului e compusă, cum spuneam, dintr-un şir de privaţiuni, scurgîndu-se într-o claustrare monastică, departe de umbra de mondenitate a lui Harpagon şi de relaţiile publice ale lui Gobseck. Însăşi patima de a avea şi de a nu da nimănui o leţcaie (nici vorbă de a lăsa vreun testament) atinge momente halucinante, parcă mai acute ca la ceilalţi avari. Ca şi Antochi Zgîrcea din

[1] G. Călinescu — *Istoria literaturii române*, p. 506.

piesa lui V. Alecsandri *Zgîrcitul risipitor*, personaj care manifestă o bună bucată de vreme același cult fanatic pentru aur, Hagi-Tudose trăiește euforia contemplației, dar și a contopirii fizice cu galbenii, pe care simte că-i înghite, ca și cînd și-ar sorbi viața, atunci cînd, în pragul morții, se încumetă să cumpere o pasăre și să se hrănească. Scena este una dintre puținele care comunică ceea ce numim paroxismul patimii lui Hagi-Tudose : *„Eu, cu mîna să topesc bulgări de aur, să-i torn în strachină și să-i sorb cu lingura ? O ! Simț pe beregată o coclează acră și sărată, un miros nesuferit. Ia-o ! Fugi cu ea ! Nu vezi că-mi sorb viața ? O ! părinte blestemat, ai gustat din carnea copiilor tăi ! În veci n-ai să te saturi ! Doar pămîntul cînd ți-o astupa gura !"*

Spre a evidenția din punct de vedere dramatic trăsăturile morale ale eroului său, Delavrancea i-a opus două grupuri de personaje, cu care Hagi-Tudose urmează să intre în conflict : pe de o parte familia lui Matache Profirel, a „jupînului", burghez îmbogățit, fost tovarăș de negustorie cu hagiul, pe de alta Leana și Ghioala, rudele apropiate și sărace ale zgîrcitului. Disprețul față de leneși și risipitori existase și în nuvelă, dar aici el capătă proporții, configurîndu-se într-o opoziție mai fățișă, mai declarată. Din păcate, Matache Profirel, principalul „adversar" al lui Hagi-Tudose, îi opune hagiului mai mult bonomie și cumsecădenie decît „lene" și „risipă". Îmbogățit din negoț, știindu-se întru totul stăpîn pe situația sa materială, Profirel „jupînul" își îngăduie filotimii, dăruind o sumă de bani Leanei și miluindu-i pe cerșetori. Tudose vede în astfel de gesturi de burghez galantom adevărate acțiuni necugetate, care contrazic flagrant filozofia sa ascetică și însăși rațiunea sa de a fi.

Mai evidentă se constată „risipa" în modul cum se îmbracă și cum se împopoțonează Gherghina Profirel, soția „jupînului". Dînd cu ochii de numeroasele podoabe și bijuterii ale acesteia, hagiul se minunează și izbuc-

Clubul cărții digitale 2022

neşte năucit : *„Mi s-ar usca mîinile dac-aş purta !“* Gherghina e tipul femeii vulgare, cu ifose de boierie, făcînd tot ce-i stă în putinţă spre a părea tînără la o vîrstă cînd nu mai e şi de a părea fină şi cultivată ca o nouă Coana Chiriţa. Aerele ei de femeie mondenă, glumele de prost gust sînt pe măsura structurii sale morale. Dezaprobîndu-l pe zgîrcit pentru viaţa lui austeră, Gherghina Profirel îşi precizează în acelaşi timp atitudinea faţă de sărăcime, pe care o priveşte cu un dispreţ ucigător : *„Bătu-le-ar Maica Precista de mahalagioaice !... D-aia e rău cu poporul. Poporul cu ale lui... şi noi cu ale noastre.“* Prin abuzul de echivocuri comune frizînd comicul ieftin, autorul ajunge însă pînă la urmă să demonetizeze acest tip, surprins nu o dată în situaţii ridicole. Se supralicitează gluma banală şi chiar vulgaritatea, în dauna conflictului şi a acţiunii. Un spaţiu prea mare ocupă în piesă dialogul gratuit purtat de Gherghina Profirel sau de Jenică Păunescu şi Fifica, personaje inutile

Tipuri cu adevărat opuse hagiului sînt Ghioala şi Leana. Ele reprezintă lumea exploataţilor, despre care zgîrcitul spune cu neîndurare : *„Nu, să nu-ţi fie milă de sărac ! Săracul ori e leneş, ori e stricăciune !“* Leana aduce în piesă aerul proaspăt al simplităţii, al modestiei şi al sentimentului curat. Fiind cu totul străină de patima unchiului său, cînd acesta moare îmbrăţişîndu-şi mormanul de aur, ea exclamă plină de o mare naivitate : *„Ce de bani, ce de bani !... Săracu nenea Tudose !“*

Există în piesă aproape toate elementele unui conflict dramatic, pe care Delavrancea nu le-a fructificat îndeajuns. Hagiului i-a acordat o atenţie exagerată, punîndu-l să povestească şi să monologheze uneori de prisos ; pe celelalte personaje le-a tratat fie cu o notă vulgară, ca în cazul familiei Profirel, fie superficial, ca în cazul Ghioalei şi Leanei. Cu toate aceste scăderi, piesa este incomparabil mai izbutită decît *Irinel*. Se observă

efortul scriitorului de a oglindi realitatea, de a studia aspecte contemporane și de a formula o opinie critică. Satirizarea avariției, precum și a frivolității, inculturii și aroganței burgheze nu sînt cîtuși de puțin neglijabile.

Căderea lui *Hagi-Tudose* îl mîhnește profund pe Delavrancea, care, indignat, își retrage toate piesele din repertoriul Teatrului Național. Fără să-i dăm întru totul dreptate în privința acuzațiilor aduse lui Al. Davila și actorilor — scriitorul se găsea și sub enervarea momentului —, el exprima totuși un adevăr oarecum general pentru situația dramaturgiei originale atunci cînd scria: *„Un autor mai puțin pe prima noastră scenă, o demonstrație mai mult pentru cei care cred sau se prefac că cred că teatrul romînesc nu ar fi cu putință și cu piese romînești"* [1].

Se părea că Delavrancea a renunțat pentru totdeauna de a mai solicita luminile rampei. Dar încă din acel moment avea în sertar o nouă piesă, *A doua conștiință*. Evenimentele războiului care tocmai se pregătea l-au împiedicat s-o mai vadă jucată, și poate a fost un bine, pentru că *A doua conștiință* nu reprezenta în nici un caz un progres. Personajul principal, Rudolf, un tînăr și talentat intelectual, a căzut *„în prada unei monomanii fermecătoare"*. El este obsedat de imaginea Giocondei din celebrul tablou al lui Leonardo da Vinci, în fața căruia crede că dobîndește o „a doua conștiință". Această pasiune l-a caracterizat pe însuși Delavrancea, care văzuse nemuritoarea operă a lui Leonardo în repetate rînduri la Luvru, fiind profund impresionat ori de cîte ori o privea. În 1910 el îi scria fiicei sale, pianista Cella Delavrancea, destăinuindu-i gîndul de a compune o piesă de teatru pornind de la sentimentul de exaltație în fața Giocondei: *„Știi că am tratat-o ca pe o «a doua conștiință» a oamenilor, de elită bineînțeles, dar ceea ce nu*

[1] *Epoca*, 19 decembrie 1912, p. 1.

ştii încă e că învîrtesc în capul meu de vreo cîţiva ani o dramă modernă, în care rolul principal să-l joace această «a doua conştiinţă» a noastră, Gioconda. Îi vine rîndul curînd. La vară termin partea a treia din «trilogia Moldovei», şi-apoi încep în toamnă această lucrare, care mă munceşte de atîta vreme." [1]

Ieşindu-i în cale Mélanie, verişoara soţiei sale, fiinţă de o frumuseţe angelică, Rudolf intră în plină criză a celei de-a „doua conştiinţe", ajungînd la sinucidere. Interesantă ni se pare nu monomania lui, care ne indică încă o dată înclinaţiile naturaliste ale lui Delavrancea, ci structura morală a eroului. În persoana lui Rudolf identificăm numeroase elemente ale biografiei scriitorului : personajul e avocat de prestigiu, foarte aplaudat la curtea cu juri, vorbeşte patetic la întrunirile publice, e un mare admirator al artei, rămînînd ceasuri întregi în muzee. În acelaşi timp, trebuie semnalată apartenenţa lui la categoria inadaptaţilor din opera lui Delavrancea, Rudolf are o înaltă conştiinţă morală, nu acceptă să pledeze decît cauzele drepte, ca Dan al lui Vlahuţă. păstrează cultul amintirii şi al basmului, trăieşte clipe halucinante, închipuindu-se pentru o clipă în vremea lui Cezar Borgia, aşa cum Sărmanul Dionis se credea în vremea lui Alexandru cel Bun. Rudolf visează ca Trubadurul şi e fatalist ca doctorul din *Linişte*.

Cu toate acestea, piesa *A doua conştiinţă* nu ne poate convinge de valoarea ei, pentru că drama nu e pusă în termeni reali, pentru că are la bază o problematică falsă, de esenţă naturalistă (obsesia, monomania).

Îi era dat lui Delavrancea să intre în repertoriul naţional numai cu trei piese, din şase, cîte a scris. Numele

[1] *O scrisoare a lui Delavrancea*, în *Artă şi tehnică grafică*, Caietul 9, sept.—dec. 1939, pp. 12—15.

lui avea să se lege de *Apus de soare*, de *Viforul* și de *Hagi-Tudose*, care au găsit o largă audiență în rîndurile spectatorilor. Fiecare dintre aceste piese reprezintă altceva, dar toate la un loc îl reprezintă pe autorul lor, oscilînd între realismul observației sociale din *Hagi-Tudose* și romantismul evocării istorice din trilogia Moldovei. Inegal ca și în opera nuvelistică, dramaturgul Delavrancea frecventează adesea locuri comune, demonstrînd chiar nestăpînirea unei elementare tehnici dramatice, pentru ca alteori să-și strunească eroii și conflictele, să atingă accente sublime. Figura lui Ștefan cel Mare, cu nimbul ei patriotic profund emoționant, ar putea, singură, să-i confere scriitorului clasicitatea.

AL. SĂNDULESCU

TABEL CRONOLOGIC

1858 11 aprilie : S-a născut Barbu Ştefănescu Delavrancea, în familia căruţaşului Ştefan Tudorică Albu din mahalaua Delea Nouă din Bucureşti.

În acelaşi an s-au născut A. Vlahuţă (5 septembrie) şi Duiliu Zamfirescu (30 octombrie).

1859 Unirea Ţărilor Romîne.

1863—64 Împroprietărirea clăcaşilor, ca urmare a legii rurale elaborate de Al. I. Cuza şi M. Kogălniceanu. Cu acest prilej a fost împroprietărit şi Ştefan Tudorică Albu, tatăl lui Delavrancea. Scriitorul o va spune explicit, cu obişnuita afecţiune pentru lumea satului : *„Eu nu pot să uit că sunt copilul ţăranului clăcaş împroprietărit la '64... Străbunii mei se pierd în haosul iobagilor, suferind cu ceilalţi ţărani deopotrivă şi lipsa, şi foamea, şi năvălirile..."*

1866 După ce învăţase primele slove cu diaconul Ion Pestreanu de la biserica Sfîntul Gheorghe Nou, Barbu intră elev în clasa a II-a la

Clubul cărţii digitale 2022

Şcoala sucursală de băieţi nr. 4 din coloarea de Negru (actuala şcoală *Barbu Delavrancea* din Bucureşti).

Se naşte G. Coşbuc (8 septembrie).

1867 B. P. Hasdeu publică piesa *Răzvan şi Vidra*, prima dramă istorică romînească de valoare, care a intrat în repertoriul naţional.

1870—77 Barbu Ştefănescu urmează cursurile liceului Sf. Sava ca bursier. Din această epocă (1876—77) datează primele lui încercări literare.

1874 Apare *Pseudo-cynegetikos* de Al. Odobescu.

1877—78 Războiul pentru independenţă.

Barbu Ştefănescu începe să publice versuri în ziarul *Romînia liberă*. Se înscrie la Facultatea de drept.

1878 Apare plachetă de poezii *Poiana lungă*, semnată *Barbu*, pe care autorul o retrage din circulaţie foarte curînd. Tînărul student începe să ţină prelegeri de literatură şi filozofie, ca profesor la pensionul particular al Elenei Miller-Verghy.

1879 Are loc premiera comediei *O noapte furtunoasă*, de I. L. Caragiale (18 ianuarie).

1880—1882 Barbu Ştefănescu publică în *Romînia liberă* foiletoanele intitulate *Zig-zag*, semnînd cu pseudonimul Argus.

1881 Apare revista *Contemporanul*, importantă tribună ideologică şi literară a mişcării muncitoreşti

din Romînia. Aici își tipărește criticul C. Dobrogeanu-Gherea cele mai de seamă articole și studii îndreptate contra teoriei artă pentru artă.

Mihail Eminescu publică *Scrisorile* — I, II, III, IV.

Apare volumul *Novele din popor*, de I. Slavici, în cuprinsul căruia se găsesc printre altele *Popa Tanda*, *Budulea Taichii*, *Moara cu noroc*.

1882 Barbu Ștefănescu își trece examenul de licență în drept, cu teza *Pedeapsa, natura și însușirile ei*. Este trimis la Paris, de către fratele său Nicu Ștefănescu și familia Verghy, spre a-și desăvîrși studiile juridice.

1883 Apare prima ediție a *Poeziilor* lui M. Eminescu.

Delavrancea debutează ca nuvelist cu *Sultănica*, publicată în *Romînia liberă*.

1884 Întors în țară, devine redactor al ziarelor *Romînia liberă* și *Epoca*. Se împrietenește cu I. L. Caragiale și A. Vlahuță.

Are loc premiera comediei *O scrisoare pierdută*, de I. L. Caragiale (14 noiembrie).

1885 Apare volumul de nuvele *Sultănica*. Scriitorul colaborează la ziarul socialist *Drepturile omului*.

1886 Are loc premiera dramei istorice *Despot-vodă*, de V. Alecsandri.

Apare volumul *Nuvele* de A. Vlahuță.

1887 Delavrancea publică volumul *Trubadurul*. Face să apară pentru puțin timp revista *Lupta literară*, în paginile căreia tipărește prima variantă a nuvelei *Hagi-Tudose*. Scrie

o serie de articole polemice contra lui Titu Maiorescu, sub titlul generic *O familie de poeți.*

Apare volumul *Poezii* de A. Vlahuță.

1888 Au loc răscoalele țărănești, pe care le înăbușă sîngeros guvernul conservator.

Delavrancea devine redactor la *Revista nouă*, condusă de B. P. Hasdeu. În același timp, se angajează în politică și gazetărie, fiind ani în șir colaboratorul și redactorul permanent al ziarelor liberale *Democrația* și *Voința națională.*

1889 Moare M. Eminescu.

Delavrancea publică seria de articole *Salonul Atheneului*, în care elogiază pe N. Grigorescu și-l remarcă entuziast pe Ion Andreescu.

1890 Are loc premiera dramei *Năpasta*, de I. L. Caragiale (3 februarie).

1891 Delavrancea publică articolul *Carmen Sylva, Neagoe Basarab și Meșterul Manole*, denunțînd lipsa de pricepere a reginei în prelucrarea creatoare a folclorului romînesc.

1892 Ține la Ateneu conferința *Țăranul nostru și țăranul mizeriei*, în care descrie, plin de revoltă, starea de mizerie și înapoiere a țărănimii muncitoare din Romînia burghezo-moșierească.
Apare volumul de nuvele *Paraziții.*

1892—93 Fiind numit suplinitor la Facultatea de litere, de către profesorul V. A. Urechia,

Delavrancea dezvoltă în fața studenților cîteva prelegeri despre trăsăturile specifice ale poeziei noastre populare.

1893 Apare volumul de nuvele și povestiri *Între vis și viață*. Scriitorul colaborează la revista *Literatură și știință*, condusă de Dobrogeanu-Gherea.

Apare volumul *Balade și Idile*, de G. Coșbuc.

1894 Ales deputat liberal, Delavrancea abandonează din ce în ce mai mult activitatea literară.

Apare romanul *Dan*, de Al. Vlahuță.

Duiliu Zamfirescu încredințează tiparului romanul *Viața la țară*.

1896 I. L. Caragiale publică volumul *Schițe ușoare*.

1899 Delavrancea este numit primar al Capitalei, de către conservatori, în partidul cărora intrase de curînd.

1901 Apare volumul *Momente*, de I. L. Caragiale.

1902 Delavrancea îl apără pe autorul *Năpastei* în procesul intentat contra calomniatorului Caion, rostind una dintre cele mai interesante pledoarii din cariera sa de avocat.

Are loc premiera dramei istorice *Vlaicu-vodă*, de Al. Davila.

1907 Au loc marile răscoale țărănești. A. Vlahuță publică poezia *1907*, iar I. L. Caragiale — pamfletul *1907 din primăvară pînă-n toamnă*. Citindu-l, Delavrancea îi scrie emo-

ționat prietenului său : *„Desigur, 1907 al tău e o minune ca adevăr, ca artă, ca sentiment, ca judecată. Ai zugrăvit un tablou de mare maestru. Jocul infect al partidelor noastre — pe dasupra țării și în detrimentul țării —, cu lăcomia nestăpînită a celor ajunși și cu îmbufnarea dizgrațioasă a celor căzuți, l-ai sintetizat așa de viu...“*

1909 Delavrancea își reia activitatea literară, abordînd genul dramatic. Are loc premiera de mare succes a dramei *Apus de soare*, urmată curînd de *Viforul*.

1910—11 Delavrancea e ministru al lucrărilor publice.

1911 Se joacă în premieră piesele *Luceafărul* și *Irinel*.

1912 Are loc premiera piesei *Hagi-Tudose*.
Delavrancea este ales membru al Academiei Romîne. Cu acest prilej, rostește discursul *Din estetica poeziei populare* (1913).

1914 Scrie piesa *A doua conștiință*, care nu vede însă luminile rampei.
În calitate de academician, propune la premiu volumele scriitorilor tineri pe atunci M. Sadoveanu și Gala Galaction, pe care-i prețuiește în chip deosebit.

1914—16 Potrivit concepțiilor sale politice burgheze, Delavrancea se pronunță insistent

pentru intrarea Romîniei în război alături de puterile Antantei.

1918 29 aprilie : Scriitorul moare la Iaşi, în refugiu, cu adînca mîhnire de a fi ştiut că ţara e ocupată de armatele invadatoare germane. În aceeaşi zi murea, la Bucureşti, G. Coşbuc.

APUS DE SOARE

1503—1504
Dramă în 4 acte

ȘTEFAN CEL MARE
BOGDAN
LOGOFĂTUL TĂUT
POSTELNICUL TOADER
VORNICUL JURJ
HATMANUL ARBORE
PÎRCĂLABUL DRAGOȘ
PÎRCĂLABUL ALEXA
PÎRCĂLABUL GRUMAZĂ
PÎRCĂLABUL ȘANDRU
PÎRCĂLABUL COSTEA
PÎRCĂLABUL NEGRILĂ
BĂTRÎNUL ȘTEFUL, fost pîrcălab
BĂTRÎNUL HRĂMAN, fost pîrcălab
PAHARNICUL ULEA
CLUCERUL HRINCOVICI
VAMEȘUL CHIRACOLA
CLUCERUL MOGHILĂ
STOLNICUL DRĂGAN
JITNICERUL STAVĂR
PETRU RAREȘ
DOFTOR IERONIMO DA CESENA
DOFTORUL ȘMIL
DOFTORUL KLINGENSPORN
TUGULEA MOGHILĂ
UN PIETRAR
UN CURTEAN
DOAMNA MARIA
IRINA, fata pîrcălabului Dajbog † 1476
REVECA, fata comisului Huru † 1476
BĂLAȘA, fata pîrcălabului Oană † 1484
ILINCA, fata pîrcălabului Gherman † 1484
DOMNICA, fata hatmanului Arbore

ANCUȚA, fata pîrcălabului Toader
OLEANA, fata vornicului Duma
FIRA, fata pîrcălabului Dragoș
LISANDRA, fata pîrcălabului Alexa
JOIȚA, fata pîrcălabului Ivanco
NEAGA, fata pîrcălabului Șandru
ILEANA, fata pîrcălabului Ivașcu
HERA, fata pîrcălabului Grumază
STĂNIȘOARA, fata pîrcălabului Ieremia
OANA
DOCHIA

Căpitani, copii de casă, aprozi, hotnogi, hînsari[1] etc.

[1] *Hînsar, hînsari* — nume dat unora dintre căpitanii care stăteau în fruntea celor 13 căpitănii din care se compunea armata țării în vechea Moldovă.

ACTUL I

În stînga — o aripă a castelului din Suceava, cu ferestre cu grătii de fier, sfîrșindu-se cu o terasă pusă pe tălpi de piatră. O ușă dă pe terasă. Mai departe se vede turnul castelului. În dreapta — o poartă. Ceva mai în fund — un puț cu două roate și cu un colac de piatră. O albie cu apă de nălbit. Lîngă puț — o salcie pletoasă. Ograda domnească, cu arbori și copaci bătrîni, înconjurată cu ziduri vechi. Jețuri, scobite în piatră, la umbra copacilor. În fund — o parte din orașul Suceava și valea rîului Suceava șerpuind dinspre munte. E o zi de toamnă. Vîntul suflă. Frunzele cad.

SCENA 1

Irina, Reveca, Bălasa, Ilinca, Ileana, Domnica, Ancuța, Oleana, Fira, Lisandra, Joița, Hera, Neaga, Stănișoara, Oana, Dochia și Țugulea Moghilă

(La ridicarea cortinii toate lucrează.)

IRINA : Cum, cum ?

FIRA : Ei, așa... Zic : se duse, se duse, pînă dete d-un balaur .

JOIȚA : Mai încet, Hera. Dai peste țeavă... De un ce, Zamfiro ?... Și tu, Lisandra, bate mai domol... Na ! iar ai încurcat firele..

LISANDRA : De un balaur... Staţi... A sărit tindechea [1]...

ILEANA : Cu gîndul la Orhei. D-a mai sări o dată, să ştii că rămîi, ca mine, fată bătrînă.

REVECA : Ba ca mine...

IRINA : Ba ca mine...

BĂLAŞA : Ca voi... ca noi...

ILINCA : Dumnezeu să ţie pe pîrcălabul Alexa din Orhei.

NEAGA : Lasă focului basmul ! La noapte. Vîntul se umflă. Frunzele cad. Va fi numa bine : noapte, vijelie, basm, şi eu să mă ghemuiesc lîngă dada Irina.

(S-aud toaca şi clopotile.)

REVECA : Mamă Dochio, e vremea la toacă. Adu bostanul fiert şi fagurii de miere, şi ulciorul cu apă rece.

DOCHIA : S-aducă mama, bunica maichii.

IRINA *(către Ţugulea)* : Şi tu ? Ce stai ca un ţap logodit ?... Eşti mîndru... Ai sabie... Şi ce-ai să faci cu ea ?

ŢUGULEA *(face cu mîna ca şi cum ar tăia)* : Să...

IRINA : Măăăă...

ŢUGULEA : Hî-hî...

IRINA : Cînd ?...

ŢUGULEA : Iacă, ş-acuma...

IRINA : O ! bătu-te-ar potca [2] ! *(Îl mîngîie.)* S-ajuţi mamii Dochii. Dar, vezi, ţine-ţi firea, nu-ţi pune mintea cu bostanul.

(Fetele rîd.)

ŢUGULEA : Apoi... dă... maică, maică ! *(Iese.)*

---

[1] *Tindeche* — stinghie îngustă de fier sau de lemn, cu zimţi la ambele capete, care se aşază la războiul de ţesut pentru a ţine pînza bine întinsă.

[2] *Potcă* — belea ; vrajbă.

SCENA 2

Cele de sus, afară de Țugulea și Dochia

LISANDRA : Am țesut bine, dadă Reveca ?
REVECA : Nu bate într-o parte. Apucă spata drept de mijloc
ANCUȚA : Dar eu ?
REVECA : Mai bine... Nu strînge cîrligele... Așa... mînele-n voie... ca și cum te-ai juca.
DOMNICA : Verdele ăsta, or ăsta, dadă Reveca ?
REVECA : Privește firea... Aci, școala și învățătura. Primăvara toate sunt proaspete, dar nu depline, vara — toate coapte și vii, toamna toate pălesc, prind un fel de rugină, se învechesc... și nimic murdar... Da, bine...
STĂNIȘOARA : Uf ! Doamne, Doamne !
REVECA : Ce, moțato ? Ți s-a urît ? Binișor. Ghergheful e de răbdare.
JOIȚA : Iacă și barba părintelui Ivașcu din Hotin ..
IRINA : Ba părul tău de oaie creață.
HERA : Am isprăvit. Nu mai am țevi.
BĂLAȘA : Da, dar pe dinafară cine-a dat ?
HERA : Numai la două. Le desfac și le fac.
OLEANA : E bine, Reveca ?
REVECA : A ! o minune ! Ai zice că de cînd te-ar născut ții furca-n brîu. Da... da... Inul curge din caier pe fus ca un fir de păr. Nici o gîlcă. Degetele tale mulg caierul, și caierul se topește, și fusul zbîrnîie și plutește, par-c-ar avea aripi. O ! ciută zglobie, tu ai să ții casa c-un fus... Dar tu, Oană, ce ispravă mi-ai făcut ?
OANA : Mai am puținel, și le nălbesc. Prea multe. Și nu mă plîng că sunt prea multe,

dar pentru că sunt multe mă pui pe gînduri...

REVECA : Mă băiete — că porți părul bălan ca plăieșii —, ce spui ? Ce gînduri ?

OANA : Nu vedeți ce de fășii ? Și încă trei cămăși de in, d-ale doamnei, să le rup pentru slăvitul domn ăl mare...

ILINCA : Fa Oană, ție ți-e lene.

OANA : Ba...

BĂLAȘA : Fa Oană, ție ți-e foame.

OANA : Ba...

BĂLAȘA : Fa Oană, pe tine te ține degeaba la curte.

OANA : Dă...

IRINA : Fa Onișor, cin' ți-a dat ție betele astea de argint ?

OANA : Slăvitul

REVECA : Dați pace fetei... Ce e, Oană, cu gîndurile tale ?

OANA : Ce să fie ?... Prea multe fășii... Prea multe...

REVECA : Nu-i trebuie ?... De ce te plîngi ?

OANA : Da... îi trebuie... Dar de ce așa de multe ?... Și buna doamnă, cînd mi le-a dat, mi-a zis : „Pînă diseară să le faci... Și mai lungi, Oană, mai lungi." Și-a oftat. Și plecînd, am văzut-o făcîndu-și cruce.

TOATE : Făcîndu-și cruce ?

OANA : Da.. Mie îmi miroase a război...

TOATE : A !

ILINCA : Război... că de mult nu fusese... Aproape de doi ani... Și se-mplinesc douăzeci de ani de cînd pîrcălabii Gherman — bietul tata — și Oană, tovarășul lui, picară din turnul Cetății Albe... Și-a zis Oană lui Gherman : „Scapă tu !"... Și-a răspuns Gherman

lui Oană : „Ba, tu !"... Şi s-au grijit amîndoi, şi şi-au iertat păcatele unul altuia... Şi-a zis Oană lui Gherman : „Ţie-l Dumnezeu pe Ştefan !"... Şi-a zis Gherman lui Oană : „Amin !"... Ş-au perit ei cu toţi ai lor...

IRINA : Sunt douăzeci şi şapte de ani încheiaţi de cînd pieri floarea Moldovei la Războieni. Trosnea cetatea ridicată-n pripă de slăvitul nostru voievod... Flacările se-nălţau pînă la cer... Şi el ţipa : „Nu vă lăsaţi !"... Şi pîrcălabul Dajbog — bietul tata —, i-a zis : „Nu ne-om lăsa, dar du-te"... Şi comisul Huru şi postelnicul Hrîncu îl tîrîră afară din luptă, rupîndu-i vestmintele de pe el, şi i-au zis : „Du-te, că Moldova nu piere d-om peri noi"... Şi s-au stins şi Hrîncu, şi Huru, şi Dajbog, cu toţi boieri mari şi mici, bătrîni şi tineri, pînă la unul, că Mohamed văzîndu-i a şoptit lăcrămînd : „Oh ! ţara aceasta nu va fi a mea !"... Şi sfîntul s-a dus ş-a adunat plăieşii, şi-a adulmecat pe Mohamed, lovindu-l de dinapoi şi din lături pîn' l-a trecut Dunărea... Şi-a pus piatra săpată unde a stat bătălia, mărturisind lumei : „Aici, eu am fost frînt, să cunoască şi să ştie toată suflarea din ţară că a fost cu voinţa lui Dumnezeu ca să mă pedepsească pentru păcatele mele, şi lăudat fie numele lui în veacul veacilor".

TOATE : Amin !

REVECA : În patruzeci şi şase de ani — treizeci şi trei de bătălii : două fără izbîndă şi treizeci şi una de biruinţi ! El să trăiască, şi Moldovei i-e bine !

ILEANA : Va trăi cît Matusalem [1], știu eu...
DOMNICA : Și eu...
LISANDRA : Și eu...
JOIȚA : Și eu...
HERA : E-nzăoat !
NEAGA : Cînd s-a născut l-a scăldat în sînge de șerpoaică...
IRINA : Și de vultur... Să se strecoare și să se înalțe...

SCENA 3

Dochia aduce, p-un cîrpător [2], bastonul spart în bucăți. Ies aburi. ***Țugulea****, pe două tăvi de argint, faguri de miere, pere și struguri.* *Oana se duce cu un vraf de fășii la puț și le-așează în albie.*

ȚUGULEA : Loc, loc... struguri mașcați... parcă ar fi lacrămi... și faguri cu miros de sulcină... și pere ca...
REVECA : Cum ?
ȚUGULEA : Iacă, o vorbă.
REVECA : De unde știi ?... Șterge-te la nas... Uf ! și ai și sabie... Multe urzici ai tăiat...
ȚUGULEA : Sunt moldovean... Țugulea al lui Moghilă... Să nu rîzi de mine... Măria-sa doamna m-a pus să-nvăț slujbă domnească... Pîn' la sabie...
REVECA : Sît !... Vine...

---

[1] Personaj biblic, despre care legenda spune că ar fi trăit peste 900 de ani.
[2] *Cîrpător* — fund de lemn.

SCENA 4

Ştefan vine de la dreapta din ogradă. Mustăţile şi părul — aproape albe. C-o mînă ţine pe Doamna Maria, cu alta — o sabie dreaptă cu mînerul cruce. La cîţiva paşi — cîţiva curteni şi aprozi în haine împodobite.

ŞTEFAN : Ce e tăcerea aceasta, fetelor? Parcă sunteţi pui de găină cînd trece uleul... Parcă sunteţi un stol de vrăbii încremenite în stuhăraia din iazuri cînd aude chiotul... Parcă sunteţi nişte flori de luncă cînd n-adie vîntul... Smerite? Mie nu-mi plac oamenii smeriţi... Veniţi să vă blagoslovesc. *(Fetele se apropie sfioase.)* Împrejurul meu... aşa... aşa... ca ierburile crude de pe bătrînul turn al Sucevei... Da... da... sărută mai bine, nu te sfii, Ilinco... mai bine, fata pîrcălabului Dajbog... Da... da... pe rînd... Ileană, erai mică cînd peri Hrîncu... Şi tu, Oleană, ai să vezi pe tat-tău Duma. *(Toate sărută mîna domnului. Ţugulea nu se mişcă, încremenit.)* Dar tu? Tu eşti stană de piatră? Ai sabie? A? Bine. Din moşoroi, Moghilă. *(Vede pe Oana înlemnită cu făşiile în mîini.)* Dar tu? Băbătie! Ce speli? Ştii tu pentru cine nălbeşti?

OANA : Da...

ŞTEFAN : Pentru cine?

OANA : Pentru preaslăvitul nostru stăpîn...

ŞTEFAN : Pentru preaslăvitul nostru stăpîn... Pentru osul lui. De cîte ori îmi înfăş pulpa dreaptă, zic doamnei : „Oana, piciorul meu. Piciorul meu, vrednic ca Oana." *(Scapă sabia într-adins.)* Oană... *(Oana ridică sabia, i-o dă şi dă să-i sărute mîna, dar n-o ajunge.)* Să mă cobor la tine, or să te-nalţi la mine? Priveşte drept în dreptul ochilor

mei. A ! tu plîngi, Oană ? Şi de ce ? Aide... vino încoace... bătrîna mea prietenă. Pe creştetul tău să cază sărutatul voievodului ca ploaia peste holdele verzi... *(O sărută în creştet.)* Destul aţi lucrat. *(Face semn să se ducă. Fetele se duc binişor şi în ordine.)* Apune soarele pe după trîmbele fumurii. Să lucrăm şi noi. *(Se uită lung după ele, mai ales după Oana.)*

DOAMNA MARIA : Seamănă cu măria-ta... Ca două picături de apă...

ŞTEFAN : Una care pică acum, şi alta care a picat odinioară... Abur... risipit... Pe una o văz... pe cealaltă...

SCENA 5

Ştefan şi Maria

DOAMNA MARIA : Stăpînul meu, toamna a sosit, soarele apune trist, şi în urma lui — o baltă de sînge. Vremea o să se strice. Ploi subţiri cari pătrund... frig... viscol... Rămîi, sfîntul meu stăpîn...

ŞTEFAN *(trăgîndu-se pe un jeţ)* : Te rogi ca un copil... întîiaşi dată...

DOAMNA MARIA : Întîiaşi dată... *(Îi ia mîinile amîndouă.)* Ah ! Moldovo, căci nu ţi-e milă...

ŞTEFAN : Milă ?

DOAMNA MARIA : De mine...

ŞTEFAN : De tine şi de Moldova. De una fără alta, nu... nu-mi stă-n putinţă. Domnul care dăsparte ce e al lui de ce e al ţării...

DOAMNA MARIA : Dar nu vezi, măria-ta...

ŞTEFAN : Că sunt bătrîn...

DOAMNA MARIA : Nu...

ȘTEFAN : Că sunt bolnav...
DOAMNA MARIA : Nu... nu... adică...
ȘTEFAN : Adică, da...
DOAMNA MARIA : Abia te văzui mai bine...
ȘTEFAN : Maria, Mario, ce bolnav ? Ce picior ? Uită-te la mine... Așa privește un om bolnav ? Și nu merg bine ? *(Face cîțiva pași, apăsînd ceva mai adînc pe piciorul drept.)* Ieri nu-mi zîmbiși cînd încălecai pe Voitiș ?
DOAMNA MARIA : Da... Păreai un arhanghel !
ȘTEFAN : Ei...
DOAMNA MARIA : Rămîi, stăpîne ! Îngrijești de Moldova îngrijind de sănătatea ta...
ȘTEFAN : Pocuția...
DOAMNA MARIA : Iarnă... viscole...
ȘTEFAN : Ah ! Pocuția !
DOAMNA MARIA : Să înceapă primăvara...
ȘTEFAN : Iarnă e aici *(arată părul)*, și niciodată primăvara nu va mai sosi. Iarna călărești moldoveni străbat codrii, s-amestecă cu viforul și cad asupra cetăților, și turnurile lor să năruie. Viforul are ochi ! Și pe cînd ai noștri deschid părtii prin nămeți, leșii să cocolosesc la Halici, la Lew, care pe unde apucă.
DOAMNA MARIA : Măria-ta !
ȘTEFAN : A... Doamnele nu sunt femei... Femei sunt destule...
DOAMNA MARIA : Nu, măria-ta... *(Surîde.)*
ȘTEFAN : Așa da, Mario ! Rîsul tău... Erai de paisprezece ani cînd mi-ai rîs întîi... Ah ! Munteanco ! nu-mi strica socotelile... Mai tîrziu, oi fi or n-oi mai fi...
DOAMNA MARIA : O ! ce zici...
ȘTEFAN : De douăzeci de ani turcii stăpînesc Chilia și Cetatea Albă, că leșii n-au ținut învoiala. Atins la miazăzi, poporul ăsta tre-

buie să se ridice la miazănoapte. Sunt vro șase ani... Ioan Albert... Iagelonul... craiul Poloniii... ca un hoțoman năvălește în Moldova. Îl izbesc la Cosmin, în Dumbrava Roșie, și-l duc învins, bolnav, umilit, pînă aproape de Lew. Doborîi trufia Iagelonului. A îngenuncheat la Colomeia Ștefan în fața Poloniei, îngenunche Polonia în fața lui Ștefan !... Pui stăpînire pe Pocuția. Primesc judecata craiului Ungariei, a lui Vladislav, a frățîne-său. Să aleagă el hotarele și să ne facă lege. Și la ziua pusă, împuterniciții lui nu vin. Și tocmai acum îmi dă de veste Ion Grumază, pîrcălabul din Cernăuți, că leșii se arată pe supt poalele Haliciului. Apoi nu, Mario, nu se poate, trebuie să stăpînim Pocuția, că această bucată de pămînt e mai mult moldovenească ca leșească, ș-o ținem zălog pe bani buni din punga strămoșilor, ș-o avem cu armele noastre, și Ștefan n-a murit încă..

UN CURTEAN : Măria-ta, pîrcălabii

ȘTEFAN *(face semn să vie)* : Mario... lasă... lasă...

(Doamna Maria iese pe ușa din stînga.)

SCENA 6

Ștefan, hatmanul Arbore, pîrcălabul Negrilă, pîrcălabul Dragoș, pîrcălabul Alexa, pîrcălabul Costea, pîrcălabul Șandru, fostul pîrcălab bătrînul Hrăman, vornicul Jurj

(Toți intră pe poarta din dreapta.)

ȘTEFAN : Bine-ați venit, boieri d-voastră!

TOȚI : Să trăiești, măria-ta !

ȘTEFAN: Cu toții! *(Dă mîna pîrcălabilor, și ei i-o sărută.)* A! și moș Hrăman! Gata! Venișî! E nuntă! Pe frunte semn... la ceafă semn... umărul drept mai jos... mîna stîngă ca un arc... deștele zdrobite... abia te mai ții... Ce mai vrei, bătrîne? N-ai văzut dăstule?

HRĂMAN: Nu mi-e dat să vreau sau să nu vreau. Voința măriei-tale — voința țării. De vrea pace — pace; de vrea război — război. De n-aș fi venit, n-aș fi vrut ce vrea măria-ta... Ș-apoi, asta nu pot...

ȘTEFAN: E, cum stau hotarele, pîrcălabi, că după cum închideți ochii, așa doarme și țara

PÎRCĂLABUL NEGRILĂ: Eu lăsai pe...

ȘTEFAN: Toader.

PÎRCĂLABUL NEGRILĂ: Da, la Hotin. Bine. Litvani și ruși sunt cu minte de cînd i-ai cumințit măria-ta.

PÎRCĂLABUL ALEXA: Din turnul de la Orhei — nici un semn de ropot. Senin cît bate ochiul. Ai liniștit pustietățile d-a lungul Nistrului. Ș-apoi am lăsat pe...

ȘTEFAN: Pe pîrcălabul Ivanco.

PÎRCĂLABUL ALEXA: De trei ori a cetit cartea măriei-tale, tot i se părea că-l chemi pe el.

PÎRCĂLABUL COSTEA: În Soroca ne-ntărim mereu, și bună pace!

PÎRCĂLABUL ȘANDRU: Romăşcanii — ce ară și seamănă toamna, seceră și treieră vara. Se-mbogățesc, dar nu se dau lenii. Din Crăciuna — vești bune Nimic d-a lungul Milcovului. Așa îmi scrie starostea Buhor.

VORNICUL JURJ : În Țara de Jos — tihnă. Negoțul se petrece fără cîrcotă. În Chilia și Cetatea Albă — că de prin partea locului viu — numai doi subași [1] cu roatele de turci, cît să păzească cetățile.

PÎRCĂLABUL DRAGOȘ : Ungurii mai mult ar asculta de cuvîntul măriei-tale ca de cuvîntul craiului lor. Și pîrcălabii din Cicei și Cetatea de Baltă — ca la ei acasă în mijlocul ungurimii.

ȘTEFAN : Da, pace de jur împrejurul țării, ca și înlăuntrul ei. Da... *(trage sabia pe jumătate)* să mișcă și stă cumpănă la odihna țării... Dar i-a venit iar rîndul... Gata, Luca ?

HATMANUL ARBORE : Gata !

UN CURTEAN : Măria-sa Bogdan.

SCENA 7

Cei de sus, Bogdan, bătrînul logofăt Tăut, bătrînul postelnic Ștefu l, pîrcălabul Grumază, clucerul Hrincovici, vameșul Chiracola, postelnicul Toader, paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan, jitnicerul Stavăr, clucerul Moghilă, Petru Rareș, mai mulți căpitani, hînsari etc.

TOȚI : Să trăiești, măria-ta !

ȘTEFAN : Cu toții, boieri d-voastră ! *(Să repede spre Bogdan, șchioapătă și să .oprește.)* Ah ! am să te îndrept eu ! *(Îmbrățișează pe Bogdan.)* Măria-sa vodă Bogdan ! De pe drumuri... Însemnat în bătălii înainte d-a domni singur... Firește că singur... Așa se cuvine unui fecior de domn moldovean... Ești mai răsărit ca mine...

[1] *Subașă* — agent de poliție, primar de sat.

BOGDAN : Cin' să te-ajungă pe măria-ta ? !

ŞTEFAN : Tu !... Şi să mă-ntreci... Tu, sfios ca o fecioară, nu eşti sfios cînd dai drumul calului, şi sabia vîjie şi luminează ca fulgerul... Da, da... Ce e, Grumază, pe la Cernăuţi şi dincolo ?

PÎRCĂLABUL GRUMAZĂ : Bine-ar fi... Ce zici, clucere Hrincovici ?

ŞTEFAN : Ei...

CLUCERUL HRINCOVICI : Pocuţia — aşa ş-aşa

ŞTEFAN . Pocuţia numai aşa să fie !

CLUCERUL HRINCOVICI : Că leşii se trag la judecată la căpitănia Haliciului, rusnecii şi moldovenii se supun legilor ţării noastre.

ŞTEFAN : Dar vămile ?

VAMEŞUL CHIRACOLA : Unii plătesc, alţii zic c-au plătit cardinalului...

CLUCERUL MOGHILĂ : Alea-s vămile văzduhului..

ŞTEFAN : Cardinal, Iagelon, bolnav, trufaş, leah... Ce nu e din cîte n-ar trebui să fie ? Şi nimic din cîte ar trebui să fie... Şi tu, Tăut ? Şi tu, Ştefule ? O ! prietenii mei, cu bărbile pînă în pămînt, nămeţi nenvinşi de oameni, albiţi de griji şi de vremuri...

LOGOFĂTUL TĂUT : Cu tinereţea, măria-ta...

POSTELNICUL ŞTEFUL : Aşa, bat-o pustia...

PÎRCĂLABUL HRĂMAN : Vărul Tăut zise o vorbă... Că de la Dumnezeu este...

ŞTEFAN : Postelnice Toader, ce ştiri de pe unde-ai umblat ? Ai adus ?... Ai vorbit cu dogele [1] ? Te-a blagoslovit sfîntul de la Roma ?

---

[1] *Doge* — titlul primului-magistrat al republicii Veneţia.

POSTELNICUL TOADER : Adus, măria-ta. Om iscusit şi cu ştiinţă. Veneţia — ca şi cum ai visa. Noul doge să logodea cu marea.
CLUCERUL MOGHILĂ : Frumoasă mireasă !
ŞTEFAN : Arunca inelul în valuri...
CLUCERUL MOGHILĂ : Bună de strîns în braţe !
POSTELNICUL TOADER : Şi numele tău cinstit şi lăudat.
ŞTEFAN : Ştiu... Dar bani... ?
POSTELNICUL TOADER : De...
CLUCERUL MOGHILĂ : Ce e cu banii ceia ?... Cam de mult îi aşteptăm...
ŞTEFAN : Negustori, Moghilă... Nu mi-au dat ei nici la Baia, nici la Podu-Înalt, nici la Războieni, dovedind lumii că nu sunt omul lui Matiaş. Acum, la... *(Se priveşte.)* Negustorii au dreptate !... Ei, la Roma ?
POSTELNICUL TOADER : La Roma...
ŞTEFAN : Blagosloveniile urmaşului lui sîn' Petru, mie, sabia lui Cristos... Doamne, iartă-mă... Şi cum îl cheamă pe doftor ?
POSTELNICUL TOADER : Ieronimo da Cesena.
CLUCERUL MOGHILĂ : După nume, trebuie să aibă o barbă cît toate zilele
POSTELNICUL TOADER : Ras şi cu plete lungi.
ŞTEFAN : Acum — la ale noastre ! Boieri, ştiţi că Alexandru al Poloniei iar a cerut zi, zi peste zi, lege peste lege, că n-ar fi fost faţă. Iar să ne judece frăţîne-său Vladislav La 2 noiembrie Degeaba s-a pus Iacob de Buczacz, omul cardinalului, n-are să vie, ca şi omul lui Ion Albert Noi s-aşteptăm în Cernăuţi cu 5 000 de oaste aleasă Toţi călări. Soseşte, bine ; nu ? o plimbare-n toată Pocuţia ş-o raită pînă la Halici, şi poate şi mai sus. Ş-apoi se va şti cine e pîrcălab

acolo și cine nu e, cui se cuvine adunarea vămilor și cui nu.

TOȚI *(afară de paharnicul Ulea, de stolnicul Drăgan și de jitnicerul Stavăr)*: Da, măria-ta.

ȘTEFAN: Nu, măria-ta?... *(Apucă pe paharnicul Ulea de guler.)*

PAHARNICUL ULEA: Am socotit...

ȘTEFAN: Ce-ai socotit?

PAHARNICUL ULEA: Că... cu sănătatea măriei-voastre...

ȘTEFAN: Ce?... Boieri, cine e mai bolnav din noi amîndoi?

CLUCERUL MOGHILĂ: Aci *(arată piciorul)* oleacă, măria-ta... Aci *(arată la cap)* să se-ngrijească vărul Ulea...

ȘTEFAN: Ei, nu uiți că am tăiat pe din două moșiile Gădinții, Storpul și Madravilele, după dreptate, jumătate ție și jumătate răzășilor. Și te-am făcut paharnic, și ți-am dat viața mea pe mîna ta. Tustrei țineați ochii în pămînt, știind că mie nu-mi plac oamenii cari se uită în jos. Frunțile sus... Așa, că sus e luna, stelele, soarele și cerul... de sus ne vine harul... de sus, cearta... și sus e mîntuirea și iertarea păcatelor noastre... *(S-aud cîntări nedăslușite din depărtări. A început să se coboare întunecimea.)* Ai aprins focurile, Arbore?

HATMANUL ARBORE: De trei nopți ard.

ȘTEFAN: Ia?... Rareș, repezi...

(Rareș se duce-n fuga. Se urcă pe zid.)

RAREȘ *(de pe zid)*: Abia să văd... Vin... Din Scheia... din Lisaura... din Ciritei... de pretutindeni...

ȘTEFAN : Oh ! săracii... Săracii mei ș-ai voștri... Săraci și voi, și eu... Ce bogată e Moldova !

(Ștefan și boierii să reped la zidul care înconjoară ograda, afară de paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și jitnicerul Stavăr.)

PAHARNICUL ULEA *(încet)* : Ați văzut ?
STOLNICUL DRĂGAN : Văzut.
PAHARNICUL ULEA : Nu mai e Ștefan !
JITNICERUL STAVĂR : Dar cine e ?
PAHARNICUL ULEA : Umbra marelui Ștefan.

(Tustrei se duc și s-amestecă cu ceilalți.)

PÎRCĂLABUL GRUMAZĂ *(de pe zid)* : Ca niște nori albi ce să tîrîie pe pămînt...
ȘTEFAN : Da...
HATMANUL ARBORE : Ca niște turme de berbeci...
ȘTEFAN : Da... da...
HRĂMAN : Parc-auz ceva... dar nu-i văz...
ȘTEFAN : Parcă văz ceva... dar nu-i auz...
LOGOFĂTUL TĂUT : Nu-i aud și nu-i văz... dar îi simț...
ȘTEFAN : I-auz și-i văz, îi văz și-i auz... O ! cum se varsă apele în Siret, așa vin șuvoaiele în Suceava la chemarea voievodului lor !... Auziți ?... „Supt poale de codru verde...
HRĂMAN : Încep să-i și văz...
ȘTEFUL : Încep să-i și auz...
ȘTEFAN *(trage sabia și face semn în depărtare)* : O ! mai sunteți ?... Să nu mai sece izvorul vostru !...

ACTUL II

Același tablou ca în actul întîi, cu deosebire că e vară, și arborii — încărcați cu fructe unele coapte, altele pîrguite, altele verzi. S-aud păsările cîntînd.

SCENA 1

Doamna Maria, Irina, Reveca, Ileana, Bălașa, Hera, Oleana, Oana, Țugulea Moghilă, Dochia

DOAMNA MARIA : O, fetele mele iubite, mai lăsați lucrul... De-o lună, Ștefan nu dă semn de viață... Ce-a putut să i se întîmple ?... Dar ce n-a putut ?... Bolnav... Abia să sculă din pat, și porni cu iarna-n cap... Doamne !

IRINA : Frumoasa mea doamnă...

DOAMNA MARIA : Pînă acum o lună primeam vești peste vești... Bine... sănătos... zdravăn... așează țara... întocmește Pocuția... va sosi... biruitor ca totdeauna... Îmi creștea inima... Și de *(înnumără pe dește)*... da... de treizeci de zile — nimic..

IRINA : Frumoasa mea doamnă..

DOAMNA MARIA : S-a dus frumusețea ! Uită-te la părul meu. S-a lățit șuvița albă cu două dește de cînd nici o veste... Auziți cum cîntă de te slăvesc. Sunt aceleași.. Cîntați, păsări ale cerului, nepăsătoare la durerile noastre !

A căzut omătul, a suflat vîntul de primăvară, au încolțit mugurii, a dat frunza, au spuzit florile, a legat iarăși rodul... Și toate — numai pentru voi. Partea noastră ? Răbdări și lacrămi. De ce omul n-a fi putînd a fire ca ștejarul ? Iarna să-l scuture, vara să-i puie la loc mîndrețea și bărbăția !

REVECA : Ce nu se schimbă, stăpîna mea a bună ! Frunzele cresc și nu sunt aceleași. Ștejarul are și el o margine. Grîul e tot grîu, dar nu mai e același. Doar glasurile rămîn la păsări ; ele se duc, altele vin... Și noi trăim cu părerea că numai omul îmbătrînește, să scutură și cade.

DOAMNA MARIA : Da, Reveca. Gînduri, nimicuri. Să-l văz pe viteazul meu... să-i fac patul... să-l culc... „Adormi, măria-ta, n-a fost nimic... O gîză bate în geamuri...“ Ce somn ușor în grijile grele... Î, muiere rea ! Uitasem pe Bogdan, odorul meu. Pe urmele tată-său calcă. Păcat că și-a pierdut ochiul ! Eu am doi. La ce-mi slujește ? Și cu unul v-aș vedea pe lîngă mine. Am două picioare zdravene. Să împart : un ochi lui Bogdan, un picior lui Ștefan... Aș întineri...

HERA : Și eu... cînd m-ar lăsa doamna... ce-aș mai săruta ?

DOAMNA MARIA : Tu ?

OLEANA : Și eu, cînd vrea doamna, cu cine aș mai umbla ?

DOAMNA MARIA : Tu... O ! Mușatină ! Aș lua de la mine și-aș da la ai tăi...

ILEANA : Ție Domnul pe domnii noștri, doamnă !

DOAMNA MARIA : Numele Tatălui... ș-al Fiului... ș-al Sfîntului Duh... amin... Țugulea !

ȚUGULEA : Poruncă, doamnă !
DOAMNA MARIA : Ce ?
ȚUGULEA : Da... măria-ta...
DOAMNA MARIA : *(făcîndu-se supărată)* : Sabia... cu care te-am încins eu...
ȚUGULEA : Da, măria-ta !
DOAMNA MARIA *(pare necăjită)* : Și de ce n-o mai porți ?
ȚUGULEA : Ele știu... Să spuie Bălașa...
BĂLAȘA : Șotii, măria-ta... Zice c-aș fi zis eu că de ce nici la 14 ani aproape împliniți nu s-a dus la război cu tat-său Moșoroi, asta, Moghilă...
ȚUGULEA : Ai zis, ați zis, ai rîs, ați rîs, și știați bine c-am dat în genuchi la măria-sa Bogdan și la tătuca... Și ei au rîs, dar nu ca d-voastră... cu moșoroi... cu vătrar... cu potcă... și cîte și mai cîte... C-am zis : săracum de mine, n-o mai port... Și n-o mai port !
DOAMNA MARIA *(ascunzîndu-și surîsul)* : Altă dată să mi le spui mie.
ȚUGULEA : Iacă, le spui...
DOAMNA MARIA : Mă băietane, pune sabia, că va sosi și ceasul tău. Și s-o porți...
REVECA : Pînă cînd țara va avea nevoie de ea...
ȚUGULEA : Uf !
DOAMNA MARIA *(către Reveca)* : Inimos și mucalit ca tat-său... Țugulea, să dai ajutor Dochiei. Mamă Dochio...
DOCHIA : La porunci !
DOAMNA MARIA : A fiert grîul cu lapte ?
DOCHIA : Iacă-l aduc. Acuși.

(Dochia și Țugulea ies.)

SCENA 2

DOAMNA MARIA : Oană, Oană, ce robotești ?
OANA : Spăl, măria-ta.
DOAMNA MARIA : Ce speli, Oană ?
OANA : Pentru împăratul nost'... Să fie gata pin-o veni..
DOAMNA MARIA : N-ai isprăvit ?
OANA : Isprăvit... Le-am luat a doua oară...
DOAMNA MARIA : Cum îți zice el, Oană ?
OANA : Băbătie, măria-ta.
DOAMNA MARIA : De ce, Oană ?
OANA : Fiindcă așa-i place, măria-ta.
DOAMNA MARIA : Dar ție cum îți place, Oană ?
OANA : Cum îi place și lui, măria-ta.
DOAMNA MARIA : Și cum te mai alintă, Oană ?
OANA : Dă, măria-ta...
DOAMNA MARIA : Dă... cum, Oană ?
OANA : Cum, măria-ta ?
DOAMNA MARIA : A ! nu vrei să spui doamnei ?
OANA : Cum să nu, măria-ta ? Pînă acum doi ani mă suia pe genuchiul drept... ba nu, p-ăl stîng... și mă juca și zicea : „Oană, Oană, bărlăoană, Onoi, bîrloi, oi, moi..." De doi ani îmi zice : „Băbătie, cum o mai duci cu bătrînețile ?" — „Bine, zic." — „Ai zis bine ?" — „Nu, rău, că sunt rele, bată-le focul !" Așa, măria-ta.
DOAMNA MARIA *(luînd la o parte pe Irina)* : Ce vrei, Irino... Om de război... Trei luni acasă și nouă pretutindeni, numai acasă nu.
IRINA : Sufletul măriei-tale, ca chipul măriei-tale... Maica Domnului, adusă de la Roma de postelnicul Purcevici.

DOAMNA MARIA : Soție de domn și mumă de domn, da Maica Domnului nu, Irino.
IRINA : Buuuno !

SCENA 3

Cele de sus. Dochia intră aducînd p-o tavă de porțelan albă, cu margini albastre, grîul fiert. Țugulea Moghilă — încins cu sabia

IRINA : Cine să guste întîi, măria-ta ?
DOAMNA MARIA : Ilinca.
ILINCA : Buun, măria-ta.
DOCHIA : Grîul, spălat în zece ape, uscat, frecat, dezghiocat, puțintică miere și scorțișoară. Talgerile, boier Țugulea !
ȚUGULEA : Iacătă-le. Cel cu aur, al măriei-sale.
DOAMNA MARIA *(luînd din grîu, scapă talgerul și-l sparge)* : Ah ! semn rău !... Mă gîndii la Ștefan, la piciorul lui, la bătrînețea lui... Ia !... Ascultați...

SCENA 4

Cele de sus. Clucerul Moghilă vine într-un suflet

DOAMNA MARIA : Ah ! Moghilă ! Ce e ? Bine ?
CLUCERUL MOGHILĂ : Sărutăm dreapta, bine. Vine. Ce păcatele suflu așa
DOAMNA MARIA : Spune, degrab'...
CLUCERUL MOGHILĂ : Spui îndată, acușica... Cît ai bea o oca de vin, și e aici. M-a trimis înainte, să vă spui. Calul mi-a șchiopat, c-aș fi fost de mult...

Clubul cărții digitale 2022

DOAMNA MARIA : Mai iute, Moghilă, mai iute !
CLUCERUL MOGHILĂ : Nu e nici biruit, nici rănit...
DOAMNA MARIA : Cum e ?
CLUCERUL MOGHILĂ : Biruitor şi cu rana veche ceva mai înrăită ca-n trecut...
DOAMNA MARIA : A !
CLUCERUL MOGHILĂ : Şi ceva mai potolită ca acum şapte zile. Bogdan, slava Domnului... Mă... Ţugulea taichii... Acum pe şart [1], măria-ta.
DOAMNA MARIA : Da, da, Moghilă.
CLUCERUL MOGHILĂ : Mătură tot înaintea lui. Şi toţi îi jurară credinţă : şi moldoveni, şi rusneci, şi leşi. Să fi văzut, doamnă, p-ai craiului Lixandru... *„in eternitate fidelitas, nos et descendentes nobis"*... [2] Să muie gerul. Să topiră zăpezile. Să umflară apele. El... porunci să stăm pe loc... Să retraseră apele... Să mergem înainte, pînă supt Halici. Acolo se deschide o vale lărguţă. Întîi sta Luca Arbore, peste o mie de călăreţi. Mai departe — El, cu altă mie. Şi în fund — Bogdan, cu trei mii, pitulat într-un zăvoi care închide valea despre răsărit... Caii noştri odihniţi şi iuţi... Ne pomenirăm cu patru inşi c-un ştergar alb în vîrful suliţii. Luca Arbore le deschise drum pînă la El. Aci descălicară. Scoaseră căciulile încondurate, îi sărutară mînele şi-i dădură o carte ca din partea I.P.S. cardinalului... Şi văzurăm pe domn ca pămîntul, că pămîntul nu l-ar fi încăput... Atît le zise : „Încălicaţi, şi haiti"... Veniseră potolit şi să duceau într-o prăfăraie... Să tot

[1] *Pe şart* — în ordine, pe rînd.
[2] Credinţă veşnică, noi şi urmaşii noştri... (lat.).

fi trecut ca de cînd am început, și se porniră lungi șiruri de călăreți. Leșii... Cînd să se ciocnească cu Luca Arbore, moldovenii să desfac în două și apucară unii într-o parte și alții într-alta. Dușmanii să reped. El... face fața dos și dosul față, și-o ia la fugă stăpînită, ceva mai iute ca leșii... În apropierea zăvoiului, se desfac în două : unii într-o parte și alții într-alta... Pînă să se oprească leșii, înfierbîntați ca de biruință, s-aruncară valurile lui Bogdan chiuind, și-i izbiră. Luca Arbore îi ia pe la spate, iar din coaste îi fulgeră ai domnului...

DOAMNA MARIA : Ei, ș-apoi ?

CLUCERUL MOGHILĂ : Prinși de toate părțile, azvîrliră armele jos. Și curse sînge pînă la țurloaiele cailor... Strașnic răcnea leul Moldovei, că auia valea și codrii... Și vitejii crezură că urlă a război... Și El, pasămite, îi ținea de rău... Așa să stinse ca la jumătate de leși, pînă prinseră de veste care era porunca domnului... Omul în frămîntarea luptei nu mai e om. Îl lovești, nu-l doare. Cade, și alții îl calcă — nu simte. Tot să pierde, ca în genunea morții !... Numai după ce încetează bătălia... Oh ! doamnă !... să ridică de pe cîmp atîta jale, că nu poți... Și curg lacrămile, și plîngi fără să știi pe cine... Dădu poruncă să alegem și să îngropăm pe morții noștri. Puțini picară, dar mari suflete. Ca la două sute... Aci închiseră ochii postelnicul Șteful și pîrcălabul Hrăman. Că le zise milostivul : „Stați, moșilor, că nu e de voi !“ Ei, aș !... Apoi intrarăm în Halici cu vro trei mii de prinși. Aci le dădu drumul și le zise : „Spuneți cardinalului să aibă pe suflet su-

fletele morților din valea Haliciului" Și, înapoindu-le cartea, le zise : „Asta s-o scrie popilor, iar nu domnilor, și nu domnului !"

DOAMNA MARIA : Ei, ș-apoi...

CLUCERUL MOGHILĂ : Apoi porunci halicenilor să-i care piatră. Și cioplirăm cu toții, vro două săptămîni, bourii Moldovei. Și eu cioplii, măria-ta, că domnul văzîndu-mă nu-și putu ține rîsul, și zise : „Meștere Moghilă, capul bourului tău, ca coada lui Voitiș al meu... Mai grea dalta ca sabia, Moghilă "

DOAMNA MARIA : Apoi ?

CLUCERUL MOGHILĂ : Apoi, făcurăm moșoroaie și pietruirăm Pocuția cu bourii noștri, adînci d-un stînjen, ducînd dîră oablă din apa Nistrului pînă-n muntele ăl mare, ce stă ca șira spinării la apusul Moldovei. În sus al lor, în jos, de supt pădurea de fagi a Haliciului, al nostru. Și..

DOAMNA MARIA : Și..

CLUCERUL MOGHILĂ : Și, după ce așeză țara, lăsă pîrcălab pe Hrincovici, și vameș pe Chiracola. Și ne înșiruirăm călări, și plecarăm înapoi, cu voievozii noștri înainte. Și începurăm să cîntăm : „Doină, doină, nu te duce de la mine, doină, nu fugi de bine, doină" Într-o zi — Duminica Rusaliilor, sta soarele să scapete — ajunserăm p-o cărăruie de piatră. O ploiță caldă stropise fășia de drum. Voitiș, într-un ceas rău, alunecă de picioarele de dindărăt. Domnul îi puse pintenii Calul sări și căzu, apucîndu-i piciorul supt el

DOAMNA MARIA *(cu spaimă)* : Cel cu rana ?

CLUCERUL MOGHILĂ : Da...

DOAMNA MARIA : Oh !

CLUCERUL MOGHILĂ : În stînga prăpastie, în dreapta piept de munte. Voitiș tremura... Cînd l-am scos, sîngele pătrunsese prin legături... L-am dus pe mîini... El atît a zis : „Unde e aţa mai subţire, acolo se rupe“... Doftorul Cesena aci... Pînă a doua zi, piciorul se făcu butuc... Boli, aiuri — ierte-mă Dumnezeu ! — se făcu mai bine, şi de şapte zile pe drum.

DOAMNA MARIA : Ah !

CLUCERUL MOGHILĂ *(auzind buciumele)* : Dar, iată-l... Răsare soarele, şi încălzeşte şi pe boieri, şi pe oase-goale, fără deosebire, că nimeni nu s-a plîns de judecăţile lui în vreme de pace, ori că-n războaie n-a sărit unde a fost mai greu, însufleţind pe cei cu inima scăzută... Doamnă, să plece fetele...

(Doamna face semn fetelor să se ducă.)

OANA *(furişîndu-se)* : Să nu-l văz ? Mai bine oarbă decît să nu-l văz ! *(Se dă după colacul de piatră al puţului.)*

SCENA 5

Ştefan, alb ca zăpada, vine rezemat la braţul doftorului Cesena, Bogdan, logofătul Tăut, vornicul Jurj, hatmanul Arbore, postelnicul Toader, pîrcălabii Costea, Dragoş, Alexa, Şandru, paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan, jitnicerul Stavăr, şi mai mulţi curteni, căpitani de oaste, copii de casă, hotnogi, hînsari etc.

ŞTEFAN *(intră prin poarta din dreapta cu tot alaiul)* : Staţi, copii ! Opriţi unde am văzut pe doamna !

DOAMNA MARIA : Măria-ta.. ! *(I s-aruncă-n brațe.)*

ȘTEFAN : Ea, ca cea dintîi rîndunică, îmi vestește primăvara... Căutați supt piciorul drept, și d-eți găsi cărbune, să-l beau în paharul meu de sărbătoare, că e bun de friguri ; d-eți găsi plumb, să-l topim, să-l turnăm într-o cană cu apă neîncepută, și din ce se va închega voi vedea ce va veni mai apoi... *(Șade pe o laiță de piatră.)*

DOAMNA MARIA : Ți-e cald, măria-ta ?... Ai căldură... năduș ești...

ȘTEFAN : Vrei să-mi fie frig ? Cesena, cum e mai bine : cald, ori frig ?

IERONIMO DA CESENA : Mai bine cald ca frig, *ma preferisco recorito senza sentir il freddo* [1].

PETRU RAREȘ : Cărbune, măria-ta.

ȘTEFAN : A, e negru, dar mai negre sunt sprincenele doamnei... Cine-ar avea inima așa de mică și așa de neagră ca să ție pică domnului lui ? ... Mario ! Fii mîndră de Bogdan al nostru... Io, Ștefan-voievod, m-am pus la porunca lui, ca și portarul Sucevei, ș-a biruit tocmai cum aș fi biruit și eu... Nu e așa, boieri ? Nu e așa, paharnice Ulea ? ... Nu e așa... ?

DOAMNA MARIA : îl uitasem pe el, măria-ta... Bogdane !

(Bogdan dă-n genuchi lîngă doamna.)

ȘTEFAN : Să-mi dea vin de Cotnar... Vreau să beau în sănătatea doamnei ș-a fiului ei...

[1] Dar prefer să mă răcoresc, fără să simt frigul (it.).

CESENA : Vin, pentru ce vin ? *Non, serenissime.*[1]

ŞTEFAN : Rareş ! *(Rareş se duce repede pe uşa de pe terasă.)* Doftore, te-am ascultat pînă azi... Mi-e sete... Nu vezi pe cine am la genuchii mei ? Pe muma care a purtat în pîntecele ei pe domnul de mîne al Moldovei... Voitiş ?... E bine ?... El nu are abur, ci suflet... Să-l plimbe în fitece zi, pînă m-oi întrema... *(Rareş vine cu trei pahare, două de argint şi unul de alabastru, frumos lucrat, ca un potir. Ştefan fărîmă între deşte cărbunele şi-l pune în paharul de alabastru. Doamna şi Bogdan iau paharele de argint. Ştefan ridică pe al său :)* În sănătatea... Ah ! *(Lasă paharul în jos.)*

DOAMNA MARIA : Ce te doare, păcatele mele ?

ŞTEFAN : Nimic pe domnul Moldovei... Ce e durerea ?... Şi toate pe Ştefan Muşatin, fiul lui Bogdan şi nepotul lui Alexandru cel Bun... Dă de duşcă, Bogdane... *(Ştefan soarbe paharul.)* Cald...

CESENA : Să ne odihnim, *serenissime.*

ŞTEFAN : Să te odihneşti, doftore... În Italia să odihnesc mult principii... îi !... Ce-o fi durerea ?

CESENA : Odihnă, *serenissime.*

ŞTEFAN : Mă voi odihni, dar nu acum.

DOAMNA MARIA : Te rog... să mergem...

ŞTEFAN : Mă rogi ?... Neadormitul Ştefan a ajuns lăuza Moldovei... Moghilă, să-mi aduci pricinile ce-a judecat Bogdan şi-a rămas fără

---

[1] Nu, prealuminate (it.). Corect : *Non, serenissimo.*

pecetea domnească... O !... *(Ştefan iese, la braţul doftorului Cesena şi la al Mariei, pe uşa de pe terasă, urmat de toţi.)*

SCENA 6

Paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan şi jitnicerul Stavăr. Oana priveşte în toate părţile, vrea să se ducă şi se teme să n-o vază

PAHARNICUL ULEA : În curînd, scaunul Moldovei e văduv. Piciorul lui Ştefan obrinteşte. Încheieturile lui sunt prinse. Bietul domn ! Mare a fost... că de mărirea lui nu mai sufla nici un boier... Ei, ce ziceţi ?

STOLNICUL DRĂGAN : Ce să zicem ?... Bogdan ?... De viteaz n-are cum mai fi. Dar crez că după datină ar avea drept Ştefăniţă, din Ţarigrad, fiul răposatului Alexandru, feciorul cel mai mare al lui Ştefan...

JITNICERUL STAVĂR : Ş-apoi, domn schilod cine a mai văzut ? Chior ? treacă-meargă... dar orb ? Că n-are un ochi de loc. I l-a scos cu suliţa un călăreţ teuton la Cosmin... O ! să-l fi văzut cu ochiul scurs pe obraz, ca un ou cu puiul prins spart de-o cloşcă nedibace, cum răgea snopind pe duşmani... ai fi zis că vedea mai bine cu un ochi decît cu doi...

PAHARNICUL ULEA : Ţara are nevoie de tihnă. Cu Bogdan — iar războaie.

STOLNICUL DRĂGAN : Ştefăniţă e nevrîstnic. Vom alcătui o epitropie...

JITNICERUL STAVĂR : Din cei mai de seamă boieri... Pîrcălabul Arbore, pîrcălabul Grumază şi d-ta, paharnice Ulea...

PAHARNICUL ULEA : Sîît ! Nimic lui Arbore. Pînă n-o închide ochii şoimanul, să nu vorbim decît boierilor cu meteahnă. Din Sfatul domnesc... lui Gavril Lepădatu şi comisului Roată Atît. Ochiul vulturului bătrîn clipeşte încă... Vărsa văpăi, mă frigea privirea lui... Sîît !

(Tustrei ies pe poartă din dreapta.)

SCENA 7

Oana singură, apoi Petru Rareş

OANA : O ! Doamne, Doamne ! Să schimbe ei ursita ? Cine să închiză ochii ? Domnul cel sfînt ? N-are sfîrşit cel care are milă de toţi ! *(Dă să iasă pe după castel şi se întoarce la glasul lui Rareş.)*

PETRU RAREŞ *(ieşind din castel)* : Ce, fugi, Oană ?

OANA : Nu, Rareş.

PETRU RAREŞ : De ce-ţi sunt ochii roşii ? Ai plîns ?

OANA : Nu...

PETRU RAREŞ : Ba da... Ochii tăi sunt turburi...

OANA : Ce ochi să rămîie senini, cînd ai bunului Ştefan ard ?

PETRU RAREŞ : El are nouă suflete, Oană Ploile, zăpezile, zbuciumul şi drumul lung şi greu... Olecuţă de odihnă, şi să întremează zmeul bătrîn.

OANA: Da, Rareș, da...
PETRU RAREȘ: Și se face bine...
OANA: Bine?... Bine să-i dea Dumnezeu... Bine...
PETRU RAREȘ: Și ție, Oană...
OANA: Și d-tale, Rareș...
PETRU RAREȘ: Și nouă, amîndurora...
OANA: Și, Rareș, și...
PETRU RAREȘ: Dă-mi o mînă, Oană...
OANA: De ce?...
PETRU RAREȘ: Așa, că mi-e dragă...
OANA: O!... *(Rîde.)*
PETRU RAREȘ: Ce rîzi? Nu ți-am mai spus?
OANA: Ba mi-ai spus... de cîte ori... În urmă mai ales...
PETRU RAREȘ: Și dreapta mi-e dragă, și stînga mi-e dragă, și amîndoi ochii cu lumini adînci, și părul tău rătunjit pe spate și învolt ca un fum auriu, și gura ta cu buze ca măceșea, și mijlocul tău ca trestia de baltă, și mersul tău ușor ca de presură, și toată ființa ta...
OANA: O! Rareș... *(Rîde.)* Și toată ființa mea... *(Rîde.)*
PETRU RAREȘ: Toată ființa ta mi-e dragă, că te iubesc, Oană!
OANA: Cum, Rareș?... *(Rîde.)*
PETRU RAREȘ: Într-una te-am visat, Oană... Și te-am văzut într-una la război... Cînd porneam cercetașii, cînd mă băteam, cînd mă culcam, cînd mă sculam, călare, pe jos, la șipote, în codru, neostiat[1] în fața ochilor mei...

[1] *Neostiat* — neostoit, necontenit.

OANA: Ca p-o soră, Rareș.
PETRU RAREȘ: Nu ca p-o soră...
OANA: Și de când, Rareș?
PETRU RAREȘ: De când împlinișî 14 ani... De pe la Paște...
OANA: Mi-ești drag, Rareș, dar...
PETRU RAREȘ: Dar...
OANA: Nu ții minte când mă ridicai în brațe să rup para cea mai coaptă, când te cățărai în vîrful copacilor ca să-mi dai pui de stăncuță...
PETRU RAREȘ: Da... și te sărutam...
OANA: Da, și mă sărutai... Ș-acum... na... sărută... (Rîde.)
PETRU RAREȘ: Nu, Oană, nu așa!
OANA: Dar cum, Rareș, cum?... Ca p-o miluită fără părinți?
PETRU RAREȘ: Nu...
OANA: Ca p-o pripășită la curtea doamnei Maria?
PETRU RAREȘ: Ah! nu...
OANA: Ca p-o pasăre pribeagă?... Și nu uita că tu ești boier, Rareș.
PETRU RAREȘ: Ce boier?... Al Mariei ș-al lui Rareș, pescarul din Hîrlău.
OANA: Ești căpitan de oaste și prieten al domnului Bogdan...
PETRU RAREȘ: Sunt ce sunt, și fără tine mai bine să nu fiu!
OANA: Doamne, Rareș... Dar tu mi-ești ca un frate... Eu mireasă? N-ai nici cui să mă ceri.
PETRU RAREȘ: Stăpînului a toate, ca unui drept părinte.

OANA : A ! nu, Rareș, nu !... Nu simț nimic în mine... Mi-ești drag ca un frate, dar nu te iubesc... Și domnul e bolnav...

PETRU RAREȘ : Domnul e bun, milostiv și îndurător... *(O sărută pe amîndoi obrajii și pleacă repede.)*

OANA : Ciudat !... Dar să nu uit pe paharnicul Ulea ! *(Iese prin stînga, pe după castel.)*

SCENA 8

Ștefan, cu piciorul înfășurat, iese șchiopătînd puțin la brațul Doamnei Maria; Ieronimo da Cesena

ȘTEFAN *(se așează pe laița de piatră de supt copacul din mijloc)*: Așa... Aer, doftore, aer... *Cosi* [1], *serenissime... non, serenissime... si* [2], *serenissime*... pentru o zgaibă... Parc-aș fi copil.

CESENA : *Serenissime*, nici o mișcare...

ȘTEFAN : Zău...

CESENA : *Parole non più* [3]...

ȘTEFAN : *Non più*... Ca un mort... uf !... Cînd voi avea nevoie de d-ta. doftore, te chem...

(Doftorul se duce în castel.)

DOAMNA MARIA : Ascultă-l...

ȘTEFAN : Eu ?... S-ascult ?

DOAMNA MARIA : Măria-ta...

ȘTEFAN : N-am ascultat de tătari, de leși, de unguri, de turci. si s-ascult d-un venețian... a ! ha !

---

[1] Așa (it.)
[2] Da (it.).
[3] Nici un cuvînt (it.).

DOAMNA MARIA : De cînd ai început să vorbești a crescut căldura...

ȘTEFAN : Și va veni și-un doftor de la Nürenberg, și altul de la Mengli-Ghirai... Îmi scrie că știe și toaca-n cer... Un evreu...

DOAMNA MARIA : Mai puțin, măria-ta...

ȘTEFAN : Puțin, puțin... Toți doftorii, la capul unui bolnav...

UN CURTEAN : Măria-ta, foaia judecăților.

DOAMNA MARIA : Ah !

ȘTEFAN : Clucerul Moghilă ? Să...

SCENA 9

Ștefan, Doamna Maria, clucerul Moghilă

CLUCERUL MOGHILĂ : Măria-ta...

ȘTEFAN : Judecățile dezlegate.

CLUCERUL MOGHILĂ *(citește)* : Oancea cu văduva lui Isaia pentru o fîșie de moșie. Prigonitorul pierde. Pan Mirăuț nu dă depline socoteli ipitropisiților săi nepoți. E osîndit să le plătească 100 de galbeni genovezi și să nu mai ipitropisească pe vreunul din neamul lui au din prietenii lui. Obștea răzășilor Pătrășcani pentru 12.000 de fălci, cu munte, cu stîni, cu țărcători și cu ocini. Judecata — peste altă zi, nehotărîtă.

ȘTEFAN : De ce ?

CLUCERUL MOGHILĂ : Prealuminatul Bogdan s-a făgăduit că va merge însuși la fața locului

ȘTEFAN : Bine !

CLUCERUL MOGHILĂ : Vornicul Duma, fiul lui Vlaicu, vărul măriei-tale, cu şapte sate omeneşti pentru robire de mori. Vornicul Duma pierde.

ŞTEFAN : Cine pierde ?

CLUCERUL MOGHILĂ : Vărul măriei-tale.

ŞTEFAN : Bine !

CLUCERUL MOGHILĂ : Pîrcălabul Ieremia cu popa Frusănel pentru vaduri de pive. Frusănel rămîne pe pan Ieremia. Hatmanul Dugea cu satele ruseşti de lîngă Roman pentru vro 3.000 de stînjini. Hatmanul rămîne pe ruşi.

ŞTEFAN : Î... î... î... rău... Bine a judecat, dar rău... Ştiu... Spune-i lui Bogdan să taie din moşia mea Trifeşti 3.000 de stînjeni şi să dea ruşilor...

DOAMNA MARIA *(la urechea lui Moghilă)* : Scurtează.

CLUCERUL MOGHILĂ : Să nu ies eu scurtat, doamnă.

ŞTEFAN : Ei ?

CLUCERUL MOGHILĂ : Cele criminaliceşti. Din douăzeci de pricini, două mai însemnate. Un nărăvit hoţ — tăierea mîinilor. Un ucigaş — zobirea capului cu buzduganul. Toate au fost prefirate cu de-amăruntul de înţeleptul Bogdan-vodă.

ŞTEFAN : Bogdan... Război şi dreptate... Război împotriva oricărui duşman şi dreptate faţă de oricine... de neamurile tale... de tine chiar, deşi după legea pămîntului nu se cuvine să judeci. Domn d-ai fi... să stai doparte... Alţii să aleagă.

DOAMNA MARIA : Măria-ta, prea mult...

ȘTEFAN : Dacă Cesena ar avea chipul Marieĭ, or Maria știința lui Cesena, m-aș vindeca într-o clipă și m-aș îmbolnăvi în cealaltă. Adu mîna, Mario. Mai am căldură ?

DOAMNA MARIA : Nu, măria-ta.

ȘTEFAN : Atunci ?... Ce mai e, Moghilă ?

CLUCERUL MOGHILĂ : Pricinile de judecat.

ȘTEFAN : Le pui zi peste... Azi e 30 iunie... Peste trei zile.

(Clucerul Moghilă iese pe poarta din dreapta.)

SCENA 10

Ștefan, Doamna Maria, Oana

UN CURTEAN : Oana, măria-ta.

ȘTEFAN : Oana ?... Să intre... *(Oana intră.)* A ! băbătie... Cum o duci cu bătrînețile ?... Vino încoa... aci... jos... mai aproape... *(Oana îi sărută mîinele și le-aduce la frunte.)* O plută bătrînă și scoborșită lîngă un brăduț verde, stufos și drept ! Cine te-aduse pe tine pe tărîmul ăsta ? Și de unde ?

OANA : Măria-ta... De unde ?... Nu știu...

ȘTEFAN : Nu mai am căldură. Sunt bine. Uite, Mario... De unde ?... nu știi. Ia uită-te la mine... Așa... Tu ai ceva în capul ăsta... Mi-ascunzi ceva... Vrei să-mi spui, și te oprești...

OANA : Aș vrea, măria-ta...

ȘTEFAN : Ei...

OANA : Aș vrea, măria-ta...

ȘTEFAN : Rareș...

OANA *(tresare)* : Rareș ?

ȘTEFAN : Da, Rareș, nu ți-a mai prins vro stăncuță... Da... da... s-a făcut mare... E căpitan... Să bate cu leșii, și să bate zdravăn... O s-ajungă hatman.. Căci n-am avut parte de copii... Alexandru... Iliaș... Petru... Cît să lungesc pomelnicul ?... Și Olena, după fiul nebunului de cuscru al Moscovei... Îi moare bărbatul... Ea și fiul ei, închiși într-un turn... Și eu... ? Doar cu Bogdan...

DOAMNA MARIA *(arătîndu-i pe furiș pe Oana)* : Să nu mîniem p-ăl-de-sus...

ȘTEFAN : Da... Partea mea a fost să sărut ce este al meu ca și cum n-ar fi al meu, să fur mîngîierile — și mîngîiere să nu am... Ce-ai vrea să-mi spui, Oană ?

OANA : Aș vrea, măria-ta, să...

ȘTEFAN : Ei...

OANA : Aș vrea

ȘTEFAN : Doamnă... să știi că fetișcana asta s-ascunde de tine...

DOAMNA MARIA : Da, Oană ?... Vă las...

OANA *(coprinzînd genuchii doamnei)* : Iartă-mă, doamnă !

(Doamna Maria o mîngîie pe păr, surîde și iese.)

SCENA 11

Ștefan. Oana mai tîrziu doftorul Cesena

ȘTEFAN : Mai aproape... mai... Spune-mi...

OANA : Sosișî, măria-ta.. Tare mi-era dor... Mă dădui după colacul fîntînii... Ș-auzii tot...

ȘTEFAN : Tot și nimic...

OANA : Nu...

ȘTEFAN : Atunci, nici tot, nici nimic... *(O mîngîie.)*

OANA : Nu... Porni alaiul domnesc, și trei boieri rămaseră...

ȘTEFAN : Trei boieri ?

OANA : Da... Paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și jitnicerul Stavăr...

ȘTEFAN : Paharnicul Ulea ?

OANA : Vorbiră și-i auzii... O urzeală, măria-ta...

ȘTEFAN : Împotriva mea ?

OANA : Nu, măria-ta...

ȘTEFAN : Atunci, împotriva cui ?

OANA : Împotriva lui Bogdan...

ȘTEFAN *(sare în sus)* : Ce ?

CESENA *(intrînd repede pe ușa de pe terasă)* : *Basta* [1], *serenissime !*

ȘTEFAN *(pune mîna pe sabie)* : Ieși ! *(Iese.)* Dă-nainte, Oană !

OANA : Vor s-aleagă domn pe nepotul măriei-tale, pe Ștefan, fiul răposatului Alexandru.

ȘTEFAN : Și-n locul cui s-aleagă domn ? Nu este domn ?

OANA : După ce nu va mai fi... *(Își cuprinde capul în palme.)*

ȘTEFAN : Nici n-au treierat grîul din care să-mi fiarbă coliva, și mi-o și-mpart ! *(Ca și cum ar fi singur :)* Patruzeci și șapte de ani am dus țara cu noroc... *(Scuturîndu-se :)* Am s-o duc și cînd voi muri, și după ce vor pecetlui piatra pe dasupra mea !... Oană, bine-ai făcut... Să n-afle doamna... Îți poruncesc să nu mai știi nici tu !

OANA : Da... Ca și cum ar fi fost aici, și c-o lingură aș fi luat... și-aș fi aruncat în foc... a

[1] Ajunge (it.).

ars... şi-apoi — nimic... *(Îşi scutură palmele.)*

ŞTEFAN: A!... Aşa... aşa... Du-te. *(Oana se duce pe uşa de pe terasă.)* O! ce păcat că nu i-am mărturisit de unde e! *(Îl trec lacrămile.)* De! Nu fi muiere! *(Bate în palme. Un curtean intră din dreapta.)* Moghilă... Să vie îndată. *(Din întîmplare, găseşte o oglindă veneţiană.)* Grozav am îmbătrînit!

SCENA 12

Ştefan, clucerul Moghilă, venind pe poarta din dreapta

ŞTEFAN: Moghilă, lasă închinăciunile.

CLUCERUL MOGHILĂ: Să-mi spuie popa nu te mai închina... bine or rău... Dar să iasă din icoana la care te închini o mînă care să te ia de păr... O!...

ŞTEFAN: Poftă de glumă... Să glumim, clucere Moghilă.

CLUCERUL MOGHILĂ: Să glumim?

ŞTEFAN: Ah!... Nu e nimic... Unde-au ajuns slovenii cu letopiseţul meu?

CLUCERUL MOGHILĂ: Abia la jumătate...

ŞTEFAN: La ce fapt?

CLUCERUL MOGHILĂ: La Bătălia de la Cosmin.

ŞTEFAN: Ce spui...? Abia vro 39 de ani din viaţa mea. Şi mai au...

CLUCERUL MOGHILĂ: Jumătate...

ȘTEFAN : Încă 39 de ani...

CLUCERUL MOGHILĂ : Dacă jumătatea d-a doua n-a fi ceva mai lungă ca cea dintîi.

ȘTEFAN : O ! ho ! ho !... Slovenii s-au pripit la scris... N-au greșit... presimțind că-n a doua jumătate... Cam grea răsuflare de cîteva zile... Moghilă, ce face Voitiș... bidiviul care m-a purtat în spinare doisprezece ani ?

CLUCERUL MOGHILĂ : Ar face bine dacă n-ar fi pus picioarele în sus...

ȘTEFAN : M-a lăsat ?

CLUCERUL MOGHILĂ : S-a dus bietul Voitiș... Cum ajunse în grajdul de piatră, pică d-a-n-picioarele, căscă gura, mai suflă o dată, și...

ȘTEFAN : Așa se cade să moară un domn... dar el...

CLUCERUL MOGHILĂ : Calul domnului, măria-ta...

ȘTEFAN : Da, calul domnului... Ștefan fără picioare și fără cal... O ! și cum mă ducea la izbîndă... ca un vifor năpustit în valea Sucevei !... Semn rău...

CLUCERUL MOGHILĂ : Ei, aș...

ȘTEFAN : Semn rău, Moghilă !... Ce va să zică să mori de moarte bună ?

CLUCERUL MOGHILĂ : Să mori în patul tău.

ȘTEFAN : Nu, Moghilă... Dumnezeu a dat omului simțurile prin care veghează sufletul. La o cîrmire a vieței, simțurile, unul cîte unul, încep să se întunece. O sită se coboară pe ochi, vezi turbure, nu mai vezi... Să vătuiește auzul. S-a dus ascuțimea lui... „Auz ?... Ce zici ?...“ Nu mai aude... Și cînd cercetașii nu mai veghează, sufletul pără-

seşte stîrvul acesta... Asta e să mori de moarte bună... Eu auz şi văz ca la patruzeci de ani...

CLUCERUL MOGHILĂ: N-aveam dreptate?... Istoria a ajuns la jumătatea vieţii măriei-tale.

ŞTEFAN: Aşa ar fi de n-ar fi şi peiri năprasnice... Nu de sabie, nu de apă, nu de foc, ci cînd piei ca mine... Nimic *(să sprijină pe Moghilă)*... cu sufletul întreg, cu dragoste pentru toată ţara cu tot coprinsul ei... oh!... Ascultă, Moghilă... Vorba de pe urmă a lui Ştefan e lege tuturora?

CLUCERUL MOGHILĂ: Sfîntă ca sfînta cuminicătură din sfîntul potir!

ŞTEFAN: Şi vouă, boierilor?

CLUCERUL MOGHILĂ: Boieri, curteni, răzăşi, ţărani — una în faţa domnului.

ŞTEFAN: Să strîngi pe boierii şi pe ostaşii ce-au mai rămas în Suceava, mîine, întîi de iulie, zi în care... Nimic... *(Să sprijină pe Moghilă.)* ...Eşti tu credincios, Moghilă?

CLUCERUL MOGHILĂ: Ca-n faţa lui Dumnezeu şi a Domnului nostru Isus Cristos... Jur!

ŞTEFAN: Nu jura... Că n-are să afle nimeni din ce-i auzi?

CLUCERUL MOGHILĂ: Nimeni!

ŞTEFAN: Mîne sui în scaunul Moldovei pe Bogdan...

CLUCERUL MOGHILĂ: Doamne!

ŞTEFAN: Ce?

CLUCERUL MOGHILĂ: Doamne... facă-se voia ta...

ȘTEFAN : Am îmbătrînit... O ! îndoială !... Și-aș putea să scap... dar sufletul nu vrea, și trupul nu mai poate... *(Trage sabia pe jumătate.)* Nu... nu mă mai ascultă... Degeaba o port . *(Se reazămă pe Moghilă.)* Și poate să dau ochi cu ăl-de-sus...

ACTUL III

Sala tronului. De jur împrejur — cîte două rînduri de jeţuri în stil bisericesc. În dreapta, lîngă tron, un jeţ mai înalt, cu stema Moldovei. Pe pereţi se văd portretele strămoşilor. În fund, în dreapta şi în stînga tronului, două intrări. Pe laturea din stînga, planul al doilea, o uşe. Ferestre în dreapta.

SCENA 1

Doftorul Ieronimo da Cesena, doftorul Iohan Klingensporn, doftorul Şmil

(Fiecare păstrează puţin accent în vorbire, iar Cesena vorbeşte pe jumătate italieneşte.)

DOFTORUL CESENA: Rămîi ca marmora...

DOFTORUL KLINGENSPORN: Multă lume grijit la Nürenberg, dar ca palatinul n-am aflat!... Aşa de bolnav şi aşa de tare... Iesus Maria!

DOFTORUL ŞMIL: Oţelit... în aer, în luptă... Pe trupul dumnealui — numai crestături... Am milă, n-am ştiinţă... Rana de la picior îi otrăveşte trupul dumnealui... Şi Mengli-Ghirai e tare, dar un guturai, şi la pat... Atunci să vedeţi... „Unde e Şmilică?... Şmilică, ai mîncat?... Şmilică, ce, tu eşti supărat?“ — „N-am nimic.“ — „Vezi, eu am,

Șmilică.“ În viteazul ăsta, o putere care scapă medicinii... O voință care a voit slobod pînă la sfîrșit...

DOFTORUL CESENA: L-am văzut, amestecat cu nemeții. Gemea codrii de *freddo*. El ajuta și încuraja pe toți... Cu *miei occhi... come un fulmine dal cello nella bataglia da Halicio... E ammalato, Dio Santo!* [1]

DOFTORUL ȘMIL: Klingensporn, ce zici de rană?

DOFTORUL KLINGENSPORN: Ai dreptate... Peste șaptezeci de ani... hî... Să i-o ardem cu fierul roș...

DOFTORUL ȘMIL: Ei! prin cîte focuri a trecut dumnealui... să treacă și prin ăsta... O să vrea?

DOFTORUL CESENA: Să-l încredințăm că e durere grozavă... *„Serenissime, ma che dolore...“* — *„Io voglio.“ ...Ho studiato questo uomo maraviglioso...* [2]

DOFTORUL ȘMIL: Sîîît... Vine!

SCENA 2

Cei de sus. Ștefan intră pe ușa din stînga, și mai îmbătrînit, cu piciorul înfășurat, la brațul Doamnei Maria. Doamna, îmbrăcată închis

ȘTEFAN: Doftori... prieteni... sunteți bine?... O! ce plecăciuni! Mă prinz că Șmil a măturat dușumeaua cu fruntea... Nu, Șmil...

---

[1] Cu ochii mei... ca un fulger din cer în bătălia de la Halici... Și bolnav, Doamne sfinte! (it.).

[2] „Prealuminate, dar ce durere...“ — „Vreau.“ ...Am studiat pe acest om minunat... (it.).

Mie nu-mi plac toate cîte îi plac bunului meu prieten Mengli-Ghirai... Nitică știință... Mario... Mario... Ce tresari... *(La doftori :)* Am căldură ?

DOFTORUL ȘMIL : Oleacă, măria-ta.

ȘTEFAN : Arz ?

DOFTORUL ȘMIL : Arzi ?... A, nu...

ȘTEFAN : Dacă nu arz, ce vă-ngrijiți ? Cine nu arde nu să sfîrșește...

DOFTORUL KLINGENSPORN : Mai mult odihnă, măria-ta.

ȘTEFAN : De mîne încolo, pace cu știința... Mă voi odihni... Așa... întins... nemișcat ca un mort... Nimic, Mario... Pînă mîine trebile țării... Mario...

DOAMNA MARIA : Ce poruncește preaslăvitul stăpîn ?

ȘTEFAN : Mai puțin ca o poruncă și mai mult decît o dorință.

DOAMNA MARIA : Ascult, Ștefane.

ȘTEFAN : Așa... așa, dragă... Ah ! e mult de atunci... Prea ești întunecată în straiele astea... Vreau ceva mai altfel...

DOAMNA MARIA : Mă duc și mă întorc cum dorești tu.

SCENA 3

Ștefan, doftorul Ieronimo da Cesena, doftorul Klingensporn doftorul Șmil

ȘTEFAN *(răsucind sabia)* : Cîrjea mea, Șmil...

DOFTORUL ȘMIL : Cîrjea ?... N-aș vrea să iasă cîrje din teacă...

ȘTEFAN: Niciodată n-am scos-o împotriva unui om cumsecade.

DOFTORUL ȘMIL: Niciodată n-am dorit să fiu mai cumsecade...

ȘTEFAN *(cu un surîs trist)*: Ești cum ești, cum ai ieșit din părinții tăi... Și cîrjea mea e cum e, cum a ieșit din mîna genovezilor...

DOFTORUL ȘMIL: O! biată mamă, tare a țipat înainte să mă scoată...

ȘTEFAN: Ce de țipete pînă să scoată oțelul acesta, ce de lovituri, Șmil, primind la fiecare lovitură o parte din soarta ei viitoare.

DOFTORUL ȘMIL: Putea genovezii s-o bată cît ar fi voit, dacă nu te-ai fi bătut și n-ai fi bătut măria-ta cu ea... Asta e adevărata ei soartă!

ȘTEFAN: A! știi tu, Șmil, că tu ești ca sabia mea?

DOFTORUL ȘMIL: Ca sabie?... Eu?... Și de ce?

ȘTEFAN: Ca și ea, ești foarte ascuțit pe dinăuntru.

DOFTORUL ȘMIL: Ea taie totdauna, eu vindec cînd pot.

ȘTEFAN: Cînd poți, Șmil, dar cînd nu poți?

DOFTORUL ȘMIL: Vindecă Dumnezeu unde nu putem noi...

ȘTEFAN: Dumnezeu... Șmil, din două picioare bolnave, tu poți face numai unul, dar zdravăn?

DOFTORUL ȘMIL: Asta?... Nu, măria-ta.

ȘTEFAN: Dar din doi oameni sănătoși ai putea să faci un bolnav?

DOFTORUL ȘMIL: Din doi oameni sănătoși?... Aș face și doi bolnavi dacă m-ar lăsa inima.

ȘTEFAN *(răsuflînd adînc)*: Ah... Răsuflarea... Aci.

DOFTORUL CESENA: *Non, serenissime, qui.*

ȘTEFAN *(punîndu-se pe un jeț cu stemă)*: Îl simț mai puțin. *(Se întinde.)* La brațul doamnei am venit pînă aici... Nu pricep...

DOFTORUL KLINGENSPORN: Te simți mai bine, dar...

ȘTEFAN: Sunt mai rău. Ho! ho! Nu mai pricep... Sunt mai rău cînd sunt mai bine, mai bine cînd aș fi mai rău, și bine de tot cînd aș pune mînele pe piept... *Signore*[1], dă-mi brațul... îîîî... Cu trei nu să poate să scap... *(Se duce în dreptul portretului lui Alexandru cel Bun.)* Acesta fu un om și nu mai e de mult... Șmil, cum ți să pare?

DOFTORUL ȘMIL: Parcă surîde... Bun și milostiv...

ȘTEFAN: De unde știi? Tu n-ai auzit de el. Poate că nici tat-tău nu se născuse pe cînd domnea el.

DOFTORUL ȘMIL: Ce poate fi rău în castelul acesta?

ȘTEFAN: Ai!... Nimic... „Și dacă mîna ta cea dreaptă te smintește, tai-o pe ea, și-o leapădă în foc..."

DOFTORUL ȘMIL: Da, în foc, dar nu s-o tai...

ȘTEFAN: Ce, Șmil, tu să îndrepți *Evanghelia*?

DOFTORUL ȘMIL: Eu să-ndrept? Nu îndrept nimic dacă nu îndrept piciorul domnului la al căruia nume să închină stăpînul meu... Am cerca... dar sunt dureri... grozave dureri... o! brrr!

---

[1] Domnule (it.).

ȘTEFAN : Ce dureri, Șmil ?

DOFTORUL ȘMIL : În loc să faci un foc mare, să tai piciorul și să-l lepezi în foc, mai bine ar fi să iei tăria focului și să arzi răul care se întinde... Brrr... Grozave dureri !

ȘTEFAN : Brrr ! grozave dureri... și se sfîrșește. O ! ho ! ho ! prieteni, și vă e milă ?... Ardeți stricăciunea după acest stîrv care a fost odinioară nebiruitul Ștefan ! Puneți foc pretutindeni — ș-aici... ș-aici... ș-aici... pîn-ăți preface în scrum trecuta mărire de o clipă ce-a strălucit în fața atîtor orbi, domnii creștinătății !... Șmil... a ! Șmil... puteai să-mi spui d-a dreptul... Pe coconi să-i momești, dar nu pe Ștefan... Ardeți degrab' și fără milă ! *(Le face semn să se ducă.)* Să vedem dacă bătrînețile mele s-or mai aprinde de focul vostru.

UN CURTEAN : Petru Rareș.

SCENA 4

Ștefan, Petru Rareș, și mai în urmă Doamna Maria

ȘTEFAN : Ce vrei, Rareș ?

PETRU RAREȘ : Doresc domnului nostru atotputernic sănătate și voie bună.

STEFAN : Dorești... ? Te crez... Domnului nostru... hî... Atotputernic cînd îi dorești sănătatea pe care nu o are... ? Ce te sfiești ca o fecioară cînd dă cu ochii întîiași dată de ce i-e drag ? ...Rareș... de la cine-ai învățat tu să ții ochii în pămînt ? De la mine ? Sau de la tatănă-tău, Rareș ?... Da... socul e plăcut... o fi dînd trandafiri ?...

PETRU RAREŞ : Stăpîne, n-am învăţat ştiinţa ierburilor, dar, pe cît mă taie capul, socul n-a dat niciodată trandafiri.

ŞTEFAN : Dacă te-ar tăia capul cum taie braţul tău, dintr-un pescar ar ieşi preţ de ce-a prins toţi pescarii de la începutul lumii şi pînă s-ar sfîrşi şi peşti, şi pescari... Oh !... Cine vine ?... Mi s-a părut...

PETRU RAREŞ : Doamne...

ŞTEFAN : Mai bine.

PETRU RAREŞ : Ce să fie mai bine ?

ŞTEFAN : Rareş, tu nu eşti un băiat cuminte... Pentru ce Oana... *(Rareş tresare)* da... Oana mi s-a plîns că nu-i mai prinzi pui de sălbătăciuni... De ce ?... Te-ai făcut mare... O s-ajungi hatman...

PETRU RAREŞ : Doamne...

ŞTEFAN *(îl mîngîie)* : Oh ! prostule... Ce te-a-duce ?

PETRU RAREŞ : Am venit...

ŞTEFAN : Dacă n-ai fi venit, n-ai fi aci

PETRU RAREŞ : Să...

ŞTEFAN : Să ?

PETRU RAREŞ : Iartă-mă, doamne, iubesc !

ŞTEFAN : A ! ha ! ba vezi c-o să mă îndrăgostesc eu !

PETRU RAREŞ : E fată bună...

ŞTEFAN : Bună şi frumoasă, firește

PETRU RAREŞ : Bună...

ŞTEFAN : Ca pita caldă.

PETRU RAREŞ : Bună .. săracă... şi fără părinţi.

ŞTEFAN : A ! fără părinţi ? Atunci, cum s-a născut ?

PETRU RAREŞ : Necunoscuţi, măria-ta.

ŞTEFAN : Ai dreptate, că tu cu tat-său d-ai vorbi, nu l-ai cunoaşte.

PETRU RAREŞ : Iubesc pe Oana, măria-ta !

ŞTEFAN : Cum ?... N-am auzit... O ! ho ! ho !... Cu bătrînețele... Da, Oana e fată bună şi frumoasă, şi cuminte... Piciorul meu ştie, şi Dumnezeu, şi eu. Săracă şi fără părinți... tu ştii... Dumnezeu n-a aflat... Şi eu mă îndoiesc... Tu mi-o peteşti mie ca p-un copil... Şi e copil, mititica... Biiine... Dar ei... i-ai spus ?

PETRU RAREŞ : Da, măria-ta.

ŞTEFAN : Şi ?

PETRU RAREŞ : Că mă iubeşte ca p-un frate, dar că nu simte nimic... C-aş fi boier, şi ea...

ŞTEFAN : Aş. aş, aş ! *(Doamna intră pe uşa din stinga.)* Doamnă... Ce frumos eşti îmbrăcată... Rareş tocmai îmi povestea că iubeşte... Pe cine, mă ?

PETRU RAREŞ : Pe Oana...

DOAMNA MARIA : Pe Oana ?... Dar e un copil... Şi săracă... Şi...

ŞTEFAN : Un copil... Nici tu nu erai mai mare...

DOAMNA MARIA *(speriată)* : Ştefane ! Măria-ta ! *(Îl trage d-o mînă.)*

ŞTEFAN *(îi face semn de înțelegere)* : Nu-ți zisei d-asta, ci d-astălaltă. Asta mă doare... Eu nu mă opui... Aş vrea să văz pe Oana alături de tine, s-o îngrijeşti, s-o aperi, să aibă şi ea acelaşi nume ca tine. Cînd o zice cineva Oana, să se gîndească la Petru şi mai sus... Rareş, dar şi tu eşti un copil. Abia să fi împlinit 21 de ani. Ei, tu ştii din cine te-ai născut... şi eu... Ia unul din caii mei care ți-o plăcea, fie şi pe Voitiş...

DOAMNA MARIA : Voitiş ?

ŞTEFAN : Ştiu... Să nu încalici pe Voitiş, ci să iei alt cal, care să te ducă ca vîntul pe

fața pămîntului. Să nu ocolești nici deal, nici vale, nici munte, nici iaz, nici codri... pînă în Hîrlău. Și să-i spui Rareșoaii așa: „Mamă, mie mi-a venit ceasul, vreau să mă însor, și mireasa mea e bună, frumoasă, fără părinți, este Oana de la curtea Mariei, a bietului domn al Moldovei". Și ce-o chibzui ea, să vii să-mi spui... Că despre mine, vă blagoslovesc p-amîndoi!

PETRU RAREȘ: Zbor...

ȘTEFAN: Să te văz... *(Rareș dă să iasă repede și se încurcă.)* Nu p-acolo, Rareș, că n-o să ieși prin zid! *(Rareș iese în fugă.)* Patima, Mario. Ăst copil mi-aduce aminte vremile vechi. Îîîî... Nimic... trecător... Rău am făcut... I-am crescut în neștiință... Va afla tot... Săracul Petru... Să-l privim cînd pleacă...

(Se duc la fereastra din dreapta.)

DOAMNA MARIA: Să-l privim...

ȘTEFAN: Da, a luat pe Dereș[1]... Pune șeaua... Strînge chinga, să crape calul... Sus... *(S-aude un tropot de cal.)* De cînd sunt n-am văzut un călăreț care să-nghițe dăpărtările... Mă... multă sănătate Răreșoaii... O! iartă-mă, doamnă... O biată bătrînă, bătrînă... Pe după deal... la vale... ca o mogîldeață... Abia se mai vede... Nu se mai vede... Oh! Sîngele Mușatinilor n-are astîmpăr, fierbe, năvălește ca haiturile de la munte!... Mario, o să vie boierii... Să ne-mbrăcăm de sărbătoare. Bogdan nu vrea. Opinteli zadarnice. Io, Ștefan-voievod, vreau!

DOAMNA MARIA: Să zic nu, m-aș uni cu dușmanii țării în potriva copilului meu; să zic

[1] *Dereș* — cal cu părul roșu amestecat cu alb.

da, aș ține cu copilul în potriva tatălui. Să năruie un tron din slava lui trecută, și un altul se ridică în strălucirea lui viitoare. Plîng pe unul, binecuvîntez pe celălalt. Între aste două măriri, inima mea de femeie nu găsește mîngîiere!

ȘTEFAN: Ștefan a trăit, Bogdan începe! *(Ies.)*

SCENA 5

Stolnicul Drăgan și jitnicerul Stavăr intră prin dreapta

STOLNICUL DRĂGAN: Văzuși pe paharnicul Ulea?

JITNICERUL STAVĂR: Da, acum chiar.

STOLNICUL DRĂGAN: Tot așa?

JITNICERUL STAVĂR: Și mai dîrj.

STOLNICUL DRĂGAN: A vorbit cu...

JITNICERUL STAVĂR: Da, cu cinci boieri mari, afară de cei doi din Sfatul domnesc.

STOLNICUL DRĂGAN: Ei, ce e?

JITNICERUL STAVĂR: Strună... Și Ștefan — din ce în ce mai rău.

STOLNICUL DRĂGAN: Așa se zice.

JITNICERUL STAVĂR: Vor să-l arză.

STOLNICUL DRĂGAN: S-a mai vorbit ș-alt' dată, dar cum e el: ba azi, ba mîine, cu judecățile, cu războaiele, cu trimeșii de la unguri, de la țarul Ivan, de la leși, de la Mengli-Ghirai, de la turci, de la munteni, a dat zi după zi, an după an, pînă l-a prididit boala.

JITNICERUL STAVĂR: Poi de l-o arde, cum e el de bolnav și de bătrîn...

STOLNICUL DRĂGAN : Şi de slab...
JITNICERUL STAVĂR : S-a dus Ştefan...
STOLNICUL DRĂGAN : Vecinica lui pomenire...
JITNICERUL STAVĂR : Dumnezeu să-l ierte...
STOLNICUL DRĂGAN : A fost bun... nu zic...
JITNICERUL STAVĂR : Şi drept...
STOLNICUL DRĂGAN : Cu ţara, da...
JITNICERUL STAVĂR : Pe noi ne-a cam scurtat...
STOLNICUL DRĂGAN : Boier, răzăş, ţăran supus, era totuna în faţa lui...
JITNICERUL STAVĂR : Moşiile le împărţea numai la ostaşi...
STOLNICUL DRĂGAN : Din supuşi îi făcea răzăşi, din răzăşi — boieri sadea...
JITNICERUL STAVĂR : Ce era boierul de sfat Cosma Şerpe ? Nimic. Un răzăş. După bătălia de la Cosmin, îl boieri, ş-acum e în Divanul ţării...
STOLNICUL DRĂGAN : Şi cu munteanca ceea...
JITNICERUL STAVĂR : Jupînesele noastre, rar poftite la castel...
STOLNICUL DRĂGAN : Că de doi ani, de cînd l-a înteţit boala, de loc...
JITNICERUL STAVĂR : Ca o călugăriţă... cu fetele, toată ziulica...
STOLNICUL DRĂGAN : De Rareş... ce zici ?
JITNICERUL STAVĂR : Harnic flăcău... Bun de războaie... Portarul Arbore ştie multe...
STOLNICUL DRĂGAN : He ? ba vezi că nu... Cu el a petrecut Ştefan în Hîrlău... nu cu mine.
JITNICERUL STAVAR : La frumoasa pescăriţă...

STOLNICUL DRĂGAN : Păi, Rareș .
JITNICERUL STAVĂR : Așa să zice...
STOLNICUL DRĂGAN : Arbore știe bine... La naștere l-ar fi înfierat...
JITNICERUL STAVĂR : E !
STOLNICUL DRĂGAN : ...pe spata dreaptă, c-un cerc.
JITNICERUL STAVAR : Rareș o fi știind ?
STOLNICUL DRĂGAN : Nu se află.
JITNICERUL STAVĂR : Rareș plecă mai adineauri... Unde-o fi plecat ?
STOLNICUL DRĂGAN : Să ducea p-un dereș, de nu i se vedeau picioarele... Unde ? Nu știu... Ulea vine ?
JITNICERUL STAVĂR : Nu crez, poate da, poate nu. Mi-a zis să ne uităm bine la Ștefan, că el e cam bolnav...
STOLNICUL DRĂGAN : Hî !
JITNICERUL STAVĂR : Ai auzit c-ast-noapte o bufniță a țipat toată noaptea pe castel ?
STOLNICUL DRĂGAN : Nu.
JITNICERUL STAVĂR : Buha... țipă, țipă, pînă despre ziuă... Cînd să zboare, o mîță neagră — haț, ș-o mîncă. Mîța să spăla pe bot. Un vultur căzu săgeată și înhață pe mîță. Pe vultur îl săgetă un curtean, și, alergînd după vultur, curteanul căzu într-o prăpastie...
STOLNICUL DRĂGAN : Ce-o mai fi ș-asta ?
JITNICERUL STAVĂR : Și azi-dimineață, o vacă din vitele domnești a sîngerat în sistar, pe cînd o mulgea...
STOLNICUL DRĂGAN : Ciudat !
JITNICERUL STAVĂR : Luna s-a arătat c-un cearcăn roșu ; cînii au urlat ; o femeie a născut un copil cu picioarele de ied...

STOLNICUL DRĂGAN : Urîte semne!

JITNICERUL STAVĂR : Ş-acum, priveşte... *(Să uită pe fereastra din dreapta.)*

STOLNICUL DRĂGAN : Acuşica era senin, fără pic de nori, şi dodată să bolovăniră nori negri cum e catranul, că se-ntunecă ca noaptea... Şi colo, departe-departe, de unde izvorăşte Suceava, cerul e roşu, parc-ar arde o cetate.

JITNICERUL STAVĂR : Priveşte... Vezi tu un nor... ca un balaur? Cu cap, cu gura căscată, cu aripele întinse... cum să repede să înghiţă p-un moşneag cu plete lungi... Vezi?... Aci... aci... ha... haiti... S-a topit moşneagul... Cine vine?

SCENA 6

Cei de sus; hatmanul Luca Arbore, postelnicul Toader, vornicul Jurj, pîrcălabii Costea Dragoş, Şandru şi Alexa vin din dreapta

HATMANUL ARBORE : Bună ziua, frate Drăgan, bună ziua, Stavăr.

STOLNICUL DRĂGAN : Bună să-ţi fie inima.

JITNICERUL STAVĂR : Ca totdeauna...

POSTELNICUL TOADER *(se uită pe fereastră)* : Bună, bună şi nu prea bună...

PÎRCĂLABUL COSTEA : Ce? Inima lui Arbore?

POSTELNICUL TOADER : Aş... ziua de azi... Să zice că ziua bună se cunoaşte de dimineaţă... Pînă mai adineaurea senin, şi deodată s-a întunecat, că abia să mai vede...

PÎRCĂLABUL DRAGOȘ: Era să plec la Neamțu... M-ar fi murat ca p-un cîine...

PÎRCĂLABUL ȘANDRU: Înhămase la olac[1], cînd mă vesti Moghilă...

VORNICUL JURJ: Ce sărbătoare să fie azi?

HATMANUL ARBORE: Nici una.

VORNICUL JURJ: Moghilă mi-a zis să mă îmbrac ca de sărbătoare.

PÎRCĂLABUL ALEXA: Și mie...

STOLNICUL DRĂGAN: Și mie...

PÎRCĂLABUL ȘANDRU: Și mie...

HATMANUL ARBORE: Cine știe ce vrea domnul, ție-l Dumnezeu să-l ție...

POSTELNICUL TOADER: Că mult e bun...

PÎRCĂLABUL DRAGOȘ: Și viteaz...

PÎRCĂLABUL ȘANDRU: Și nepărtinitor...

PÎRCĂLABUL DRAGOȘ: Și darnic...

VORNICUL JURJ: Ce e al lui e-al țării... Ce e-al țării e a lui Dumnezeu!

POSTELNICUL TOADER: Drepte ș-a făcut cărările lui... Și bolnav, că mai bine aș fi fost eu...

HATMANUL ARBORE *(imitînd pe Ștefan)*: „Nimic... Mario... ce tresari"... Mititelul!

STOLNICUL DRĂGAN: Că parcă n-ar mai fi el...

HATMANUL ARBORE: Cum n-ar mai fi el? Dar cine vrei să fie? Cine-ar răbda cum rabdă el? Cine nu s-ar odihni, în locul lui? Și cine n-ar umplea lumea cu vaietele? S-a plîns cuiva, Drăgane?

---

[1] *Olac* — căruță de poștă.

STOLNICUL DRĂGAN : O vorbă, hatmane.
HATMANUL ARBORE : O vorbă neghioabă !
STOLNICUL DRĂGAN : Fie...
HATMANUL ARBORE : N-ar mai fi fost !
POSTELNICUL TOADER : Pace, fraților !

SCENA 7

Cei de sus, clucerul Moghilă intră, răsuflînd repede, prin dreapta

CLUCERUL MOGHILĂ : Ei, asta nu înțeleg ! Să mă tai și să mă presari cu sare pe crestături, și tot nu înțeleg !
POSTELNICUL TOADER : Ce, Moghilă, ce nu-nțelegi ?
CLUCERUL MOGHILĂ : Da, d-ta, că ești tobă de-nvățătură, înțelegi ?
POSTELNICUL TOADER : Ce, mă omule, ce să-nțeleg ?
CLUCERUL MOGHILĂ : Ai dreptate, că nu e de-nțeles... Mă duc la el. Se plimba prin casă. Cum mă văzu, zbughea în pat Și : „Aoleo, păcatele mele... ce am... ce am..." Iacă nu-nțeleg, și pace !

(Toți boierii se uită cruciș la Moghilă.)

POSTELNICUL TOADER *(surîzînd)* : Păi, nici eu nu-nțeleg.
CLUCERUL MOGHILĂ : Nu spui eu ? !
POSTELNICUL TOADER : Moghilă, vino-ți-n fire ! Ce-ai spus ? Cine a zis, ș-a făcut, ș-a dres ?
CLUCERUL MOGHILĂ : Nu vă spusei ?... Adevărat... Capul meu ăl zăpăcit. Paharnicul Ulea, frate...

MAI MULȚI : Paharnicul Ulea ?

CLUCERUL MOGHILĂ : Spus din fir-a-păr... Cum ăl-de-sus vrea... El, aș... „ce am... ce am...“. Dar mort d-ai fi, și la așa poruncă ar trebui să te scoli și să umbli ca-n ziua d-apoi...

HATMANUL ARBORE : Sîiît !

SCENA 8

Ștefan intră, la brațul Doamnei Maria, îmbrăcat în zale de argint, c-o mantie de postav roșu blănită cu cacom [1]. Galben la față și cu cearcăne la ochi. Șchioapătă. Doftorul Ieronimo da Cesena, doftorul Klingensporn, doftorul Șmil

(Vin pe ușa din stînga.)

ȘTEFAN : Sunt între două săbii... Doamna, ș-asta... Amîndouă m-au slujit cu credință... P-amîndouă mi-am pus nădejdea. *(Schimburi de închinăciuni.)* Vedeți cum mă sprijin... Ș-amîndouă mă țin... Una d-ar fi ceva mai slabă, m-aș prăvăli de pe scaunul Moldovei drept la mînăstirea Putnei, în rîndul strămoșilor... O ! lasă, Șmil, n-ai grije... *(se uită printre boieri)* voi fi al vostru... *(Caută cu ochii.)* Da... Șmil, da... Ai zis ceva ?

DOFTORUL ȘMIL : Eu ? Nu, măria-ta.

ȘTEFAN : Parcă vedeam bine... *(Să freacă la ochi. Către un curtean :)* Să vie boierii. Între ei nu era. Drăgan mai încoa. Stavăr mai

[1] *Cacom* — hermină.

aproape... *(Caută cu ochii.)* Paharnicul Ulea n-a venit ? Moghilă...

(Boierii să uită încurcați.)

CLUCERUL MOGHILĂ : Aici, măria-ta.

ȘTEFAN : N-ai fost ?...

CLUCERUL MOGHILĂ : Fost, măria-ta...

ȘTEFAN : A plecat... Ți-am spus să te duci îndată...

CLUCERUL MOGHILĂ : Îndată... măria-ta...

ȘTEFAN : Nu l-ai găsit ?

CLUCERUL MOGHILĂ : Găsit, măria-ta... E cam bolnav...

ȘTEFAN : Ce ?... E bolnăvior, bietul paharnic... Cine să-mi guste vinul de Cotnar ?... Îl doare capul... Oh-ho !... Îl doare... Îl doare... Și ce-l doare ?

CLUCERUL MOGHILĂ : 'Ce că-l ia cu frig, că-l ia cu călduri, și stă ghemuit în pat...

ȘTEFAN : Îl doare capul !

CLUCERUL MOGHILĂ : De cap nu mi-a vorbit, măria-ta.

ȘTEFAN : Îl doare capul ! La cap e stricăciunea... Nu e la locul lui... Hatmane Arbore, să vie și ostași... Nimic, doamnă... Ce fulgere... Ca afară... Moghilă !

CLUCERUL MOGHILĂ : Ascult, doamne !

ȘTEFAN : Ascultă, pînă mai ai cînd... Du-te la paharnicul Ulea... Șade lîngă castel... Cine mă iubește e-aproape de mine... Nu e așa, stolnice Drăgan ?

STOLNICUL DRĂGAN : Da, măria-ta.

ȘTEFAN : Du-te de-i spune că eu și jitnicerul Stavăr dorim să-l vedem... Nu dorești, Stavăr ?...

(Boierii să uită unii la alții.)

JITNICERUL STAVĂR : Cum zici, măria-ta.

ȘTEFAN : Dar tu cum zici ?... *(Lui Moghilă :)* Că e rău să puie pe Drăgan și pe Stavăr în potrivă cu vorba lor și vorbele lor în potrivă cu ei înșiși... *(Joc de priviri între boieri.)* Că Ștefan n-ar sta la îndoială de ceea ce ar trebui să hotărască dacă sufletul lui ar vrea...

CLUCERUL MOGHILĂ : Preaslăvite doamne...

ȘTEFAN : N-ai înțeles ?

CLUCERUL MOGHILĂ : Iacă sabia... taie-mă, omoară-mă...

ȘTEFAN : Așa de curat ? *(Jocul privirilor se înțelege.)* Nimeni din voi n-a... Cum să pricepeți ceea ce nu e de priceput ? După patruzeci și șapte de ani de domnie... A ! *signore,* să mă razim de brațul tău... Moghilă...

CLUCERUL MOGHILĂ *(tresărind) :* Aci, doamne !

ȘTEFAN : Ce strigi așa de tare ?... Du-te și-i spune să vie pînă să nu viu eu !... *(Moghilă se duce repede. Din partea dreaptă intră Sfatul țării, se închină și s-așează în jețuri.)* Ce de judecăți am vînturat împreună... *(Intră ostași prin partea stîngă, din fund.)* Ce de bătălii... *(La sfetnici :)* Senini și fără interes... *(La ostași :)* Cu patimă și cu interes... Și toate cu aceeași țintă... *Signore,* treci de partea astălaltă... *(Intră paharnicul Ulea și clucerul Moghilă, prin dreapta.)* A ! Paharnice... scumpa d-voastră sănătate...

PAHARNICUL ULEA : Abia mă țin picioarele...

ȘTEFAN : Schimbă-le cu ale mele... Fii mă omule, tînăr, voinic, ca un brad, fii ca mine... Ei, oleacă suflarea... oleacă piciorul... oleacă de căldură... oleacă încheieturile... dar încolo... aproape nimic... *(Încearcă sabia.)* Nu vrea să iasă... Nu vreau să vrea să iasă... Și

de ce-aș vrea? *(Către Ulea:)* Să spui feciorului[1] tău să nu stea cu capul în jos... *Signore,* mută-te în partea astălaltă... *(Bogdan vine din fund, trist, îmbrăcat în zale de sus pînă jos, cu mai mulți ostași.)* Pe cine zăresc? Pe tine te mai așteptam... *(Ștefan se suie în jețul cu stemă din dreapta tronului. Bogdan dă să-i sărute mîna. Ștefan îl oprește.)* Prea e caldă și nădușită... Așteaptă să se răcească... *(Către doamnă și Bogdan:)* Ce tresăriți?... Da, văz o doamnă care să plimbă pe lîngă castel...

DOAMNA MARIA *(îndurerată):* Nu e nimeni, măria-ta.

ȘTEFAN Nimeni... *(Doftorul Șmil se pleacă la urechea domnului. Îi șoptește ceva.)* N-ai grije... Voi fi al tău sau al doamnei...

DOFTORUL ȘMIL: Al doamnei?... Al doamnei Maria, măria-ta.

ȘTEFAN *(se ridică din jeț):* Maria și Moldova e totuna... Ostași, boieri, curteni, v-am adunat aci să stați mărturie după ce n-oi mai fi. Sunt patruzeci și șapte de ani... mulți și puțini... de cînd Moldova îmi ieși înainte cu mitropolit, episcopi, egumeni, boieri, răzăși și țărani, în cîmpul de la Direptate, și cum vru Moldova, așa vrusei și eu. Că vru ea un domn drept, și n-am dăspuiat pe unii ca să îmbogățesc pe alții... că vru ea un domn treaz, și-am vegheat, ca să-și odihnească sufletul ei ostenit... că vru ea ca numele ei să-l știe și să-l cinstească cu toții, și numele ei trecu granița, de la Caffa[2] pînă la Roma, ca o minune a Domnului nostru Isus Cristos...

[1] În ediția de bază: *feciorul.*
[2] Oraș în Crimeea.

HATMANUL ARBORE : Numele tău, măria-ta !

TOȚI : Așa e !

ȘTEFAN : Nu... nu !... Eu am fost biruit la Războieni și la Chilia, Moldova a biruit pretutindenea ! Am fost norocul, a fost tăria !... Sunt bătrîn... *(Se întoarce și privește grupul unde stau paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și jitnicerul Stavăr.)*

MULȚIMEA : Nu ! nu !

ȘTEFAN : Oh ! pădure tînără !... Unde sunt moșii voștri ? Presărați... la Orbic, la Chilia, la Baia, la Lipnic, la Soci, pe Teleajen, la Racova, la Războieni... Unde sunt părinții voștri ? La Cetatea Albă, la Cătlăbugi, la Scheia, la Cosmin, la Lențești... Unde sunt... bătrînul Manuil și Goian, și Știbor și Cînde, și Dobrul, și Juga, și Gangur, și Gotcă, și Mihai spătarul și Ilea Huru comisul, și Dajbog pîrcălabul, și Oană, și Gherman, și fiara paloșului... Boldur ?... Pămînt !... Și pe oasele lor s-a așezat și stă tot pămîntul Moldovei, ca pe umerii unor uriași ! *(Se oprește obosit.)* Suflarea... bătrînețea... *(Săgetează cu privirile grupul lui Ulea.)* C-am cercat să unesc Apusul într-un gînd, că zic că sunt creștini, și trimeșii mei au bătut din poartă în poartă, rugîndu-se mai mult pentru ei ca pentru noi să lase războaiele de zavistie și să se ridice împotriva primejdiei obștești a creștinătății... Le trebuia un om ?... Era... A fost... Acum e bolnav... Văzînd că rămîi cu făgăduielile, am căutat să unesc Răsăritul. *(Fulgeră, plouă repede.)* Ș-am trimes la unguri, la leși, la litvani, la ruși, la tătari...

Au făcut cărări bătînd drumurile pustii oamenii mei, și degeaba. Învoieli cu peceți-n calapoade, iscălituri fudule... Și praful s-a ales de învoieli. Vladislav — un molîu, un întristat : Alexandru — un fudul, un Iagelon, o slugă a popii de la Roma ; Ivan — un năuc, căzut în copilărie... *(Un tunet, urmat imediat de un trăsnet.)* Cînd voi fi în fața lui, voi îndrăzni să-i zic : „Doamne, tu singur știi ce-a fost pe inima mea, că-n tine am crezut, că nici o deșărtăciune nu s-a lipit de sufletul meu, că am stat zid neclintit în fața păgînilor... Dar toți m-au părăsit... Doamne, osîndește-mă după păcatele mele, ci nu mă osîndi de pacea cu turcii, spre mîntuirea sărmanului meu popor!" *(Fulgere și tunete.)* Bogdane, turcii sunt mai credincioși ca creștinii cuvîntului dat... Țineți minte cuvintele lui Ștefan, care v-a fost baci pînă la adînci bătrînețe... că Moldova n-a fost a strămoșilor mei, n-a fost a mea și nu e a voastră, ci a urmașilor voștri și-a urmașilor urmașilor voștri în veacul vecilor... Ah !... nimic... Bătrîn, bolnav și neputincios... Mantia asta e prea grea... S-o poarte altcineva, mai tînăr... *(Mișcare în mulțime. Mirare.)* Bogdane !... *(I-o pune pe umeri.)* Și voi, mărturie a ceea ce ați văzut, spuneți țării *(tunetele să înțeleagă)* că voința mea e să se ungă Bogdan de cînd sunt în viață... Că voința mea și-a ei a fost pururea una... *(Capetele boierilor se pleacă, în semn de ascultare.)* Signore, dă-mi mîna. *(Ștefan trage pe Bogdan spre tronul Moldovei.)* Bogdane... vino... suie-te... așează-te... pune coroana... Bine... *(Înghe-*

nuche.) Doamne, binecuvintează... *(Dă să-i sărute mîna.)* Ah! *(Să rostogolește de pe treptele tronului în brațele Mariei ș-a doftorului Cesena.)*

MARIA : Ștefane !

DOFTORUL ȘMIL : Altfel nu s-ar fi putut !

HATMANUL ARBORE : A murit ?

CLUCERUL MOGHILĂ : Cine să moară ? Soarele nostru n-a apus încă !

ACTUL IV

O cameră a castelului. În fund — un pat de stejar cu perdele de in. Perdelele acoperă patul. Lîngă pat — o piele de urs și două de lup. O masă. Pe masă — feluri te doftorii și paharul de alabastru. În fundul patului — Domnul nostru Isus Cristos pe cruce. O ușe de paraclis. Un iconostas. În stînga — o ușe cu trei trepte și o fereastră care se deschide în curtea castelului. Intrare în dreapta. Să crapă de ziuă. La început s-aud păsările cîntînd. Un scaun cu stema Moldovei în planul întîi.

SCENA I

Doamna Maria. Irina Reveca, Oana

IRINA : Culcă-te, frumoasă doamnă, n-ai închis ochii toată noaptea.

REVECA : Măcar un ceas, doamnă.

DOAMNA MARIA : Să-l fi văzut, o ! Irino ! cu ce foc vorbea ascunzîndu-și durerile... părea un sfînt !... Cu cîtă lepădare de sine și-a scos mantia domnească și-a pus-o pe umerii lui Bogdan... A tîrît pe Bogdan pe tron, a îngenucheat, a dat să-i sărute mîna... și s-a rostogolit... O !...

IRINA : Osteneala, măria-ta.

REVECA : De cînd se-ntoarse din pustia de Pocuția...

DOAMNA MARIA : Sît... Să nu te audă că vorbeşti aşa.

OANA *(se duce în vîrful picioarelor la pat)*: Doarme domnul, doarme.

IRINA : E zobit de osteneală.

REVECA : A adormit ? Se face bine.

DOAMNA MARIA : Să te-audă Maica Domnului ! *(S-aude gemînd. Doamna Maria se duce binişor la pat.)*

OANA : Doarme ?

DOAMNA MARIA : Doarme, bogdaproste !

IRINA : Odihnă sufletului fără odihnă !

DOAMNA MARIA : De două nopţi n-a dormit aşa de liniştit. Cum aţipea, lega vorbe fără şir cu unele gînduri întunecate... „A ! paharnice, vrei ipitropie la scaunul Moldovei..." Şi ieri, toată vremea cu ochii la paharnicul Ulea... O fi ceva... Ce să fie ?...

REVECA : Nu e nimica...

IRINA : Ca omul bolnav...

DOAMNA MARIA *(se duce la fereastră)*: Şi ce bucurie !... Pasările au început cu limbuţia lor... Cucul s-aude cîntînd... Soarele răsare aurind munţii... Cerul senin... Şi Ştefan zace... Ce nepăsare ! *(Plînge năbuşit.)*

IRINA : Culcă-te, frumoasă doamnă !

REVECA : Ei da, da...

DOAMNA MARIA : Fie... În odaia d-alături... Rămîi tu, Oană... Cum s-o scula, să-mi dai de veste... Auzi ?

OANA : Da, doamnă.

DOAMNA MARIA : Mititica, nu se cunoaşte că n-a dormit.

(Ies pe uşa din dreapta.)

SCENA 2

Oana, Ştefan, într-un vestmînt de borangic

OANA : Dă-i, Doamne, somn dulce şi mai dulce, ca la un copil de ţîţă scăldat şi primenit !... Ce zile posomorîte şi ce nopţi lungi... Toată nopticica m-am rugat... Să vedem ce face... *(Se duce binişor la pat şi desface perdelile.)* A !...

ŞTEFAN : Ce, te-ai speriat, Oană ?... Dă perdelile într-o parte...

OANA : Credeam că dormi, doamne, credeam că dormi...

ŞTEFAN : Vino-ncoa... aşaaa... *(Oana îngenuche lîngă pat.)* Aşaaa...

OANA : Credeam că dormi...

ŞTEFAN : Dormii, ş-am să dorm, ş-am să dorm... Doamna ?...

OANA : Acum ieşi. Nu crez să-şi fi scos haina... *(Să scoală.)* Mi-a zis s-o vestesc.

ŞTEFAN : Lasă, Oană, pe biata doamnă să se întîlnească oleacă... Pe doftori pînă i-am făcut să iasă... În curînd au de lucru... Oană, ţie nu-ţi place să vorbeşti cu mine ?

OANA : Stăpîne...

ŞTEFAN : Nu, băbătie, nu aşa... Aci... da...

OANA : Cum vrei, măria-ta...

ŞTEFAN : Vreau să vorbim... mult... mult...

OANA : Cum vrea măria-ta, aşa vreau şi eu... Voinţa măriei-tale nu-mi dă pas să voiesc altfel... Şi mi-e aşa de drag !

ŞTEFAN : Ce ţi-e aşa de drag ?

OANA : Cînd simţ că-ţi fac plăcere... cînd îmi zici cum îmi zici...

ȘTEFAN : Băbătie ?... Oh !... nimic...
OANA : Ah !
ȘTEFAN : Ce ?... Boala mea ?... Nu, n-am să mai bolesc multă vreme...
OANA : De ce ?
ȘTEFAN : Cum de ce ?... Nu vrei să-mi treacă ?...
OANA : O ! ba da !... Dar, măria-ta, ai zis tocmai de la lingurea... „N-am să mai bolesc multă vreme..." că... *(Oana să șterge la ochi.)*
ȘTEFAN : Mie nu-mi plac...
OANA : Nici mie... Iacă așa, ca o proastă...
ȘTEFAN : Î... î... Să te sărut...
OANA : Aș vrea...
ȘTEFAN : Ce ?
OANA : Să te faci la loc, să-ncalici pe Voitiș...
ȘTEFAN : Da, da, pe Voitiș...
OANA : Și să te duci, să te duci, și să te-ntorci iarăși biruitor ca totdeauna...
ȘTEFAN : Să mă duc, să mă duc și să mă-ntorc iar pe Voitiș...
OANA : Iar... În fiece zi de la Dumnezeu, noi, fetele, vorbim de biruințele măriei-tale, parcă am spune niște basme vechi...
ȘTEFAN : Da, da... Mîna și piciorul ăsta blestemat...
OANA : Nu zice așa, măria-ta... De multe ori mă gîndesc că de ce nu fusei eu un băiat... Nu m-aș fi dezlipit de măria-ta... P-un cal ca un zmeu... c-un paloș ca o limbă de foc... Și mi-ai fi zis : „Ioane... vezi bulucul [1] cela ? Să nu mai fie !" Și unde m-aș fi săltat în scări, și m-aș fi făcut nevăzut, și m-aș fi întors nădușală și sînge, și aș fi zis : „Nu mai sunt, măria-ta !"... Ba, uneori visez... Dacă...

[1] *Buluc* — ceată de oameni înarmați.

Clubul cărții digitale 2022

ȘTEFAN : Oană, ce suflet e-n tine !

OANA : Se vede că tata — cine-o fi fost — a fost ostaș.

ȘTEFAN *(se scoală într-o rînă)* : Da... și ce ostaș !

OANA : L-ai cunoscut ?

ȘTEFAN : Firește !... Era un om... de măsura mea... Cu mustăți aduse... tocmai ca mine... Cu părul alb... asta... nu... cu părul cărunt și-l purta lunguleț... ca și mine...

OANA : Bietul tata ! Și cum a murit ?

ȘTEFAN : Rănit la picior... ca și mine... Ce fulgere !

OANA : Nu fulgeră, măria-ta...

ȘTEFAN : Ca și mine. Dă-mi un pahar cu apă...

OANA : Mă duc s-aduc proaspătă, de la izvor... *(Iese prin stînga.)*

ȘTEFAN : Ăstor doi copii nu le-am spus... păcat !... Și mi-e așa de dragă, ca ochii din cap... Î... Și poate să mă duc călare pe Voitiș... E sîngele meu în ea... Să-i mărturisesc barim ca-n vis, pînă mai e vreme... *(Se aude Oana suind repede scările.)* În inima mea, ca o dulce moleșeală...

(Oana vine c-un urcior de argint. Ia paharul de alabastru și toarnă de sus.)

OANA : Ce rece și limpede e !

ȘTEFAN : Limpede ca privirile tale, ca sufletul tău, ca vorbele tale... numai că privirile, sufletul și vorbele tale sunt calde ca lumina soarelui de dimineață...

OANA : O ! măria-ta !

ȘTEFAN : Paharul...

OANA : Dar nu bea repede... e prea rece...

ȘTEFAN : Nu... *(Ștefan bea și începe să casce.)* Mi-e somn... Îmi cad pleoapele... Oană... *(Oana*

vrea să tragă perdelele.) Nu... parcă-aș fi un osîndit... Doftorii se vede că mi-au dat un aromitor... Du-te la fereastră, Oană... *(Cască.)* Deschide fereastra... Aerul bun, dimineața... Soarbe-l pe gură... Răsuflă bine... *(Cască, se face că adoarme, apoi începe să vorbească ca-n vis, rar și cu glasul schimbat :)*... O !... Ce ?... Nu vreau..

OANA *(sare de la geamuri)* : Măria-ta !

ȘTEFAN : ...Pe valea unde să-ntinde umbra norilor ca un ogheal [1]...

OANA : A adormit ? Așa de repede ? Ca un copil la sînul mă-sei... Visează...

ȘTEFAN : ...Zidăria cenușie... Departe... Castelul meu din Hîrlău...

OANA : L-am turburat cu vorba mea, ca o seacă... Ce să fac ? Îl iubesc așa de mult... Aș vrea să fiu pielea de urs pe care calcă, vesmintele cu care se-mbracă, sabia de care nu se desparte...

ȘTEFAN : ...E demult... Nu... Răreșoaia... cînta de te slăvea cîntece bătrînești... Tot am uitat... Peste cîteva luni născu o fată... Da... eu... Ștefan... tatăl bun al ei...

OANA : De multe ori visezi ce cu gîndul n-ai gîndi.

ȘTEFAN : ...La doi ani o iau ș-o aduc la curte... Mărturisesc doamnei... Cum e ea bună... o crește ș-o îngrijește ca pe copilul ei...

OANA : Ce Dumnezeu ! *(Să uită lung la Ștefan.)* Răsuflarea grea... Doarme.

ȘTEFAN : ...N-a înțeles... De unde ?... Să face mare... Ochii verzi, părul rotunjit pe spate și galben ca spicul copt... Oana !...

---

[1] *Ogheal* — plapumă.

OANA : Poruncă, măria-ta ! O ! cum mi se bătu inima ! Îmi vine să-l deştept. Mînile mi s-ar topi ca ceara... În vis multe spune omul...

ŞTEFAN : ...Mîngîierea mea... Rodul meu din urmă... Visul meu... Căci nu i-am spus... Poate să mor...

OANA *(se închină)* : Ferească Maica Domnului de jaful tătarilor şi de moartea voievodului nostru !

ŞTEFAN : ...Pe umărul stîng are un luceafăr... semn că este ea...

OANA : Doamne !... Doarme... Visul lui mă arde... Mîna dreaptă îmi furnică... Ochii verzi, părul rotunjit, doi ani, creşte la castel, nu i-am spus... E vis ?... N-am voinţă... Şi-n vis, vorba lui e poruncă... Să caut... Să mă uit... Ah ! rupeţi-vă, încheieturi, dacă nu vă desfaceţi... Oh ! D-aia îl iubeam, nu ca roabă, ci ca copil !... *(Şi-acoperă ochii şi plînge năbuşit.)*

ŞTEFAN : Î... î... î...

OANA : Ce, măria-ta ?

ŞTEFAN : Ah ! ce vis frumos... şi-odată într-unul urît... Cum mi se bate inima... apă... apă...

OANA : Apă, doamne ! Bea apă, să-ţi treacă !

ŞTEFAN : Oană, Oană ! Vino încoa, aici... *(Îi ia capul în mîni, o priveşte ţintă şi lung, şi-o sărută de mai multe ori pe păr, pe obraji, pe frunte.)* Ai înţeles, Oană ?

OANA : Da, măria-ta ! *(Îi curg lacrămile.)*

ŞTEFAN : Nu plînge...

OANA : Nu plîng... Sunt fericită şi nefericită... Fericită de vis, nefericită că suferi aşa de mult...

UN CURTEAN : Rareş vrea să intre cu d-a sila... I-am spus...

SCENA 3

Ştefan, Oana şi Petru Rareş, prăfuit şi noroit

PETRU RAREŞ *(vine din stînga)*: Doamne!

ŞTEFAN: O! Rareş, eşti ca un cîne scăpat din jujău... O! ho!

PETRU RAREŞ: M-a dus iubirea ca vîntul şi m-a întors grijea ca gîndul. Am trecut rîuri, iazuri, mocirle, viroage. N-am ocolit nici deal, nici vale. Mi-a plesnit calul, am prins altul... Al cui o fi? Nu ştiu. Ş-am ajuns.

ŞTEFAN: Tot?

PETRU RAREŞ: Tot, măria-ta!... Oană, să mă iubeşti ca p-un frate.

OANA: Cum ţi-am spus, Rareş.

PETRU RAREŞ: Ca p-un frate bun, din aceeaşi mamă şi din acelaşi...

OANA: Cum?

PETRU RAREŞ: Din aceeaşi mamă...

OANA: Da, frate...

(Se îmbrăţişează.)

ŞTEFAN: Două ramuri ale aceluiaşi stejar bătrîn! Rareş, grozav te aşteptam... Ai! ai!...

OANA: Ce?

ŞTEFAN: Nimic... *(Lui Rareş:)* Na. Ia cartea asta. Bag-o în sîn. Ia seama la pecetie. Pune caii la un olac. Alege unul bine ferecat. Şi la drum. Zi şi noapte. Schimbă caii din popas în popas. Şi să nu te opreşti decît în Ţarigrad. Acolo s-o dai în mîna marelui vizir. Şi să vesteşti tuturora — să nu uiţi pe Ştefănel al

răposatului Alexandru — că ieri am pus pe Bogdan în scaunul Moldovei, și azi, 2 iulie, să strîng glasurile țării să-l aleagă, și mitropolitul Gheorghe să-l ungă.

PETRU RAREȘ : Da ?

ȘTEFAN : Da ce te uiți așa ?

PETRU RAREȘ : Poi...

ȘTEFAN : Poi ?

PETRU RAREȘ : Măria-ta...

ȘTEFAN : Nu vezi suflarea mea ? Nu simți încheieturile mele ?... Cum să le simți... Ai !... Ai auzit pe Ștefan văietîndu-se vreodată ?

PETRU RAREȘ : Nu, măria-ta...

ȘTEFAN : L-ai văzut vrodată lungit în pat ?

PETRU RAREȘ : Nu, măria-ta...

ȘTEFAN : Mi-a venit veleatul... O tărie mai am : să nu mi-ascunz sfîrșitul... *(Oana plînge năbușit.)* Ah ! Oană, Oană... vino încoa... trăiește, trăiește moș Ștefan... Rareș, ca vîntul !

PETRU RAREȘ : Ca vîntul.

SCENA 4

Ștefan, Oana, un pietrar

UN CURTEAN : Meșterul pietrar...

ȘTEFAN : Cine ?... Să intre... Piatra care s-a-copere ce a mai rămas din deșărtăciunea omului...

OANA : Deșărtăciunea omului ?

ȘTEFAN : Deșărt ca merticul cu boabe cînd ai golit merticul...

OANA *(se silește ca să-l înțeleagă)*: Cînd ai golit merticul?

ȘTEFAN: N-ar fi totuna... Sunt deșert, dar de deșertăciuni niciodată n-am fost plin.

MEȘTERUL PIETRAR: Doamne, iacă ce-am făcut. *(Desfășură un pergament.)*

ȘTEFAN: Tu?

MEȘTERUL PIETRAR: Din cîte mi-ai spus, măria-ta.

ȘTEFAN: Slovele prea mari, și prea mic chenarul.

MEȘTERUL PIETRAR: Să sporesc chenarul.

ȘTEFAN: Piatra e mărginită de... *(S-arată.)* Dacă sporești chenarul în măsura slovelor, va să mărești... *(pe furiș de Oana)* tocmai cînd... ai!... se micșorează... Că se duce din el ceea ce a fost silnic coprins și abia așteaptă să izbucnească slobod... el... ai!... dar nu eu... Dacă mărești piatra, se supără cei din dreapta și cei din stînga... Acolo sunt toți deopotrivă...

OANA: Cine se supără?

ȘTEFAN: Meștere, păstrează măsura. N-am vrut un lucru uimitor, ci cumpănit. Nu-ți dau pe mînă sufletul, ci trupul.

(Meșterul pietrar iese prin stînga.)

OANA: Trupul?

ȘTEFAN: Cum? Să-i dau lui să-mi împodobească sufletul?

OANA: Sufletul? Dar ce om ar mai născoci cînd Dumnezeu n-a mai avut ce dărui?

ȘTEFAN: Taci... Simț ce e durerea...

SCENA 5

Ştefan, Doamna Maria, îmbrăcată în alb, şi Oana

DOAMNA MARIA *(vine din dreapta)*: De mult te-ai deşteptat? M-ai păgubit într-o clipă cu ce nu mi-ar da veacurile...

ŞTEFAN: Care veacuri, buna mea Marie? Ale trecute, sau ale ce vor veni? Din ale trecute ai ieşit, nu puteai pierde din ceea ce n-ai învăţat. Cele viitoare? Care înţelept nu va zice cu ecleziasticul: „O sută de ani ca ziua de ieri..."? Oană... un pahar de apă... o... o... o!... Aşa-mi placi, Mario!

DOAMNA MARIA: Ce te-a durut, măria-ta?

ŞTEFAN: Pe mine? Tot... Pe mine? Nimic...

DOAMNA MARIA: Ţi-e cald?

ŞTEFAN: Nu.

DOAMNA MARIA: Ţi-e frig?

ŞTEFAN: Nu.

DOAMNA MARIA: Cum te simţi?

ŞTEFAN: Ca doi oameni care ar ieşi din acelaşi om. Unul rănit, celălalt mîndru. Mi-e milă de cel rănit, mă duc după cel mîndru...

SCENA 6

Cei de sus, hatmanul Arbore, postelnicul Toader vin din stînga

HATMANUL ARBORE: Ce mai faci, măria-ta?

ŞTEFAN: Ce mai face paharnicul Ulea?

HATMANUL ARBORE: El? Sănătos.

ŞTEFAN: Adevărat? E mai bolnav ca mine!

POSTELNICUL TOADER: Mai mult se făcea...

ŞTEFAN : Ieri ? Nu se făcea, se pregătea să facă... Umbla încet, să nu-l simtă nimenea... Cum vi se pare vorba lui ?

HATMANUL ARBORE : Nu i s-aude glasul. Şoptește, nu vorbește.

ŞTEFAN : Şi ce şoptește ?

HATMANUL ARBORE : Nimicuri.

OANA : Nimicuri ?

ŞTEFAN : Dar ce şoptește, Oană ?

OANA : Ştiu eu, măria-ta ?

ŞTEFAN : Firește că tu nu ştii, cum e firesc să ştie portarul Sucevei...

HATMANUL ARBORE : Ce să ştiu, măria-ta ?

ŞTEFAN : Luaţi seama la Ulea, la Drăgan şi la Stavăr... Bogdan ce face ?

POSTELNICUL TOADER : Împotriva voinţei lui, ceea ce i-a poruncit măria-ta. Scrie lui Vladislav.

ŞTEFAN : Eu nu dau porunci domnului meu...

DOAMNA MARIA : Dar fiului tău ?

ŞTEFAN : Pînă ieri el asculta, de ieri încoa eu ascult...

POSTELNICUL TOADER : Au să vie doftorii, măria-ta.

HATMANUL ARBORE : Şi noi...

ŞTEFAN : O să s-adune ţara, şi voi slujiţi domnului, nu omului, lui Bogdan, nu lui Ştefan... Să nu se ţeasă vro urzeală...

HATMANUL ARBORE : Împotriva cui ?

ŞTEFAN : Împotriva voinţei mele de cînd eram domn...

HATMANUL ARBORE : Voinţa ta, doamne ? Ca apele Ceahlăului cînd se umflă primăvara. Ce zăgaz n-ar rupe ? Cine să puie piepturile ?

ŞTEFAN : Ulea... Drăgan... Stavăr...

HATMANUL ARBORE : Dar n-a ruginit sabia care a slujit lui Ştefan !

ŞTEFAN : Ho ! domol, Arbore... domol... Vîrîţi-vă printre cei ce se adună, şi spuneţi că voinţa mea e să nu curgă sîngele pe locaşul meu ohavnic [1]...

(Ies Arbore şi Toader prin stînga.)

OANA *(lui Arbore)* : Temeţi-vă de oamenii cari şoptesc.

SCENA 7

Ştefan, Doamna Maria, Oana, clucerul Moghilă doftorul Cesena doftorul Klingensporn şi doftorul Şmil cu nişte legături în mînă

(Toţi intră prin dreapta.)

ŞTEFAN : Sunteţi cîteşitrei ? Să cunoaşte că v-aţi culcat tîrziu...

DOFTORUL ŞMIL : Şi după ce s-ar cunoaşte, măria-ta ?

ŞTEFAN : Ochii traşi... o ! o ! o !... Şmil... parcă un zugrav ţi-ar fi încondeiat chipul... Ca un mucenic...

DOFTORUL ŞMIL : Ca un mucenic ? Eu ? Ca un mucenic ?

CLUCERUL MOGHILĂ : La măria-ta nu să cunoaşte.

ŞTEFAN : Nu se mai cunoaşte... Nu te gîndi la zilele d-acuşi, ci la întruchipările de mainainte...

CLUCERUL MOGHILĂ : Totdauna ai fost ca totdauna !

[1] *Ohavnic* — de veci.

ȘTEFAN : Acu, ca niciodată. Șmil, dar ce sunt fașele acelea ?
DOFTORUL ȘMIL : Astea ? Pentru un copil sau pentru un om mare...
ȘTEFAN : A ?... Pentru un bătrîn căzut în copilărie... A ?
DOFTORUL ȘMIL : Care bătrîn ? Care copil ?
ȘTEFAN : Ho ! Șmil... uită-te bine...
DOFTORUL ȘMIL : Iacă, mă uit...
ȘTEFAN : Și nu-i vezi ?
DOFTORUL ȘMIL : Ce să văz ?
ȘTEFAN : N-ai dormit bine, Șmil...
OANA *(nemaiputîndu-se stăpîni, cade în genuchi)* : Măria-ta...
ȘTEFAN : Iacă bătrînul... Iacă și copilul... Un copil parcă ar fi al meu... parcă. *(Îi bagă mîna prin păr.)* De mătase... învolt... ca un fum cald prin care ar trece razele soarelui...
OANA : Și ce vor doftorii, măria-ta ?
ȘTEFAN : Vor să te sărut... *(O sărută.)* Nu e așa, Șmil ?
DOFTORUL ȘMIL : S-o săruți ? La asta mă gîndeam !
ȘTEFAN : Mario... Oană... *(ojtează lung)*... ieșiți... Vă chem eu...
DOAMNA MARIA : Ah !
OANA : Cum oftă, milostivul...

SCENA 8

Ștefan, ciucerul Moghilă, doftorul Cesena, doftorul Klingensporn, doftorul Șmil

ȘTEFAN : Gata ?
DOFTORUL CESENA : *Si, ilustrissime.*
DOFTORUL ȘMIL : Gata ?... Aproape gata...

Dacă mi-ai da voie... să stai așa... cu fața în jos... Așa. Și dacă mi-ai da voie să trec pe supt măria-ta fașa asta...

ȘTEFAN : O ! ho ! ho !... Dacă mi-ai da voie, ș-un lat de gît... Glumiți, Șmil...

DOFTORUL ȘMIL : Să glumim ? E vreme de glumă ? Și cu măria-ta ?

ȘTEFAN : Desfă, Șmil, Ștefan al Moldovei n-are nevoie să fie legat !

(Doftorul Klingensporn aduce un mangal. În foc — fiare cu mînerul de lemn.)

DOFTORUL ȘMIL : Să fie legat ? Dar cînd vom trece cu para focului în sus și în jos, ca să ardem bine... Cum să nu sară-n sus măria-ta ?

ȘTEFAN : Vreau ! *(Doftorul Șmil îi desface legăturile, Ștefan își întoarce privirile spre icoană.)* Vedeți ?... Nici o legătură... A răbdat piroanele... A ridicat ochii-n sus și-a zis „Iartă-i pre ei, Doamne, că nu știu ce fac !" Și el a răbdat pentru alții, și eu să nu rabd pentru alții ? *(Să închină, apoi se așează cu fața în jos.)*

CLUCERUL MOGHILĂ : O !

ȘTEFAN : Aide !

(Scena se petrece după perdele.)

DOFTORUL KLINGENSPORN : Acum încleștează mînele.

ȘTEFAN *(în torturi)* : „Otce naș, ije esi na nebeseh...[1] Tatăl nostru, carele ești în ceruri, sfintească-se numele tău... Vie împărăția ta... fie voia ta... precum în cer, și pre pămînt... Pîinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă

[1] „Tatăl nostru, carele ești în ceruri..." (slavă veche).

astăzi... Şi ne iartă nouă datoriile noastre, precum şi noi iertăm datornicilor noştri... Şi nu ne duce pre noi întru ispită... ci ne izbăveşte de cel viclean... Că a ta este împărăţia şi puterea... şi mărirea... şi mărirea... şi slava în veci... şi puterea..."

CLUCERUL MOGHILĂ: O! părintele nostru!

ŞTEFAN: ...Şi ne izbăveşte de cel viclean...

DOFTORUL ŞMIL: O! minunat om!

DOFTORUL CESENA: *Gesù Maria!*

ŞTEFAN *(se aude ca din depărtare):* Petru Aron... la Răuseni... întinse cursă fratele său, tatălui meu, Bogdan... Şi cînd îl străpunse, Bogdan îi zise... „Cîine, ce-ai făcut pe fratele tău..." Şi cînd îşi dete sufletul strigă... a! a! o! o!

SCENA 9

Cei de sus; Doamna Maria, Oana, Irina, Reveca vin din dreapta. La intrarea din stînga apare o clipă paharnicul Ulea şi stolnicul Drăgan

DOAMNA MARIA: Ştefan... ce e, Ştefane?

OANA: Măria-ta... Ce e, măria-ta?

PAHARNICUL ULEA: Ca şi mort... la lucru...

DOAMNA MARIA: E cald... *(Îi pipăie mînele şi le sărută.)* N-a murit...

OANA *(doftorilor):* Nu e aşa că nu moare, că nu moare...

DOFTORUL ŞMIL: Nu moare... Are atîtea puteri... Aşa un suflet, Doamne...

DOAMNA MARIA: Cum îi picură năduşelile pe pernă... Ce mult a suferit...

(Reveca şi Irina, la iconostas, zic rugăciuni.)

DOFTORUL ȘMIL *(lui Klingensporn)*: Ai ars tot?

DOFTORUL KLINGENSPORN: Tot ce era de ars.

DOFTORUL ȘMIL: Scapă... *(Doftorul Klingensporn și doftorul Cesena dau din cap.)* Ce? Nu?

DOFTORUL CESENA: *Si, signore.*

DOFTORUL ȘMIL: Cînd s-o deștepta... oleacă de vin... *(Oana se repede și aduce vin.)* Așa, un vin tare, să puie la inimă...

DOFTORUL KLINGENSPORN: Și liniște, liniște... Dumnezeu va face și minunea asta...

OANA *(turnînd vin în paharul de alabastru, îi tremură mîna)*: E Cotnar... d-ăl care-i place măriei-sale...

(S-aude tumultul în depărtare.)

DOAMNA MARIA: Tocmai acum? Mîine nu s-ar putea?

CLUCERUL MOGHILĂ: Cum? Să ieșim din cuvîntul lui?... Unde se află...

DOAMNA MARIA: Ce strigă?

CLUCERUL MOGHILĂ *(ascultă)*: Nu s-aude.

ȘTEFAN *(în toropeală)*: Mai repede... arde... O! o! flacări.

DOFTORUL ȘMIL: Unde e paharul?

OANA: Iacătă-l!

ȘTEFAN *(se mișcă)*: Ce foc! o! o!

(Tumultul s-aude din cînd în cînd.)

DOAMNA MARIA: Foc nestins!

ȘTEFAN *(se întoarce, deschide ochii, se uită la toți)*: Maria... Oana... Șmil... N-am murit?

DOAMNA MARIA: Nu... nu... *(Plînge și-i sărută mînele.)*

ȘTEFAN : Atunci, de ce plîngeți ?

DOFTORUL ȘMIL Măria-ta, niţel vin..

ȘTEFAN : Șmil .. *(Un zîmbet dureros. Soarbe vinul.)* Aaah ! Dar ce mă arde așa ? Că bine ziceți... Ce e focul ăsta pe lîngă focul de pe inima mea... Ia ! *(S-aude tumultul mai limpede.)* Ce ?... N-auz bine ? Ba auz... Ce strigă ?...

CLUCERUL MOGHILĂ : Aleg pe Bogdan, măria-ta.

ȘTEFAN : Î... î... î... Parcă ș-un alt nume... Nu strigă toți la fel... Cine să trăiască ? *(Se scoală pe jumătate.)* Cine să trăiască ?... Ștefan ? Eu ? Fiul cui ?... Nepotul cui ?... Moghilă, vezi ce strigă !... *(Moghilă se duce la fereastră și se întoarce schimbat la față.)* Spune-mi vorba care ar ucide pe oricare altul în locul meu... Ce ?...

CLUCERUL MOGHILĂ : Nedesluşit... Mă repez să aflu... *(Iese repede prin stînga.)*

DOFTORUL KLINGENSPORN Orice mișcare...

DOFTORUL ȘMIL : E moartea !

DOAMNA MAPIA : Auzi, măria-ta !

ȘTEFAN : N-auz... S-a potolit.. Iar încep ?... A... a... a... a !... *(S-aude glasul lui Ulea cerînd domn pe Ștefăniță.)* Dati-mi... ah !... dați-mi...

DOFTORUL ȘMIL : Ce fac..

(Toți îl înconjoară d-aproape.)

DOFTORUL CESENA : Nu !

DOAMNA MARIA : Nu !

OANA : Ah ! nu !

REVECA : Nu !

IRINA : Nu !

DOFTORUL KLINGENSPORN : A ! nu !

ŞTEFAN : Toţi duşmani ?... Şi tu, Oană ?... *(S-aude din nou strigînd pe Ştefăniţă. Se ridică în picioare.)*

DOAMNA MARIA : Nu... nu te duce...

ŞTEFAN : Tu să schimbi ce-mi este scris... Oană ! sabia... sabia... c-am să judec !... *(Oana îi dă sabia.)* Ştefan, nu Ştefăniţă... viu, viu, numaidecît ! O ! ho ! ho ! să se împlinească legea !... *(Ştefan pleacă repede şi, şchiopătînd mai greu, iese prin stînga.)*

DOAMNA MARIA *(tîrîndu-se în genunchi)* : Ah ! nu ! nu te duce ! *(Să ridică în picioare şi fuge la fereastră.)* A !... se duce ca un vifor... Ca un taur îndîrjit în mijlocul mieilor !...

DOFTORUL ŞMIL : S-a sfîrşit ! Păcat !

DOAMNA MARIA : Ah ! Doamne !

OANA : N-a picat ?

DOAMNA MARIA : Da... păcătosul...

OANA : Un munte nu i-ar fi stat în faţă !

DOAMNA MARIA : Spune poporului ceva... *(S-aude :* „Să trăiască Bogdan !“) Se cutremură... Se întoarce... Vine...

(Toate izbucnesc în plîns.)

SCENA 10

Ştefan se opreşte pe treptele intrării, cu părul în neorînduială, turburat, ca un halucinat. De pe sabie curge sînge

(Toţi fac cîţiva paşi spre el şi să opresc, încremeniţi de durere şi de spaimă.)

ŞTEFAN : O ! cine vrea pe Ştefăniţă, nepotul răposatului domn al Moldovei ?... Cine a zis că sunt bătrîn şi bolnav ?... Pe Ulea l-am

măsurat cu privirea... Murise înainte de a-l izbi !... Picăturile astea sunt calde... În fiece ostaș e o fiară ! Iată-l... Pîndește călare... Calul îi tremură și joacă... Bagă pintenii pîn' la rădăcină... Chiuie de-nfioară valea Racovățului... Unde e mai greu, acolo cade... Un leu în mijlocul dihorilor... Zboară capetele pînă nu mai simte mîna din umăr... Cînd mă văzu își coprinse fața cu amîndouă mînele, și eu cu amîndouă o învîrtii și trecu prin el ca printr-un aluat ce se dospește... Dumnezeu să-l ierte... Dumnezeu ?... Dar cine e de vină ? Io, Ștefan-voievod, am suit pe Bogdan pe tron... Io, Ștefan-voievod, i-am așezat cu mîna mea coroana strămoșilor mei... El fu de față și văzu ce vreau eu, și tot sfatul, și toată ostășimea... Sufletu-mi nu vrea, și ca un scos din fire se aruncă în sabia mea... Cine e de vină ?... Se cutremura Moldova și-o prăpastie se deschise... Și cu acest sfînt oțel oprii cutremurul și umplui prăpastia ! *(S-aude :* „Să trăiască domnul Bogdan !") Î... î... î... Da... ! S-a împlinit legea ! *(Scoboară treptele și aruncă sabia.)* Ți-ai împlinit menirea, ca și mine ! Maria... Oana... Răsuflarea... *(Cade pe brațele lor și-l duc pe scaunul cu stemă.)* Deschideți geamurile... Apă...

(Oana îi dă apă în paharul de alabastru.)

DOAMNA MARIA *(covîrșită de durere) :* Măria-ta, să te odihnești !

ȘTEFAN : Mă voi odihni...

DOAMNA MARIA : Bogdan e domn... Uită tot...

ȘTEFAN : Voi uita tot... nu-mi voi aduce aminte de nimic... *(Suflă greu. Pipăie pe Maria și pe*

Oana.) Să dăruiți paharul acesta mînăstirei Putna. Nu vine?... Mai iute...

DOAMNA MARIA: Cin' să vie, măria-ta?

ȘTEFAN: Nu, doamna aceea, înfășurată în negru... Ea o să vie mai degrab decît am dori-o... Poftim... Te-am privit d-atîtea ori în față... Nu mi-e frică de tine... *(Sughiță.)* A! ci vin odată, Bogdane, că nu pot...

(S-aude la intrare „Să trăiască voda Bogdan!" Năvălesc Bogdan, hatmanul Arbore și toți ceilalți pîrcălabi și Sfatul domnesc, ostași, popor și cad în genuchi.)

BOGDAN: A! Măria-ta!

ȘTEFAN: E... *(Sughiță.)* E... mă-ri-a ta!... Frig... frig... *(Se uită la doamnă, apoi se uită lung la Oana.)* Mai bine... *(Sughiță.)* Mă.. voi... odihni... *(Se întinde în șira spinării Face cruce.)* O... o... o.. Moldova... *(Îi cade capul pe pieptul Oanei.)*

(Din mulțime s-aude un geamăt lung.)

VIFORUL

1524—1527
Dramă în 4 acte

ŞTEFĂNIŢĂ-VODĂ
LUCA ARBORE
LOGOFĂTUL TROTUŞANU
VORNICUL CĂRĂBĂŢ
PAHARNICUL SĂCUIANU
POSTELNICUL COSMA ŞEARPE
VISTIERNICUL IEREMIA
PÎRCĂLABUL PETRICĂ
PÎRCĂLABUL CONDREA
PÎRCĂLABUL BALOŞ
SPĂTARUL HRANĂ
COMISUL TOMA CĂTELEANU
BIVEL [1]-LOGOFĂTUL ISAC
BIVEL-POSTELNICUL LUCA CÎRJE
BIVEL-VISTIERNICUL SIMA
CĂTĂLIN
TOADER
NICHITA
} copiii lui Arbore
MOGÎRDICI
ŢUGULEA MOGHILĂ
DOAMNA TANA
OANA
CONTELE IRMSKY
NICULINA
UN COPIL DE CASĂ
UN UNGUR
UN VÎNĂTOR
UN ARMAŞ

Copii de casă, aprozi, vînători, bătăiaşi

[1] *Bivel* — cuvînt compus din : *biv*=fost şi *vel*=mare.

ACTUL I

Castelul din Suceava. Un pridvor. O scară se coboară de la pridvor în ogradă. Copaci crescuţi în sălbăticie. Castelul are înfăţişare de părăsit, şi ograda — de părăginită. Cîteva laiţe de piatră acoperite cu muşchi şi cu iederă. Supt pridvor — un gîrliciu.

SCENA I

Doamna Tana, Oana şi Niculina, în balcon

NICULINA: ...Fetele, domniţă? Stau cum au apucat. Triste ca noaptea în iatacul lor. Ţin pe sfînta vineri de azi, c-ar fi rău...

DOAMNA TANA: C-ar fi rău?...

NICULINA: Evdochiţa a lui Secuianu a lucrat în ziua de sfînta vineri, şi i s-a stropit faţa cu pestrui galbene; iar Sîlca a lui Isac, bogată şi frumoasă, n-a ţinut credinţele străvechi, şi-a rămas nemăritată...

DOAMNA TANA: Şi-a rămas nemăritată... O fi rău?...

NICULINA: De, măria-ta...

DOAMNA TANA: O fi bine?...

NICULINA: Ştiu eu?!

DOAMNA TANA: Şi-a rămas nemăritată... Bine ar fi fost să fi lucrat şi eu la sărbătorile legate... Pestrui am...

NICULINA: A!

OANA: Ca partea de la soare a unei caise, așa sunt obrajii tăi și tot așa de mirositori... Mi-aduc aminte ca acum cînd veni Ștefăniță, prăfuit și cu vestmintele rupte, la castelul din Hîrlău. Dăte cu ochii de mine și-mi zise: „Oană, tu te-nchini la soare?" — „La s-tul soare?" — „Ei da, la sfîntul soare. Dar nu la soarele de iarnă, care pare ca un taler spălăcit, ci la soarele de cuptor, care coace fîneţile, și grîul, și roadele..." — „Cum să nu, măria-ta?" — „Iacă, ţi l-am adus, pîrjolind ţara Munteniei." Și răsărișI în prag ca o minune. Erai cum ești: naltă, subţire și cu cosiţele ca flacăra focului. Și ţineai ochii-n jos. Și-o lumină tremura în jurul capului. Și de un an de zile ești soarele meu ăl cald și ăl bun.

DOAMNA TANA: Și-a rămas nemăritată...

OANA: La ce te gîndești, măria-ta?

DOAMNA TANA: Iar măria-ta?... Niculina, du-te și spune fetelor să lucreze — cine o vrea — în ziua de sfînta vineri...

(Niculina se închină și iese.)

SCENA 2

Doamna Tana și Oana se coboară jos

DOAMNA TANA: În acest castel învechit toate mi se par noi. Sălciile-l plîng, și ulmii bătrîni îl cîntă. Povestește-mi, Oană, de sfîntul, că tare mi-e dor de el...

OANA : Da, cuibul vulturului, în părăsire... Cîţiva ostaşi, în metereze... Bine că mai poposi Ştefăniţă şi p-aici...

DOAMNA TANA : Cum era la trup ?

OANA : Micşor, dar trezea codrii cu chiotul lui... Cînd păşea se cutremurau oţelele pe el... Parcă-l văz .. Îl am în ochi, în inimă, în suflet... Îl simţ în mîini... Aşa, scutura pletele albe... Aşa, răsucea mustaţa... Aşa, aducea paharul la gură...

DOAMNA TANA : După biruinţi...

OANA : Da, şi toată viaţa, căci toată şi pe toţi a biruit...

DOAMNA TANA : Cum avea ochii ?

OANA : Ochii ?... Ca solzul de peşte... Şi de se mînia i s-aprindeau ca para... Şi fulgera cu privirile...

DOAMNA TANA : Pe tine te-a iubit, Oană...

OANA : Da, da, Dumnezeu să-l odihnească în sînul lui Abraam !... De mă gîndesc, simţ ca doi cărbuni în amîndoi obrajii... Şi i-auz sărutatul lui...

DOAMNA TANA : Te mîngîia ?

OANA : O, mă alinta... Şi umbla binişor-binişor cu mine, cu mîinile lui înăsprite de mînerul paloşului şi de frîiele lui Voitiş. O dată veni numa-n zale, şi după zale picura sînge — ne coprinse pe doamna Maria şi pe mine, şi ne ridică în sus — şi zise : „Mario, aşa bătrîn cum sunt, am învins, avînd d-a dreapta pe arhanghelul Mihail, şi din faţă pe Domnul nostru Isus Cristos“... Şi castelul a sunat de vorbele lui... Era după Cosmin...

DOAMNA TANA : După Cosmin !... Oh ! ce zile mari !... Ferice de cei cari le-au apucat !... Şi mai ferice de tine că...

OANA: Înainte să-şi dea duhul mi-a mărturisit ca şi cum ar fi fost visat...
DOAMNA TANA: Şi tu ce-ai făcut?
OANA: Am plîns... am plîns...
DOAMNA TANA: De ce?
OANA: Aş fi vrut să nu mai fiu decît să-l pierz!
DOAMNA TANA: Să fie pierdut, vouă şi Moldovei?
OANA: Ce e bun de la el e, şi-a stat şi supt fratele meu Bogdan, şi stă şi supt nepotul meu...
DOAMNA TANA: Da, stă încă...
OANA: Plăieşii îl aşteaptă să vie iarăşi... O veni, n-o veni... Cine ştie?!
DOAMNA TANA: Cu cine semăna?
OANA: Cu mine, bietul tata, bunul tata, sfîntul tata! Dar ş-aducea şi cu Ştefăniţă... Rotunjor în obraji, bălai, cu nasu-n sus...
DOAMNA TANA: La chip...
OANA: Statu potrivit... lat în spete...
DOAMNA TANA: La trup...
OANA: Iute la mînie...
DOAMNA TANA: La porniri!
OANA: Chibzuit, meşter şi năprasnic la războaie...
DOAMNA TANA: A, nu, nu la suflet, Oană!
OANA: E tînăr...
DOAMNA TANA: Eu nu sînt tînără?
OANA *(sărutînd pe doamna Tana)*: O! da! da! tînără şi frumoasă!
DOAMNA TANA: De un an m-a luat, şi de şase luni patul meu nu mai e al nostru...
OANA: A, Tana, grijile ţării...
DOAMNA TANA: Nopţile albe!... În castelul de la Iaşi l-am văzut pe după gît cu Vochiţa a comisului Staur. Mi-a trebuit să-l înfrunt pînă s-o izgonesc din casa domnească...

OANA : Cu vremea se cumințește, doamnă.

DOAMNA TANA : Vremea poate orice, dar nu poate schimba o pisică într-un cîine credincios... Că de cînd veni contele Irmsky, mai foc...

OANA : Contele Irmsky ?... Hî...

DOAMNA TANA : Ia-i sabia și pune-i fuste... să juri că e femeie...

OANA : Subțire în talie, să-l frîngi, și gros în șolduri...

DOAMNA TANA : În șolduri ?... Un spion plătit și de Sigismund, și de Ștefăniță... Eh !... Dar tu, Oană, cum o duci cu Cătălin ?

OANA : Slavă Domnului !

DOAMNA TANA : ...Bine ?

OANA : Viteaz în războaie, și blînd la casă... Pai-sprezece ani, ca ziua de ieri...

DOAMNA TANA : O ! Ștefăniță ! Vîrtej fără înțeles !... T-ei fi coborînd tu din sfîntul voievod ?... Maică a Domnului, iartă-mă !... *(S-aude Ștefăniță țipînd ș-un glas potolit întrerupînd cînd și cînd.)* Auzi ? Școlarul și dascălul, copilul și părintele, furia și înțelepciunea... Cine va birui ?... A ! și cum strigă !... La scocul morilor, vuietul apelor n-ar năpădi mai vijelios... Și moara nu se bizuie pe zgomot, ci pe mișcarea orînduită a bucăților ei, și macină... Lui i-ai urletul, și nu-i mai rămîne nimic...

OANA : A, nu fi nedreaptă... Ștefăniță vorbește frumos.

DOAMNA TANA : Ce ușor e să pai cînd ești stăpîn !... De se încurcă, toți zic : „N-a vrut să spuie... Ce bine se stăpînește !“ De bate cîmpii, toți zic : „Ce sus s-a ridicat !“ De se mînie ca fiara sălbatică, toți zic : „E ca un rîu pră-

vălit din munte!“ Eu... avui norocul să fi fost fata lui Neagoe Basarab... Cum înșiri mărgăritarele pe un fir alb de mătase, așa curgeau vorbele lui: vorba și învățătura.. Și acum, nenorocul s-auz pe domnul meu ca pe Ignatie, robul meu, cînd zice „cea“ în loc de „hăis“ și „hăis“ în loc de „cea“. Boii trag zăpăcit, și carul mai mult merge prin șanț ca pe apa drumului... Vezi, Oană, cum se-ntunecă? Mîne va fi iar lumină... Doar negura deasă de pe mințile lui Ștefăniță nu se ridică niciodată!

OANA: Tana!

DOAMNA TANA: Nedreptatea să mi-o bați în frunte!

OANA: Doamnă!

DOAMNA TANA: Și nu-l descos... Ei, d-aș sta eu...

OANA: L-am crescut în brațe, doamnă... Oh! și ce drăguț era!... Părul îi curgea inele aurii... gura — ca o răsură... ochii — ca două afine... și mînuțele lui, albe și grase, cu gropițe, la fitece deșt se desfăceau ca două aripe...

DOAMNA TANA: A fost...

OANA: E lujer din vrejul cel sfînt! Mi-e nepot și mi-e drag!

DOAMNA TANA: Ți-e drag și ți-e nepot... O fi știind el de mătușă-sa?

OANA: E stăpînul meu, și ce vrea va fi!

DOAMNA TANA: Da?

OANA: Da!

DOAMNA TANA: Oană!... Mi-e drag, Oană... Mi-e drag încă!... Dar să nu dea Dumnezeu să piară și această picătură de iubire care mi-a mai rămas... *(S-aude Ștefăniță făcînd zgomot.)* Ia! vine!

SCENA 3

Doamna Tana, Oana, Ştefăniţă şi Arbore

(Ştefăniţă vine repede în balcon şi coboară scara, după el — Arbore.)

ŞTEFĂNIŢĂ: A! nu! a! nu! nu se poate! Nu vreau să ştiu de Polonia şi de Sigismund! Mai mult preţuieşte o... ş-un tîlhar!... A! Doamna!... Nu e aşa, doamnă?

DOAMNA TANA: N-am auzit ce-am auzit...

ŞTEFĂNIŢĂ: Să mai spui o dată? Doreşti ca Polonia să fie de două ori, şi Sigismund încă o dată?

DOAMNA TANA: Polonia este destul de mare aşa cum este, şi Sigismund — destul de puternic atît cît este.

(Arbore se pleacă şi aprobă.)

ŞTEFĂNIŢĂ: Ce te pleci, Arbore? Arborii se pleacă numai de vijelie... Doamnă... *(Îi întinde mîna. Tana dă să i-o sărute. Ştefăniţă o retrage.)*

DOAMNA TANA: Voiam să fac ce se cuvine...

ŞTEFĂNIŢĂ: Destul c-ai voit...

DOAMNA TANA: M-am deprins de la părinţi să fac ceea ce voiesc, dacă ceea ce voiesc se cade să voiesc.

(Arbore se pleacă.)

ŞTEFĂNIŢĂ: Ce te pleci, Arbore?... Să nu rămîi ca salcia, cu pletele în jos... Oană... *(Îi întinde mîna. Oana o sărută.)*

OANA *(încet)*: Neamul Muşatinilor a fost bun... De ce supăraşi pe doamna?

ŞTEFĂNIŢĂ: Eh!

UN COPIL DE CASĂ : Doamnă, la masă.
DOAMNA TANA *(lui Ştefăniţă)* : Vii ?
ŞTEFĂNIŢĂ : Omul nu trăieşte numai cu mîncarea...
DOAMNA TANA : După masă vii ?
ŞTEFĂNIŢĂ : Mîine plec la vînătoare...
DOAMNA TANA : Iar singură ?
ŞTEFĂNIŢĂ *(printre dinţi)* : Zi unui copil de casă să-ţi ţie de urît...
DOAMNA TANA : Doamne !
ŞTEFĂNIŢĂ : Ce ?

(Doamna Tana şi Oana pleacă. Doamna Tana cînd ajunge în pridvor se uită lung înapoi. Ştefăniţă o priveşte cu braţele încrucişate.)

ŞTEFĂNIŢĂ : Era să fie călugăriţă... Miroase a tămîie... *(Bate-n palme. Un copil de casă.)* Să vie şi ceilalţi boieri.

SCENA 4

Ştefăniţă, Luca Arbore, logofătul Trotuşanu, vornicul Petre Cărăbăţ, paharnicul Săcuianu, vistiernicul Ieremia, vistiernicul Sima, pîrcălabul Condrea, postelnicul Cosma Şearpe, bivel—logofătul Isac, bivel—postelnicul Luca Cîrje, comisul Căţeleanu şi Cătălin

ŞTEFĂNIŢĂ : Boieri, Arbore vrea să înnoim prietenia cu Sigismund tocmai cînd mă pregăteam să intru în Podolia şi Pocuţia, să pîrjolesc pe una şi să păstrez pe ceailaltă... Ce ziceţi ?... De ce tăceţi ?... Spuneţi o vorbă !... Voi sunteţi Sfatul ?... Pe voi se razimă ţara şi domnul ?

LOGOFĂTUL TROTUȘANU : Da, măria-ta !

ȘTEFĂNIȚĂ : Pe niște muți ?

VORNICUL CĂRĂBĂȚ : La cîte sfaturi am luat și eu parte, domnul își spunea părerea la urmă. Părerea lui fiind hotărîtoare, dacă și-o spune, de ce-am mai vorbi ?

ȘTEFĂNIȚĂ : Vornice, nu ridica capul în sus !

VORNICUL CĂRĂBĂȚ : Am învățat de la Ștefan cel Mare și de la viteazul Bogdan, bunicul și părintele măriii-tale.

ȘTEFĂNIȚĂ : Căci nu pustii Moldova tătarii de Perecop decît să-i fi bătut tu !... Te-a slujit norocul, și d-atunci ajunseși o nenorocire !

VORNICUL CĂRĂBĂȚ : Apoi, m-oi trage de la Sfat, măria-ta...

ȘTEFĂNIȚĂ : Ba nu, să rămîi !... Închipuiți-vă că Sigismund mi-ar fi drag ca sarea-n ochi, și Polonia — ca jeraticul pe pielea goală... că eu n-aș fi Ștefăniță-vodă, că aș fi nedrept, zadarnic, netrebnic și nebun... că n-aș pricepe folosul obștesc... că țara ar fi în primejdie... că eu aș fi murit și aș sta întins p-o năsălie, și la capul meu ați sfătui ce e de făcut... Ei, ce-ați plănui ?... Cu cine ?... Cu turcii, or cu leșii ?... Începeți, și aduceți-vă aminte că pe unde iese vorba iese și sufletul !

(Boierii se uită unii la alții. Arbore face semn să înceapă comisul Căţeleanu.)

COMISUL CĂȚELEANU : De, măria-ta, eu să zic cum zice hatmanul Arbore, c-a văzut multe, a pățit multe și-a învățat și mai multe.

ȘTEFĂNIȚĂ: Hî! Hî! Da!

POSTELNICUL ȘEARPE: Ștefan cel Mare bătu pe leși în codrii Cosminului, prădă Polonia, și iar cu Polonia încheie pace...

ȘTEFĂNIȚĂ: Și ce-a zis bunicul meu înainte d-a muri?

POSTELNICUL ȘEARPE: Pace cu turcii, dar nu război cu Polonia.

ȘTEFĂNIȚĂ: Dar turcii vor să izbească Polonia... Cu cine?...

VISTIERNICUL SIMA: Cu nimeni la început, cu cel mai tare la urmă.

ȘTEFĂNIȚĂ: Hî! Hî! Da!

PÎRCĂLABUL CONDREA: Să grămădim oștile sub poalele codrilor de la miazănoapte. Turcii să creadă că cotropim Polonia, leșii — c-am veni în ajutorul lor.

ȘTEFĂNIȚĂ: Ca o fată mare între doi voinici... Oricare va birui...

VISTIERNICUL IEREMIA: Ba ca un voinic între două muieri încăierate...

ȘTEFĂNIȚĂ: Săracan de mine! Iacă sfatul unui bătrîn!

BIVEL-LOGOFĂTUL ISAC: Măria-ta, Ieremia e ca o cobză: cum cînți, așa ține bîzul.

ȘTEFĂNIȚĂ: Hî! Hî! Da!

PAHARNICUL SĂCUIANU: Arbore încheie pacea d-acum șapte ani... Și pe măria-ta leșii te numeau „mărețul lor prieten și cel mai de credință.“

ȘTEFĂNIȚĂ: Da, da, cînd adormeam la masă, cînd nu simțeam că Oana mă punea în pat... Atunci eram strălucitul lor prieten... Ce fățărnicie!... Și tu, Săcuiene?

LOGOFĂTUL TROTUȘANU: Și eu, măria-ta!

ȘTEFĂNIȚĂ: A! și tu?

LOGOFĂTUL TROTUȘANU : Și eu pentru mărirea stăpînului meu și învoiala cu Polonia. Dacă măria-ta voiește altfel... e slobod să facă ce vrea, ca în casa lui... dar nu cu noi... cheme alți boieri ! *(Dă să puie la picioarele lui Ștefăniță vergeaua aurită. Ștefăniță îl oprește.)*

ȘTEFĂNIȚĂ : Asta e puterea unui Mușatin stăpînitor a toate ? Certat de toți ? *(Rîde nervos.)* Nu-mi mai rămîne decît să împart mînăstirilor, ca la treisprezece ani, nebedernice, feloane, epitrahile [1] și să le fac danii de prisăci, de ocine și sate, ca să se roage egumenii, arhimandriții și episcopii pentru odihna sufletului meu fiind încă în viață și pribegind, ca într-un pustiu, pe tronul Moldovei !... Hursinica asta de catifea s-a aprins și arde pe mine !... Or nu mai sunt boieri, or nu mai e domn !... *(Ștefăniță se plimbă furios. Din vreme în vreme se oprește ș-ascultă pe Luca Arbore.)*

ARBORE : Ascultă-mă, măria-ta, și iartă-mă, că sunt bătrîn și nu știu a vorbire. Eu am îmbătrînit portar al Sucevei supt patru domni : supt Ștefan cel Sfînt, supt Bogdan, supt măria-ta cînd erai copil, și supt măria-ta de cînd luași toate pe mînă, că de două ori te-a uns mitropolitul Teoctist cu sfîntul mir domnesc : cînd urmași în scaun viteazului Bogdan și cînd împlinișî paisprezece ani. Și Bogdan, și măria-ta vruserăți să mă faceți logofăt al Moldovei. D-apoi eu, știind ce nu știu și cîte nu știu, am zis — și lui

[1] *Nebederniță, felon, epitrahil* — veșminte bisericești.

Bogdan, şi măriei-tale: „Asta nu se poate şi nu se cade, asta se cuvine lui Trotuşanu, că eu sunt un braţ ş-o sabie la porunca măriilor-voastre". Ş-am rămas pîrcălab şi portar al Sucevei, şi, fiindcă aţi binevoit, hatman, după cum am fost. Ce-ar mai dori sufletul meu? Că după cum sunt, am fost şi sunt prea mult... Şi nu sunt decît o dreaptă ţărînă, şi mai sunt în petrecanie printre oameni cîtăva vreme, poate cîteva luni, şi — cine ştie — cîteva zile... D-apoi cum să zici, măria-ta, că: au nu mai sunt boieri, au nu mai e domn?...

ŞTEFĂNIŢĂ: Da! da!

ARBORE: Apoi eu ştiu una: că numai boului i-e dat să tragă cu capul în jos şi să rabde ale omului, fără să-şi spuie păsul, pînă-o cădea ş-o plesni, iară omul să-ndure greul cu capul în sus, şi să se plece domnului după ce-şi va spune păsul. De, măria-ta, eu nu ţiu la foloasele leşilor şi-a craiului lor, ci la folosul ţării şi-a domnului meu... Că d-am avea peste noi pe nebiruitul Ştefan...

ŞTEFĂNIŢĂ: V-aţi supune, că de unde nu...

ARBORE: Ei, că d-asta nu ne dăm îndărăt nici faţă de măria-ta... Ne plecăm, şi iacă...: *(Îşi pleacă capul.)* Şi n-avem pe bătrînul Ştefan, ci pe tînărul Ştefăniţă, iscusit, îndrăzneţ, viteaz, dar nu i-a sosit ceasul să fie ce-a fost ăl mare... Cînd n-om mai fi noi, vor asculta copiii noştri, cum ascultam şi noi de „Sabia lui Cristos..." Şi să dea Maica Precista aşa să fie! *(Se închină.)*

ȘTEFĂNIȚĂ: Hî! Hî!

ARBORE: Cînd își dete duhul Milostivul, era mare vrajbă în creștinătate și-a putut să grăiască, scîrbit de cîte pătimise, ceea ce știm cu toții. Acum s-au mai schimbat vremurile. Sigismund stă așa *(încîrligă degetele arătătoare de la amîndouă mîinile)* cu nepotul său Ludovic al Ungariei; și nici dihonia de altădată nu mai e între litvani și leși. Cu ungurii stăm bine de cînd Ștefan îi păli la Baia; cu turcii un dar, un peșcheș de 2.000 de galbeni pe an, și ne lasă-n pace. De ce să nu întărim legăturile străvechi cu Polonia? Pînă ț-ei încăputa iar 60.000 de ostași, ș-a înfiripa Moldova așa cum fusese odinioară — să fim bine și cu unii și cu alții... Să ne strecurăm pîn-ăi ajunge hotărîtor unde ți-ei pune sabia în cumpănă...

ȘTEFĂNIȚĂ: Sigismund înșelă pe tată-meu cu soră-sa, și pe mine cu fie-sa... De cîți ani ești?

ARBORE *(mirat)*: Fără unu — șaptezeci...

ȘTEFĂNIȚĂ: Nu m-ai înțelege cînd ți-aș spune că Sigismund m-a rănit...

ARBORE: În locul unei ceacîre[1] fete de crai, ai o frumusețe de doamnă din Basarabii descălecători ai Munteniei și din cea mai veche spiță de despoți ai Serbiei...

ȘTEFĂNIȚĂ: Ai împlinit șaptezeci!

ARBORE *(cam supărat)*: Ș-apoi de, ești domn... Grijile neamului mai întîi, și pe urmă micile zădărnicii...

---

[1] *Ceacîr* — saşiu; cu ochi de culori diferite.

ŞTEFĂNIŢĂ: Ai trecut de şaptezeci de ani!

ARBORE *(emoţionat)*: Erai copil cînd te luai în braţe şi te ridicai dasupra capului şi privişi măcelul dintre moldovenii care ş-apărau ţara şi tătarii care năpusteau la jaf şi pustiire. Şi cu voinţa lui Dumnezeu, Petre Cărăbăţ birui pe tătari şi îi aruncă-n Nistru. Şi te dusei unde stase bătălia. Şi cum s-aude primăvara în ţarcuri behăitul oilor despărţite de mieii lor, aşa se ridica jalea moldovenilor căzuţi pe locul de cinste. Şi-ţi zise-i: „Măria-ta, să iubeşti pe moldoveni, şi pe boieri, şi pe răzăşi, şi pe ţărani, că dopotrivă mor pentru domnul şi ţara lor!" Şi prinseşi pe Cărăbăţ cu amîndouă mîinile pe după gît, şi-l sărutaşi, şi ziseşi, plîngînd: „Aşa să-mi ajute Dumnezeu, moş Luca!..."

ŞTEFĂNIŢĂ: Ai împlinit nouăzeci de ani!

ARBORE *(mîhnit)*: D-apoi eu ce mai am?... Voi închide ochii şi nu voi vedea durerile Moldovei!

ŞTEFĂNIŢĂ: Dar nu înţelegi, moşnege, că urăsc pe Polonia, ajunsă cuib de hoţi? Ea adăposteşte pe răzvrătiţii neamurilor, şi pe moldoveni, şi pe unguri, şi pe muscali, şi pe nemţi, şi pe italieni! În ea şi-a găsit culcuşul şi Petre al Răreşoaei, acela care pîndeşte la scaunul Moldovei, acela despre care şi tu mi-ai spus că ar fi os din osul lui Ştefan!...

ARBORE: Eu nu ies mărturie, dar nu mi-e dat să mînţi în faţa lui Dumnezeu. Ştiu că e, dar mai ştiu că nu l-a vrut domn.

ŞTEFĂNIŢĂ: Urăsc pe Sigismund!

ARBORE: Iubeşte pe Moldova, măria-ta.

ŞTEFĂNIŢĂ: Mi-e scîrbă de Polonia!... Oh! Arbore, Arbore, de nu m-ai fi ţinut în braţe... Iacă lucrul tău... Boierii stau gata să-şi lepede toiegele şi săbiile boieriilor lor!... Da, văz pe Luca Cîrje pregătit să se umfle în latineşte în mijlocul Sfatului leşesc!

LUCA CÎRJE: În numele mărie-tale, al boierilor şi al Moldovei...

ŞTEFĂNIŢĂ: În numele meu să reverşi minciunile în ţara cea mai mincinoasă!

LOGOFĂTUL TROTUŞANU: Măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ: Marele logofăt Minciună...

POSTELNICUL COSMA ŞEARPE: Măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ: Marele postelnic Minciună...

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ: Marele vornic Minciună!... Tot ce mă înconjoară este o vedenie de făţărnicie şi de neadevăr!... Şi tu... ce stai pitit după ta-tău?... Ascultă...

CĂTĂLIN: Ascult, măria-ta.

ŞTEFĂNIŢĂ: Ascultă şi învaţă cum ai să ipitropiseşti pe urmaşul meu, pe care nu-l voi zămisli pînă ne-i fi pregătit să domneşti în locul lui!... Boieri, faceţi ce vreţi!... A! bine c-a sosit noaptea să-mi ascunză ruşinea mea!... Şi daţi-i lui Luca Cîrje un zăbranic negru... Ai să vorbeşti cernit, în numele domnului pe care-l veţi înmormînta în prietenia Poloniei!... Duceţi-vă... Vreau să răsuflu!... *(Boierii pleacă trişti. Cînd încep să intre în castel, Ştefăniţă trage sabia.)* Oricît de sus stau capetele astea, mîna domnului e mai lungă!... *(Bate-n palme. Un copil de casă.)* Să vie Moghilă şi Mogîrdici.

SCENA 5

Ştefăniţă, Ţugulea Moghilă şi Mogîrdici. Mai tîrziu contele Irmsky şi Doamna Tana

(Ştefăniţă stă p-o laiţă cu capul în mîini. Moghilă şi Mogîrdici vin binişor în pridvor şi privesc în toate părţile.)

MOGÎRDICI: Unde-o fi?

MOGHILĂ: Unde-a fost şi ieri noapte...

MOGÎRDICI: Vorba e, îl vezi?

MOGHILĂ: Nu.

MOGÎRDICI: Dacă n-o fi?

MOGHILĂ: Atunci, să ştii că nu s-a născut...

MOGÎRDICI: Oare?... Te pomeneşti că-l fată acum...

MOGHILĂ: Tu să-i fii moaşe.

MOGÎRDICI: Eu?... Şi tu doftor...

MOGHILĂ: Ce-o scăpa de la moaşe e treaba doftorului...

MOGÎRDICI: Să-l trag bine de urechi... şi gura bine desfăcută... să semene cu mine...

MOGHILĂ: Urechile ca de măgar, gura pe oală... şi piciorul drept adus... să calce ca tine...

MOGÎRDICI: Şi moldovenii de l-or vede să zică: „E-he! Domnul Moldovii seamănă cu moaşă-sa!" Să coborîm binişor-binişor, tu cap şi eu coadă...

MOGHILĂ: Să mergem cu coada înainte, să nu ne pomenim cu ceva la cap...

MOGÎRDICI: Oare?

MOGHILĂ: Să scăpăm capul...

MOGÎRDICI: Şi coada... Da cine dracu a mai văzut dobitoc mergînd cu coada înainte?

MOGHILĂ: Oile sălbatice știi tu cum pasc?... Ele au buza de sus...

MOGÎRDICI *(dînd peste nas lui Moghilă)*: Asta?

MOGHILĂ *(asemenea)*: Ba asta... Au buza de sus așa de lungă, că se revarsă pînă aici... *(Îi dă un ghiont supt bărbie.)*

MOGÎRDICI: Oare!

MOGHILĂ: Și ca să prinză iarba cînd pasc, umblă cu coada înainte.

ȘTEFĂNIȚĂ *(trezindu-se din gînduri)*: Ce caraghioși turbură gîndurile lui Ștefăniță?

(Moghilă și Mogîrdici s-ascund după un copac. Moghilă se preface că-i e frică.)

MOGHILĂ: Mogîrdici, măria-ta!

MOGÎRDICI: Ba curat Moghilă!

ȘTEFĂNIȚĂ: Și murdari amîndoi...

MOGÎRDICI: Haiti! e cu toane!

MOGHILĂ: Să vedem... Cum ai zis, măria-ta?

ȘTEFĂNIȚĂ: Am zis că curat și murdar e totuna în Moldova.

(Moghilă și Mogîrdici ies de dupe copac.)

MOGÎRDICI *(rîzînd)*: Apoi, dacă e-așa... noi ce bem?

ȘTEFĂNIȚĂ: Beți odihna și somnul lui Ștefăniță!... O, Moghilă, boierii sunt niște nesocotiți! Vor să mă îngenuche lui Sigismund! Și nu fuseră aci nici pîrcălabii de Novograd, Petrică, omul meu de nădejde, și Baloș, nici spătarul Hrană, nici bătrînul pîrcălab de Hotin, Talabă... Singur, ca un cerb înconjurat de cîini! Dar, bun e Dumnezeu! *(Trage sabia ș-o învîrtește pe deasupra lui Moghilă și Mogîrdici.)* Ce te ferești, Mogîrdici?

MOGÎRDICI : Ba, o să mă bag în ea...

ŞTEFĂNIŢĂ : Aşa să tremure vitejii de la Şerbeanca şi de la Tîrguşor !

MOGÎRDICI : Dar nu prea mult, măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ : De ce ?

MOGÎRDICI : Că aşa tremurai eu la Şerbeanca, într-un şanţ, că eram un băietan ; cînd mă pomenii cu vornicu Cărăbăţ, jiiit cu sabia şi pac cu latul pe spinarea mea ! Şi se-ntîmplă, lucrul dracului, că pînă să spui o vorbă, auzii pe vornic mormăind ca un urs : „Ărac de sîngele tău, moldovene !“ Şi dăte pinteni calului, zîmbind. Apoi sînge era, ori foc... Vorba e, ce bem ?

ŞTEFĂNIŢĂ : E lună, ca ziua. Să bem. Moghilă, du-te la gîrlici şi scoate din fundul pimniţii de Cotnar ca undelemnul, mai bun ca vinul de Tokai, de Huşi, ce te pişcă de limbă şi îţi dă pe nas, de Nicoreşti ca sîngele şi de Berheci, profir şi mai subţire ca apa.

MOGÎRDICI : Cîte-un urcior din fiecare, şi de Berheci trei. Pînă să bei măria-ta un cotnar, eu să sug trei berhece... Da... să daţi săbiile încoa... E mai bine, mai bine, că de s-o îmbăta sabia măriei-tale întîi, odată te pomeneşti cu ea ieşită din teacă... că nu te mai ascultă nici pe măria-ta...

MOGHILĂ : Aşa zic şi eu... Să le dăm, măria-ta... Să nu ne mai bătem capul mîine ca să aflăm cine a început azi...

ŞTEFĂNIŢĂ : Fie...

MOGÎRDICI : Ei, ce cuminte e ş-a măriei-tale cînd n-a băut ! Lucru mare !

ŞTEFĂNIŢĂ : Mă, să ţii minte un' le-ai pus...

MOGÎRDICI : Hî ! hî !... Asta e stînga, ş-asta e dreapta ; cum mergi înainte o apuci la

dreapta, apoi faci la stînga, ridici mîna-n sus și le agăți de creanga unui frasin; și mîine dimineață, cînd îți vine așa, nu știu cum, te întrebi care e stînga și care e dreapta; ș-o apuci la stînga, apoi faci la dreapta; ridici mîna și le iei ca dintr-un cui... Vezi că se schimbă și dreapta și stînga... Mîine dimineață nu se mai schimbă... așa rămîn, unde-ai căzut...

ȘTEFĂNIȚĂ: Masa și scaunele...

MOGÎRDICI: De unde?

ȘTEFĂNIȚĂ: De unde le-ai lăsat ieri noapte...

(Mogîrdici se încrucișează cu Moghilă, care se luptă cu urcioarele de vin.)

MOGÎRDICI: Te frămînți tu cu ele, dar au să se frămînte și ele cu tine...

MOGHILĂ: Sunt grele ș-au să ne facă ușurei...

(Mogîrdici aduce masa. Pe masă — un purcel, pîne și celelalte.)

ȘTEFĂNIȚĂ: Patru scaune...

MOGÎRDICI: Trei.

ȘTEFĂNIȚĂ: Patru!

MOGÎRDICI: Moghilă face cît doi, dar tot p-un scaun stă, că nu se poate cu două...

ȘTEFĂNIȚĂ: Patru pahare...

MOGÎRDICI: Trei...

ȘTEFĂNIȚĂ: Patru!

MOGHILĂ: Bea Mogîrdici cît doi, dar tot c-un pahar bea...

(Dupe ce Moghilă și Mogîrdici au pus masa.)

ȘTEFĂNIȚĂ: Toarnă, Moghilă... Mi-e gura amară. S-a vărsat fierea-n mine...

MOGÎRDICI: Cum să nu se verse... d-atîta sfat!... Și grozav e vinul contra sfatului

şi-a fierii! Parcă-ţi ia cu mîna, nu altceva... Mie, berheci, Moghilă. *(Bea.)*

ŞTEFĂNIŢĂ: Mai toarnă, Moghilă... *(Bea.)* Şi-n paharu ăsta...

MOGÎRDICI: Ce-o mai fi ş-asta?... Mie berheheci, Moghilă. *(Bea.)*

ŞTEFĂNIŢĂ: Mă strîngea de cap un cerc de fier... Mă simţ mai bine... Amărăciunea s-a dus...

MOGÎRDICI: Nu spuneam eu?...

ŞTEFĂNIŢĂ: Mai, Moghilă... *(Bea.)*

MOGHILĂ: N-o lua repede, măria-ta. Nu te pune cu cotnarul... Eu beau de Nicoreşti, şi...

MOGÎRDICI: Oare!... Mie berheheheci, Moghilă... *(Bea.)* Şi mai... *(Bea.)* Ca apa... Mai...

MOGHIILĂ: Ci ca ho! că fac scurtă la mînă!

MOGÎRDICI: Tii! S-a isprăvit! Să nu fie paharul gol!... Îmi moare soacră-mea... Tu vrei să-mi moară soacră-mea, Moghilă? *(Bea.)*

ŞTEFĂNIŢĂ: M-am limpezit... văz limpede...

MOGÎRDICI: Şi eu m-ám limpezit, dar văz turbure...

ŞTEFĂNIŢĂ: Moghilă, e pregătit de vînătoare?

MOGHILĂ: Mîine, ne sculăm din zori ş-o pornim spre Ceahlău.

MOGÎRDICI: Adică mîne ne culcăm la zori ş-o pornim cu butcile spre Ceahlău.

ŞTEFĂNIŢĂ: Nicoreşti, Moghilă. *(Bea.)*

MOGÎRDICI: Un ber... Stai! *(Înnumără pe deşte şi se clatină.)* Aşa... Un ber-he-he-he-heheci, Moghilă!

ŞTEFĂNIŢĂ: Nu, nu-i turna...

MOGÎRDICI: Ş-apoí... de ce?... Cu ce-am greşit eu măriei-tale?... Mai bine ia-mi zilele!

ŞTEFĂNIŢĂ: Nu, că eşti fricos ca un iepure...
MOGÎRDICI: Eu? Află, măria-ta, că Mogîrdici nu ştie ce e frica!
ŞTEFĂNIŢĂ *(surîzînd)*: Aşa?... Moghilă, adu două ciomege.
MOGÎRDICI: Ascuţite?
ŞTEFĂNIŢĂ: Două ciomege... Să ne luăm ciobăneşte. Şi cîte lovituri mi-ei da, atîtea pahare vei bea.
MOGÎRDICI: Sfîntă Născătoare, ajută-mi!

(Moghilă aduce ciomege. Şi le-aleg. Le învîrtesc. Ştefăniţă se lasă să-l izbească la început. Mogîrdici se încurajează.)

ŞTEFĂNIŢĂ: Una! *(Rîde.)*
MOGÎRDICI: Berheci!
ŞTEFĂNIŢĂ: Două! *(Rîde.)*
MOGÎRDICI: Berheheci!
ŞTEFĂNIŢĂ: Trei! *(Rîde.)*
MOGÎRDICI: Ber-he-he-he-ci!...
ŞTEFĂNIŢĂ *(se pune şi-l loveşte într-una)*: Berheci... Berheheci... Ber-he-he-he-ci! Ber-he-he-he-he-ci!
MOGÎRDICI: Ai! Ai!
ŞTEFĂNIŢĂ: Vrei şi cotnar?... Na şi cotnar... cot-cot-nar... cot-cot-cot-nar...
MOGÎRDICI: Ai! ai! Apoi dă-o dracului de şagă... M-ai făcut numai vînătăi... *(Aruncă ciomagul. Lupta încetează. Ştefăniţă şi Moghilă rîd.)* Şi ce rîdeţi... D-aia nu e bună gluma cu cei mari!
ŞTEFĂNIŢĂ *(trist)*: Ah! şi domnul e stăpîn pe avutul, pe cinstea şi pe viaţa tuturor!
MOGÎRDICI *(se pipăie pe spinare)*: Şi pe spinarea mea ca pe vistieria ţării!
ŞTEFĂNIŢĂ: Toarnă, Moghilă... Nu, Nicoreşti...
MOGÎRDICI: Moghilă, mie un... Ce rîzi?

MOGHILĂ *(rîde)*: Zi...

MOGÎRDICI *(se cleatănă)*: Iacă, nu zic!

ŞTEFĂNIŢĂ: Moghilă, fuseşi la-ntrecerea d-a-laltăieri?

MOGHILĂ: Fireşte că da.

MOGÎRDICI *(împleticindu-se)*: Eu n-am... că m-am dezmeticit tîrziu... pe la jumătatea gîrliciului...

ŞTEFĂNIŢĂ: Ai văzut?

MOGHILĂ: Văzut.

ŞTEFĂNIŢĂ: Pe dăşelate l-am întrecut c-un gît de cal...

MOGÎRDICI *(bea şi vorbeşte singur)*: Un jerăgai pe gît... Cald al dracului...

MOGHILĂ: Da, şi mi se pare...

ŞTEFĂNIŢĂ: Cătălin şi-a ţinut calul...

MOGÎRDICI: Nici cu boi nu m-ai fi scos... Cald al dracului... *(Bea.)*

ŞTEFĂNIŢĂ: Dar la halca[1] pe jos? Din zece săgeţi, cinci trecui prin cerc, Cătălin nouă, ceilalţi două-trei...

MOGHILĂ: Era prea mic cercul...

ŞTEFĂNIŢĂ: Era dopotrivă la amîndoi!

MOGÎRDICI *(bea într-una)*: Cald al dracului!... Nu ştiu ce am astăzi de mă simţ greu...

ŞTEFĂNIŢĂ: Ce-ai avut şi ieri, ş-alaltăieri, şi totdeauna... friguri cu berheci...

MOGÎRDICI *(ştergîndu-se de năduşeală)*: Îh!... Friguri?... Cald al dracului!... Să mă las oleacă pe dreapta cu un beeci... c-aşa mă odihnesc eu... Un bebeci, Moilă... paanice Moilă?... *(Mogîrdici se lungeşte la rădăcina unui copac ş-adoarme.)*

---

[1] *Halca* — cerc de fier folosit la aruncarea din galop a suliţei (joc în mare cinste la turci).

ŞTEFĂNIŢĂ : Şi cînd ne împărţi doamna, mie paharul de aur şi lui pe cel de argint, mă uitai în ochii lui Cărăbăţ. Surîdea. Îi smîcii paharul din mînă şi-i întinsei lui pe cel de aur. Nu vream să par copil în faţa lumii. Şi mulţimea bătu zgomotos din palme, mai mult pentru el ca pentru mine...

MOGHILĂ : Şi-ar fi fost mai stăpîn pe el ca pe cal.

ŞTEFANIŢĂ : A ! lacom la deşertăciuni !

MOGÎRDICI *(prin somn)* : Mie un be-eci... paanice Moilă... un paar...

ŞTEFĂNIŢĂ : A umplut urechile lumii c-ar fi luat c-o săgeată boldul de aur din vîrful cortului sultanului Albu...

MOGHILĂ : O întîmplare...

ŞTEFĂNIŢĂ : Mînios, încălecai calul. Intrai în jir. Pusei pinteni de ţîşni sîngele. Calul sări ş-o rupse la goană. Ţintii cercul. Aruncai săgeţile şi zburară pe d-alături. Lumea abia se ţinea să nu rîză. Să mă fi tăiat, n-ar fi curs picătură de sînge. Veni şi rîndul lui. Goni, ţinti, azvîrli. Vîjiau săgeţile. Din zece, şapte prin cerc, prin acelaşi cerc ! Ah ! Şi le simţii pe cîte şapte în inima mea, una după alta, una îndesînd pe ceailaltă !

MOGHILĂ : Cînd doamna îi puse în deşt inelul cu matostat, plesnea de trufie. Să făcuse roşu ca cîrmuzul copilul din flori al lui Arbore, unchiul măriei-tale !

ŞTEFĂNIŢĂ *(bea)* : Al moşneagului care iese mărturie că pribeagul Petre, lepădătura Răreşoaiei, ar fi copilul bunicului meu Ştefan ! *(Trînteşte paharul cu fundul de masă.)* A ! poftim, măria-ta Petre, poftim... Arbore

te-mbie la scaunul Moldovei !... Ah ! mă strînge de gît !... Şi sunt domn al Moldovei !...

MOGÎRDICI *(tresărind)* : Ce mai fu ş-asta ? *(Se întoarce cu faţa în jos.)*

ŞTEFĂNIŢĂ : Cătălin vine la vînătoare ?...

MOGHILĂ : Vine...

ŞTEFĂNIŢĂ : Ei !...

MOGHILĂ : Pe Ceahlău întunecimi, muchi, prăpăstii...

ŞTEFĂNIŢĂ : Dacă l-am pune pe buza unei... Şi singur... *(Face semnul unei rostogoliri.)*

MOGHILĂ : Şi ?

ŞTEFĂNIŢĂ : Şi...

MOGHILĂ : A ! Da !

MOGÎRDICI *(prin somn)* : Be-beci... Moilă...

(Ştefăniţă fluieră de trei ori haiduceşte.)

MOGHILĂ : Ce e asta ?

ŞTEFĂNIŢĂ : Ai să vezi... Ah ! niciodată vinul n-a fost mai bun ! *(Bea.)*

(S-aude un fluierat drept răspuns. Ştefăniţă tresare.)

MOGHILĂ : Ce trosneşte ?

(Vine contele Irmsky.)

ŞTEFĂNIŢĂ : Vino, conte, vino, te-aşteaptă scaunul gol, paharul plin şi inima mea deşartă cînd e fără tine ! *(Îl sărută pe obraji, pe ochi şi-l strînge-n braţe.)* Bine ?

CONTELE IRMSKY : Foarte bine cînd sunt cu măria-ta !

MOGHILĂ *(aparte)* : Ciudată dragoste ! Frumos băiat !

ŞTEFĂNIŢĂ : Moghilă, cunoşti pe contele Irmsky ?

MOGHILĂ : Da, măria-ta, dar contele stă cam retras...

CONTELE IRMSKY: La umbra tronului ca un oier la umbra ştejarului. *(Rîde şi se-ndeasă în Ştefăniţă.)*

ŞTEFĂNIŢĂ: Aşa, dragă, aşa... *(Se suie pe masă şi ţine pe conte pe dupe gît.)*

MOGHILĂ *(aparte)*: Ce glas subţire!

ŞTEFĂNIŢĂ *(dupe ce-i dă contelui să bea)*: Cîntă-mi oleacă...

CONTELE IRMSKY: Să cînt... Dar ăsta cine e?

MOGÎRDICI *(prin somn)*: Be-beci...

CONTELE IRMSKY *(rîzînd)*: Cine?

ŞTEFĂNIŢĂ *(rîde)*: Un ţap... Dupe mamă moldovean, dupe tată armean... dupe meşteşug beţivan... şi slugă credincioasă a domnului tău...

MOGHILĂ *(aparte)*: Ce talie! Ce şolduri! Şi ce mişcări!

ŞTEFĂNIŢĂ: Cîntă, dragă, cîntă!... Dar... nu vreau aşa gros... *(Îi face semn să se dezbrace. Contele Irmsky îi arată pe Moghilă.)* Nu, nu te teme, va fi singurul... şi e bine să ştie un om de nădejde.

(Contele Irmsky se dă dupe un copac, şi într-o clipă se dezbracă de hainele de pe deasupra şi apare cu o rochie cam scurtă.)

IRMA: Iată-mă!

MOGHILĂ: A! a!

(Doamna Tana vine în pridvor şi priveşte înmărmurită. De la ea se vede ce se petrece jos, de la ei nu.)

ŞTEFĂNIŢĂ: Ah! Moghilă, ce fată fermecătoare! Un meşter din Italia n-ar săpa în marmură un trup mai curgător... un zugrav veneţian n-ar aşterne pe pînză un chip mai dulce... *(o sărută)* nişte ochi mai pătimaşi...

(o sărută) ş-un păr care cade în inele de aur... Oh! Irma! Aş da toată Polonia pe tine! *(O sărută.)*

IRMA: Polonia m-a dat pe mine măriei-tale... *(Îl sărută.)*

ŞTEFĂNIŢĂ: Şi am mai mult ca Polonia... *(O sărută.)*

DOAMNA TANA: Oh! *(Dispare-n castel.)*

ŞTEFĂNIŢĂ *(tresărind)*: Cine-a oftat?

MOGÎRDICI *(prin somn)*: Un be-beci, Moilă...

ACTUL II

Un luminiș pe muntele Ceahlău. Locul de pîndă al lui Ștefăniță. Printre pădurile întunecoase de brazi și de molizi se vede, spre stînga, o muche îngustă de piatră, mărginind o prăpastie adîncă. Patru cărărui dau în luminiș — două la stînga și două la dreapta. Două se coboară într-o parte și ceailaltă a muntelui, și două se ridică spre creștet. Mai mulți bușteni răsturnați și acoperiți cu ferige. Norii se ridică din păduri și se plimbă alene. Vremea, posomorîtă, amenințătoare a ploaie.

SCENA 1

Luca Arbore și comisul Căţeleanu vin pe cărarea întîia din dreapta.

(Comisul Căţeleanu îmbrăcat in haine de vînătoare, cu tolba de săgeți și arcul, cu cuțitul la brîu și c-o toporișcă în mînă.)

COMISUL CĂȚELEANU : Se-mbună domnul ?

ARBORE : Nu vorbi nimic. Eu îi deșirai vicleșugul lucrului, cum e spre folosul lui ș-al țării. El fluieră și pocnește din frunză. Uneori se-ntunecă și dă din cap. Îi spusei că Luca Cîrje a plecat pregătit cum să aducă vorba ca să fie spre lauda și fala lui, el... Mă îngheață această mutenie. Dacă văzui, o luai razna prin păduri... Ei, copilul care mi-a rămas pe brațe, pe care l-am slujit cu credință... mă urăște !

COMISUL CĂȚELEANU : E mîhnit pe noi... Nu l-ai auzit ?...

ARBORE : A ! să-l fi auzit cînd eram numai cu el... A răcnit, s-a strîmbat, s-a înecat... Abia și-a venit în fire. S-a uitat lung la mine și mi-a zis apăsînd pe fitece cuvînt : „Arbore, or te leapezi de gîndul tău, or de nu... !" Și m-a măsurat cu ochii...

COMISUL CĂȚELEANU : Așa e el, cu toane.

ARBORE : Cum ai fost să fii, așa ești... Eu sunt în lucrul domnului și-al țării... Ar fi o nebunie — și pentru domn, și pentru țară — să ne punem bine cu turcii și rău cu leșii. N-aș vrea să ajungem ca muntenii. Pînă și Neagoe, înțeleptul, a fost nevoit să dea pe fitece an 500 de copii padișahului... *(Dîrj :)* Șoimi și iepe cît or vrea, suflete nu !... Ah !...

COMISUL CĂȚELEANU : D-ta cunoști cît ținem la d-ta... Bun e Dumnezeu... Are să se îmbuneze și Ștefăniță... Să vorbim de altceva... De ce nu luași arcul și săgețile ?

ARBORE : O ! ho ! arcul sunt astea... *(Arată mîinele).* Săgețile sunt ăștia... *(Și-arată ochii.)* De te lasă, lasă și tu juvinele... Ei-hei ! mi-a slăbit arcul, și săgețile nu se mai duc piuind...

COMISUL CĂȚELEANU : Și unde rămase ?

ARBORE : La Durău. Peste un ceas încep bătăiașii... Trebuie să pice acum... Să mergem... N-aș vrea să dea ochii cu mine...

COMISUL CĂȚĂLEANU : Unde ?

ARBORE : Unde ne-or duce picioarele... *(Se afundă pe cea dintîi cărare din stînga.)*

SCENA 2

Logofătul Trotuşanu, vornicul Cărăbăţ, paharnicul Săcuianu, vistiernicul Sima vin pe prima cărare din dreapta, îmbrăcaţi în haine de vînătoare şi armaţi ca şi Căţeleanu

(Toporul vornicului Cărăbăţ e mai mare şi mai ager.)

VISTIERNICUL SIMA : Lung drum şi greu...

VORNICUL CĂRĂBĂŢ : Mai lung şi mai greu al vieţei...

PAHARNICUL SĂCUIANU : Întunecat... nu mai răsare soarele...

VISTIERNICUL SIMA : Cerul ?

PAHARNICUL SĂCUIANU : Nu, domnul.

LOGOFĂTUL TROTUŞANU : O arătare...

VISTIERNICUL SIMA : Cum o arătare ?

LOGOFĂTUL TROTUŞANU : O vedenie... Ce e rău şi ce e bine ?... Nu fac rău că m-am deprins cu binele... *(Rupe o crenguţă.)* Ştii tu ce e asta ?

VISTIERNICUL SIMA *(uitîndu-se lung)* : O creangă de brad.

LOGOFĂTUL TROTUŞANU : Aşa ţi s-arată...

VISTIERNICUL SIMA : Dar cum vrei să mi s-arate ? Lucrurile cad supt simţurile noastre aşa cum sunt. Numai omul e făţarnic şi s-arată aşa cum nu e.

LOGOFĂTUL TROTUŞANU : O ! ho ! care om nu e cum s-arată ? La un necaz, la o mînie, izbucneşte, şi citeşti în el ca într-o carte deschisă. Nu văzuşi acum o săptămînă ? N-ai înţeles ? Cînd te-a măsurat cu privirile, n-ai auzit pe la urechile tale un jiiit ?

VISTIERNICUL SIMA : Nu.

LOGOFĂTUL TROTUȘANU : N-ai simțit, Săcuiene, cine s-apropia de gîtul tău ?
PAHARNICUL SĂCUIANU : Cine s-apropia ?
LOGOFĂTUL TROTUȘANU : O sabie .
PAHARNICUL SĂCUIANU : A cui ?
LOGOFĂTUL TROTUȘANU : A lui !
VORNICUL CĂRĂBĂȚ : De ce ți-e scris nu scapi.
LOGOFĂTUL TROTUȘANU : Și credința e o arătare a minții...
VORNICUL CĂRĂBĂȚ : Astea-s lucruri grecești.
LOGOFĂTUL TROTUȘANU : Blagoslovită fie țărîna dascălului Isocrat candiotul : el mi-a dat înțelesul vieții...
VORNICUL CĂRĂBĂȚ : Dar tătînă-tău ce-ți dete, logofete ?
LOGOFĂTUL TROTUȘANU : Arătarea vieții...
VISTIERNICUL SIMA *(la cărarea a doua din dreapta)* : Parcă p-aici ne-a poruncit domnul să ne suim pînă la trei gurguie...
PAHARNICUL SĂCUIANU : La cele trei stahii...
VORNICUL CĂRĂBĂȚ : Acolo bat hearele. Grozav aș vrea să năpustească un zimbru furios... cu trupul lui de bou mai șui, cu picioarele mai înalte, cu capul lunguieț, cu coarnele drepte, aduse puțin la vîrf... O ! fuge ca săgeata, s-aruncă peste gîrle ca o nălucă și se cațără pe pieptul de piatră ca zidul de drept...
LOGOFĂTUL TROTUȘANU : Ai ucis ?
VORNICUL CĂRĂBĂȚ : Ucis... Cu răposatul Bogdan am colindat munții noștri din muntele Iancului pînă-n munții Vrancei. O dată eram pe Bicaz. Vodă ici, eu colea. Unde ne pomenim c-o namilă zburînd ca parcă ar fi avut aripi. Ar fi spart pe Bogdan de nu ferea-n lături și nu i-aș fi înfipt toporul drept între coarne. S-a ridicat în două picioare, și-a

proptit capul în piept... Un răget... A sărit de doi stînjeni... Şi-a picat ca o pasăre năprasnică !

LOGOFĂTUL TROTUŞANU : Eu... nici n-am văzut...

VORNICUL CĂRĂBĂŢ : Capul lui — cum era capul de pe pecetea lui Dragoş.

LOGOFĂTUL TROTUŞANU : Mai suim mult ?

VORNICUL CĂRĂBĂŢ : Ca de la Durău pînă aici.

PAHARNICUL SĂCUIANU : Din coarnele lui să fac un pahar... *(Se afundă pe a doua cărare din dreapta.)*

VORNICUL CĂRĂBĂŢ : Cam subţire...

PAHARNICUL SĂCUIANU : Fie...

SCENA 3

Pîrcălabul Condrea, vistiernicul Ieremia, postelnicul Şearpe, Cătălin, Toader şi Nichita vin pe întîia cărare din dreapta, îmbrăcaţi ca vînători.

PÎRCĂLABUL CONDREA : Aici ne-a zis să-l aşteptăm.

POSTELNICUL ŞEARPE : Vine şi el cu ceilalţi.

VISTIERNICUL IEREMIA : Vremea e a ploaie...

POSTELNICUL ŞEARPE : Nouri se ridică din creştetele pădurilor ca sineala închisă... Ai zice că ard pădurile de brazi şi de molizi... Cătăline, aţi întîlnit multe sălbătăciuni ?

CĂTĂLIN : O ! cît lumea ! Mă mir cum d-avu răbdare domnul să nu-nceapă vînătoarea de cum dădurăm în ocolul slobod al Cîmpulungului... Barim să ne fi lăsat pe noi să ne cercăm norocul...

VISTIERNICUL IEREMIA : Ca şi cum nu l-ai fi cercat destul... În tătari şi-n urşi, în leşi şi-n vulpi, în turci şi-n mistreţi, săgeţile tale se duc fermecate... Săgeata şi vînatul...

TOADER : Am dat peste mîţe sălbatice.

NICHITA : Lupi şi jderi...

PÎRCĂLABUL CONDREA : Apoi, voi n-aţi ţinut drumul drept, aţi bătut razna ca copoii.

TOADER : Sub coastele Cîmpulungului, un stol de irunci...

NICHITA : Vulpile colcăie în codrii noştri...

POSTELNICUL ŞEARPE : Porunca a fost de la domn să nu scape o săgeată. Vînătorii sunt foc. Peste o jumătate de ceas, ne dezleagă. Să vedem cine o da mai cu sete...

NICHITA : Eu, nea Cosma ! Am să las pe Cătălin pe jos...

CĂTĂLIN : M-ai lăsa, de nu te-ai grăbi...

POSTELNICUL ŞEARPE : Vine... Întunecat şi alb cum nu l-am văzut niciodată !

PÎRCĂLABUL CONDREA : Nu-i trece paraponul.

VISTIERNICUL IEREMIA : Băietanii ăştia să tintească bine, ş-are să-i treacă...

(Se duc înaintea domnului şi ajută să dea dupe măgari coşurile cu mîncare şi cu vin. Domnul vine căutînd în jos şi şuierînd un cîntec bătrînesc.)

SCENA 4

Ştefăniţă cu cei de sus şi cu pîrcălabul Petrică, pîrcălabul Baloş şi spătarul Hrană. Vînători şi hăitaşi

PÎRCĂLABUL CONDREA : Bine, măria-ta ?

ŞTEFĂNIŢĂ *(şuieră)* : Mai bine ca oricînd.

POSTELNICUL ŞEARPE : Cam ostenit oleacă, măria-ta... La noapte să te odihneşti zdravăn...

ŞTEFĂNIŢĂ *(şuieră)* : De-a ieşi stelele, să număr „o stea logostea", „două stele logostele", pîn-a crăpa de ziuă...

VISTIERNICUL IEREMIA : Ş-un vestmînt mai groscior, măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ *(şuieră)* : Da, e frig cît să îngheţe vistieria, şi mie nu mi-e mai frig ca acum o săptămînă, cînd era să crăp de căldură... *(Şuieră.)*

SPĂTARUL HRANĂ : Cum ne-mpărţim, măria-ta ?

ŞTEFĂNIŢĂ : Pîrcălabul Condrea, postelnicul Şearpe şi vistiernicul Ieremia a să faceţi la dreapta, pe cărarea asta, şi înainte pînă dincolo de cele trei stahii, la paltinul cu izvorul... Acolo rînduiţi-vă cum veţi socoti... A ! şi flăcăii lui Arbore !... Cătălin, tat-tău, bine ?

CĂTĂLIN : Slavă Domnului... E şi el aici...

POSTELNICUL ŞEARPE : La Durău ai vorbit, măria-ta, cu el...

ŞTEFĂNIŢĂ : Ba el cu mine... Să vede că eu nu sosisem... *(Se uită spre muchia din stînga şi vorbeşte încet :)* Să-l fac să şi-o aleagă singur... Sunteţi trei voinici, tineri şi sprinteni, tustrei ţintaşi buni, cu arcurile pe dupe gît, cu cuţitele la brîu şi cu toporişcele în mîini... Care din voi e mai de nădejde ?

CĂTĂLIN : Tustrei, măria-ta.

ŞTEFĂNIŢĂ : Care e mai tînăr ?

NICHITA : Eu, măria-ta.

ŞTEFĂNIŢĂ : Care e mai voinic ?

TOADER : Tustrei, măria-ta.

ŞTEFĂNIŢĂ : Care aruncă cu săgeata mai departe ?

CĂTĂLIN : Nichita, măria-ta.

ȘTEFĂNIȚĂ : Care ucide ursul cu cuțitul fără a clipi ?

CĂTĂLIN : Tustrei, măria-ta.

ȘTEFĂNIȚĂ : Care ia cu săgeata rîndunica din zbor ?

CĂTĂLIN : Tustrei, măria-ta.

ȘTEFĂNIȚĂ : Care urcă muchia în dungă ca iedul sălbatec ?

CĂTĂLIN : Tustrei, măria-ta.

ȘTEFĂNIȚĂ : Nu pot s-aleg... Alegeți voi... Uitați-vă colo, sus-sus, unde se sfîrșește zidul de brazi, unde se prelinge un nor vînăt...

TOADER : Da, vedem...

ȘTEFĂNIȚĂ : D-a lungul codrului este o fășie de piatră...

NICHITA : Da, vedem...

ȘTEFĂNIȚĂ : Acolo bate capra neagră... Care din voi e mai stăpîn pe el însuși să ia pînda aceea...

NICHITA : Eu, măria-ta !

TOADER : Ba, eu !

CĂTĂLIN : Luați seama... Muchia aceea să tot fie de doi coți lățime, și d-a lungul ei — prăpastie dreaptă și adîncă. Cum sunteți voi pripiți la izbîndă, un pas greșit, ș-ați cădea ca o piatră într-o fîntînă... pînă jos — praf și fărîme... Acolo e nevoie de un om încercat a căruia inimă nu sare de curaj, ci așteaptă fiara ca un stei de piatră. Nu e de ei, măria-ta... Mă duc eu !

NICHITA : Firește, iar el cînd e vorba d-o ispravă mai de seamă...

ȘTEFĂNIȚĂ *(prefăcîndu-se)* : Fie ! Dar aș fi vrut să vedem pe ceilalți ce pot...

TOADER : Cînd o să facem şi noi încercări d-astea ?...

ŞTEFĂNIŢĂ *(printre dinţi)* : Mai degrab decît nu credeţi !... *(Către Condrea, Şearpe şi Ieremia :)* Nichita şi Toader cu voi... Luaţi-o iute la picior. În curînd veţi auzi de trei ori buciumînd... *(Pleacă Condrea, Ieremia, Şearpe, Nichita şi Toader.)* Ia seama, Cătăline... Cărăruia e-aşa de întunecoasă, că parcă nu te-ai sui la lumină, ci te-ai coborî în iad... Şi să dai un chiot cînd vei ajunge... Nu-ţi zic noroc, norocul e-n braţul tău...

CĂTĂLIN : Nu mă rog de noroc...

ŞTEFĂNIŢĂ : Roagă-te !

CĂTĂLIN : Norocul meu e măria-ta, şi pentru norocul meu mă rog.

ŞTEFĂNIŢĂ : Şi pentru tine ! Mai ales pentru tine ! *(Cătălin s-afundă pe cărarea care suie muntele în partea stîngă.)* Vînătorii — pe aceeaşi cărare... Ştiţi locurile...

UN VÎNĂTOR : Cum să nu, măria-ta, că doar atîta slujbă am învăţat de cînd eram d-o şchioapă !

ŞTEFĂNIŢA : Hăitaşii — p-astălaltă *(arată cărarea întîia din partea stîngă)*, care se lasă oblu... Ţineţi coasta, înşiruiţi-vă... daţi gură, sunaţi din cornuri, băteţi cu ciomegile şi cu tipsiile... *(Vînătorii şi hăitaşii pleacă. Către boierii rămaşi :)* Ah ! Ce păcat că n-aţi fost ! Ah ! Ce păcat !

PÎRCĂLABUL PETRICĂ : Cum sosi olăcerul[1] cu cartea măriei-tale, pornirăm, zi şi noapte, la drum întins. Siretul se umflase şi luase podul umblător de la Ghertoape...

[1] *Olăcer, olăcar* — curier.

ŞTEFĂNIŢĂ : L-aş fi trecut înot !

PÎRCĂLABUL PETRICĂ : Am pierdut două zile...

ŞTEFĂNIŢĂ : Două veacuri !

PÎRCĂLABUL BALOŞ : Am pornit din Novograd cu zece cai d-ai noştri, şi am ajuns cu trei ; şapte ş-au tocit potcoavele au şchiopat şi i-am lăsat în drum...

ŞTEFĂNIŢĂ *(aprins)* : Le-aş fi turnat potcoave de argint, numai să fi sosit la vreme !... Aş fi topit coroana strămoşilor mei... Singur, singur în tot Sfatul, ca o oaie înconjurată de lupi !

SPĂTARUL HRANĂ : Ei unsprezece, şi noi trei...

ŞTEFĂNIŢĂ : Şi cu mine treizeci şi trei !... Unu şi unu, şi nici unul cu mine... Destul am vorbit. La lucru !... Fiecare cu al lui !... Apucaţi pe cărarea asta *(arată cărarea din stînga, care suie muntele)* pînă la o colibă de cetini... Acolo e locul vostru...

(Petrică, Baloş şi Hrană se duc.)

SCENA 5

Ştefăniţă, Moghilă, ceva mai tîrziu un ungur

ŞTEFĂNIŢĂ *(tresărind)* : Moghilă, tu eşti ? Aş fi vrut cîteva clipe singur... Singur sau cu tine e totuna... A ! dupe gîndul tău fuse... El şi-a ales locul... *(S-aude un chiot depărtat. Ştefăniţă tresare.)* Auzi ?... A ajuns... Să ne uităm... Îl vezi ?... Prinde cu ochii al doilea codru, pe a doua cută, acolo unde se coboară brazii verzi ca o oaste şi se ridică de cealaltă parte

întunecați și negri... Du-te pe linia dintre unii și alții pînă sus... Apucă pe fășia îngustă de piatră uscată... Spre vîrf... În creștetul prăpastiii ce se deschide în genunea tăiată d-a curmezișul de un nor alb ca laptele... Nu-l vezi ?

MOGHILĂ : Cît un copil... Stă pe brînci... Se uită în adîncime...

ȘTEFĂNIȚĂ : El este !... A ! ha ! *(Rîde nervos și face semn cu mîinele ca și cum ar prăvăli pe cineva :)* Ei, ai găsit ?

MOGHILĂ : Da... Un ungur.

ȘTEFĂNIȚĂ : Ei ?

MOGHILĂ : Un tîlhar...

ȘTEFĂNIȚĂ *(repede)* : Toate păcatele i le iert...

MOGHILĂ : Ca mitropolitul...

ȘTEFĂNIȚĂ : Îl bag în Divan...

MOGHILĂ : Asta să n-o faci... I-am făgăduit 500 de galbeni — 250 înainte și 250 pe urmă... și pe urmă *(pune mîna pe cuțit)* să-i dăm, să nu mai aibă nevoie de nimic și de nimeni...

ȘTEFĂNIȚĂ : Să-l ucizi ?

MOGHILĂ : Ca p-un ucigaș !

ȘTEFĂNIȚĂ : Dar eu ce fac ?

MOGHILĂ : Cîrmuiești !

ȘTEFĂNIȚĂ : Să vie încoa.

MOGHILĂ *(la cărarea întîia din dreapta)* : Mă !...

(Apare ungurul, îmbrăcat ca vînător moldovenesc.)

ȘTEFĂNIȚĂ : O ! mare și urît e !... Ca vînător ?

MOGHILĂ : De s-o întîmpla să-l vază, să nu se teamă... Știi tu cui slujești ?

UNGURUL : Știi...

(Ștefăniță tresare.)

MOGHILĂ : Ş-ai să faci întocmai ?
UNGURUL : Minteni fac.
ŞTEFĂNIŢĂ *(dîndu-i o pungă cu bani)* : Cum miroase a rachiu !
MOGHILĂ : Mă, vezi colo ? Nu acolo... Mai la dreapta... Mai sus...
UNGURUL : Văzt...
MOGHILĂ : Tai codrii şi-i cazi drept în spinare. *(Îi face semn de rostogolire.)*

(Ungurul se duce p-a doua cărare din stînga.)

ŞTEFĂNIŢĂ *(dupe ce a stat pe gînduri)* : Ah ! ce-o fi făcînd Irma ? O lăsai în cortul meu...
MOGHILĂ : Vine, îmbrăcată în haine de vînătoare... Mogîrdici după ea...

SCENA 6

Ştefăniţă, Moghilă, contele Irmsky şi Mogîrdici

ŞTEFĂNIŢĂ : A ! vii ca o turturică uşoară, ca o lumină de vară care încălzeşte şi deşteaptă firea posomorîtă ! Aici *(întinde braţele)*, fiară care îmblînzeşte pe cel mai hain vînător ! *(O ridică-n sus, o învîrteşte ş-o sărută apăsat.)*
CONTELE IRMSKY : Atît sunt eu de fiară cît eşti tu de hain. *(Îl sărută.)* Ce-ai să faci cu cuţitul ?
ŞTEFĂNIŢĂ : Să... cînd t-ei repezi la mine...
CONTELE IRMSKY : Atunci, nu mă repez...
ŞTEFĂNIŢĂ : Mă repez eu la tine... *(O sărută.)*
MOGÎRDICI : Mă uit şi nu-nţeleg ! Frumos băiat ?... Şi m-am trezit d-o zi... Nici o picătură

ŞTEFĂNIŢĂ *(pe gînduri)* : Cine-o fi oftat aşa de greu ?...

MOGHILĂ : În ograda de la castel ?
CONTELE IRMSKY : Da, cine-o fi oftat ?
MOGÎRDICI : Cînd mă muiase somnul ?... Eu am oftat...
ŞTEFĂNIŢĂ : Tu ? Ca un urcior spart şi aruncat în gunoi...
MOGÎRDICI : Oare !... Se făcea că Moghilă îmi luase berheciul... Eu trebuie să fi oftat... Tot drumul am oftat, că mă doare furca pieptului... Pe la Iacobeni adormisem călare. Dormeam şi visam vise urîte. Se făcea că-mi întinde cineva o cană...
MOGHILĂ : Cu apă...
MOGÎRDICI : Tu erai, diavole... Şi eu după el... „Mă neică, numai o dată, numai o dată s-o pui la gură..." *(Ştefăniţă sărută pe contele Irmsky.)* Oare !... El îmi făcea cu mîna... Eu după el... *(Ştefăniţă sărută pe contele Irmsky.)* Ei ! se-ngroaşe gluma !... Pînă ce-am venit în nas... Tu fuseşi, butie de Nicoreşti, că mă luaşi de ceafă...
MOGHILĂ : Ca p-o cîrpă...
MOGÎRDICI : ...şi m-aruncaşi într-o butcă... *(Ştefăniţă pune pe genuchi pe contele Irmsky.)* A ! dîrli-dîrli, ha-ha ! Cogeamite vlăjganu în braţele lui vodă !... Cum ajunsei la Hangu nici eu nu ştiu...
MOGHILĂ : Cum deschideai ochii, ca un ţap : be-be-heci !... N-ai nici o măsură...
MOGÎRDICI : Ba am, cum să nu... De trei ori ca tine şi de două ori ca vodă...
ŞTEFĂNIŢĂ *(se scoală şi se uită îngrijat la muchia goală)* : Acolo... da, acolo...
CONTELE IRMSKY : Ce să fie acolo, măria-ta ?
ŞTEFĂNIŢĂ : Semn de ploaie şi de vijelie !... Să-ncepem...

MOGÎRDICI *(desfăcînd coşurile)*: Să-ncepem...
ŞTEFĂNIŢĂ: Să sune buciumele...

(Moghilă se duce pe întîia cărare din dreapta şi apoi vine. Se aud buciumele.)

MOGÎRDICI: Cotnar, Nicoreşti, Odobeşti, Huşi... Berheci... O! Berheci e ca o fată mare, aşa se rumeneşte în pahar...

(S-aud zgomotele hăitaşilor. Din cînd în cînd trosnesc codrii.)

ŞTEFĂNIŢĂ *(agitat)*: Ascultă, dragă conte, şi nu tresări! Unde ţi-e arcul şi tolba? Unde toporul? Unde cuţitele? Să nu-ţi tremure mîna... Să zboare săgeţile... Să-nfigi cuţitul pînă-n plăsele... O! ce fraged eşti!...
CONTELE IRMSKY: Sunt rele fiarele voastre?
ŞTEFĂNIŢĂ *(din ce în ce mai agitat)*: O! nu! sunt blînde şi drăgălaşe! Mistreţul umblă binişor ş-are dinţii ca ai tăi, mărgăritare înşirate pe un fir de argint! Cerbul s-aruncă blajin din muchie în muchie, şi-are leagăn de mătase în coarnele lui! Ursul e ca moşneagul lui Dumnezeu: pe cine întîlneşte îl strînge în labe, să-i treacă junghiul şi durerea de mijloc! Zimbrul, dupe care s-a luat pecetea Moldovei, o jucărie care te gîdelă cu coarnele lui drepte şi ascuţite! O! dulcele meu copil, nu te teme de fiare, ci de om să te temi!... *(Se uită în stînga, la muchia goală.)* Ah! acolo!...
CONTELE IRMSKY: Ce este acolo, măria-ta?
ŞTEFĂNIŢĂ: Semn de ploaie... O să plouă cu lacrămi...
CONTELE IRMSKY: A!
MOGHILĂ: Măria-ta!

MOGÎRDICI *(bea)*: Ei, cum căzui eu, neiculiță !... Să-mi rup nasul, și mai multe nu...

ȘTEFĂNIȚĂ: Că omul este o fiară pe care n-a îmblînzit-o veacurile... Ascultă hăitașii și ascultă și fiarele... Care urlă mai fioros ?... Ele fug, și zgomotul lor este fuga deznădejdei ! Ei hauie a bucurie ! Ele stau retrase în codri, ei vin de la sate și orașe și le scormonesc vizuinele ! Ele se apără, ei izbesc ! Dumnezeu a făcut pe om prădalnic și cumplit... Iacă toporul acesta... Îl vezi ce coadă are ?... Să-l învîrtesc cu mînie, și coada lui va crește, și gura lui va despica tidva fiarei care pîndește acolo !

MOGHILĂ: Măria-ta ! Măria-ta !

ȘTEFĂNIȚĂ *(încet și nervos)*: Nu mai ajunge !

CONTELE IRMSKY: Cine s-ajungă ?

ȘTEFĂNIȚĂ: Fiara !... Și nu se mai sfîrșește !...

CONTELE IRMSKY: Ce să se sfîrșească ?

ȘTEFĂNIȚĂ: Vînătoarea !

MOGÎRDICI: Ba să ție ! De ce să se sfîrșească ? Abia am început. De ce-am venit la vînătoare ? Să vînăm ! *(Bea. Mogîrdici e cam amețit.)*

ȘTEFĂNIȚĂ *(mai domol)*: Mulți vînează ca tine, și se-ntorc acasă cu vînat și cu nume.

MOGÎRDICI: Dacă au noroc... La vînătoare este așa : să tragi și să nemerești... ba nu... Să nemerești și să tragi ! *(Bea. S-aud trosnituri care s-apropie.)* Ce să fie ?

MOGHILĂ: Un cerb.

MOGÎRDICI: Oare !

ȘTEFĂNIȚĂ *(privind în gol)*: Ce, ți-e frică ?

MOGÎRDICI: Mie ? Aș vrea să vie ! *(Bea.)*

ȘTEFĂNIȚĂ: Ce-ai face ?

MOGÎRDICI : M-aș face mort, de n-aș muri. *(Bea.)*

ȘTEFĂNIȚĂ : Moghilă, un pahar de vin... Mi-e frig...

MOGHILĂ : Cotnar ?

ȘTEFĂNIȚĂ : Da... Poftim, conte, pe scaunul Moldovei... *(Îi arată un buștean.)*

CONTELE IRMSKY : O ! frumoasă și mîndră e Moldova !... Cu codrii ei de pomi roditori... Cu cîmpiile ei aurite... Cu coastele ei cu fîn de flori mirositoare...

MOGHILĂ : Oștile voastre, cînd năpădesc vara, nu-și iau de mîncare, și se nutresc cu prune, mere și pere... că de multe ori pier de pîntecăraie...

MOGÎRDICI : Oare !

ȘTEFĂNIȚĂ *(privind în gol)* : Bogată-bogată și frumoasă... Zgîrii pămîntul, și grîul îți dă la bob treizeci de boabe, secara treizeci și cinci, orzul șaizeci, și meiul peste trei sute...

CONTELE IRMSKY : Aș vrea să fiu moldovean !

MOGÎRDICI : Mă crezi ? Eu aș vrea să fii moldoveancă !

ȘTEFĂNIȚĂ : De ce, Mogîrdici ?

MOGÎRDICI : Toată ziulica aș ține-o pe genuchi... Dîrli-dîrli, ha-ha... *(S-aude o trosnitură în apropiere.)* Ce să fie ?

MOGHILĂ : Ursu !

ȘTEFĂNIȚĂ : Toporu !

MOGÎRDICI *(uitîndu-se în stînga)* : O ! cîtă dihania ! patruzeci de mucenici... țineți-mă... Ah ! mor ! *(Cade leșinat.)*

CONTELE IRMSKY : Ce faci, măria-ta ? *(Contele Irmsky cade în genuchi, tremură și-și acoperă fața cu mîinile. Ursul mormăie și*

s-apropie. Moghilă cu toporul în dreapta, și cu stînga ține pe Ștefăniță.)

MOGHILĂ : Măria-ta, e primejdie... Primejdia e a mea !

ȘTEFĂNIȚĂ *(smucindu-se din mîna lui Moghilă)* : Fiara la fiară !... Mi-e sete de sînge !... *(Ștefăniță învîrtește toporul.)* S-a ridicat în două labe... A !... S-a umflat !...

(S-aude un răcnet și-o lovitură seacă între brazi.)

MOGHILĂ *(din desiș)* : Măria-ta !

ȘTEFĂNIȚĂ *(venind cu mîna sîngerată și galben la față)* : S-a isprăvit ! *(Tresărind :)* Nu încă ! *(Se uită spre muchie.)* Acolo... Tot acolo !... Un pahar de vin... *(Bea.)*

CONTELE IRMSKY *(tremurînd)* : A trecut ceasu-ăl rău ! *(Îl mîngîie.)*

ȘTEFĂNIȚĂ : Nu încă... Va trece !

CONTELE IRMSKY : Sînge ? Ești rănit ?

MOGHILĂ : Sfîșiat ?

ȘTEFĂNIȚĂ : Zgîriat... nimic...

MOGHILĂ : Să te spăl...

ȘTEFĂNIȚĂ : O ! să mă speli...

MOGHILĂ : Să te leg...

ȘTEFĂNIȚĂ : Leagă-mă și nu mă spăla !

MOGÎRDICI *(se dezmeticește și se uită în stînga)* : S-a sfîrșit ?... Iar îl văz, iar mor ! *(Cade pe spate.)*

ȘTEFĂNIȚĂ *(uitîndu-se la muchie)* : O ! oh ! Mi-ngheață sîngele !... Fiara pîndește !... S-aruncă !... *(Face semn cu mîna dreaptă ca și cum ar rostogoli pe cineva. S-aude un răsunet departe.)* Ah ! a ! a ! *(Începe să rîză și să se strîmbe epileptic.)*

CONTELE IRMSKY : Ce ai, măria-ta ?

(Ștefăniță rîde nervos.)

MOGHILĂ : I-a făcut rău lupta cu ursu...

(Ştefăniţă rîde.)

CONTELE IRMSKY : Nu, necontenit s-a uitat într-acolo...

MOGHILĂ : Ţi s-a părut !

ŞTEFĂNIŢĂ *(ostenit)* : Să mă odihnesc... *(Îi curg lacrămile.)* D-acum încolo... s-a dus... s-a dus... s-a dus... *(S-aşază p-un butuc.)* Vînătoarea a început... De azi, cine m-ar întrece la vînătoare ?

CONTELE IRMSKY *(îl mîngîie)* : Măria-ta, ai ucis o fiară...

ŞTEFĂNIŢĂ : Două !... Oleacă de...

CONTELE IRMSKY : Apă ?

ŞTEFĂNIŢĂ : Vin !

MOGHILĂ *(plecîndu-se la urechea lui Ştefăniţă)* : Doamne, eşti ca un copil !

ŞTEFĂNIŢĂ : Am fost !... Puiul de lup, cînd dă de sînge, lasă ţîţa lupoaicei şi e lup !... Prăpastia s-a căscat... şi l-a înghiţit... şi s-a dus...

CONTELE IRMSKY : Cotnar ?

MOGHILĂ : Da, Cotnar.

ŞTEFĂNIŢĂ : ...s-a dus într-o clipă... Şi clipa aceasta o văz necontenit !

CONTELE IRMSKY *(dînd paharul domnului)* : Ce vezi, măria-ta ? *(Îl mîngîie.)*

MOGHILĂ : Nimic !

MOGÎRDICI *(se dezmeticeşte şi se ridică în şezut)* : Ce face ?... Voi beţi, şi eu nu ?

ŞTEFĂNIŢĂ : Sufletul meu ostenit pluteşte pe supt cetinii de brazi, singur, ca un cuc care taie aerul şi nu i s-aude zborul !... Moghilă, un pahar...

(S-aude trosnind prin desiş.)

MOGÎRDICI : Oare ! Cine să fie ?
MOGHILĂ *(încet lui Ştefăniţă)* : Ungurul...
ŞTEFĂNIŢĂ : Adevărata fiară ! Toporul !
MOGÎRDICI : Nu mai spune, iar mor... *(Iar cade pe spate.)*
MOGHILĂ *(trăgînd cuţitul)* : Să-i dau şi rămăşiţa.
ŞTEFĂNIŢĂ *(trist)* : Să nu-l înşeli...

(Moghilă s-aude printre brazii din stînga.)

MOGHILĂ : Ia-o înainte...

(S-aude un răcnet şi o cădere.)

ŞTEFĂNIŢĂ : Plătit...
CONTELE IRMSKY *(tresărind)* : Ce, măria-ta ?
ŞTEFĂNIŢĂ *(pe gînduri)* : Şi rămăşiţa...
MOGHILĂ *(se întoarce galben ca ceara)* : L-am tîrît în desiş....
CONTELE IRMSKY : Pe cine ?
MOGHILĂ : Pe fiară...
MOGÎRDICI *(dezmeticindu-se şi bînd)* : Vînătoare, or foc... Nu poţi să bei un paar în tihnă...
ŞTEFĂNIŢĂ *(lui Moghilă)* : Ai ucis ca şi mine... Ţi-a sfîşiat mîna...
MOGHILĂ : Nu, m-a stropit...
ŞTEFĂNIŢĂ : Spală-te şi nu te lega... Tu nu vezi clipa pe care o văz eu necontenit... *(Se uită drept înainte şi face cu mîna semnul rostogolirii.)*
MOGHILĂ *(încet către contele Irmsky)* : Irma, ce te uiţi aşa ?... Nitică apă, să-mi spăl cuţitul...
ŞTEFĂNIŢĂ *(uitîndu-se ţintă)* : Ochii de mi i-ai scoate, şi tot am să văz înaintea lor omul şi prăpastia...

MOGHILĂ : N-asculta, Irma... n-ai să înţelegi nimic... E cam bolnav măria-sa... Frigurile întîiului urs pe care-l ucide...

ŞTEFĂNIŢĂ *(abătut)* : Da, da, sunt cam bolnav... Să sune buciumele... Să înceteze vînătoarea...

(Moghilă iese pe cărarea întîia din partea dreaptă şi porunceşte să buciume.)

MOGÎRDICI *(deşteptat din ameţeală)* : Ce-o mai fi ş-asta ?

ŞTEFĂNIŢĂ : Ziua d-apoi, cînd se vor scula morţii din morminte.

(Moghilă revine.)

MOGÎRDICI *(dă să se scoale şi nu izbuteşte)* : Să se scoale cine o putea...

(S-aud în depărtare cetele de hăitaşi şi de vînători cîntînd din amîndouă părţile.)

ŞTEFĂNIŢĂ : Şi ei au întins curse fiarelor... Fără ei, n-am fi ucis... Dar ei au poftă de cîntat şi cîntă frumos... Ia ! să ascultăm !... *(S-aud cîntecele. Vorbele nu se desluşesc.)* Cei cari urlau adineauri au glas de îngeri... În om e un înger ş-un demon... Mulţimea crede că îngerul stă la dreapta, şi demonul la stînga... E una şi aceeaşi, pretutindeni şi totdauna : făţărnicia !

MOGHILĂ : Cu demonul cîrmuieşti, cu îngerul te cîrmuieşte.

ŞTEFĂNIŢĂ *(spre Irmsky)* : Vino încoa, demone !... Ce te uiţi ? *(Irma se uită la Mogîrdici.)* A adormit... Să se scoale cine o putea... Adu mijlocul să ţi-l cuprinz, şi capul, şi ochii, şi gura, şi părul cu miros de rozmarin... Aici... aşa, aşa... bine... *(Irma se aşează lîngă dînsul.)* De un an nu te-am alintat, demon de care în-

gerului meu i-e dor... Moghilă, sărută mîna asta... Joacă-te cu mîna ei... *(Moghilă îi sărută mîna.)* Ia seama... Pînă aici e voie... Mai departe dai peste demonul meu...

MOGHILĂ : Nu te teme... Eu nu sunt ca albinele, să-mi moi botul în orice floare...

CONTELE IRMSKY : Așa-mi placi, stăpîne, cînd rîzi, cînd mă săruți, cînd ești om ca toți oamenii...

ȘTEFĂNIȚĂ : Sunt domn... și nu mai sunt om ca toți oamenii de azi înainte...

(Încep să s-adune oamenii.)

SCENA 7

Cei de sus și logofătul Trotușanu, vornicul Cărăbăț, paharnicul Săcuianu

MOGHILĂ *(încet lui Ștefăniță)* : Măria-ta, boierii !

ȘTEFĂNIȚĂ : Bine... Lasă... O ! ho ! iaca și Trotușanu, și Cărăbăț, și Săcuianu... Acum vă întreb : ați avut noroc la vînătoare ?

VORNICUL CĂRĂBĂȚ : Trotușanu a săgetat un cerb de zece ani... Și ce falnic își purta coarnele cu zece ramuri...

LOGOFĂTUL TROTUȘANU : Cărăbăț a ucis cu toporul un zimbru... Vărsa văpăi din ochi... Cînd se năpusti, zisei : „S-a sfîrșit cu Cărăbăț !“ Și Cărăbăț crescu încă p-atît cît e, și-odată făcu „he !“... Și drept între coarne îl nemeri...

ȘTEFĂNIȚĂ : Cine ucide oameni... ușor la fiare... Săcuianu ?

VORNICUL CĂRĂBĂȚ : Un țap negru.

PAHARNICUL SĂCUIANU : Dar măria-ta ?

ŞTEFĂNIŢĂ : Un urs...

CONTELE IRMSKY : O ! cîtă dihania !

LOGOFĂTUL TROTUŞANU *(lui Ştefăniţă)* : Eşti rănit la mînă ?

ŞTEFĂNIŢĂ : A, zgîriat... Cînd a căzut şi-a prelins ghearele... Veniţi să-l vedeţi...

(Se duc şi-l privesc.)

TOŢI : O ! o !

(Revin în scenă.)

VORNICUL CĂRĂBĂŢ *(lui Moghilă)* : Dar tu, voinice ?

CONTELE IRMSKY : Şi el a ucis ceva... Ce-ai ucis ?

MOGHILĂ *(încurcat)* : Eu ? Nimic...

VORNICUL CĂRĂBĂŢ : Eşti plin de sînge...

MOGHILĂ : A ! da ! un lup !

VORNICUL CĂRĂBĂŢ : P-aici, lupi ?... Nu prea sunt...

(Mogîrdici sforăie.)

ŞTEFĂNIŢĂ *(repede)* : Săcuiene, ia doi vînători şi căraţi pe Mogîrdici într-un cort, dar într-un cort cu merinde şi cu vinaţuri...

(Îl iau de mîini şi de picioare şi-l duc.)

MOGÎRDICI *(ameţit)* : Binişor, Moghilă, că-mi verşi berheciul...

(S-aude în codru comisul Căţeleanu.)

COMISUL CĂŢELEANU : Mă ! n-aţi dat de Cătălin... N-aţi văzut pe Cătălin, mă ? *(Intră în scenă într-un suflet.)* Ah ! Măria-ta, se vorbeşte că...

ŞTEFĂNIŢĂ *(tresărind şi căutînd în jos)* : Ce se vorbeşte ? Cine vorbeşte ?

COMISUL CĂȚELEANU : Dar nu se poate, ar fi prea mare nenorocirea și prea nedrept cerul cu bietul Arbore !... S-a răspîndit zvonul că ar fi căzut în prăpastie...

(Toți tresar.)

ȘTEFĂNIȚĂ *(uitîndu-se pieziș și pe supt gene)* : Cine ?

COMISUL CĂȚELEANU : Cătălin !

VORNICUL CĂRĂBĂȚ : Cătălin ?

ȘTEFĂNIȚĂ : Să fi căzut ?... Cătălin ?... El, care sărea din stei în stei, care urca muchia ca o capră sălbatecă ? Și ziua la miaza mare ?... Nu se poate...

VORNICUL CĂRĂBĂȚ *(printre vînători)* : Mă, nu știți de urma lui Cătălin ?... Nici voi ?... Nimeni ?...

UN VÎNĂTOR : Ba mie mi-o spus Ion, și lui Ion i-o spus Dragu, și lui Dragu i-o spus a lu Maftei, că s-ar fi auzit di pi muchia șeea o uruitură ca și cum s-ar fi năruit toți bolhanii. Cică ar fi dat boierul de-a berbeleacul... Apoi dă, a hi, n-a hi...

ȘTEFĂNIȚĂ *(agitat)* : Să mai sune buciumile de adunare... Buciumați, măi !... Buciumați... Mort d-ar fi, să auză !... *(Vede pe Arbore viind.)* Șiiit !

SCENA 8

Cei de sus și Luca Arbore

ȘTEFĂNIȚĂ : Pe unde ai fost, Arbore ?... Ești bine ?... N-ai auzit nimic ? Adică ce s-auzi ?... Ești bine ?...

ARBORE *(vesel)*: Măria-ta mă cercetează?... Oh! bunul meu domn! *(Îi ia mîna şi i-o sărută. Ştefăniţă se întoarce cu spatele la el.)* De se posomorăşte cerul plămădeşte bogăţiile, de iese soarele cresc bogăţiile!

ŞTEFĂNIŢĂ: De ce n-ai stat pe lîngă mine?

ARBORE: Nu voiam să turbur petrecerea măriei-tale... Am colindat codrul... După ce m-am despărţit de Căţeleanu, am numărat şiragurile de brazi... Voiam să uit...

ŞTEFĂNIŢĂ: Ce?

ARBORE: Că nu-mi răspunseşi azi-dimineaţă...

ŞTEFĂNIŢĂ: O! buciumaţi, măi... buciumaţi... mort d-ar fi...

ARBORE: Cin' să fie mort? *(Mirat:)* De ce lăsaţi capetele în jos?... S-a întîmplat ceva? Şi cui?... Nu văz pe Petrică, şi Baloş, şi Hrană... Încotro au apucat?... P-aici?... De ce nu vin?... Buciumaţi, mă, cu toţi dodată... Trotuşene, ce s-a întîmplat?... Cărăbăţ, taci şi gîfîi ca la război înainte d-a începe bătălia... *(Se uită la toţi.)*

LOGOFĂTUL TROTUŞANU: Zădărnicia zădărniciilor şi toate sunt zădărnicii...

ARBORE: Nu pricep...

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Bine-ar fi...

ARBORE: A! a!... Nu se poate...

ŞTEFĂNIŢĂ: Ce nu se poate, Arbore?...

ARBORE *(caută cu ochii)*: Bătrîn neghiob, măria-ta... Nici pe copiii mei nu-i văz... A! nu, nu!... Ei, ca totdeauna, cei dintîi la năvală, cei din urmă la încetare... Cătălin... *(Mişcare între boieri.)* Ce vă turburaţi?... Cătălin... *(se uită la boieri)* s-a luat dupe mine

și m-a întrecut. Toader dupe Cătălin și-o să-l întreacă, Nichită dupe Toader și o să le iasă în frunte... Cătălin merge fluierînd pe muchia prăpastiilor... *(Se uită la boieri.)* Toader, și pe funie... Nichită, p-o muche de cuțit... *(Tresărind.)* În codrii noștri nu e fiară pe care să n-o răpuie, nici întunecime pe care să n-o pătrunză... Mai ușori ca fulgul și mai tari ca oțelul... Nu e așa, măria-ta... că i-ai văzut în Muntenia pîn' la Tîrgușor...

ȘTEFĂNIȚĂ *(se reazimă d-un brad și-și întoarce capul)*: Da, da...

ARBORE *(simțind începutul unei temeri)*: Nu-i așa, Cărăbăț... că... tu... i-ai învățat meșteșugul..

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Da, da, voinicii tăi deschid pîrtii printre dușmani ca-n zăpada moale... oh !...

ARBORE: A ! iată o ceată care s-apropie... *(Se uită spre dreapta.)* Ce păcatele, m-au lăsat ochii ! S-a oprit... Se despart... Trei au apucat întîi... Ceilalți, cari duc ceva pe umeri, au rămas mai la urmă... E Petrică... și Baloș... și Hrană... *(Îndoiala-i crește.)* Toți, Baloș ?... Petrică, toți ?...

PÎRCĂLABUL PETRICĂ: Aproape toți...

ARBORE *(emoționat)*: Cine lipsește ?

SPĂTARUL HRANĂ: Unul, numai unul, și parc-ar lipsi o mie ! *(Hrană lăcrîmează.)*

ARBORE *(îndurerat)*: U ! u ! Toaaader ! Nichiiiita ! U, u ! *(S-aude răspunzîndu-i din codru:* „U ! u !...") Mi-a înțeles glasul !... E Nichita !... Ah ! sunt ei ! *(Se repede la Ștefăniță :)* Crede la un bătrîn, măria-ta !

ŞTEFĂNIŢĂ *(muncit şi concentrat)*: Aşteaptă... Nu e nimic, Arbore...

ARBORE: Crezusem... Dar nu crezusem nimic... Vin grămadă... Duc un vînat pe umeri...

ŞTEFĂNIŢĂ: Un vînat...

ARBORE: Prea vin încet... Măăă, aici sunt tătarii, porniţi ca la bătălie!... E cine să-mi închiză ochii, pustiii de ochi cari se umezesc de bucurie... *(Se şterge la ochi.)* A! Nu văz pe Cătălin! Doar Toader şi Nichita... Oh! bătrîn nesocotit!... Trebuie să vie mai la urmă... *(Se uită la boieri şi-i vede încremeniţi cu ochii în jos.)* Ce?... *(Intră Toader şi Nichita şi pun la pămînt o năsălie de cetini. Ştefăniţă tresare şi încleştează pumnii.)* A! tustrei?...

NICHITA: Da, tată, tustrei... Iacă p-al treilea... *(Izbucneşte în plîns.)*

ARBORE *(cu spaimă)*: Rănit?

TOADER *(plîngînd)*: Mort!

ARBORE *(zdrobit de durere)*: Ah! Doamne, ce ţi-am făcut, şi ce mi-ai făcut?

ŞTEFĂNIŢĂ: Cine? Eu?

MOGHILĂ *(încet şi aspru)*: Ce faci?

ARBORE *(îşi rupe încheietorile de la gît)*: Aer! aer!... E-adevărat?... Nu face nimic, Toadere! Nu face nimic, Nichită!... Nu face nimic, măria-ta!... Dumnezeu a dat, Dumnezeu a luat, fie numele Domnului *(Ştefăniţă tresare)* în veci binecuvîntat!... Mie mi s-au dus braţele şi ochii, măriei-tale — cea mai tare platoşe de oţel şi-un ostaş drept-credincios... D-acum soarele va arde capul meu... pe ploaie şi pe viscol nu-l voi acoperi... pînă

voi închide ochii și se va deschide pământul !... Adevărat c-a murit ?... Și nu plîng... Uitați-vă la mine că nu plîng, că nu pot să plîng !... Împrumutați-mi lacrămile voastre, să plîng la capul lui Cătălin al meu !... O lacrimă... numai una !... Ah !... *(Cade grămadă.)*

(Boierii plîng.)

ACTUL III

O tindă în castelul din Suceava. Laițe pe părțile laterale. În fund — două rînduri de stîlpi subțiri, susținînd o friză. Stilul ogival. Dupe stîlpi se văd coridoare pierzîndu-se. Pe pereți — arme, străchini și oale, șerpare, furci, fuse și ștergare. Intrare prin fund. Alte două intrări: una în dreapta și alta în stînga. În mijloc — mai multe scaune, unul ceva mai nalt.

SCENA 1

Ștefăniță și Doamna Tana

(Ștefăniță, într-o tunică de catifea ca vișina putredă. Pe șoldul stîng — un pumnal. Doamna Tana, îmbrăcată într-un văsmînt închis, cu guler și mînicuțe de dantelă.)

DOAMNA TANA: Te-aș asculta... Făgăduiește-mi că vei izgoni pe contele Irmsky...

ȘTEFĂNIȚĂ: Nu-ți făgăduiesc...

DOAMNA TANA: Ce te leagă de el?

ȘTEFĂNIȚĂ: Nimic și multe...

DOAMNA TANA: Nu poți fără el... Dimineața, la prînz, la cină, noaptea — o! mai ales noaptea! — cu el mereu... Ș-acum, mă prinz că tot la el te duceai... Nu-i ieși din vorbă... Și te lauzi cu voința!

ȘTEFĂNIȚĂ: Vorba lui nu-mi stînjinește voința mea. El nu se amestecă în trebile țării... Fac

ce cred, cred în ce fac, și vreau și pot orice în Moldova !... Dacă cu ajutorul lui Dumnezeu sunt toate în țara asta, fără ajutorul lui, și numai din voința Domnului, toate se sfărîmă ! Tana, nu pot să te schimb din femeie în bărbat... numai atît !

DOAMNA TANA : Nici pe conte din bărbat în femeie...

ȘTEFĂNIȚĂ : De unde știi ?... Hî... Și ce-ți pasă de contele Irmsky ?

DOAMNA TANA : Mie ?... Ziseși să împărtășesc din puterea ce o ai de la legi și de la datini strămoșești... Și eu atît îți cer și nu vrei, și nu poți să vrei, căci supt Domnul atotputernic e un om fără puteri, care amestecă puterea cuminte și liniștită cu zvîcnirile copilărești !

ȘTEFĂNIȚĂ : Mă faci să rîz, Tana...

DOAMNA TANA : Și tu pe alții...

ȘTEFĂNIȚĂ : Pe cine ?

DOAMNA TANA : Pe boieri !

ȘTEFĂNIȚĂ : Pentru mojici, boieri... pentru domn, una... *(Se uită la pumnal și se joacă cu el.)*

DOAMNA TANA : La ce te uiți ?

ȘTEFĂNIȚĂ : Citesc o hotărîre...

DOAMNA TANA : Trecută, or viitoare ?

ȘTEFĂNIȚĂ : Ce-mi pasă de trecut !... Ce-a fost nu mai este...

DOAMNA TANA : Da, da, ce-a fost nu mai este !... Alexandru cel Bun, care a întocmit Moldova de jos și pînă sus, Ștefan cel Mare, care mișcă tocmirea lui Alexandru, însuflețind-o cu sufletul lui, biruind și întinzînd

stăpînirea ei peste sate, orașe și cetăți... dorm somnul de veci în criptele mănăstirilor... Au fost, nu mai sunt... Oase, țărînă, puzderie, trecut!

ȘTEFĂNIȚĂ *(uitîndu-se la pumnal)*: Da, da...

DOAMNA TANA: La ce te uiți?

ȘTEFĂNIȚĂ: Citesc cronica țării... Oh! începutul a fost greu!...

DOAMNA TANA *(uitîndu-se țintă la Ștefăniță)*: Am auzit că bietul Cătălin pîndea p-o muche îngustă înainte d-a se prăpădi...

ȘTEFĂNIȚĂ *(tresărind)*: Da... El și-a fost ales locul...

DOAMNA TANA: ...că de la măria-ta se zărea la el, și de la el la măria-ta...

ȘTEFĂNIȚĂ: Așa e...

DOAMNA TANA: Ei, cum se prăvăli în prăpastie cel mai viteaz din ostașii țării?

ȘTEFĂNIȚĂ: Nu știu...

DOAMNA TANA: Nu-l vedeai?

ȘTEFĂNIȚĂ: Ba da...

DOAMNA TANA *(ca și cum ar rostogoli pe cineva)*: Nu l-ai văzut cînd...

ȘTEFĂNIȚĂ *(repetă semnul rostogolirei)*: Nu!

DOAMNA TANA: Păcat!

ȘTEFĂNIȚĂ: Păcat.

DOAMNA TANA: Era înaltă stînca?

ȘTEFĂNIȚĂ *(prins de vorbă, răspunde ca un copil)*: O! înaltă...

DOAMNA TANA: Era adîncă prăpastia?

ȘTEFĂNIȚĂ: O! adîncă...

DOAMNA TANA *(repede)*: Și cum s-a prăvălit?

ȘTEFĂNIȚĂ: Așa!

DOAMNA TANA *(izbucnind)*: Da?

ŞTEFĂNIŢĂ *(trezindu-se)*: Ce?

DOAMNA TANA: Nimic... Şi s-a găsit şi-un om ucis, îmbrăcat în haine de vînător, aproape de locul unde pîndeai măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ: Se zice...

DOAMNA TANA: Un ungur, un tîlhar, şi asupra lui — 250 de galbeni...

ŞTEFĂNIŢĂ: Se zice...

DOAMNA TANA: Cum se zice?... Toţi boierii mi-au spus...

ŞTEFĂNIŢĂ: Ei da, aşa e!

DOAMNA TANA: De unde atîţia bani la un om de teapa lui? O comoară pentru un sărman... Şi cum de şi-a luat comoara la vînătoare?

ŞTEFĂNIŢĂ *(pierzînd răbdarea)*: Eu ştiu?!

DOAMNA TANA: Era ucis de curînd...

ŞTEFĂNIŢĂ: De unde ştii?

DOAMNA TANA: Sîngele abia se închegase... Şi măria-ta erai acolo, cu Moghilă, cu Mogîrdici şi cu contele Irmsky, de peste un ceas... Cum de n-ai auzit nimic?

ŞTEFĂNIŢĂ *(izbucnind)*: Ce vrei să zici?... Că pe Cătălin l-am... *(Ca şi cum ar rostogoli pe cineva.)*

DOAMNA TANA: A! nu!... bărbatul Oanii... unchiul măriei-tale... cel mai bun vînător... cel mai mîndru ostaş... căpitanul copiilor de casă... O! nu!...

ŞTEFĂNIŢĂ *(iritat)*: Atunci?... Ah! muiere!...

DOAMNA TANA: Ce-ţi pasă de trecut! Ce-a fost nu mai este!

ŞTEFĂNIŢĂ *(concentrat)*: Teme-te de mînia domnului ca de urgia lui Dumnezeu!

DOAMNA TANA : Nu mă tem de domn, căci nu mă tem de om !

ŞTEFĂNIŢĂ *(scos din fire, trage pumnalul)* : Uf ! Tana !... *(Tana se desface la piept.)* Să ne împăcăm, Tana...

DOAMNA TANA : Contele Irmsky peste graniţă...

ŞTEFĂNIŢĂ : Niciodată, mă înţelegi ?... Niciodată ! *(Iese prin stînga.)*

DOAMNA TANA *(emoţionată)* : Cu asemenea domni se duc popoarele de rîpă ! *(Ş-acoperă faţa. Cade pe scaunul cel mai nalt.)*

SCENA 2

Doamna Tana şi Niculina

NICULINA *(intră prin fund)* : Doamna plînge ?... O !... buna noastră doamnă !... Cine să fi fost aşa de păgîn ca să-ntunece pe cea mai strălucită stea de pe cerul Moldovei ?... Domniţă, plîngi ?... De ce ?

DOAMNA TANA *(ştergîndu-se la ochi)* : Mă gîndii l-alde părinţi... la Neagoe Basarab şi la Despina-doamna... Cum stau lungiţi în mănăstire, cu faţa în sus, liniştiţi, în tihnă, mi s-a părut că-i aud vorbind : „Tu dormi, Despino ?“ — „Da, doamne ! Dar tu ?“ — „Şi eu dorm lîngă tine, că mult te-am iubit“... Ş-aşa, răscolind trecutul, simţii că mă îneacă lacrămile binefăcătoare...

NICULINA : Auzii şi paşii cuiva... Cine fuse ?

DOAMNA TANA : Ştefăniţă...

NICULINA : Domnul ?... A !...

DOAMNA TANA *(o privește lung)*: Ce fac fetele?

NICULINA: Lucrează și vorbesc.

DOAMNA TANA: Ce vorbesc?

NICULINA: Vorbesc încet, că nu le-auzi... Cîteodată oftează și privesc pe furiș la Oana, care toarce s-amestecă fuioarele de in cu cele de lînă...

DOAMNA TANA: O! biata Oană!... Și de ce venișI, Niculino?

NICULINA: Mă cere taica pînă mîine...

DOAMNA TANA: Pînă mîine?... Du-te... Postelnicul Șearpe e un om întreg la minte, știe ce face... Să nu mă uiți, Niculino...

NICULINA: Pînă mîine?

DOAMNA TANA: Și un' te duci?

NICULINA: La tușa...

DOAMNA TANA: Și cînd vei fi departe, departe, să te gîndești la mine...

NICULINA: Departe?... Cît ai arunca cu săgeata de două ori, atît e de la castel pînă unde mă duc...

DOAMNA TANA: Du-te, și trimete-mi pe Oana... Să te sărut... *(O sărută și-o trec lacrămile.)*

NICULINA: O! iar?

DOAMNA TANA: Mi-adusei aminte de sor-mea Ruxandra... Eram mici și puneam mînele cruce pe piept, și ziceam: „Eu seamăn cu mucenica Barbura", și ea: „Eu seamăn cu sfînta împărătească Elena". Încă o dată...

NICULINA: Da, dar să nu-ți mai aduci aminte de nimic... *(O sărută și pleacă. Doamna Tana se uită după ea.)*

DOAMNA TANA: Ah!

SCENA 3

Doamna Tana, Oana și mai tîrziu Ștefăniță

(Doamna Tana șade pe scaunul cel nalt. Oana intră prin fund, îmbrăcată în negru, trasă la față, galbenă, cu părul încărunțit, despletit, tăiat puțin și lăsat pe spate. Oana sărută mîna doamnei și-o aduce la frunte. Doamna o sărută de mai multe ori.)

OANA: De ce ai ochii roșii?

DOAMNA TANA: De mine te-ngrijești?

OANA: Dar de cine? Pe cine mai am pe pămînt?

DOAMNA TANA *(trecîndu-i mîna prin păr)*: Așa se juca prin părul tău Ștefan cel Mare...

OANA *(tresare)*: Doamnă!... Ast-noaptea mi-a venit în vis, și cu glasul lui din bătălii îmi zise: „Tu dormi, Oană? Și Cătălin plînge!" Sării în sus. Mi se bătea inima. Pusei capul pe pernă. Închisei ochii. Și cum mă fură somnul, veni din nou — de astă dată călare — și-mi zise: „Tu dormi, Oană, și Cătălin doarme de veci!" Și un urlet se puse de la miazănoapte. „Tu dormi, Oană, și viforul care a început va răsturna clădirea ce v-am lăsat moștenire vouă și țării!" Mă deșteptai. Încremenisem... M-apucă fiorii cînd mă gîndesc că jumătate din viața noastră e somn... Dacă o mai veni?... O!...

DOAMNA TANA: Să nu mai vorbim de vise...

OANA: Nu, să nu...

DOAMNA TANA: Mi-aduc aminte că într-o zi îmi ziseși: „Irmsky e supt în talie, să-l frîngi, și gros în șolduri..."

OANA: Așa mi s-a părut... Am fost rea... M-a pedepsit Dumnezeu...

DOAMNA TANA : N-ai fost rea... L-am văzut chiar în noaptea aceea în brațele lui Ștefăniță... Irmsky e femeie !

OANA : A !... Maică-a Domnului !... *(Se închină.)*

DOAMNA TANA : O femeie pîngărind tronul și țara... Ce-ai face în locul meu ?

OANA : Aș ruga pe domn s-o lase...

DOAMNA TANA : Și pe domn...

OANA : L-aș ierta și l-aș iubi !

DOAMNA TANA : Dar cînd domnul îți răspunde : „Niciodată !"

OANA : L-aș ierta...

DOAMNA TANA : Tu l-ai crescut, l-ai mîngîiat, i-ai făcut jucării...

OANA : Și mă mușca de dește... și mă apuca de par...

DOAMNA TANA : Muma lui murise... I-ai fost mumă...

OANA : Oh ! era mic și bălai, și părea ca lumina candelei de la sfînta Fecioară Maria... Și cînd fratele meu, Bogdan-vodă, se oprea la leagănul lui, copilul se trăgea speriat, înnodînd brațele pe dupe gîtul meu...

DOAMNA TANA : Da... da...

OANA : Și Bogdan se ducea, și zicea zîmbind : „Copilul tău e răsfățat"... Și simțeam măruntaiele-n mine... ca și cum l-aș fi născut eu !

DOAMNA TANA : Da, da, d-aia l-ai iertat...

OANA : Jur... că l-aș ierta și fără asta !

DOAMNA TANA : Dar fiind soțul tău și domnul țării ?

OANA : L-aș ierta și l-aș iubi !

DOAMNA TANA *(cu mînie)* : Orce-ar face și orce ți-ar face ?

OANA : E domn, e stăpîn !

DOAMNA TANA *(pe gînduri)*: E domn... e stăpîn... Ce vreme urîtă... De două zile plouă...
OANA: E bine pentru sămănăturile de toamnă...
DOAMNA TANA: Așa fuse în ziua vînătorii...
OANA: A! mai spune-mi, că de închiz ochii și ascult povestirea ta, simț că mă rostogolesc și eu cu el în negura prăpăstiii...
DOAMNA TANA: Avea ameţeli la adîncimi?
OANA: A, nu! Ar fi trecut o genune p-o suliță moldovenească!
DOAMNA TANA: Avea obicei să bea?
OANA: Cătălin?... Pînă să bea un pahar, se ștergea de trei ori la gură...
DOAMNA TANA: Atunci?...
OANA: Nu știu... Așa a fost să fie...
DOAMNA TANA: De la domn se zărea la el...
OANA *(muncită)*: Se zărea?
DOAMNA TANA: Și nici o fiară n-a năvălit asupra lui...
OANA: Nici o fiară?
DOAMNA TANA: Îl ura cineva?
OANA *(tresărind)*: De ce mă întrebi?... Nu trecuse înaintea nimănui, ba rămăsese în urmă, cu toate că era unchiul domnului... Cine să-l fi urît?... Ah! nu!...
DOAMNA TANA: Cu toate că era spaima tătarilor... cu toate că era unchiul domnului și feciorul lui Luca Arbore... abia ajunsese căpitanul copiilor de casă...
OANA: O fi rîvnit și el, dar niciodată nu mi s-a plîns...
DOAMNA TANA: Și la cîțiva pași de domn s-a găsit un om ucis, aruncat în desiș... un ungur... un tîlhar vestit, îmbrăcat în vestminte de vînător moldovenesc...

OANA : Cine ţi-a spus ?

DOAMNA TANA : Postelnicul Şearpe... Şi asupra lui — 250 de galbeni...

OANA *(frămîntată)* : Cine l-a ucis nu l-a prădat... De ce l-o fi ucis ?... Şi ce căta un tîlhar la vînătoarea domnească ?... 250 de galbeni... ? Fusese ucis înainte să sosească domnul la luminiş...

DOAMNA TANA : Nu... dupe...

OANA *(repede)* : De unde ştii ?

DOAMNA TANA : S-a văzut dupe sînge...

OANA *(tresărind)* : Ah ! fusese plătit !... De cine ?... Şi de ce ? *(Tremurînd :)* Cine era cu domnul ?...

DOAMNA TANA : Mogîrdici, beat, să-l fi trîntit un copil... Irma... şi Moghilă...

OANA : El l-a plătit ?... De ce ?...

DOAMNA TANA : El ?... Un calic... 250 de galbeni !

OANA : Aşa e... nu se poate...

DOAMNA TANA : Dar dacă lui Cătălin i-o fi dat cineva brînci în prăpastie ? Tîlharul acesta i-a dat... Pe urmă l-au omorît, ca să nu se afle... Era plătit, cin' l-a plătit ?...

OANA *(cutremurîndu-se)* : Oh ! mi-e frică ! mi-e frică ! Taci, Tana ! Taci ! *(Îşi acoperă ochii.)*

DOAMNA TANA : Cine-a mai rămas ?... Lumina candelei de la preasfînta Fecioară Maria !

OANA : Ştefăniţă !

DOAMNA TANA : Iartă-l şi-l iubeşte !

OANA *(plîngînd cu hohote)* : Ştefăniţă ! *(Cade în braţele doamnei.)*

(Ştefăniţă, îmbrăcat în zale, se aude ţipînd înainte d-a veni.)

ŞTEFĂNIŢĂ : I ! i ! i ! Moghilă ! Moghilă ! *(Intră strigînd.)*

OANA *(se repede ca o furie spre el)*: Oh! ce roşu eşti! *(Cade în nesimţire.)*

ŞTEFĂNIŢĂ: Ce are?

DOAMNA TANA *(stăpînindu-se)*: Vedenii, de cînd pieri Cătălin...

(Ştefăniţă face semnul de rostogolire. Apoi îi arată o scrisoare.)

ŞTEFĂNIŢĂ *(aprins)*: Îîîî... Al cui e scrisul ăsta?

DOAMNA TANA: Al... al... al lui Luca Arbore...

ŞTEFĂNIŢĂ *(rîzînd)*: O s-avem nuntă...

DOAMNA TANA: Nunta cui?

ŞTEFĂNIŢĂ: Un om bătrîn c-o mireasă tînără... *(Rîde nervos. Bate în palme. Vin doi copii de casă.)* Ei-hei! Mai iute! Luaţi pe Oana şi duceţi-o binişor în odaia ei... E tînără şi nu mai are bărbat... Are vedenii! *(Rîde nervos. Se duce la intrarea din dreapta.)* Moghilă! U! Moghilă!

(Doamna Tana, care-l priveşte cu ură, se duce.)

SCENA 4

Ştefăniţă, Moghilă şi Mogîrdici

(Moghilă îmbrăcat ca un căpitan de copii de casă şi Mogîrdici ca ajutorul lui intră prin dreapta.)

ŞTEFĂNIŢĂ *(aprins şi repede)*: Moghilă, să îndoieşti paza... De două săptămîni am schimbat armaşul... Şi am dovada aci... Ştefăniţă nu bea, nu doarme, ci cîrmuieşte... Paloşele ascuţite! Ca briciul!... Dăscurc eu iţele... Nici un fir de păr nu se mişcă fără voia şi fără ştirea mea... Dar tu... Mogîrdici?... Ca umbra de picioarele lui Moghilă...

MOGÎRDICI : De cînd sunt ajutorul lui...
ŞTEFĂNIŢĂ : Trist ajutor...
MOGÎRDICI : Ba vezi c-o să fiu vesel pe nemîncate...
ŞTEFĂNIŢĂ : A, nu-ţi dă de mîncare...
MOGÎRDICI : Ba nu-mi dă de băut... A ! a înţărcat bălaia !... Eu îi cer, şi el : „Tainul !“ Şi tainul e d-o jumătate de oca la prînz şi d-o jumătate la cină...
MOGHILĂ : Ba d-o oca întreagă la cină.
MOGÎRDICI : Ai ? Ce fel de oca ? Abia apropii buzele de ea, şi i-am şi suflat în fund... *(Ştefăniţă rîde ca şi cum ar plînge.)* Rîzi, măria-ta, dar să fi fost eu în locul măritale, mă făceam pe mine în locul lui, şi-i dam lui locul meu, ca în loc să-mi zică el : „tainul, apşoara, slujba“, să-i fi zis eu în locul lui : „tainu, apşoara, slujba !...“ Rîdeţi, c-am ajuns de plîns !... Mă frig de sete ca prigoriile !... Boul cade-n jug dacă nu bea ; calul rabdă de foame, dar de sete ba ; şi d-aia tătarul zice : „Daţi vitelor să bea, că de mîncat găsesc ele !...“ Că eu de sunt sănătos, mi-e sete ; de mă ia cu călduri, mai foc ; de mi-e frig, să mă-ncălzesc ; de mi-e frică, să prinz curaj... Care va să zică, să beau !... Ei, ce să beau ?... Apă ?... Apa mă-neacă... Rîdeţi... Dar, în ce să-neacă omul ? În Moldova, în Prut, în Nistru, şi doar pe Moldova, pe Prut, pe Nistru nu curge apă ?... O ! mi-e sete, măria-ta, mi-e sete !
ŞTEFĂNIŢĂ : Mai rabdă, Mogîrdici, mai rabdă...
MOGÎRDICI : Cît să rabd ?
ŞTEFĂNIŢĂ : Şi mie mi-e sete...
MOGÎRDICI : De ce nu bei ?
ŞTEFĂNIŢĂ : Are să curgă talazuri roşii...

MOGÎRDICI: Oare?... Şi profir?...
ŞTEFĂNIŢĂ: Să se-mbete şi pruncul în mumă!
MOGHILĂ: Da, să bea şi el, de ce să nu bea?!
ŞTEFĂNIŢĂ: Moghilă!
MOGHILĂ: Poruncă, doamne...
ŞTEFĂNIŢĂ: E bun de ceva ăsta?
MOGHILĂ: Să bea!
ŞTEFĂNIŢĂ: Mogîrdici, lasă slujba, că nu e de tine.
MOGÎRDICI: Oare!
ŞTEFĂNIŢĂ: Te pui chelar peste vinuri...
MOGÎRDICI: Maică luminată! *(Se închină de bucurie.)* Eu n-aş fi găsit ceva mai potrivit pentru mine... Dumnezeu să-ţi dea sănătate, că bine le cîrmuieşti...

(Ştefăniţă îi face semn să iasă. Mogîrdici iese fugind.)

ŞTEFĂNIŢĂ *(dupe ce se uită în toate părţile)*: Vezi tu, Moghilă? Am aci lumina, şi puterea, şi osînda! *(Îi arată scrisoarea, fără să i-o dea.)* Soarele luminează lumea pe dinafară. Acest petecel de piele e mai strălucit ca soarele... Sfredeleşte lumea pe dinăuntru... E dăstul să-i pui faţă în faţă... O! ho! ho! cum s-a îngălbenit, cum se şterge, cum se stinge, ca o sinie[1] scoasă din foc care s-ar răci... Mai vezi?...
MOGHILĂ *(se freacă la ochi)*: Abia zăresc...
ŞTEFĂNIŢĂ *(aiurînd, îşi urmăreşte gîndul)*: O! aprinde-te, soare, şi luminează încă p-atît, şi tot pe dinafară vei lumina, şi tot pe jumătate! Tu pătezi coprinsul cînd reverşi razele tale! Supt slaba ta putere, tot ce este şi se mişcă sau stă va fi pururea tarcat: într-o

[1] *Sinie* — tavă de metal pentru copt.

parte lumină, în cealaltă umbră ! In lumina ta — înşelăciunea ; în umbra ta — adevărul ! Şi cînd nu mai eşti, şi lumina îşi pierde arătarea, atunci lumina adevărului !... Moghilă, am aci cheia cu care să descui sipetele cele mai ascunse ale sufletului omenesc !... Am dezrobirea domnului Moldovei !... O ! ho ! ho !... Du-te, întăreşte-te, vino, ş-ascultă la uşe...

MOGHILĂ : Măria-ta, dar...

ŞTEFĂNIŢĂ : Vrei să ştii ?... Ca muierile !... Ş-aşa de gros ?... Or tocmai că eşti aşa de gros... În a noua lună... Să nu lepezi... *(S-apucă de cap.)* Îmi arde de nerăbdare... Ca şi cum ar fi strîns într-o potcoavă... Ia !... S-aud paşi... Vin boierii... Du-te şi fă !

(Moghilă iese prin dreapta.)

SCENA 5

Ştefăniţă, Luca Arbore, vornicul Cărăbăţ, pîrcălabul Condrea, şi mai tîrziu ceilalţi boieri de divan intră prin stînga

(Luca Arbore, îmbrăcat în negru, cu faţa arsă, cu capul gol şi părul în oarecare neorînduială.)

TOŢI *(plecîndu-se)* : Să trăieşti, măria-ta !

ŞTEFĂNIŢĂ : Da... da... Aţi dormit bine ?

VORNICUL CĂRĂBĂŢ : Slavă Domnului !

ŞTEFĂNIŢĂ : Ce nu-ţi acoperi capul, Arbore ?

ARBORE : Lasă, măria-ta, să-l ude ploile, să-l viscolească zăpada şi să-l bată soarele cum l-a bătut şi Dumnezeu !

ŞTEFĂNIŢĂ *(ironic)* : Faci ca ţăranii cînd li se întîmplă să... *(Semnul rostogolirii.)*... Dar o

mie de capete țărănești nu plătește cît capul tău... O! da, da, capul tău are nevoie de adăpost, căci țara are nevoie de capul tău... și eu... O! mai ales eu!... Ce-aș face fără sfaturile tale?

ARBORE: Cînd binevoiești a le cere, le dau și eu cum pot...

ȘTEFĂNIȚĂ: Cînd binevoiești a mi le da, le urmez și eu cum pot...

ARBORE: Ce face Oana, măria-ta, că n-am văzut-o de două zile...

ȘTEFĂNIȚĂ: Oana?... Bine, sănătoasă... Adineaori avu vedenii... Așa îi vine de cînd... *(Face semnul rostogolirii.)*

ARBORE *(tresărind de durere)*: Ah!

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Biata Oana, că mult îl iubea!

ȘTEFĂNIȚĂ *(surîzînd)*: Da, era voinic și chipeș om. Și Oana se gîndește într-una... Și noaptea se deșteaptă, și pipăie, și nu găsește pe nimeni... Și e numai de treizeci și patru de ani!

ARBORE *(mîhnit)*: E mătușa măriei-tale!

ȘTEFĂNIȚĂ: E femeie!

ARBORE: Și fata mea!

ȘTEFĂNIȚĂ *(rîzînd)*: O, Arbore, Arbore, de cînd trăiești ai uitat... De cîți ani ești?

ARBORE: Deh! Să nu stric cheful măriei-tale...

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Și măria-ta să nu răscolești amărăciunea lui Arbore.

PÎRCĂLABUL CONDREA: Că e destul de mare!

ȘTEFĂNIȚĂ: Ce frumos ți-ar ședea ție, Condrea, cu barba la ceafă!... Ai încercat?

PÎRCĂLABUL CONDREA : Nu, măria-ta...

ȘTEFĂNIȚĂ : Să nu încerci... O singură dată încearcă omul... Să nu încerci... *(Intră prin stînga logofătul Trotușanu, bivel-logofătul Isac, vistiernicul Ieremia, vistiernicul Sima, paharnicul Săcuianu, pîrcălabul Petrică, pîrcălabul Baloș, spătarul Hrană, comisul Cățeleanu și se închină înaintea domnului.)* Bine-ați venit și să vă întoarceți cu bine !... A, Petrică și Baloș... Hrană, bună sabia ? Ascuțită ?

SPĂTARUL HRANĂ : Ascuțită, măria-ta.

ȘTEFĂNIȚĂ : Și dreapta — vînjoasă ?... O să am nevoie și de una, și de cealaltă...

SPĂTARUL HRANĂ : De s-o muia dreapta, am să tai cu stînga... Pilda ne-a dat-o Cărăbăț...

ȘTEFĂNIȚĂ *(tresărind)* : Nici de stînga... nici de... el, nu te-am întrebat... Baloș, la Novograd, s-adună ?

PÎRCĂLABUL BALOȘ : Vin cîrduri romășcanii, parc-ar fi cocori... În zece zile sunt gata...

ȘTEFĂNIȚĂ : Și-n Suceava vin plăieșii ca la nuntă... Nu e-așa, Arbore ?

ARBORE : N-am știință... Dacă a poruncit măria-ta...

ȘTEFĂNIȚĂ *(rîzînd)* : O, bătrînețea, Arbore... Te gîndești la ăl... *(semnul rostogolirii)* care s-a dus... Vezi, eu știu și ce nu mi-ai spus tu... *(Arbore se pleacă.)* O ! oricît de jos te-ai pleca cu voință, mai jos te cobori fără voință ! *(Trotușanu șoptește ceva lui Arbore la ureche.)* Ce spui, cărturare ?

LOGOFĂTUL TROTUȘANU : Nimic, măria-ta.

ȘTEFĂNIȚĂ : Nimicuri, cărțile tale... Postelnicul Șearpe n-a venit ?

PAHARNICUL SĂCUIANU: Vine-acum... Îl lăsai cu fetişcana lui în tîrg...

ŞTEFĂNIŢĂ *(printre dinţi)*: Şearpele trece drumul... Hî !...

SCENA 6

Cei de sus. Doamna Tana şi Oana vin prin fund

(Oana e nebună, cu părul în dezordine, şi peste rochia neagră — încinsă c-un curmei de tei. Doamna se încearcă s-o oprească şi nu poate. Toţi boierii privesc muţi de durere. Arbore scoate un oftat de spaimă.)

DOAMNA TANA: Oană, Oană, aici sunt boierii... Doamne, Doamne !

OANA: Nu, nu mai sunt boieri... O apă şi-un pămînt... Eu caut p-al meu, şi nu-l găsesc... E drăgălaş şi micuţ...

ŞTEFĂNIŢĂ: Pe cine caută ?

DOAMNA TANA: Oană, vino îndărăt... Eu sunt... doamna...

OANA *(privind pe dasupra lumii)*: Doamna ?... E-nainte... Îndărătul meu — întuneric...

ŞTEFĂNIŢĂ: Să vedem ce vrea...

ARBORE *(plîngînd)*: Oană, uită-te bine la mine... Eu sunt Arbore, părintele tău... Pe cine cauţi ?... O ! Doamne, Doamne ! El mort, şi ea nebună !

OANA: Arbore ?... N-avea barbă... cu mustăţile aduse... cu părul lunguleţ... cu ochii ca doi solzi de peşte, şi cînd se încrunta, fulgera cu ei... Şi la glasul lui auiau codrii... Da ! da !...

ŞTEFĂNIŢĂ *(făcînd un pas spre Oana)*: Ia-o, doamnă, numaidecît...

DOAMNA TANA: Fie-ţi milă de ea, măria-ta, n-o atinge... E blîndă ca un miel... I-a venit din senin adineauri, pe cînd vorbeam...

ŞTEFĂNIŢĂ *(tresare)*: Şi ce vorbeaţi?... Mi-ai spus că are vedenii de cînd... *(Semnul rostogolirii.)*

DOAMNA TANA *(tresare)*: A avut... dar nu aşa... N-o turburaţi... Se potoleşte ea şi pleacă. *(Necontenit priveşte ţintă la Ştefăniţă.)*

OANA: Şi era drept, şi bun, şi poporul îi zicea cel sfînt... Îşi tîra piciorul ăl drept, ba nu, pe-l stîng... „Nimic, Mărio, ce tresari?...“

(Boierii lăcrămează. Arbore plînge.)

ŞTEFĂNIŢĂ: Ca muierile!... Baloş!

OANA: „Oană, Oană, ce suflet e-n tine!“ — „E-e, e! Şi încă ce ostaş!“ — „Şi ce vor doftorii, măria-ta?“ — „Vor să te sărut, Oană!“

ARBORE *(ştergîndu-se la ochi)*: Ce vremuri!

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Alte vremuri!

ŞTEFĂNIŢĂ: Vreţi să fie tot alea?

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Să se întoarcă, măria-ta!

OANA: ...„Pe Voitiş?... Iar pe Voitiş?...“

ŞTEFĂNIŢĂ: Ei, ci ca sfîrşeşte cu aiurările tale!

OANA: De ce te superi?

ŞTEFĂNIŢĂ: Hî...

OANA: Supărarea e de la diavolul... Ce Dumnezeu, visează?... A! de multe ori omul visează... ce cu gîndul n-a gîndit!... Şi eu să mă întorc numai sudori şi sînge şi să zic:

„Nu mai sunt, măria-ta!“ — „Oană, Oană, ce suflet e în tine! Se vede că tat-tău, cine-o fi fost, a fost ostaș... Ei, și ce ostaș!“ Nu, nu, nu e așa!... *(Se trudește să-și amintească și, neputînd, plînge.)* „Ai înțeles, Oană?“ *(Plînge.)* — „Da, măria-ta!“ *(Suspină.)* O! O! oh!... Îl văz. A picat pe scaun... „Mai bine...“ — „Na, să dați paharul acesta mănăstirii Putna...“ *(Plînge.)* Și s-a închinat... „O! Moldovo!“

ȘTEFĂNIȚĂ: Bine că s-a sfîrșit!

OANA: Nu, nu s-a sfîrșit... Ce să se sfîrșească?... O, maică a Domnului... ca lumina de la candelă... Mi se îngroapă buzele în obrajii lui... Și miroase a cuișoare... Adu la mama două!... Binișor, să nu cazi!... E tatăl tău, mamă, nu te speria...

ȘTEFĂNIȚĂ: De cine mai vorbește?

DOAMNA TANA: De măria-ta... cînd erai mic...

OANA: O! gropițele de la degetele lui... Ăsta-l pîndește... ăsta-l ochește... ăsta-l nemerește... ăsta-l gătește... O! cățelu... Ni, cățel!... Oh! cu buclele lui aurii, cu ochii ca două afine, cu buzele ca răsura, stă-n prag ca un sfînt în cercevea... *(Ștefăniță face o mișcare de nerăbdare.)* Nu vă stric jucăriile, nu-mi turburați visele...

LOGOFĂTUL TROTUȘANU: Ea vede ce i se pare, și nouă ni se pare ce vedem...

OANA: Nu-mi răpiți mîngîierea... Ce lumini s-aducă el Sfatului vostru?... Țara e mare, și el e mic!

ȘTEFĂNIȚĂ: E domn!

OANA: Și s-a făcut mare... și l-a îngropat...

ȘTEFĂNIȚĂ: Așa crezi tu?

OANA : O ! l-a înghiţit întunericul...

ŞTEFĂNIŢĂ : Nu, s-a tras la întuneric, ca să vază mai bine...

OANA : Ah ! „Tu dormi, Oană, şi Cătălin plînge !“

ŞTEFĂNIŢĂ : Luaţi-o d-aici !

OANA : „Viforul care a început va răsturna mîndria Moldovei !...“

ŞTEFĂNIŢĂ *(din ce în ce mai tare)* : Luaţi-o d-aici !

OANA : Omul e mai rău ca fiara... *(Ştefăniţă tresare.)* Scroafa-şi mănîncă purceii, copilul — părinţii...

ŞTEFĂNIŢĂ : Luaţi-o d-aici, vă zic !

DOAMNA TANA : Aide, Oană, să-ţi arăt lumina de la candelă...

(Oana se duce dupe doamnă. Plecînd, îşi întoarce capul şi priveşte spăimîntată pe Ştefăniţă.)

OANA : O ! ca un ucigaş !

ŞTEFĂNIŢĂ *(turburat)* : Să începem !

SCENA 7

Ştefăniţă, Luca Arbore, logofătul Trotuşanu, vornicul Cărăbăţ, bivel-logofătul Isac, paharnicul Săcuianu, vistiernicul Ieremia, vistiernicul Sima, pîrcălabul Petrică, pîrcălabul Baloş, pîrcălabul Condrea, spătarul Hrană, comisul Căţăleanu

(Ştefăniţă stă cîtva pe scaunul cel mai nalt.)

ARBORE : O singură treabă aşteaptă întărirea măriei-tale...

ŞTEFĂNIŢĂ : Ba două...

ARBORE : ...aceea pe care a hotărît-o Divanul, învoiala cu Polonia...

ŞTEFĂNIŢĂ : Voi, dar nu eu ! Tu, dar nu eu ! Sigismund, dar nu eu !

PÎRCĂLABUL PETRICĂ : Eu, Baloş şi Hrană n-am fost aicea...

ARBORE *(cu smerenie către domn)* : Cînd aţi zis : faceţi ce vreţi, boieri...

ŞTEFĂNIŢĂ *(se ridică-n picioare)* : Dar nu ce vreau !

ARBORE *(liniştit)* : ...potrivit vechiului obicei domnesc, nu mai era osebire între noi şi măria-ta.

ŞTEFĂNIŢĂ : Unde e scris asta ?

ARBORE : Nicăieri şi pretutindeni. Mintea tuturor e mai cuprinzătoare ca a fiecăruia în parte. Ce să urmează dupe obiceiul pămîntului n-are nevoie de scris. Nu e aşa, boieri ?

TOŢI : Aşa e !

ŞTEFĂNIŢĂ : Eh, mai degrabă...

ARBORE : Eu am puţine zile de trăit...

ŞTEFĂNIŢĂ *(printre dinţi)* : Puţine !

ARBORE : ...ş-aş vrea să închiz ochii, mîhnit eu, dar nu mîhnită ţara... Învoiala de negoţ cu Polonia ajungînd la sfîrşit, ne-am folosit de aceasta...

ŞTEFĂNIŢĂ : V-aţi, nu m-am !

ARBORE : ...şi-am trimes pe Luca Cîrje, cu învoirea tuturor... Nu e aşa, boieri ?

TOŢI *(afară de Petrică, Baloş şi Hrană)* : Aşa e !

ŞTEFĂNIŢĂ : Cu a voastră, nu cu a mea !

ARBORE : ...ca să vorbească marelui Divan al Poloniei şi lui Sigismund, şi să întărească iarăşi vechile legături, pe temeiul pe care îl cunoşti măria-ta. Sigismund a primit şi-a trimes împuternicit pe preasfinţia-sa epis-

copul de la Cameniţa, Laurentius Miedzileski, ca să ia iscăliturile măriei-tale şi ale Divanului...

ŞTEFĂNIŢĂ *(face cîţiva paşi repede)*: Pe cine?

ARBORE: Pe episcopul de la Cameniţa...

ŞTEFĂNIŢĂ: Ha! Şi unde e episcopul?

ARBORE: La mine.

ŞTEFĂNIŢĂ *(din ce în ce mai aprins)*: Cînd a sosit?

ARBORE: Ieri pe-nserate.

ŞTEFĂNIŢĂ: Şi unde-a mas?

ARBORE: La mine.

ŞTEFĂNIŢĂ *(rîzînd nervos)*: O! ho! Moghilă! Moghilă! *(Moghilă intră prin dreapta.)* Avem mosafiri, Moghilă! Trimete la Luca Arbore să poftească pe episcopul de Cameniţa, Laurentius Miedzileski, la castel... Şi vezi, primeşte-l bine... E împuternicitul puternicului crai al Poloniei, al lui Sigismund Iaghelonul, p-a cărui fată vitregă i-am cerut-o eu în căsătorie, şi „cel mai iubit prieten al lor" a rămas cu buza umflată, cîntînd la lună „cotoiul fără nădejde şi ciacîra nepăsătoare"... *(Mirare între boieri.)*... Ei?... Şi de ce n-a tras la castel?

(Moghilă iese.)

ARBORE *(liniştit)*: Era plin de praf, obosit de drum şi e vechi cunoscut al meu.

ŞTEFĂNIŢĂ *(ca prin vis)*: O! ho! Moghilă, nu uita că e un vechi prieten al lui Arbore!... *(Apoi tare)*: Şi l-ai scuturat bine?

ARBORE: Scuturat?

ŞTEFĂNIŢĂ *(rîzînd)*: De tot ce-avea... Aş fi vrut să mă fi strecurat dupe uşe, şi să fi văzut de

i-ai scuturat mai mult buzunarele ca vestmintele...

(Boierii se uită miraţi unii la alţii.)

ARBORE : Eu ?

ŞTEFĂNIŢĂ : Da eu ?... Şi l-ai sărutat ?

ARBORE *(mirat)* : Mîna, măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ *(rîzînd nervos)* : Am zis eu altceva ?... Şi de cînd îl cunoşti ?

ARBORE *(liniştit)* : La bătălia de la Cosmin l-am scăpat de furia alor noştri... Era un smerit călugăr...

ŞTEFĂNIŢĂ : A ! ţi-e dator viaţa !

ARBORE *(iuţindu-se puţin)* : Şi de ce această amănunţită cercetare ?

ŞTEFĂNIŢĂ : A ! ţi se pare o cercetare ?... *(Se repede la Arbore.)* Şi de ce-ai roşit ?... Ai ceva de-ascuns ?

ARBORE : Eu ?

ŞTEFĂNIŢĂ : Ba eu !

ARBORE : Ce ciudat e rîsul la om ! Mai pot eu să mai rîz ? Şi cu toate acestea, am rîs !

ŞTEFĂNIŢĂ : Ha ! ha ! să rîdem, Arbore !... Ha !... Ha !... Cunoşti scrisul ăsta, Trotuşene ?... *(Îi întinde scrisoarea.)* Da, uiti-te bine...

LOGOFĂTUL TROTUŞANU *(tresărind şi privind spre Arbore)* : N-aş şti să spui...

ŞTEFĂNIŢĂ : N-ai şti ?... O ! uitaţi-vă la el, că nu ştie !... *(Boierii, uimiţi, se silesc să priceapă.)* Dar tu, Cărăbăţ ?... Uiti-te bine-bine...

VORNICUL CĂRĂBĂŢ *(tresărind)* : De... şi-ar aduce cu al meu...

ŞTEFĂNIŢĂ : Cam prost scris... Cine-a scris nu e om de condei... Arbore... tu ce zici ?

ARBORE *(liniştit)*: Da... Seamănă... De mine e scris.

ŞTEFĂNIŢĂ: Uiti-te bine!

ARBORE *(liniştit)*: M-am uitat... E de mine... Şi ce-am scris în această carte?

ŞTEFĂNIŢĂ: Ştii leşeşte?

ARBORE: De mic copil am învăţat.

ŞTEFĂNIŢĂ: Citeşte sus!

ARBORE *(cu aceeaşi nepăsare, după ce şopteşte — încet, să nu s-auză — cîteva cuvinte leşeşti)*: *„Eu, portarul Sucevei şi hatmanul Moldovei, cu închinăciune viu la picioarele lui... (Se schimbă la faţă şi se opreşte.)*

ŞTEFĂNIŢĂ *(izbucnind)*: Citeşte!

ARBORE *(muind glasul)*: *...lui Petru voievod, feciorul lui Ştefan cel Mare...“ (Ridicînd glasul:)*... E scrisul meu şi n-am scris-o eu!

(Boierii încremeniţi privesc în pămînt.)

ŞTEFĂNIŢĂ *(rîde şi se strîmbă)*: A! ha! ha!... Veţi vedea de ce dă îndărăt portarul Sucevei!... A! ha!... Ast-noapte — două ceasuri după miezul nopţei — caru ăl mare mai avea trei suliţe pînă să apuie — un om călare, c-o bundă lungă, ieşi repede din Suceava, ţiind drumul Sniatinului. Cîţiva aprozi se-ntorceau, din întîmplare, în cetate. Se încrucişează cu el. „Cine e?“ Nu răspunde şi pune pinteni calului. Aprozii trag cîteva săgeţi. Calul cade. Cade şi călăreţul. Se încinge o luptă. Omul e lungit şi-şi dă sufletul. Îl scotocesc şi găsesc cartea aceasta!... A! ha!... Iacă cuprinsul ei: *„Eu, portarul Sucevei şi hatmanul Moldovei, cu închinăciune viu la picioarele lui Petru-voievod, feciorul lui Ştefan cel Mare — şi să ştii că mi-a adus*

ştiri episcopul de pregătirile tale, şi tare m-am bucurat că ţara e scîrbită de Ştefăniţă, şi ars aşteaptă năvălirea măriei-tale — şi cu credinţă nestrămutată rămîi de veci plecat rob — Luca Arbore." A ! ha ! Aţi înţeles ?... Iacă de ce Arbore a ţinut să slujească lui Sigismund şi să mă umilească pe mine... Eu sunt Ştefăniţă, şi voievod ? Petru !... Judecaţi !

BIVEL-LOGOFĂTUL ISAC *(cu glasul tremurînd)* : Bătrîn la bătrîn... Jură, Arbore, cum e adevărul !

(Arbore stă liniştit.)

VISTIERNICUL SIMA : Scoate-ne din îndoială... Jură !

(Arbore stă liniştit.)

PÎRCĂLABUL CONDREA : Pe *Evanghelie*, în faţa Maichii Domnului, jură că nu e adevărat !

(Arbore stă liniştit.)

LOGOFĂTUL TROTUŞANU : Şaptezeci de ani cu credinţă... Pui mîna în foc...

ŞTEFĂNIŢĂ *(aprins)* : Că Arbore e vinovat !

PAHARNICUL SĂCUIANU : Pui capul...

ŞTEFĂNIŢĂ : Că Arbore e dovedit !... Moghilă ! *(Moghilă intră repede.)* Doar n-ai rădăcini, ca vrejul !... Popa ăla e aci ?

MOGHILĂ : Episcopul ?

ŞTEFĂNIŢĂ : Popa !

MOGHILĂ : Aci, măria-ta.

ŞTEFĂNIŢĂ : În cătuşe şi-n temniţă ! *(Moghilă iese repede. Mişcare între boieri.)* Vorbeşte, Arbore !... De ce taci ?

ARBORE : Aştept să vă liniştiţi.
ŞTEFĂNIŢĂ : Cine ? Eu ?
ARBORE : Domnul şi Divanul !
ŞTEFĂNIŢĂ : Aştepţi să... *(Se îneacă.)*
ARBORE : Cînd se năpustesc vînturile nu s-aude om pe om... Şi mînia n-are urechi... Uitaţi-vă la mine. Părul mi-a albit de mult şi mi-a rămas cîteva viţioane ochii m-au lăsat, mîinile îmi tremură, şi glasul s-a uscat... O casă părăsită, în care nu se mai aud cîntece de bucurie, ci din vreme în vreme se lasă cîte-o pasăre ostenită, îşi spune jalea şi dorul, şi se duce, lăsînd în urma ei zidurile ruinate şi ierburile crescute pe ziduri... Aşa am ajuns... C-am slujit supt trei domni, şi sufletul meu n-a fost deschis lăcomiii... Sima şi Ieremia ştiu că mi-a fost pe mînă vistieria, şi-am rămas cu ce-am avut înainte d-a fi hatman şi portar al Sucevei... Şi sufletul meu n-a fost deschis zădărniciilor... Mărturisiţi voi, cu care în războaie am împărţit rănile, şi în pace grijile ţării, dacă am trecut înaintea cuiva...
TOŢI *(mişcaţi)* Aşa e !
ŞTEFĂNIŢĂ : Înaintea domnului !
ARBORE *(cu tărie)* : Totdeauna... cînd a fost în primejdie !... *(Scade glasul :)* Uitaţi-vă la mine... Ştefan, fala neamului, mort ! Bogdan, înainte de vreme, mort ! Nevasta — moartă ! Fraţii — morţi ! Nor-mea — nebună ! Cătălin — mort ! Ce-am ajuns ? Umbră rătăcitoare printre crucile unei mînăstiri, cînd la capul uneia, cînd la capul alteia... Izvor de lacrimi care va seca în curînd ! *(Din ce în ce mai vioi :)* Mi-ar mai arde mie de uneltiri şi de răsturnări ? Şi pe cine să

răstorn ? Pe Ştefăniţă — mă iartă, măria-ta — pe care l-am crescut de mic copil, pe care-l încălzeam la sînul meu bătrîn de cîte ori îi era frig, pe care-l luam pe şeaua calului şi adormea în braţele mele cînd ne apuca noaptea la drum în fruntea ostaşilor ţării, căruia îi povesteam bătăliile bunicului, şi cînd făcea ochii sperioşi îi ziceam : „Ca el să ajungi, dragul moşului !“ Şi cu cine aş sta eu la împărechere ? Cu Petru pribeagul ?... D-ar fi aşa, ce uşor mi-ar fi fost să-ţi sucesc gîtul — mă iartă, măria-ta — cînd Bogdan murise şi rămăseşi singur şi plăpînd supt paza şi apărarea mea !...

(Boierii fac semne de aprobare.)

ŞTEFĂNIŢĂ *(furios)* : Ai vrut să domneşti !

ARBORE : Aş fi putut şi n-am vrut ! Te-am uns domn şi ai fost domn, dovadă că nu împliniseşi unsprezece ani şi-ai întărit dania pe care Cosma Şearpe o făcuse mănăstirii Neamţului... Nu e aşa, boieri ?

TOŢI : Da ! Da !

ŞTEFĂNIŢĂ : Cum e, Hrană ? Cum e, Baloş ? Cum e, Petrică ? Spuneţi voi !

PÎRCĂLABUL BALOŞ : De, măria-ta, cum să fie ? Ai fost fără să fii, dar nici Arbore n-a fost...

ŞTEFĂNIŢĂ *(îi dă cu tifla)* : Na ! Na !

ARBORE : Nu-mi apăr bătrîneţea şi zilele amărîte, ci obrazul şi cinstea !... Scrisul din carte seamănă cu scrisul meu, dar nu cu sufletul meu ! Duşmani s-au adunat mulţi, c-am fost drept şi neînduplecat...

ȘTEFĂNIȚĂ : Și ce vrei să zici ?
ARBORE : Că măria-ta, fără să știi, ai căzut în cursa ce mi s-a întins mie, și-o iei de bună...
ȘTEFĂNIȚĂ : Aseară pică episcopul, ast-noapte se prinse cartea... Cum s-o plăsmuiască cineva așa de repede ?
ARBORE : De două săptămîni se știa de sosirea episcopului...
ȘTEFĂNIȚĂ *(furia-i crește)* : Dar a fost moarte de om...
ARBORE : Să-l vedem...
ȘTEFĂNIȚĂ : L-am văzut eu !
ARBORE : Cine e ? Să-l vedem — și eu, și boierii...
ȘTEFĂNIȚĂ : Nu trebuie !

(Murmure între boieri. Se trag la o parte Petrică, Baloș și Hrană.)

ARBORE : Zici că omul a fost ucis de aprozi...
ȘTEFĂNIȚĂ : Zic !
ARBORE : Să-i vedem, cine sunt ?...
ȘTEFĂNIȚĂ : Și de te-ai uita la ei, i-ai schimba din aprozi în hatmani ?

(Boierii încep să protesteze.)

PAHARNICUL SĂCUIANU : Și de ce să nu-i vedem, măria-ta ?
ȘTEFĂNIȚĂ *(încolțit)* : Fiindcă nu vreau !
VISTIERNICUL IEREMIA : Atunci, cum să cercetăm pîra ce i s-aduce ?
ȘTEFĂNIȚĂ : Am cercetat-o eu !
VISTIERNICUL SIMA : Cum să-l judecăm ?
ȘTEFĂNIȚĂ : L-am judecat eu !
VORNICUL CĂRĂBAȚ : Și dupe care lege ?
ȘTEFĂNIȚĂ *(izbucnind de mînie)* : Legea sunt eu !
ARBORE *(tresare)* : A ! Ura n-are lege !... Oh !...

Ura !... *(Se uită cumplit la Ştefăniţă.)* Ura pe care am crescut-o, am gătit-o, am ţinut-o de mînă...

BIVEL-LOGOFĂTUL ISAC : Arbore !

ARBORE : ...am scăldat-o, am şters-o, am culcat-o, am mîngîiat-o...

LOGOFĂTUL TROTUŞANU : Arbore ! Arbore !

ARBORE : ...am pus-o pe tron, am povăţuit-o, i-am arătat calea binelui... ura care s-a făcut puternică... ura care-mi pîndeşte din senin amărîtele mele zile... ura aceasta... *(Îl îneacă plînsul.)*

VORNICUL CĂRĂBĂŢ *(mişcat)* : Tu plîngi, Arbore ?

ARBORE : ...ura aceasta fără pereche a răpus şi pe Cătălin !... Acum le văz !... N-am vreme să vă spui !... Cine pîndeşte a mai pîndit !

(Boierii rămîn încremeniţi.)

ŞTEFĂNIŢĂ : Pe Cătălin ? *(Fără să vrea face semnul rostogolirii.)*

ARBORE : O ! da ! da ! pe Cătălin !... *(Îi repetă mişcarea. Dupe o pauză şi cu bunătatea tristă a unui bătrîn care se duce :)* Na, Trotuşene, inelul pe care-l ţiu de la Ştefan cel Sfînt... Na, Isac, cruciuliţa pe care-am purtat-o de cînd eram mic... Na, Căţelene, cartea aceasta de rugăciuni... Na, Ieremia, iconiţa... Na, Sima, mătăniile... Na, Condrea, cuţitul... Na, Săcuiene, punga aceasta... Na, Cărăbăţ... *(Se caută şi nu mai găseşte nimic.)* Şi pentru tine nu mi-a mai rămas nimic... nimic... decît un sărutat !... O ! nu mă plîng pe mine care mă duc, ci pe Cătălin care s-a dus şi pe voi care rămîneţi !... Fiara a dat de sînge !

(Boierii plîng.)

ȘTEFĂNIȚĂ *(cu ură)*: U! *(Se strîmbă.)* Moghilă! *(Moghilă intră.)* Ia-i sabia!

(Moghilă vine repede spre Arbore.)

ARBORE (cu mîndrie): Tu?... Nicicînd n-a căzut din mîna mea! *(Trage sabia. Ștefăniță face doi pași înapoi. Baloș, Petrică și Hrană se pun în dreptul lui.)* M-aș omorî...

ȘTEFĂNIȚĂ *(alb de mînie)*: Omoară-te!

ARBORE *(aruncînd sabia jos)*: A, nu! Vreau să fii ucigașul bătrînului care te-a crescut!...

ȘTEFĂNIȚĂ: Ești osîndit...

TOȚI BOIERII: Ce faci, măria-ta?

ȘTEFĂNIȚĂ: ...la moarte!

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Fără judecată?

ȘTEFĂNIȚĂ: Cine-a zis?

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Eu!

ȘTEFĂNIȚĂ: Tu?

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Și fără vină?

ȘTEFĂNIȚĂ: Cine-a zis?

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Eu!

ȘTEFĂNIȚĂ: Eh!... Haide! *(Face semn să plece Arbore.)*

ARBORE: S-aveți grijă de copiii mei...

ȘTEFĂNIȚĂ *(sălbatic și fioros)*: A! copiii?... Le port eu de grije!

ARBORE: Oh! *(Iese plîngînd.)*

(Toți boierii scot un oftat adînc.)

ACTUL IV

O sală de arme, cu tavanul de lemn şi cu grinzi mari. O friză cu arabescuri, şi în mijloc cu portretul lui Dragoş. La peretele din fund — tronul lui Ştefan cel Mare acoperit cu o perdea de mătase veche. În apropiere de tron — o masă întinsă. Paharul domnesc, în formă de pîlnie înaltă şi subţire, e de aur. În stînga — o fereastră ogivală care se deschide şi dă asupra pieţei din mijlocul castelului. În fund, în stînga, o intrare largă, care dă într-un coridor. În partea dreaptă — un leagăn aurit, în care se vede o păpuşe blondă. La un cap al leagănului atîrnă jucării, mătănii, farmece şi păpuşele. O intrare în dreapta.

SCENA 1

Pîrcălabul Petrică, pîrcălabul Baloş şi spătarul Hrană în vestminte de război

PÎRCĂLABUL PETRICĂ : Să fi fost vinovat ?
SPĂTARUL HRANĂ : Care i-ar fi fost foloasele ?
PÎRCĂLABUL BALOŞ : Dar domnul ce-a folosit să taie în neştire pe epitropul lui ?
SPĂTARUL HRANĂ : Mi-e frică să mă întreb.
PÎRCĂLABUL PETRICĂ : Arbore ţinea în ruptul capului la unirea cu Polonia, şi Ştefăniţă la unirea cu turcii...
SPĂTARUL HRANĂ : Cum, unirea cu turcii ?... La 4.000 de turci, cari se întorceau încărcaţi cu pradă din Polonia, nu le aţinu calea şi-i

zdrobi pînă la unul?... Şi nu trimese plocon lui Sigismund, steaguri, arme, şaluri şi vestmintele lui Iucbar-paşa ucis în bătălie?

PÎRCĂLABUL PETRICĂ: Da, împreună cu o scrisoare plină de ocări...

PÎRCĂLABUL BALOŞ: Nu e limpede... Cu turcii pe care-i bate, împotriva Poloniei pe care o lasă în pace... Daruri şi ocări lui Sigismund... Ieri aruncă în temniţă pe Laurentius, pe temei că urzea cu Arbore năvălirea lui Petru, şi azi îi dă drumul... Nu e limpede...

SPĂTARUL HRANĂ: Cine-a văzut pe aprozii cari i-au adus cartea?

PÎRCĂLABUL PETRICĂ: Nimeni, pentru că nu sunt, dupe cum nu e, nici mort, nici viu, omul la care s-ar fi găsit acea carte...

SPĂTARUL HRANĂ: Arbore nevinovat şi ucis... Arbore avea dreptate: cine pîndeşte a mai pîndit...

PÎRCĂLABUL BALOŞ: Pe Toader şi pe Nichita i-a închis...

PÎRCĂLABUL PETRICĂ: I-a închis?

SPĂTARUL HRANĂ: O! săracii flăcăi! (*Face cu mîna ca şi cum ar tăia două capete.*) Unde sunt ceilalţi boieri?

PÎRCĂLABUL PETRICĂ: În casa lui Arbore; se sfătuiesc.

SPĂTARUL HRANĂ: Ce poate sfatul contra săbiii?!

PÎRCĂLABUL BALOŞ: Unde ne ducem?

PÎRCĂLABUL PETRICĂ: Unde-o vrea domnul...

SPĂTARUL HRANĂ: Dar vrea?

PÎRCĂLABUL PETRICĂ: O... (*Mişcare de îndoială.*) Sîîît!

SCENA 2

Ştefăniţă, pîrcălabul Petrică, pîrcălabul Baloş, spătarul Hrană
(Ştefăniţă, îmbrăcat în zale, răsuflînd agitat, se plimbă de colo pînă colo.)

ŞTEFĂNIŢĂ: Aşa să pată cei cari se ridică din puzderie şi se scutură în ochii stăpînului! *(Se repede la un pahar şi gustă.)* Am încercat. Nici unul nu e bun pînă n-oi isprăvi... Mai am ceva treabă... Uriaşii s-au luat la întrecere cu zeii păgînilor... şi ştiţi ce-au pătimit... Asta e vina şi păcatu... Moghilă... Moghilă!...

PÎRCĂLABUL PETRICĂ: Nu s-a întors...

ŞTEFĂNIŢĂ: Unde e?

PÎRCĂLABUL PETRICĂ: Unde l-ai trimis, măria-ta.

ŞTEFĂNIŢĂ: A! da! Să întărească strejile la intrăile şi ieşirile oraşului... Dar boierii n-au venit?

PÎRCĂLABUL BALOŞ: Nu, măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ: Să vie degrab!... Unde sunt?

SPĂTARUL HRANĂ: Acasă la Arbore...

ŞTEFĂNIŢĂ *(turburat)*: O! Arbore!... S-a mutat... Or fi avînd ei loc unde s-a mutat el?... De ce nu vin? Or vrea să le trimeţ pe mutul... care vorbeşte să-l înţeleagă toţi? *(Dă cu tăişul palmei în jos.)* Du-te, spătare, şi spune-le că Ştefăniţă îi aşteaptă cu masa întinsă... că mi-e sete... de Cotnar!

SPĂTARUL HRANĂ: Mă duc, măria-ta. *(Iese repede prin dreapta.)*

ŞTEFĂNIŢĂ: Ai venit? *(S-aude gălăgie în piaţă.)* S-au adunat calicii tîrgului!

PÎRCĂLABUL PETRICĂ : S-au adunat, măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ : Vor să petreacă, ca ieri...

PÎRCĂLABUL BALOŞ *(trist)* : Să petreacă, măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ *(deschide fereastra din stînga)* : Aş vrea să fiu or ce sunt, or unealta care... *(Taie cu mîna.)* Voi n-aţi vrea ?

PÎRCĂLABUL PETRICĂ : Una nu se cuvine... cealaltă... *(Se închină.)*

ŞTEFĂNIŢĂ *(rîzînd nervos)* : O ! o ! vă e frică !

PÎRCĂLABUL BALOŞ : De Dumnezeu, măria-ta !

ŞTEFĂNIŢĂ : Va să zică, de n-aş avea pe mutul care... Tu n-ai vrea să fii... nici tu ?... *(Doamna Tana intră repede prin fund, îmbrăcată în negru, cu părul despletit, cu ochii roşii şi cu mătănii negre în mînă. S-aude zgomotul din piaţa castelului.)* Ei, iar doamna !

SCENA 3

Cei de sus şi Doamna Tana, mai tîrziu spătarul Hrană şi Moghilă

DOAMNA TANA : Îndurare, doamne !

ŞTEFĂNIŢĂ : Ce vrei ?

DOAMNA TANA : Să-ţi scap numele de ocară, sufletul de osîndă şi domnia de nelegiuire !

ŞTEFĂNIŢĂ : Şi pentru cine te rogi aşa, că de n-ar fi vinovaţi i-ai învinovăţi rugîndu-te.

DOAMNA TANA : Pentru Toader şi Nichita... Auzi ?... Mulţimea se adună...

ŞTEFĂNIŢĂ : Să petreacă !

DOAMNA TANA : Ascultă... *(S-aude :* „Iertare ! iertare !“) Cer iertare măriei-tale ! Nu vor sînge nevinovat !

ŞTEFĂNIŢĂ : Am tăiat un cap scorpiii... mai are trei... ba nu, două... Şi tu vrei să bag sabia în teacă ?

DOAMNA TANA : Ce-au stricat ei ?

ŞTEFĂNIŢĂ : Că s-au născut !... Ce strică puii leoaicei din Eghipet ? Că sunt începuturi de lei... Ucide-i, pînă nu se fac lei !

DOAMNA TANA : Preotul...

ŞTEFĂNIŢĂ : Popa !

DOAMNA TANA : ...care i-a spovedit a ieşit cu lacrămile-n ochi şi mi-a zis : „Roagă-te... să-i ierte, doamnă !“ Ostaşii care îi păzesc mi-au zis : „Roagă-te să-i ierte, doamnă !“ Şi fetele...

ŞTEFĂNIŢĂ : Fetele !

DOAMNA TANA : ...mi-au dat în genunchi şi mi-au zis : „Domnul e milostiv... să-i ierte, doamnă !...“

ŞTEFĂNIŢĂ : Pe popa am să-l raz... la fitece ostaş — o sută de vergele... şi fetelor tale... le arde de măritat...

DOAMNA TANA : În numele maicii care te-a născut...

ŞTEFĂNIŢĂ : N-am cunoscut-o !

DOAMNA TANA : În numele tatălui tău...

ŞTEFĂNIŢĂ : Nu l-am cunoscut !

DOAMNA TANA : În numele bunicului tău cel sfînt...

ŞTEFĂNIŢĂ *(se repede la fereastră) :* Oh ! şi abia se mişcă !

DOAMNA TANA : În numele Muşatinilor şi pentru iertarea păcatelor lor...

ȘTEFĂNIȚĂ : Domnii n-au păcate...

DOAMNA TANA *(cade în genunchi)* : În numele cerului... și-al lacrămilor mele...

ȘTEFĂNIȚĂ : De s-ar sui și-ar trece peste capul lui Dragoș, n-aș călca hotărîrea mea !

DOAMNA TANA *(se scoală plîngînd)* : Nu e nici soț, nici părinte !... O ! voi, care aveți copii *(către boieri)* și-i sărutați și vă sărută, și le închinați căpătîiul cînd se culcă, și vi se bate inima cînd răsar prin somn, și vă crește inima cînd vă zic : „tată !"... voi trebuie să-mi înțelegeți durerea... vouă trebuie să vă fie milă...

ȘTEFĂNIȚĂ *(se uită pe fereastră)* : Mai iute ! Mai iute !

DOAMNA TANA : ...rugați-vă pentru ei !

PÎRCĂLABUL PETRICĂ : Doamne...

PÎRCĂLABUL BALOȘ *(dînd în genunchi)* : Doamne...

ȘTEFĂNIȚĂ : Sus !... Nu fi muiere !... Petrică, tu să fii portar al Sucevei și hatman al Moldovei, și tu, Baloș, logofăt, în locul lui Trotușanu... *(Se uită pe fereastră.)* Mai iute !

DOAMNA TANA : De piatră d-ai fi fost, te-ai fi muiat ! O ! osîndit al întunericului !

(S-aud strigăte de : „Iertare ! iertare !")

ȘTEFĂNIȚĂ *(se uită pe fereastră, face semn, s-aude o lovitură surdă)* : Unu ! *(Se strîmbă.)*

DOAMNA TANA *(se clatină)* : Oh ! hainu !

(Strigăte de iertare. Ștefăniță face semn. S-aude a doua lovitură surdă.)

ȘTEFĂNIȚĂ : Doi !... S-a isprăvit ! *(Se strîmbă.)*

DOAMNA TANA : O ! Ești plin de sînge, Ștefăniță ! *(Se clatină și cade pe-un scaun.)*

ŞTEFĂNIŢĂ *(lui Baloş)*: Du-o d-aici!

(Baloş vrea să ia în braţe pe doamna, care se deşteaptă.)

DOAMNA TANA: Cine e?... D-ta, Baloş?... Crezui c-ar fi... O! mulţumim! Mă duc eu... *(Din fundul sălei se uită înapoi.)* Oh! Oh! *(Iese.)*

ŞTEFĂNIŢĂ *(stă p-un scaun şi-şi ia capul în mîini)*: Tana nu mă înţelege... Ostenit... De două nopţi n-am închis ochii... Mi-e sete...

HATMANUL PETRICĂ *(îi toarnă vin în pahar)*: Poftim, doamne, o picătură de vin...

ŞTEFĂNIŢĂ *(aduce paharul la gură şi gustă)*: Nu pot să beau... E coclit... Baloş, gustă...

LOGOFĂTUL BALOŞ: Nu, măria-ta, e bun...

ŞTEFĂNIŢĂ *(iar gustă)*: Amar... Petrică, gustă...

HATMANUL PETRICĂ: Nu, măria-ta... bun...

ŞTEFĂNIŢĂ: Mi-e sete şi nu pot să beau... *(Se scutură ca şi cum ar da la o parte nişte fire lungi.)* Parc-aş înota într-un iaz cu brădiş... Cînd mă voi curăţa de aceste ierburi cari se agaţă de mine şi mă trag la fund?

LOGOFĂTUL BALOŞ *(cu ochii în jos)*: Destul, măria-ta!

ŞTEFĂNIŢĂ *(trezindu-se din gînduri)*: Ce destul?

LOGOFĂTUL BALOŞ: Niţică odihnă...

ŞTEFĂNIŢĂ: Ce destul?

LOGOFĂTUL BALOŞ: Crede-mă, măria-ta, destule capete...

ŞTEFĂNIŢĂ: Ştefan cel Mare aşa a făcut înainte d-a domni...

LOGOFĂTUL BALOŞ: Dar nu cînd a domnit...

ŞTEFĂNIŢĂ: Fiindcă a domnit... Şi eu vreau să domnesc!

LOGOFĂTUL BALOȘ: Dupe ce-a biruit pe Aron, a iertat pe toți de moartea tatălui său Bogdan...

ȘTEFĂNIȚĂ: Aș ierta pe toți d-ar fi de moartea tatălui meu Bogdan... dar e vorba de mine!

LOGOFĂTUL BALOȘ: Mă iartă... dar pînă cînd?

ȘTEFĂNIȚĂ: Pînă oi avea un Sfat care s-asculte, iar nu să poruncească! *(Baloș și Petrică se privesc îngrijați. Spătarul Hrană și Moghilă, schimbați la față, vin repede prin dreapta.)* Singuri? Ce fac boierii? Nu vin? Nu le-ați spus că-i aștept... Ce v-ați schimbat la față?...

SPĂTARUL HRANĂ: Boierii sunt acasă la Arbore...

ȘTEFĂNIȚĂ *(tresărind)*: Toți?... Ci spune, Hrană, că ești spătar!... Moghilă!...

MOGHILĂ: Numai Isac și Trotușanu...

ȘTEFĂNIȚĂ: Încotro?... Ce drum au apucat?

MOGHILĂ: Trotușanu nu se știe...

ȘTEFĂNIȚĂ: Să se știe!

MOGHILĂ: Isac — spre Roman...

ȘTEFĂNIȚĂ: O roată de călărași dupe Isac... Un' l-o apuca, să-l taie... E judecat și osîndit!... Pe el și pe bivel-logofătul Ivașcu de la Roman... Știu eu de ce!... Ceilalți nu vin?

SPĂTARUL HRANĂ: În curte la Arbore zărvăie lumea... Și ei se sfătuiesc..

ȘTEFĂNIȚĂ: Sfatul e unde e domnul!.. Nu vor să vie?

SPĂTARUL HRANĂ *(luîndu-și curaj)*: Nu!

ȘTEFĂNIȚĂ: O! o! *(Rîde îndîrjit.)* Și Baloș zicea că e de ajuns?... De ajuns e, logofete Baloș?... Răzvrătiții!... O! ho! ho! Toți

Arbori ?... La pămînt codrul, şi să-mpădurim din nou !... Moghilă, ostaşi destui ?

MOGHILĂ : Destui şi buni, afară de 500, cari au lăsat armele jos şi cer să le dăm pe Toader şi Nichită...

ŞTEFĂNIŢĂ : Şi ce fac sutaşii [1] lor ?

MOGHILĂ : Ce fac şi ei...

ŞTEFĂNIŢĂ : O ! o ! pilda cea rea se-ntinde, să dăm noi pe cea bună !... Coiful, sabia şi calul ! Să lase puntea castelului... Mă duc eu la boieri ! *(Petrică i-aduce sabia. Dă să ia sabia.)* Nu asta... p-a lui Ştefan cel Mare !

HATMANUL PETRICĂ *(încearcă sabia lui Ştefan cel Mare)* : E cam ruginită, măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ : Peste-un ceas, ca nouă... Cum ieşise din mîinile genovezilor şi cum era în mîna lui Ştefan cel Mare ! Calul gata ?

MOGHILĂ : Gata, măria-ta.

ŞTEFĂNIŢĂ : Are aripi ?... Nu ? Nu face nimic, am eu pinteni !

(Ies prin dreapta. S-aude tropotul calului.)

SCENA 4

Oana şi Doamna Tana

(Oana vine prin fund, cu cearcăne împrejurul ochilor, cu furca-n brîu. Cum apare, se repede la leagăn.)

OANA : O ! te-ai deşteptat !... Ce mumă rea ! *(Şade lîngă leagăn.)* Iacă-mă... Nu mai plînge... *(S-apleacă pe leagăn.)* Cu ochii închişi... I-e somn... Adormi, Ştefăniţă... *(Dainä leagănul.)* ...Suceava vine, din munţi înalţi, în-

[1] *Sutaş* — comandant peste o sută de ostaşi.

cărcată cu basme... Pe care să ţi-l spui ? Pe-l cu muma-pădurii ?... A, nu, că e de frică, şi visezi urît, şi plîngi prin somn, şi-ai să fii rău cînd t-ei deştepta... Mai bine pe Ileana Cosînzeana cu cosiţe de aur... A, nu mănîncă pe copii... Îi iubeşte, că ei nu i-a dat Dumnezeu... A adormit... *(Apare Tana în fund.)* Vîntul nu adie... Nu se mişcă o frunză... În toate să te duci, în odaia asta să nu intri... A-lu-lu...

DOAMNA TANA *(vrea să se ducă spre masă, tîrîtă de o dorinţă crîncenă, dar vede pe Oana şi se sperie)* : O ! ea e fericită ! Toată ziua toarce şi ululuie leagănul de cînd i-am dat păpuşa... S-a întors şi s-a oprit la acum optsprezece ani... De multe ori n-aude, şi te face să crezi că nici nu vede... Dac-ar vedea ce se petrece aici... Oh !...

OANA : Sîît... Să nu se deştepte... Abia adormi...

DOAMNA TANA : Oană, mă auzi ?

OANA : Da.

DOAMNA TANA : Oană, mă vezi ?

OANA : Da.

DOAMNA TANA : Cine sunt eu ?

OANA : Tu ?... Tu ?... O roabă bună, bună s-o pui la rană...

DOAMNA TANA : Ştii tu ce e asta, Oană ? *(Îi arătă o sticluţă lungă şi subţire.)*

OANA : O, o pasăre... Ce frumos cîntă... Şi tu eşti frumoasă ca înţelepciunea...

(S-aude un tumult depărtat.)

DOAMNA TANA : Ce-o fi uietul ăsta ?

OANA : Vîntul se umflă... De nu l-ar deştepta... Vino, soamne, de-l adoarme, şi tu, peşte, de îl creşte...

DOAMNA TANA : O ! nu vezi și n-auzi, Oană ! Tu ai ochi, și nu vezi picăturile astea gălbui... Ai urechi, și n-auzi că episcopul Laurentius mi-a dat sticluța asta și mi-a spus că în ea stă mîntuirea ta, ș-a mea, ș-a Moldovei... Nu mai vreau să mai fiu doamnă, și ca să nu mai fiu trebuie să nu fie ! Ș-aș avea nevoie să spui cuiva, și n-am cui... Tu-mi rămăseși, și te pierdui și pe tine... Moldova e pustie ! *(Se duce repede la masă și ia paharul de aur al lui Ștefăniță. Scoate sticluța.)* Îmi tremură mîna ? Oh ! Mi se cutremură sufletul ! Nu pot... Ș-am jurat înaintea iconostasului... Ah !... Oană, ce faci, Oană ? *(Se duce repede spre Oana.)*

OANA : Mai încet, că doarme...

DOAMNA TANA : Cine doarme ?

OANA : Ce, nu știi ?... Ștefăniță.

DOAMNA TANA : O s-adoarmă !

OANA : Îți spui că doarme... Ia privește-l... Ca lumina de la candela preasfintei Fecioare ! Și cum își mișcă buzele ! Visează că suge... Vezi cum așează mîinile pe ugerul plin, și apasă, și mulge... A ! s-a oprit și rîde... visează că manca[1] se joacă cu el și îi face așa... *(Suge buzele și țiuie.)*

DOAMNA TANA : L-ai văzut tu așa de mic ?... Și nu l-ai sugrumat ?

OANA : De ce ?

DOAMNA TANA : Să vezi cum îi șade cu limba scoasă și cu ochii ieșiți...

OANA *(se-nfioară și arată păpușa)* : Lui ?

DOAMNA TANA : Nu, ăluilalt...

---

[1] *Mancă* — doică.

OANA : A !... Ăluilalt poți să-i faci ce-i vrea...

DOAMNA TANA : În ea a murit cel adevărat, și nu mai e decît ce-a fost. Pentru mine, ce-a fost n-a fost niciodată, și ce e n-are să mai fie !... Să mergem, Oană...

(S-aude tumultul crescînd.)

OANA : Unde ?

DOAMNA TANA : În ietacul nostru...

OANA : Dacă se deșteaptă ?... N-a dormit toată noaptea...

DOAMNA TANA : Are să vie Ștefăniță necăjit și rău...

OANA : Ștefăniță ? Doarme... Și e bun ca soarele de toamnă tîrzie...

(Tumultul se apropie. S-aud glasuri de oameni.)

DOAMNA TANA : Se bat ? Doamne, îndură-te de țara aceasta !... Vine !... *(Iese repede prin fund.)*

SCENA 5

Ștefăniță, Baloș și Oana

(Ștefăniță vine însoțit de o mulțime de copii de casă, care se opresc la ușea din dreapta. E plin de sînge pe mîna stîngă și pe piept. Oana privește peste lume și daină leagănul ; uneori își reazimă capul în mîini și se uită drept înainte.)

ȘTEFĂNIȚĂ : O ! cîinii, se bat pe viață și pe moarte... Dați-mi sabia mea ! *(Baloș se repede să-i aducă o sabie și-o pune pe masă.)* Asta nu-și cunoaște stăpînul ! De trei ori m-am opintit s-o trag, și n-a vrut să iasă !... Va ieși, ea, mai spăimîntătoare ca-n mîna bătrînului Ștefan !

LOGOFĂTUL BALOȘ : Să te leg la mînă, măria-ta... A ! și la piept...

ȘTEFĂNIȚĂ *(arătînd sîngele)* : Ăsta e d-al meu, ăsta e d-al lor... Dă un ștergar de la masa pe care am întins-o de ieri și nu pot să mănînc... În curînd voi mînca cu poftă... Înnumără picăturile... De fitece picătură de la mine, un cap să cază... pînă voi podi curtea castelului cu capete boierești ! *(Baloș îl leagă.)* Greu... să te bați cu sabia altuia... De ce n-a ieșit ?...

LOGOFĂTUL BALOȘ : Petrică avea dreptate... e ruginită...

ȘTEFĂNIȚĂ : Mai bine n-aș fi luat-o... Cînd vrusei s-o scot, auzii : „Să știți că nu iese !“ Mă uitai într-acolo... Și mulțimea de ostași, și furia cu care porniseră la luptă, și țipetele care s-amestecau păreau o mare cu talazuri înfuriate ! N-aveam pe cine pune ochii. Mă încercai a doua oară. A doua oară auzii : „Să știți că nu iese !“ Mă uitai... Nimic... Aceleași talazuri care se împing și se încalecă... A treia oară auzii limpede : „N-a ieșit !“... Atunci strigai : Moghilă, o sabie !... Cum de-auzeam șoaptele în vuietul mai crîncen ca al mării ?...

LOGOFĂTUL BALOȘ : Păreri, măria-ta...

ȘTEFĂNIȚĂ : Cum păreri ?... Știam unde sunt, ce fac, ce vreau, unde mă duc, de unde viu și auzeam venind, de departe și d-aproape : „Să știți că nu iese !“ A ! și n-a ieșit !

LOGOFĂTUL BALOȘ : De multe ori se desprind, din vuietul mării, fire de sunete care prind înțelesuri...

ŞTEFĂNIŢĂ : Aci înţelesul prevestea faptele... Ia-o, du-o departe, să n-o mai văz... Mîine despart ce e al lui de ce e al meu...

BALOŞ *(sfios)* : Iar pică, măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ : Atît mai bine ! Se vor înmulţi capetele care vor cădea... Înnumără-le... Da, da, atît mai rău ! Voi face un munte, ca Ceahlăul de gros şi de înalt, din capetele boiereşti ! Ah ! ci leagă-mă mai strîns, de nu vrei să vie numărul şi la al tău !... Ce, te-ai speriat ?

LOGOFĂTUL BALOŞ : Nu, dar destul, măria-ta !

ŞTEFĂNIŢĂ : Cum... să-i iert ?

LOGOFĂTUL BALOŞ : Să-i birui şi să-i ierţi !

(Tumultul se apropie.)

OANA : Zi vîntului să tacă şi valurilor să se potolească...

ŞTEFĂNIŢĂ : Oana ?... *(Tumultul s-apropie.)* Ia !... Să-i iert ?... Aş fi nedrept cu ceilalţi... şi cu Oana... *(Oanei :)* Aci ţi-ai adus pe Ştefăniţă al tău ?

OANA : Ce-ţi pasă ?...

(Tumultul creşte.)

ŞTEFĂNIŢĂ : Daţi-mi sabia !...

OANA : Împotriva domnului tău ?

(Baloş îl încinge cu sabia.)

ŞTEFĂNIŢĂ : Vrei să zici... *(Lui Baloş :)* Ce tremuri aşa ?... împotriva mea însumi... Un alt coif... Ăsta mă strînge ca un cerc de fier...

OANA : Şi Bogdan nu mai vine... E dus departe... iii... unde se varsă Nistru-n mare...

ŞTEFĂNIŢĂ *(încercînd sabia)* : Ăsta iese... Să mergem, Baloş.

LOGOFĂTUL BALOŞ : Fereşte-te de Cărăbăţ... Lovitura lui e ca a cornului de taur... Pe doi

i-a despicat pînă-n șezut... Și din curtea lui Arbore a făcut o cetate...

ȘTEFĂNIȚĂ : De unde au adunat atîta lume ?

(S-aud zgomote apropiate.)

LOGOFĂTUL BALOȘ : Ia !

ȘTEFĂNIȚĂ : Baloș, calul !

(Se reped la ieșirea din dreapta.)

SCENA 6

Ștefăniță, Baloș, Oana și Moghilă

(Moghilă îi întîmpină, rănit, plin de praf, cu hainele rupte și cu sabia scoasă.)

MOGHILĂ : Nu te duce, doamne...

ȘTEFĂNIȚĂ : *(spăimîntat)* : De ce ?

MOGHILĂ : Vin și ei !

ȘTEFĂNIȚĂ : Vin ?... *(Trage sabia.)*

MOGHILĂ : I-aducem...

ȘTEFĂNIȚĂ : Pînă s-aud cu ce trebuia să începi, mi-a ieșit sufletul !

MOGHILĂ *(răsuflînd repede)* : Abia te făcuși nevăzut, și strigai copiilor de casă : „Cînd s-o întoarce, să se întoarcă la biruință !“ Ș-un țipăt lung scoaseră ostașii, că clocotea văzduhul. Și nu se mai cunoștea învăluiți de învăluitori. Unul singur se vedea în tot acest alai al morții : Cărăbăț ! Cu amîndouă mîinele învîrtind paloșul, pe care izbea, la pămînt. Se traseră în curte. Noi — într-o clipă pe ziduri. Spătarul Hrană strigă : „Oameni buni, degeaba atîta sînge ! Duceți-vă iertați, pe la casa cui vă are !“ Și se făcură roată, fitecine cu ce avea în mînă, ca și cum ar fi

fost ostaşi, şi ieşiră prin fund, şi se duseră uitîndu-se îndărăt, pînă nu se mai văzură pe dupe o cută de deal. Apoi spătarul Hrană le zise boierilor: „Domnul e milostiv..“

ŞTEFĂNIŢĂ: O! o! da ce milostiv!

MOGHILĂ: „...supuneţi-vă şi daţi armele!“ Ei se uitară între dînşii, se sfătuiră din privire, clătinară din cap, ridicară din umeri, adică „ce-o fi să fie“. Şi-şi întinseră săbiile pline de sînge. Doar Cărăbăţ izbi cu a sa de cîteva ori treptele de piatră — şi la fitece lovitură sărea scîntei — pînă ş-o rupse în două. Şi aruncînd bucata cu mînerul, zise: „Na! ia-o şi ia-mă!“ Dar, iată-i, vin înşiruiţi, cu sîngele dîră, cu vestmintele rupte, cu capul în jos...

ŞTEFĂNIŢĂ: Jos de tot!

MOGHILĂ: Întîi e comisul Toma Căţeleanu, tîrînd piciorul dupe el, apoi vistiernicul Ieremia cu sîngele pe faţă, paharnicul Săcuianu cu dreapta zdrelită...

ŞTEFĂNIŢĂ: A! Moghilă, te fac clucer!

MOGHILĂ: ...pîrcălabul Condrea adus de mijloc, bivel-vistiernicul Sima cu umărul stîng deschis, şi vornicul Cărăbăţ teafăr, că nimeni nu s-a apropiat de el fără să se ducă pe lumea ceailaltă...

ŞTEFĂNIŢĂ: A! Moghilă, te fac comis! De mi-ai fi adus şi pe logofătul Trotuşanu te-aş fi făcut vistiernic...

MOGHILĂ: I-am dat de urmă...

ŞTEFĂNIŢĂ: De urmă, dar nu de el...

MOGHILĂ: A trecut în Pocuţia...

ŞTEFĂNIŢĂ: Oh! Polonia... han de tîlhari... pusă în mijlocul lumii ca într-un codru! De s-ar scula Ungaria, împărăţia Moscului, hanii

tătarilor, padişahul cu toată tăria lui, muntenii şi moldovenii ş-ar porni oştile să potopească puterea leşească, m-aş face piuă să încalece Soliman, aş adăpa caii hanilor, aş duce sabia ţarului, aş ţine să se spele craiul Ungariei, m-aş închina cumnatului meu Radu şi-aş arunca coroana Muşatinilor de pe capul meu pe capul lui Mogîrdici !... O ! Polonia ! Polonia !... *(Se îneacă.)*

OANA : C-a zis broasca Maichii Domnului : „De ce plîngi, că eu am avut nouă, şi pe toţi i-a călcat carul..." Şi-a zis Maica Domnului broaştii : „Cînd ei muri să nu te împuti..."

SCENA 7

Ştefăniţă, Baloş, Moghilă, Oana, Hrană, Petrică, Căţeleanu, Ieremia, Săcuianu, Condrea, Sima şi Cărăbăţ

PÎRCĂLABUL PETRICĂ : Iată, măria-ta, boierii pocăiţi îţi cer iertare...

VORNICUL CĂRĂBĂŢ : Tu zici !

ŞTEFĂNIŢĂ : Dar tu ?

VORNICUL CĂRĂBĂŢ : Că scris a fost să-ncapă moştenirea lui Ştefan cel Mare pe mîna nevrednicului...

(Mişcare între boieri.)

ŞTEFĂNIŢĂ *(se repede cu sabia scoasă)* : A !

LOGOFĂTUL BALOŞ *(reţinîndu-l)* : Măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ : Vroiam să-i întorc cuvîntul de unde ieşise !... O ! răzvrătiţilor !

VORNICUL CĂRĂBĂŢ : Nu ne-am răzvrătit, ne-ai răzvrătit !

PAHARNICUL SĂCUIANU : Ne-ai răzvrătit judecînd singur în locul Divanului...
VISTIERNICUL SIMA : Judecînd fără de lege...
PÎRCĂLABUL CONDREA : Osîndind fără dovadă...
VISTIERNICUL IEREMIA : Pe Luca Arbore, cu care te vei întîlni în ziua judecăţii d-apoi...
COMISUL CĂŢELEANU : Şi pe copiii lui, pentru care se răscula lumea din Suceava...
VORNICUL CĂRĂBĂŢ : Pe toţi copiii lui ! *(Ştefăniţă face semnul rostogolirii.)* Da, da, pe Cătălin... Aşa, aşa l-ai rostogolit din vîrful muntelui în prăpastie...
ŞTEFĂNIŢĂ *(furios)* : Minţi !
VORNICUL CĂRĂBĂŢ : ...ucizînd pe Arbore de două ori : o dată cînd ai ucis pe fiu-său, a doua oară cînd ai scornit vicleşugul cu cartea, o dată că ţi-a fost părinte cînd erai mic, a doua oară că ţi-a pus coroana pe cap, lăsîndu-ţi moştenirea strămoşilor tăi neclintită, lacom de slava cu care ar fi dorit să te vază încununat !
ŞTEFĂNIŢĂ : Minţi !
VORNICUL CĂRĂBĂŢ : O ! ce făţărnicie !
PAHARNICUL SĂCUIANU : Pe Cătălin îl urai pentru că strălucea printre viteji, pe Arbore pentru duhul lui cumpănit, dospit în pămîntul Moldovei şi răsărit spre mîntuirea ei !
ŞTEFĂNIŢĂ : Minţi !
VORNICUL CĂRĂBĂŢ : Pe Cătălin îl osîndişi cînd doamna îi dete inelul în uralele mulţimii, pe Arbore cînd birui la Sfat şi trimese pe Luca Cîrje să rennoiască pacea cu Polonia !

ȘTEFĂNIȚĂ : Moghilă, să vie armașul !

OANA . Și mormîntul e groapă, și jitnița e groapă... într-unul se îngroapă stîrvul, în cealaltă — bogățiile...

(Armașul intră prin stînga în haine roșii și purtînd pe umeri o sabie lungă.)

VORNICUL CĂRĂBĂȚ : Ce-ar zice biata Oană cînd și-ar veni în minți și-ar vedea naintea ochilor ?

ȘTEFĂNIȚĂ : Moghilă, mutul e odihnit ?

MOGHILĂ : Odihnit.

ȘTEFĂNIȚĂ : A mîncat bine ? A băut bine ?

MOGHILĂ : Crez, măria-ta.

ȘTEFĂNIȚĂ : Nu ți-a spus ?

MOGHILĂ : Cum să-mi spuie ?

ȘTEFĂNIȚĂ : Da, bine zici... Toporul nu vorbește !

OANA : Zi mutului să vorbească și slăbănogului să umble... O ! ce frumos doarme cu mîinile supt căpătîi... Nu, nu deșteptați pe Ștefăniță !

VISTIERNICUL SIMA : Doarme !

COMISUL CĂȚELEANU : Visează !

VISTIERNICUL IEREMIA : Un vis urît !

PÎRCĂLABUL CONDREA : Visul de pe urmă !

ȘTEFĂNIȚĂ : Hrană !... zi mutului să-și ascuță toporul și să puie tăietor un buștean de stejar destul de tare... pentru șase inși... Ce ? nu te mișci ?...

SPĂTARUL HRANĂ *(ca și cum s-ar spăla pe mîini)* : Mă supui, doamne, poruncii măriei-tale, cum s-ar supune un ostaș să tragă în fratele lui...

ŞTEFĂNIŢĂ : Cu cine eşti frate ?

SPĂTARUL HRANĂ : Frate-n Cristos...

ŞTEFĂNIŢĂ : A ! bine... bine... Fă-ţi datoria... *(Hrană iese prin fund.)* A ! boieri, a venit şi rîndul domnului...

VORNICUL CĂRĂBĂŢ : N-a venit... Va veni dupe-al nostru...

ŞTEFĂNIŢĂ *(înfuriat)* : E rîndul domnului să vă judece...

PAHARNICUL SĂCUIANU : Întîi ne osîndeşte, ş-apoi ne judecă !

ŞTEFĂNIŢĂ : Dac-aţi fi venit pocăiţi de fărădelegea făptuită răsculînd norodul împotriva domnului, poate că mila măriei-mele...

VORNICUL CĂRĂBĂŢ : Unde să fie mila ?... Rugina stă pe fier, scoarţa pe copaci, lumina-n soare, apa-n rîuri şi-n mări, şi mila-n suflete ! Mila măriei-tale unde-ar fi ? În suflet ?... Ai abur, n-ai suflet !

ŞTEFĂNIŢĂ *(către Hrană, care intră)* : Degrab, degrab, Hrană ! Nesocotiţii aceştia au trăit prea mult ! Fiecare din clipele lor sunt ani din viaţa mea ! Nici popă, nici grijanie, nimic *(se strîmbă epileptic)*, nimic...

VORNICUL CĂRĂBĂŢ : Nimic din voia ta ca să se împlinească ce este scris...

ŞTEFĂNIŢĂ : Ei, şi ce este scris ?

VORNICUL CĂRĂBĂŢ : Să murim de mînă de ucigaş, ca şi Cătălin, ca şi Arbore, ca şi Toader, ca şi Nichita, ca toţi care te-apropie ş-au sufletul curat !

ŞTEFĂNIŢĂ : A ! a ! ah ! *(Se repede cu sabia spre Cărăbăţ şi se opreşte la sosirea doamnei Tana.)*

SCENA 8

Cei de sus. Doamna Tana

DOAMNA TANA : Nu te întreb ce faci ! Te văz, îi văz, şi ştiu !

ŞTEFĂNIŢĂ : Dar tu ce faci ?

DOAMNA TANA : Scap din tine ce mai e de scăpat !... Împărtăşania e o taină a bisericii în care omul — domn d-ar fi — nu se amestecă. Ea e de la ăl-de-sus la ăi de jos ! Orcît de nalt ar fi scaunul şi orcît de sus ar sta coroana, pe dasupra lor stă treimea cea de o fiinţă şi nedespărţită ! Grijania se dă oricărui osîndit la moarte ! Bizantinii se ucideau — mama pe fiu, fiul pe tată, soţia pe soţ, tatăl pe fiu, fiica pe mumă — dar niciclnd nu se răpuneau fără sfînta împărtăşanie. Şi Ivan al Moscovei avea un popă lîngă el, ca nu cumva să ucidă fără să grijească ! Şi tu, fiul fiului lui Ştefan cel Sfînt, vrei să ucizi, călcînd peste cea mai mare taină a bisericii creştine ?...

ŞTEFĂNIŢĂ : Petrică, du-te şi vezi, popa e-aci ?

(Hatmanul Petrică iese prin fund.)

DOAMNA TANA : O ! Moldovo, ce zile ai ajuns ! Cinstea şi slava ta, Arbore şi Cărăbaţ, ucişi, ca nişte tîlhari, din porunca întunericului !

ŞTEFĂNIŢĂ : A domnului, muiere !

DOAMNA TANA *(ca ieşită din fire)* : Vifor năprasnic care învăluie cuprinsul, şi prinde pe călător, şi trece peste el, şi-l acoperă... care prinde oştile, şi trece peste ele, şi le-acoperă... care prinde noroadele, şi trece peste ele, şi le-acoperă...

HATMANUL PETRICĂ *(venind)*: Nu e, măria-ta.
ŞTEFĂNIŢĂ: Dar unde e?
HATMANUL PETRICĂ: S-a dat afund...
DOAMNA TANA *(rugîndu-se)*: Aşteaptă pînă mîne, măria-ta... Să te mai gîndeşti...
ŞTEFĂNIŢĂ: Pîn' la sfîrşitul lumii?... Nu, nu, m-am gîndit... Şi fără popă!... *(Trece mîna pe frunte.)* Ah!...
DOAMNA TANA: O! O!
VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Vă mulţumim, doamnă! Dumnezeu să vă trimeată harurile lui cereşti şi să vă dea destule puteri ca să vedeţi ce veţi vedea!... Măria-ta, eşti puternic...
ŞTEFĂNIŢĂ: Sunt!
VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Eşti ca Samson, orb şi pe mîna filistenilor, cînd a luat în braţe stîlpii pe care sta bolta casii...
ŞTEFĂNIŢĂ: E! sunt!
VORNICUL CĂRĂBĂŢ: ...şi ca un uriaş scuturîndu-se a clătit stîlpii din loc, şi-a năruit bolta, şi-a perit şi el cu ceilalţi supt ruine... Stîlpii suntem noi...
ŞTEFĂNIŢĂ *(rîzînd nervos)*: A! a! voi sunteţi stîlpii?
VORNICUL CĂRĂBĂŢ: ...bolta e Moldova... Şi pe ruinele supt care vei peri, altul mai vrednic se va ridica...
ŞTEFĂNIŢĂ: A! ha! Petru! Ho! ho!
VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Şi Petru, că e os din osul lui Ştefan cel Mare!
ŞTEFĂNIŢĂ *(furios)*: Ia-i, armaş! Ia-i! Lovitura şi capul!... Să-i toci ca pe cîlţi!... Pe Cărăbăţ întîi... Ba nu, pe el la urmă, să vază cum se dau d-a rostogolul capetele celorlalţi!

OANA : Auzit-aţi că s-a zis, celor de demult, să nu ucizi... iară eu zic vouă că cine va ucide vinovat va fi judecăţii...

ŞTEFĂNIŢĂ *(luîndu-şi capul în mîini)* : Eh ! o nebună ! *(Se-ntoarce spre Oana.)*

(Doamna Tana se duce la Cărăbăţ şi-l sărută plîngînd.)

VORNICUL CĂRĂBĂŢ : Nu face nimic, doamnă !

ŞTEFĂNIŢĂ : Mai iute, că mi-e sete...

(Cei osîndiţi pornesc.)

VORNICUL CĂRĂBĂŢ : Însetat vei fi, şi setea ta nu se va potoli !

ŞTEFĂNIŢĂ : Zău !... Eh !...

(S-aud zgomote jos. Ştefăniţă se duce la fereastra din stînga. Se şterge de năduşeală pe frunte. Priveşte. Face semne. Se strîmbă epileptic şi face spumă la gură. Se razimă cu capul de fereastră. S-aud cinci lovituri surde.)

DOAMNA TANA *(spăimîntată)* : O ! săracii !

ŞTEFĂNIŢĂ *(alb ca varul)* : Mutul a ostenit ?... Nu mai vrea ? *(Face semn. S-aude şi a şasea lovitură.)* Oh !... în sfîrşit, slobod !

DOAMNA TANA *(îngrozită)* : Ce-ai făcut, Ştefăniţă ?

ŞTEFĂNIŢĂ : M-am făcut domn ! *(Se uită pe fereastră. Scoate o pungă. O aruncă pe fereastră.)* Să fie a ta... da... da... a mutului... Păcat că nu vorbeşte !

(În timpul acesta, Petrică, Baloş şi Hrană privesc în pămînt şi le curg lacrimile. Oana şi-a luat capul în mîini, se uită înainte şi tresare. Doamnei Tana îi trece o lumină pe faţă, şi cu o bucurie groaznică se repede la masa domnului, îi ia paharul, toarnă otrava şi-l umple cu vin.)

DOAMNA TANA : Supune-te, carne... îţi porun-

ceşte sufletul! *(Se întoarce spre domn.)* Doamne, să bem!...

ŞTEFĂNIŢĂ *(tresărind)*: Tu să bei?

DOAMNA TANA *(tot timpul prefăcîndu-se)*: Să uităm!... Ce-a fost nu mai este!

ŞTEFĂNIŢĂ: Un pahar doamnei... Ia p-al meu!

DOAMNA TANA *(bînd repede)*: Am apucat să beau...

ŞTEFĂNIŢĂ *(bea)*: Cam amar!

DOAMNA TANA *(c-o lumină de bucurie)*: A!... Ţi s-a părut!

ŞTEFĂNIŢĂ *(scuturîndu-se)*: Ş-un miros...

DOAMNA TANA: A fost trezit...

ŞTEFĂNIŢĂ: Proaspăt... *(Îi toarnă şi bea.)*

DOAMNA TANA: S-a dus, Maică a Domnului!

ŞTEFĂNIŢĂ: Cine s-a dus?

DOAMNA TANA: Şi Sima, şi Săcuianu, şi Ieremia, şi Căţeleanu, şi Condrea, şi Cărăbăţ, şi Arbore, şi Nichita, şi Toader, şi Cătălin... *(Rîde.)*

ŞTEFĂNIŢĂ: Şi de ce rîzi?

DOAMNA TANA: Nu sunt obişnuită să beau... Vinul ăsta te face să uiţi... Şi erau ca şase berbeci cu capetele tăiate...

ŞTEFĂNIŢĂ: Bea şi uită!

OANA: ...Fericiţi cei săraci cu duhul, că a lor este împărăţia cerurilor... *(Se uită la meseni. Parc-ar vrea să gonească ceva din minte.)* ...Capul de cuc uscat de şapte ani, spălat în şapte ape neîncepute, purtat în sîn de şapte fete mari, e bun la somn, că-ţi dă somn fără vise...

ŞTEFĂNIŢĂ *(îmbucînd şi bînd)*: Două zile mi s-a părut amar...

DOAMNA TANA: Acum e bun... nu e aşa?... *(Rîde.)*

ȘTEFĂNIȚĂ : Da, da... De ce rîzi ?
DOAMNA TANA : Mă uit la Baloș... cîtă gura ! o ! cîtă gura !...
LOGOFĂTUL BALOȘ : Ca să beau, domniță...
ȘTEFĂNIȚĂ : Vinul e minunat ! *(Bea.)*
DOAMNA TANA : Mă uit la Hrană...
SPĂTARUL HRANĂ *(cutremurîndu-se)* : Văz pe Cărăbăț, măria-ta...
ȘTEFĂNIȚĂ : A ! și e spătar !
SPĂTARUL HRANĂ *(își șterge o lacrimă)* : Nu sunt nimic...
DOAMNA TANA : Moghilă, semeni pe dinafară cu tat-tău... Așa mi s-a spus... Urechile cam prea mari, dar încolo... Tat-tău a fost un om de treabă... și tu, de treburi...
MOGHILĂ : De treaba la care mă pune...
DOAMNA TANA : O ! ho ! si la care te pui ca să te pue...
ȘTEFĂNIȚĂ *(se șterge de năduşeală)* : Cotnarul... la un cap de femeie...
DOAMNA TANA : Vinul preface pe oricine... Mai întîi vă face urîți... oh ! urîți de tot... gurile largi... privirile tăiate, apoi... nu ! nu ! vă face frumoși... vă luminează... vă întinerește... vă umflă părul... mai hazlii... mai sprinteni...
ȘTEFĂNIȚĂ *(înflăcărat)* : Vino în brațele mele, Tana ! Ce frumoasă ești ! *(O sărută.)*
OANA : Cine ?... Tana ?... *(Se frămîntă și recade în nebunia ei.)*
DOAMNA TANA : Iuda n-ar fi sărutat...
ȘTEFĂNIȚĂ : Știu, știu de ce zici așa... Moghilă, să dai peste graniță pe Irma...

(Moghilă tresare.)

DOAMNA TANA : Pe cine ?
ȘTEFĂNIȚĂ : Pe contele Irmsky...

DOAMNA TANA : Prea tîrziu...
ŞTEFĂNIŢĂ : A ?
DOAMNA TANA : Am vrut să zic prea devreme... La noapte...
ŞTEFĂNIŢĂ *(îşi scoate coiful şi-l întinde)* : Turnaţi în el... Să bem în sănătatea doamnei... *(Moghilă îi umple coiful.)* Bea, doamnă, să uităm grijile...
DOAMNA TANA *(gustînd)* : Parcă aş fi sorbit din capul lui Ştefăniţă...
ŞTEFĂNIŢĂ *(bea zdravăn)* : A ! bun !... La rînd, boieri...
DOAMNA TANA : Cum preface vinul bun în deopotrivă sufletele oamenilor !
OANA *(în luptă cu ea însăşi)* : Nu judecaţi, şi nu veţi fi judecaţi... Iertaţi, şi vi se va ierta... Tana ?... Doamna Tana ?... Şi casa lui Ştefan o cîrciumă ?... *(Recade.)* Vino, soamne, de-l adoarme...
ŞTEFĂNIŢĂ : Biata Oană ! Mă trec lacrămile...
DOAMNA TANA : Să le văz !... A ! ai băut prea mult... În curînd te vei trezi !...
ŞTEFĂNIŢĂ : Ce ? Nu-ţi plac aşa ?
DOAMNA TANA : Ba da...
ŞTEFĂNIŢĂ : Ce puţini suntem !... O nebună, trei fricoşi, un om, doamna şi domnul lor...
DOAMNA TANA : Cîţi ai lăsat, măria-ta ! Să vie şi Arbore, şi Sima, şi Ieremia, şi Cărăbăţ...
ŞTEFĂNIŢĂ : Ei, cu ei trecutul... şi trecutul a trecut de mult...
DOAMNA TANA : Să vie şi Toader, şi Nichita, şi Cătălin...
ŞTEFĂNIŢĂ : Să vie cei cari au să ia locul paharnicului, al pîrcălabilor, al comisului... Unde sunt ?

SPĂTARUL HRANĂ: Au fugit...

DOAMNA TANA: Au fugit şi bătrîni, şi tineri, ca puii de potîrniche cînd trece uleul...

ŞTEFĂNIŢĂ *(ameţit)*: Au fugit de bine... O! ce proşti!... Baloş, să vesteşti ţării că domnul a... a...

DOAMNA TANA: ...a tăiat Sfatul...

ŞTEFĂNIŢĂ: ...c-a dat afară din el pe cei răzvrătiţi... că vrea pace cu boierii... Şi să nu uiţi să scrii cele întîmplate şi lui Sigismund, şi lui Soliman, şi lui Radu...

LOGOFĂTUL BALOŞ *(trist)*: Voi scri, măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ: Să-nveţe şi ei cum să se poarte cu cei vicleni! *(Exaltat:)* A! pămînt fericit al Moldovei, ţi-a fost dat să vezi în scaunul tău bătrîn un domn tînăr, falnic, blînd şi-ndurător...

DOAMNA TANA: O! blînd şi-ndurător!

ŞTEFĂNIŢĂ *(a cărui exaltare creşte)*: Cu mine tăria şi viaţa, nădejdea şi lumina! Cu mine mîndria şi biruinţa! Cu mine neamul va străluci ca soarele la namiezi!

OANA *(a cărei limpezime durează ceva mai mult)*: O! Doamna Tana!... Da, da!... *(Recade.)* Că va da jos din scaun pe cei mîndri şi va ridica pe cei umiliţi...

ŞTEFĂNIŢĂ: La o parte... că trece oastea lui Ştefăniţă-vodă! Şiruri lungi de călăreţi viteji, cu steagurile desfăşurate, îşi reped caii, cari sforăie, mîncîndu-şi zăbalele... Şi copiii de casă, şi piota [1], şi gloata îşi scutură pletele pe grumaji, şi se duc la încăierare, la moarte şi la biruinţă, cum s-ar duce la horă şi la nuntă!... Aci a frînt pe unguri... aci a

[1] *Piotă, pihotă* — infanterie, pedestrime.

risipit pe tătari... aci a rupt pe leşi... aci a îngenucheat pe munteni... aci a topit pe turci... Cronicari, turnaţi seu în văpaiţele [1] voastre, şi scriţi faptele măreţe ale domnului care a fost mai bun ca Alexandru cel Bun, mai cu minte ca Mircea cel Bătrîn şi mai viteaz ca Ştefan cel Mare! *(Exaltarea şi beţia cresc.)* Am despărţit întunericul de lumină!... Ce vă uitaţi aşa?... Daţi-mi paharul plin... cu el plin mă voi sui în scaunul bunicului meu!... La o parte... pînza aceasta prăfuită... pe care n-a mai ridicat-o nimeni... *(Dă într-o parte perdeaua de mătase care acoperă tronul. Dasupra tronului — portretul lui Ştefan cel Mare, lucrat în mozaic veneţian.)* Şi tu *(spre Ştefan)* ce te uiţi aşa la mine?... Te-ncrunţi?... De ce păleşti?... Ce spun buzele tale, care se mişcă ca şi cum ar vrea să-mi aducă închinăciune? *(S-aşează în scaun, ridică paharul.)* Şi ce sunt bătăliile tale?... Ce este Chilia. Socii, Baia, Lipnic, Catlăbugii, Scheia. Lenţeşti, Cosminul, Racova... jucării... Ah!... *(Dă un ţipăt. Se scoală de pe tron, se schimbă la faţă; devine negru; paharul îi cade din mînă.)*

OANA *(venindu-şi în fire, nu poate să vorbească)*: O! o!

LOGOFĂTUL BALOŞ *(speriat)*: Ce este, măria-ta?

SPĂTARUL HRANĂ: Ce ai, măria-ta?

LOGOFĂTUL PETRICĂ: Adu mîna, măria-ta!

MOGHILĂ: Binişor, măria-ta!

(Îl dau jos de pe scaun şi-l susţin.)

[1] *Văpaiţă* — opaiţ.

DOAMNA TANA: N-are nimic... Daţi-i vin... Vorbea aşa de frumos!

ŞTEFĂNIŢĂ *(cletănîndu-se)*: O arsură... Nimic... *(Se întoarce spre Ştefan. Se strîmbă epileptic.)* O! ţi-e necaz! Turnaţi vin... *(Îi ridică paharul şi i-l umple.)* Sabia ta n-a vrut să iasă... Cine-mi zicea: „N-are să iasă..." n-a ieşit?... A! voi despărţi ce e al tău de ce e al meu...

DOAMNA TANA: Şi Moldova cui o laşi?... Nu e-a lui?

ŞTEFĂNIŢĂ: Moldova e-a mea!... Voi despărţi chipul tău de scaunul acesta... Scaunul e-al meu! Să-l scoaţă!... Ah!... *(Îi cade paharul din mînă, se strîmbă epileptic.)*

DOAMNA TANA: A băut prea mult... Vorbeşte, măria-ta! Vorbeşte!

ŞTEFĂNIŢĂ: A trecut... Să-l scoaţă cu dalta şi cu ciocanul... Mîine să nu-l mai văz... *(Dă un răcnet năbuşit.)*

OANA: A! a!

DOAMNA TANA: N-ai să-l mai vezi!

OANA: A! a!

ŞTEFĂNIŢĂ: Mi se taie picioarele... Ţineţi-mă!... Mă arde!... O! Cărăbăţ!... *(Se apără cu mîna.)* Arbore... Cătălin... *(Încearcă să facă semnul rostogolirii, şi nu poate.)*

OANA: A! a!

ŞTEFĂNIŢĂ: Se-ntunecă?... E noapte?...

DOAMNA TANA: Nu, e ziuă şi lumină!

ŞTEFĂNIŢĂ: Mă arde... Nu mai văz... Otravă... Doftorul...

DOAMNA TANA: N-are ce să-ţi mai facă!

OANA *(apropiindu-se de Ştefăniţă)*: A! a!

ŞTEFĂNIŢĂ : Întuneric... Întuneric... *(Se întinde în capul oaselor şi-şi dă sufletul. Boierii îl susţin.)*

LOGOFĂTUL BALOŞ *(spăimîntat)* : Cine l-a otrăvit ?

DOAMNA TANA : Eu... am scăpat Moldova !

OANA *(îl priveşte, şi lacrămile îi curg)* : Nu deşteptaţi pe Ştefăniţă !

(Doamna Tana şi Oana se îmbrăţişează şi plîng.)

LUCEAFĂRUL

Dramă în 5 acte

PETRU RAREȘ
LOGOFĂTUL BALOȘ
VORNICUL GROZA
PÎRCĂLABUL MIHU, în urmă hatman
PÎRCĂLABUL MATIAȘ
POSTELNICUL ALBOTĂ
PÎRCĂLABUL LICIU
SPĂTARUL ȘANDRU
BIV-VEL-LOGOFĂTUL TROTUȘAN
PAN[1] CRASNEȘ
PAN COSMA
CHELARUL HÎREA
MOGÎRDICI
SANDOMIR
CORBEA
CREMENE
DOFTORUL ȘMIL
I-UL OSTAȘ
AL II-LEA OSTAȘ
AL III-LEA OSTAȘ
AL IV-LEA OSTAȘ
UN COPIL DE CASĂ
O ISCOADĂ
ANDREA
ANTONIO
I-UL PESCAR
AL II-LEA PESCAR
AL III-LEA PESCAR
AL IV-LEA PESCAR
AL V-LEA PESCAR
ELENA DOAMNA
OANA
GENUNEA
NASTASIA
DOLCA

Boieri, ostași etc.

[1] *Pan* — titlu dat odinioară marilor boieri polonezi, utilizat uneori și în Moldova.

ACTUL I

Zidurile crenălate[1] ale castelului din Suceava. La mijloc — un turn mai înalt. Pe supt turn — o poartă de zăbrele groase de fier, prin care se vede curtea castelului. În dreptul porții, o punte, lăsată peste șanțul cu apă, se sprijină pe două lanțuri groase. Pe dinăuntru, de-a lungul zidurilor, un brîu de scînduri, pe cari se plimbă ostași de pază. La apus — luceafărul argintiu.

SCENA 1

Mogîrdici, Corbea, Sandomir și Cremene, pe brîul de scînduri, cu sarici lățoase, cu arcuri și cu suliți

(Mogîrdici, cu vestminte de război pe supt sarică, cam cu chef, stă jos pe brîu și cu capul pe zid. Ceilalți nu se văd încă.)

MOGÎRDICI *(în partea stîngă a porții)*: Afurisită za... Numai curea și oțele... Aș fi înghețat de n-aș fi luat sarica... Vinul ține de cald... dar, ploscă mică, vin bun și foale găurite... dă...

(S-apropie încet, din partea opusă, Corbea, Sandomir și Cremene.)

[1] *Crenelat* — cu creneluri (deschizături făcute în lungul parapetului unui turn de apărare, prin care se aruncau pietre sau se trăgea cu arme de foc asupra inamicului).

SANDOMIR : Cine-i acolooo ?

MOGÎRDICI *(tresărind)* : Cine să fie ? !

CREMENE *(întinde arcul)* : Cin' e-acoloo.. că dau...

MOGÎRDICI : Cremene, să nu dai, că te fac iască... Mă... *(Se pitulă şi se ridică.)* Eu sunt... Ce, eşti nebun ?... Nu sunt eu mai mare, mă ?

CREMENE *(abia ţinîndu-şi rîsul)* : Dupe coif, aşa ar fi, dar nu dupe ce este supt coif. Nu te uita la za, ci la zidurile Sucevii... Zidurile Sucevii stau în picioare, fiindcă şi noi stăm în picioare... Zaoa ta umblă pe două cărări...

MOGÎRDICI : Nu mai spune.. Va să zică, ea e de vină... Bîr ! frig al dracului !

(Corbea, Sandomir şi Cremene trec de cealaltă parte la Mogîrdici.)

CREMENE : Cum o duci cu veghia, bădiţă Mogîrdici ?

MOGÎRDICI : Mi-e frig, mi-e foame — şi foamea ca foamea, dar mi-e sete...

CREMENE : Bădiţă Mogîrdici, dormişi ceva ?

MOGÎRDICI : Cine ? Eu ? Şăguieşti ?... Am umblat, am învîrtit lancea, am întins arcul, am...

SANDOMIR : ...mîngîiat plosca...

MOGÎRDICI : Ei, da, de ce nu ?

SANDOMIR : ...Mă lăsai într-o rînă...

MOGÎRDICI : Hî-hî !

SANDOMIR : ...şi, ca omul... închisei ochii, să văd cum îmi şade...

MOGÎRDICI : Hî-hî !

SANDOMIR : Stelele — reci ca-n nopţile de primăvară... Mă uit la ele, ele se uită la mine...

MOGÎRDICI : Tocmai !

SANDOMIR : Pînă mă fură o dulce aromeală...
MOGÎRDICI *(rîzînd)* : A, a, aşa e !
SANDOMIR *(repede)* : Şi paza ?
MOGÎRDICI : Ce ? ce ?... Nu e adevărat... Zisei eu c-am adormit ?... Tu ziseşi !
SANDOMIR *(strînge de mînă pe Mogîrdici)* : Oh, ce mai sutaş !
MOGÎRDICI : Au !... Adică de ce nu te rogi tu, Sandomir neică, de moş-tău Groza să mă lase chelar, cum porunci Ştefăniţă două zile înainte d-a muri ?
SANDOMIR : De moş Groza ? Un' te poţi apropia...
CORBEA : E ostaş în toată legea !
MOGÎRDICI : E, vorbi şi mutu !... „E ostaş în toată legea !"... E, Sandomire, Sandomire, dacă ai vrea tu, ai zice tătînă-tău, logofătului Baloş, să mă lase ce apucasem să fiu... Fiecare cu ale lui. El cu condeiul şi cu paloşul, eu cu cheile şi cu boloboacele, el cu Divanul şi cu oştile, eu cu gîrliciul şi cu tîlvul [1]... Dracul mă puse să nu mă dăzbrac de za şi să n-arunc coiful şi sabia asta ?... Na... cap sec şi beţiv fudul... Şi chelar şi înzăoat... pînă m-apucă vremea logofătului Baloş şi-a pîrcălabului Groza... A ! şi grozav mi-e de silă de meseria de ostaş ! N-aş tăia un pui de găină, să mă tai !... Ce rîdeţi ?... Vouă vă vine uşor... Sandomir nalt ca un stejar, Cremene lat în spete cît trei, şi Corbea scuipat ostaş, negru, tăcut, ca o stîncă...

[1] *Tîlv* — fructul unei plante numită tigvă sau chiar tîlv, întrebuinţat la scoaterea prin aspirare a vinului din butoi ; unealtă de forma unei pîlnii cu ţeavă lungă, folosită în acelaşi scop.

Eu? Un burduf pe două picioare! Şi ce picioare... şontîc... şontîc...

CREMENE: Ei, cum trăişi tu cu Ştefăniţă, cu acea vijelie care răsturnă tot într-o clipă?

MOGÎRDICI: Mai mult răsturnat...

SANDOMIR: N-avea ce răsturna...

MOGÎRDICI: Turna, turnam, pînă cădeam... Şi-mi plăcea şi de frică...

CREMENE: De frica cui?

MOGÎRDICI: A lui!

SANDOMIR: Era fioros?

MOGÎRDICI: Frumos şi încruntat; micşor, şi părea ca un munte; vesel şi trist; viteaz, şi plîngea ca un copil; mîndru, şi se juca cu mine ca mîţa cu şoricelul. Or nu se născuse deplin, or născut deplin să-l fi luat din iele... Cine ştie?... „Mai rabdă, Mogîrdici... mai rabdă, şi mie mi-e sete..." Parcă l-auz... Ş-a treia zi căzu capul lui Arbore, ş-al lui Toader, ş-al lui Nichită, ş-al lui Căţeleanu, ş-al lui Ieremia, ş-al lui Săcuianu, ş-al lui Condrea, ş-al lui Sima, ş-al lui Cărăbăţ... Eram beat mort cînd începu urgia. Cînd trînti întîiul topor, sării din somn. Auzii glasul mulţimii, care se ruga de domn. La al doilea, mă trezii d-a binele. Ieşii din gîrlici, alergai şi văzui!... *(Ş-acoperă faţa.)* Oh! sunt clipe de la Dumnezeu cînd ai vrea mai bine să fii orb decît să vezi!... *(Dă cu tăişul mîinei.)* Eh!... Eh!... Eh!... Capul lui Cărăbăţ să rostogoli bolborosind... Slava Moldovei îl blestema! Şi bătrînul Arbore, portarul Sucevii, care-i fuse ca un părinte!... Eh! *(Dă cu tăişul palmei.)* ...N-aş vrea să fiu nici pîrcălab, nici hatman, nici vornic, nici logofăt,

nici domn!... Dar doamna Tana... Oh! Ce frumusețe și ce nenorocire!... Să zice...

SANDOMIR: Ce să zice?

MOGÎRDICI: Că ea l-ar fi otrăvit...

SANDOMIR: Ș-a plecat nejudecată?

MOGÎRDICI: Întreabă pe tat-tău, Baloș, că el ține locul domnului...

CREMENE: Și unde-a plecat?

MOGÎRDICI: În Muntenia. Era munteancă, fată a lui Neagoe Basarab. A sărutat pe jupînesele și fetele curții și s-a suit în olac. Femeile plîngeau. „Un' te duci, domniță?" — „La călugărie." Ș-a sărutat pe sor-ta Genunea, ș-a umplut-o de lacrimi, ș-a ieșit pe poarta asta, și s-a dus la vale, și s-a pierdut în neguri.

CORBEA *(șoptește)*: Genunea!

MOGÎRDICI: Ce ziseși?

CORBEA: Nimic.

SANDOMIR: Cocoșii au început să cînte, și luceafărul să se stingă.

CREMENE: E steaua care să stinge cea de pe urmă. Uitați-vă... ca și cum ar clipi.

CORBEA: Mîine iar răsare, ș-apoi iar răsare, și-n veci va răsări.

SANDOMIR: Mult o s-o ducem noi fără domn?

MOGÎRDICI: N-ar vrea tat-tău să fie?

SANDOMIR: Na!

MOGÎRDICI: Ba zău c-ar fi bine. Om bun și drept... Că pe tine — cît e el de mare — și te pune de veghe ca pe orice copil de casă... S-ar duce vestea de Bubuig-vodă...

CREMENE: Ori Groza...

SANDOMIR: Trebuie să fii viță domnească...

MOGÎRDICI: Poi, Toader Baloș, să zice c-ar fi boier vechi, vechi de vreo 300 de ani și mai

bine, şi că s-ar fi trăgînd, dupe spiţă, din franţuji, şi mai de dincolo...

CORBEA : De hotărît, îmbătrînesc copil de casă ! Pe cine păzim noi ? Ce păzim noi ?

CREMENE : Castelul din Suceava...

SANDOMIR : Şi Suceava...

CREMENE : Şi ţara...

CORBEA : Eh ! boierii să ceartă pe cin' s-aleagă... vorbe... vorbe... Eu să strîng calul în scări, şi să mă duc, şi să mă-ntorc viu sau să mă sfîrtece duşmanii, şi să mă ia în copitele cailor !

(Se aude un auit. Toţi tresar.)

MOGÎRDICI *(speriat)* : Cine să fie ?

SANDOMIR : E glasul lui Groza...

MOGÎRDICI : Haiti ! Fiecare la locul lui !

(Corbea, Sandomir şi Cremene se scoboară şi trec în dreapta porţii. Se duc. Se fac nevăzuţi.)

SCENA 2

Mogîrdici, singur, îşi aşează coiful, ia suliţa şi se uită dincotro a venit uietul

MOGÎRDICI : Cine-i acolooo ?... Aici, Mogîrdici !... Sunt caraulă... Nu răspunzi ?... Nu ?... *(Dîrdîie.)* Mi-e frig... ba şi frică... Nu s-aude nimeni... Să mă las p-o parte... *(Nu se mai vede.)* Cine-i acolooo ?... Dă lozinca... Vorbeşte... Ori numai să urli... ca potăile la lună ?... D-ar fi fost logofătul Baloş, l-ar fi luat gura pe dinainte ş-ar fi strigat : bu-bu-buuu !... Neamul bubuiugilor !... Sandomir al lui Bubuiug... Frumos nume... Ce mi-e Mogîrdici,

ce mi-e Bubuiug. *(Ridică capul.)* Un foşnet ?... S-apropie ?... Mi s-a părut... *(Nu se mai vede.)* Aşa... *(Cîntă o melopee veche.)* Du du, du, du... Du, du, du, du...

(În vremea aceasta s-apropie un om ostenit, înfăşurat într-un veşmînt gros şi lung pînă-n pămînt. Trece puntea, pune mîna pe toarta porţii şi bate de cîteva ori într-o bucată de fier. Răsunetul se pierde departe.)

SCENA 3

Petru Rareş şi Mogîrdici

MOGÎRDICI *(sare în sus şi se uită peste Rareş)*: Cine-i acolo ?... Nu răspunzi ?... Să nu dai, că mă mişc... adică să nu te mişti, că dau... *(Tremurînd :)* Născătoare, o fi, or n-o fi ?... Dacă n-ar fi fost n-ar fi bătut... dacă e, de ce tace ?... Ce vrea ?... Ce vrei, mă omule ?...

PETRU RAREŞ : Om bun...

MOGÎRDICI *(îl vede)*: Bunul să-ţi cază la inimă... Om bun sunt şi eu... Adică bun-bun, da... hî... hî !... Şi cum te cheamă, mă omule ?

PETRU RAREŞ Petru...

MOGÎRDICI : Petru... Petru... Petru mă cheamă şi pe mine... Eu spui policra : sutaşul Petru Mogîrdici, fost ajutor al căpitanului copiilor de casă, fost chelar al măriei-sale vodă, luatul din văzduh... Că numai pe vite le cheamă fără policră : Miercana, Dumana, Lăbuş... Hoţul !

PETRU RAREŞ : Petru Rareş Majearul [1]...

MOGÎRDICI : Cum-cum ?

PETRU RAREŞ : Petru...

---

[1] *Majear, măjer* — pescar ; negustor sau cărăuş de peşte.

MOGÎRDICI : P-al treilea nu l-am înțeles.
PETRU RAREȘ : Majearul...
MOGÎRDICI : Mă-ga... Așa... Nu cunosc... Eu auzisem altfel... Că nu puteam crede...
PETRU RAREȘ : Deschide-mi, și sf. Petru să-ți deschiză porțile raiului...
MOGÎRDICI : A ! asta de loc... alilalte cît mai tîrziu...
PETRU RAREȘ : Sunt rupt de oboseală...
MOGÎRDICI : Eu te-am rupt ? De m-ai rupe-n bucăți, ș-asta n-o fac.
PETRU RAREȘ : D-aș fi un cîine spart de mistreț te-ai îndura ?
MOGÎRDICI : Spart-nespart, așa ne-au poruncit logofătul ăl mare Toader Baloș Bubuiug, și Groza ăl mai mare peste oști, că pînă n-ar spune lozinca să nu deschidem... Și eu nu ți-o spui, spune-o tu, și dau porțile de perete.
PETRU RAREȘ : ...L-am cunoscut pe Toader... Era pisar pe vremea lui Ștefan cel Mare, sfîntul meu părinte...
MOGÎRDICI : Cum-cum ?
PETRU RAREȘ : ...L-am cunoscut pe Groza... Era copil de casă... Douăzeci și trei de ani am petrecut printre străini, mai mult închis ca slobod... De cîte ori n-am tras zăvorul ista, de cîte ori n-am pus mîna pe toarta asta, și de cîte ori n-am izbit așa... *(Bate în poartă. Mogîrdici să sperie.)* O ! pămînt sfînt al țării mele ! *(Se închină și sărută pămîntul.)* Te moaie de lacrămile astea mai-nainte d-a te dospi cu sîngele meu !
MOGÎRDICI : Ai ?... E cam nebun... *(Tare :)* Ascultă !

PETRU RAREŞ : Ascult.

MOGÎRDICI : Ai ceva arme la d-ta, să nu dăm de vrun beteşug... Ia apropie-te, şi... să nu te mişti că dau... *(Ridică arcul.)* Nu prea mult... Să văz... Scutură dulama... *(Se pleacă după zid.)*

PETRU RAREŞ : Cum vrei să vezi de te pleci dupe zid ?

MOGÎRDICI : Asta e treaba mea... Vreau să te văz fără să mă vezi... Uu ! Corbea ! Cremene ! Sandomir !

(Corbea, Cremene şi Sandomir vin repede.)

SCENA 4

Petru Rareş, Mogîrdici, Corbea, Cremene şi Sandomir

MOGÎRDICI : Bine că veniraţi... Un nebun... Să-nchină, sărută pământul... Ce o fi vrînd ? nu ştiu...

SANDOMIR : Ce vrei, străine ?

PETRU RAREŞ : Vreau ce vrea Moldova şi Dumnezeu !

MOGÎRDICI : Nu vă spusei eu ?... Dar ce vrea Dumnezeu şi ce vrea Moldova ?

PETRU RAREŞ : Dumnezeu vrea legea, şi Moldova pe Ştefan cel Mare !

MOGÎRDICI : E, Ştefan e ţărînă...

PETRU RAREŞ : Cel ce-a perit trăieşte încă, cel ce trăieşte va peri iar, şi din el va răsări iarăşi...

SANDOMIR : Ce glas ! Îţi merge la inimă...
CREMENE : Parc-ar fi cu minte... dar nu pricep...
PETRU RAREŞ : În curînd vei pricepe... Chemaţi pe Baloş şi pe Groza... Aci, dinaintea castelului, să judece şi să aleagă.

(Corbea face semn lui Cremene ca să-i cheme.)

MOGÎRDICI : Ce-o fi vrînd ?
CORBEA : N-a spus ?
MOGÎRDICI : Ce-a spus ?
CORBEA : Mult...
MOGÎRDICI : Ai priceput ?
CORBEA : Priceput.
MOGÎRDICI : Tot ?
CORBEA : Cît e dat omului să priceapă ; că e un om, Mogîrdici.
MOGÎRDICI : Eu de loc.
PETRU RAREŞ : Ascultă, Mogîrdici... căci Mogîrdici te cheamă...
MOGÎRDICI : Doar n-a să mă cheme Ma-jea-rul !
PETRU RAREŞ : ...ţie ţi-am spus ceea ce ei nu ştiu, şi parcă-aş fi suflat vorbele mele într-o jitniţă [1], au pe gîrliciul pivniţii de subt pridvorul castelului...
MOGÎRDICI *(rîzînd)* : Da, cunosc !
PETRU RAREŞ : De e cineva om, îl cunosc nu dupe chipul lui...
MOGÎRDICI : Dar dupe ce ?
PETRU RAREŞ : ...ci după sufletul lui...
MOGÎRDICI *(rîzînd)* : Eu n-am suflet ?
PETRU RAREŞ : Ba ai, dar e întunecat...
MOGÎRDICI *(rîzînd, dă sarica jos şi arată la cap)* : Ei, nu vă spusei eu ?

[1] *Jitniţă* — magazie de grîne, hambar.

PETRU RAREȘ : O ! poți să pai și mai înzăoat... Sub platoșa ta, d-ar fi și de 50 de oca, stă un suflet bun și moleșit...

MOGÎRDICI : Ai ?

PETRU RAREȘ : ...iar nu suflet bun, dar tare, cum se cuvine unui ostaș. Și cin' și-a bătut joc de tine c-un coif de vicleim și c-o za parc-ar fi de rîmlean ? Ei, d-ar purta-o un om din Rîm de acum cincisprezece sute de ani... Dar o porți tu, Mogîrdici...

MOGÎRDICI : Mi se pare că m-a luat la vale...

PETRU RAREȘ : E un mare meșteșug să-mbraci pe un om cu vestminte omenești și să nu paie om...

MOGÎRDICI *(supărat)* : Poi te-aș pofti să vii și mîine... să-ți dăschiz...

PETRU RAREȘ : Mîine se va vedea dacă astăzi n-ai fost paiață. Un fier mîncat de rugină îl arunci în foc și-n apă, și s-alege ceva... Nasul tău prea e roșu și prea ți-e frică de sulița pe care o ții în mînă...

MOGÎRDICI *(vrea să-l împungă cu suliță)* : Uite... Uite...

CORBEA *(dîndu-i peste suliță)* : îl cunoști ?

MOGÎRDICI : Nu.

CORBEA : Atunci ?...

MOGÎRDICI : Dar vrei să-mi fie prieten ? Ei, ce are, mă rog, nasul meu ?... Cam roșu, ca un măr domnesc, din pricina soarelui. Uite-acolo, da ce, ți-am cerut pe fiică-ta, or pe sor-ta, de nevastă ?

PETRU RAREȘ : Fată n-am, soră... o fi trăind ?

MOGÎRDICI : Ai, or n-ai ?

PETRU RAREȘ : O fi mai trăind ?

MOGÎRDICI *(rîzînd)*: De s-a nascut și n-a ieșit cu picioarele înainte, trăiește... Să n-ai nici o grijă...

PETRU RAREȘ: A !... Nu, nu să cade să mă supăr de-o închipuire de om...

MOGÎRDICI *(rîzînd)*: Închipuit, eu ?

PETRU RAREȘ: Închipuit ? nu ; închipuire ? da.

MOGÎRDICI *(rîzînd)*: Ei, nu vă spusei eu ?

(S-aude o mișcare.)

CORBEA: Sît !... Logofătul Baloș — cu mersul lui de neam ales, și Groza — cu părul roșcat ca focul, cu barba alburie... cît e de gros și calcă a lup flămînd...

SCENA 5

Logofătul Baloș, pîrcălabul Groza, Cremene, Petru Rareș, Corbea, Mogîrdici și Sandomir

MOGÎRDICI *(de sus)*: Nu deschide, stăpîne...

SANDOMIR: Ziua, singur, fără arme... nu poate fi decît un om bun...

(Corbea Mogîrdici. Sandomir se dau jos. Poarta se ridică și apar în pragul punței logofătul Balos cu toți ceilalți. Petru Rareș își descoperă capul și să pleacă înaintea lor.)

LOGOFĂTUL BALOȘ *(dupe ce măsoară din ochi pe Petru Rareș)*: Și de un' te-a suflat vîntul ?... De te-aduce vro judecată, s-o facem. De aduci vro știre, s-o ascultăm. De te mînă vrun gînd rău... n-ai nemerit-o... Ce vrei, străine ? Spune pe șleau.

PETRU RAREȘ : Străin am fost pe Vosfor, supt cerul, pe apa și pe pămîntul cel mai blagoslovit de Dumnezeu. Străin și închis am fost în cele șapte turnuri gălbui de lîngă marea albastră ca peruzeaua. Fugar și huiduit, am trecut munții de pe la mijlocul Turciii. De multe ori am înfundat ocniţele cetăților Semendria, Halici, Buciaci, Cameniţa și Cerni-Ostrov. Am împlinit 43 de ani, și mai mult de jumătate din viaţa mea m-a supus Atotțiitorul la toate încercările, și m-a bătut cu toate nenorocirile, și m-a rănit cu toate suferinţele. Pe Iov nu crez să-l fi chinuit mai mult, căci în sufletul meu simţ toate plăgile de pe trupul lui Iov. Și Iov nu s-a îndoit de mila celui-de-sus... Și eu am crezut neclintit în tăria lui vecinică...

PÎRCĂLABUL GROZA *(către Baloș)* : Bine grăiește !

PETRU RAREȘ : Mă iartă, boierule...

PÎRCĂLABUL GROZA : Vorbește...

PETRU RAREȘ *(către Baloș)* : ...dar, dupe cîte-am îndurat, îmi tăiași curajul de la început...

LOGOFĂTUL BALOȘ : Ce ți-am zis eu ?

PETRU RAREȘ : Că sunt străin !

LOGOFĂTUL BALOȘ : Străin... de Suceava...

PETRU RAREȘ : De castelul aista ? De m-aţi lega la ochi, pe dibuite v-aș duce și v-aș spune unde a fost cămara de odihnă a lui Ștefan cel Mare, unde iatacul doamnei Maria, unde al armelor, unde paraclisul cu iconostasul la care îngenuchea cel care n-a îngenucheat înaintea nimărui... M-au cunoscut trecătorile, drumurile, munții cărunți, apele limpezi și codrii albăstrii ai Moldovei... adică le-am cunoscut pe toate în zilele grele și zilele de

slavă... Şi tocmai aici să fiu străin? Aici, unde-am crescut, unde am încălecat caii domneşti, fără şea, fără frîu, cu mîna înfiptă în coama lor, gonind ca o stafie supt privirile Arhanghelului, pe care-l văz orunde-mi întorc ochii, pe care-l auz orunde-mi ațintesc urechea, pe care-l simț pretutindenea, în mine şi afară din mine!

PÎRCĂLABUL GROZA *(mişcat)*: În el? Cine să fie ăsta?

LOGOFĂTUL BALOŞ: Ei, cine eşti?

PETRU RAREŞ: Petru-voievod!

(Toți tresar.)

LOGOFĂTUL BALOŞ: Petru Pribeagul?

PETRU RAREŞ: Am pribegit 22 de ani, dar nu sunt Petru Pribeagul, ci Petru Rareş, fiul Rareşoaii, ş-al... *(Se închină.)*

PÎRCĂLABUL GROZA: Şi-al?...

PETRU RAREŞ: Şi-al lui Ştefan cel Sfînt!

LOGOFĂTUL BALOŞ *(emoționat)*: Tu?

PETRU RAREŞ: Eu, Baloş! Ştiu că eşti logofătul Toader Baloş, te-am cunoscut acum 30 de ani, erai diac[1] al treilea. Într-o zi, scriai un sinet[2] de danie, şi cerneala să întinse la un mislet[3], şi pătaşi pielea de viţel. Logofătul Tăut azvîrli cu călimările, şi-ţi rupse urechea. *(Baloş, fără să vrea, să pipăie la urechea stîngă.)* Mă-nvîrteam pe lîngă tine. Îmi ziceai „Petru cucuietu". Cînd sîngele începu să picure pe obrazul tău, eu începui să plîng şi sărutai pulpana bătrînului Tăut, şi-i zisei:

[1] *Diac* — scriitor de cancelarie, grămătic.
[2] *Sinet* — act, document.
[3] *Mislete* — denumirea slavonă a literei *m* din alfabetul cirilic.

„Eu sunt de vină, pan logofete!“ Mă luă de chică, mă răsuci și mă dete afară. Peste-o săptămînă te duceai la pîrcălăbia Novogradului, neputînd răbda ruşinea d-a fi lovit pe nedrept de marele logofăt... Dar... mă uit... mă uit... și nu te mai cunosc...

LOGOFĂTUL BALOŞ: Eu... nu te cunosc... Îmi spui întîmplări adevărate, dar, tocmai fiindcă sunt adevărate, cîți nu le-or fi știind?

PETRU RAREŞ: Mă cunosc clucerul Moghilă, pîrcălabul Grumază, vornicul Jurj și cîți alții cărora le săream pe genuchi și le petreceam degetile răschirate prin păr și prin barbă...

PÎRCĂLABUL BALOŞ: O! e de mult... I-acoperit pămîntul! Morții nu pot a vorbire despre noi, noi putem să vorbim despre ei...

PÎRCĂLABUL GROZA: Eu aș ști p-un Petru, cam ca tine de nalt, frumos băietan, nu zic, frumos ești și tu; cu mustăcioara subțire — tu ai barbă înspicată și mustăți negre și lungi; alb și rumen la față — tu ești prăjit de soare; subțire și sprinten — tu ești pietros și voinic. Vremea a prefăcut boierimea și țara. Și tu — de vei fi ala — n-ai scăpat neatins. Din mîndrețea de copil te văz bărbat zdravăn, dacă ai fi ala. Ar trebui să se ridice măria-sa de la Putna și să mărturisească că tu ești Petru al Răreșoaii ș-al... *(Se închină.)* Altfel, nu glumim! Cu dovezile ce dăduși... ai umplea țara de sămînța lui Ștefan cel Mare!... Corbea, Sandomir, Cremene, să... *(Face semn să-l ia.)*

PETRU RAREŞ: Numai în castelul din Suceava nu fusesem închis...

MOGÎRDICI *(rîzînd)*: A, e bine la noi! Umbră... cît lumea! Dormi, și babar n-ai de e ziuă, de

e noapte... Guzgani... cîți poftești... cenușii, și mari, și lacomi... Trei tătari, scoși de la răcoare, unul n-avea nas, altul urechi, ș-al treilea... la o mînă cu trei degte și la un picior cu două... E, ai dracului guzgani...

PETRU RAREȘ : Să vă dau și alte dovezi...

LOGOFĂTUL BALOȘ : Da, căci, din ce-ai spus, ar trebui să dovedești dovezile tale... Cremene, cheamă și pe ceilalți din castel.

(Cremene se duce.)

PETRU RAREȘ : Da, să vie toți, să scoatem lumina de supt obroc.

MOGÎRDICI : S-o scoatem... de ce să n-o scoatem ?... Dacă o vrea să iasă... Nu vă spuneam eu ?

CORBEA : Nu te-amesteca !

MOGÎRDICI : De ce să nu m-amestec ?... Boierii au dreptate... Un pîrlit află din auzite c-ar fi gol scaunul Moldovei, și țop și el... „Eu sunt Petru, copilul Răreșoaii ș-al lui..." Doamne, iartă-mă ! *(Se închină.)*

(Vin boierii pan Trotușanu, pan Mihul, pan Liciu, pan Șandru, pan Matiaș, pan Crasneș, pan Cosma, pan Albotă, chelarul Hîrea și Cremene.)

LOGOFĂTUL BALOȘ : Boieri, care din voi cunoaște pe drumețul acesta ?... Să mărturisească.

ALBOTĂ : Chipeș om, dar nu-l cunosc.

CRASNEȘ : Să-l vedem... Nu-l cunosc.

TROTUȘANU : Mai degrab aș cunoaște ce este decît cine este, cît face decît cine l-a făcut. Ar fi ostaș, așa s-ar crede dupe uitătură. Ochii lui joacă, ne măsoară și ne coprinde ; mîna dreaptă are bătături, semn c-a tras pa-

loşul de multe ori în viaţă, şi-o ţine dezlipită de trup ca şi cum ar fi gata de trîntă dreaptă.

MATIAŞ : Şi ce vrea, logofete Baloş ?

LOGOFĂTUL BALOŞ : Zice c-ar fi Petru...

TOŢI : Care Petru ?

LOGOFĂTUL BALOŞ : Al Răreşoaii... ş-al... *(Se închină.)*

TOŢI : Ei !... Să dovedească !

MOGÎRDICI : Boieri d-voastră, de mine dete cu ochii întîi şi întîi... şi mi-a spus alte alea... că „Cel ce-a perit trăieşte încă..." Dacă a perit, cum de trăieşte ; dacă trăieşte, cum d-a perit ? Asta e vorbă ? Şi şi-a făcut cruce, şi s-a plecat, şi-a sărutat pămîntul... E cam...

(Petru Rareş priveşte apăsat pe Mogîrdici, care începe să se clatine şi să dea îndărăt.)

PETRU RAREŞ : Nu mă cunoaşteţi, nu vă cunosc. Ne vom cunoaşte. De o lună am părăsit Polonia. Am lăsat la graniţele ei 4.000 de călăreţi pe care craiul Poloniei mi-i pusese la poruncă, să mă arunc asupra Moldovei şi să mă sui în scaunul ei. Nu am vrut. Cine domneşte în silnicie nu e domn. Şi-am zis călăreţilor, gata de pradă, că „nu trebuie". Într-un suflet, trecui Prutul. Se zice că cocorii se îmbată de bucurie ca de vin cînd se întorc primăvara şi-şi găsesc cuibul. D-aş putea să sorb aerul Moldovei cu patima cu care-l sorbii la întîia zi, dupe 22 de ani de pribegie, suflarea mea v-ar arde şi aţi simţi din cine mă trag şi ce dreptăţi înfăţişez eu vouă ! Deh, să las inima. Inimă fără cap, corabie fără cîrmă... Ajunsei la Hîrlău. Văzui pe bătrîna mea maică. Crezui c-aş fi omorît-o strîngînd-o în braţele mele. Îmi dete o *Vivlie* şi îmi zise : „Aci zice

despre tine tată-tău !" Iacă *Vivlia. (Scoate o carte de supt dulamă.)* Şi iacă ce se glăsuieşte la faţa a doua de la *Evanghelia* lui Marcu : „La a cincisprezecea zi a lunei lui avgust 6992, Maria a născut un copil care se va chema Petru. Şi acest fecior să se ştie că este din Maria şi din Ştefan-voievod. Scris-am eu, Luca Arbore, portarul Sucevei." Iscălit : „Io Ştefan-voievod". Cunoaşteţi scrisul lui Luca Arbore şi-al voievodului vostru... Ei, socotiţi... *(Dă cartea în mîna logofătului Baloş. Boierii se grămădesc.)*

LOGOFĂTUL BALOŞ : Da... da... parc-ar fi...

PÎRCĂLABUL GROZA *(emoţionat)* : Da, al lui... Slovele cletănate...

LOGOFĂTUL BALOŞ *(lui Groza)* : Cum îţi tremură mîna...

PÎRCĂLABUL GROZA : Îmi tremură... nu ştiu de ce...

PÎRCĂLABUL LICIU : Am, colea, un sinet de împărţeală, de la milostivul. S-apropiem iscăliturile. Aşa... aşa... acelaşi mers... aceeaşi aruncătură... aidoma... Doar că-n carte s-a iscălit mai neted, şi-n sinet mai tremurat. A fost mai tînăr... era mai bătrîn...

TROTUŞANU : Scrisul lui Arbore îl cunoaşteţi ?

MIHUL : De ce ? N-ar fi destul iscălitura domnului ?

ŞANDRU : De ce ?

COSMA : Cum e asta ?

TROTUŞANU : Nu pricepeţi ? Una de alta se ţin : scrisul şi iscălitura. Dacă altcineva a izvodit scrisul lui Luca, atunci şi iscălitura domnului e mincinoasă. Nu credeţi ochilor, care mai

totdauna vă înşală, ci minţii, care numai cîteodată se înşală.

PETRU RAREŞ : Aşa e, are dreptate boierul.

(Mişcare între boieri.)

TROTUŞANU : Eu, în vremea din urmă, cunoscui scrisul lui Arbore. Slovele lui ca stîrcii... De... prea e bine scris... Deşi e cam de mult... leat 6992... Să fi scris el ?... N-aş şti ce să zic... Altfel... Dumnezeu să-l ierte, că Ştefăniţă îi ticluise o carte către Petru-vodă... *(priveşte spre Petru)*... să fi jurat că e de el... Şi să mă iertaţi... Să zicem că scrisul ar fi al lui Luca Arbore, şi iscălitura a lui Ştefan-voievod... A cui e Vivlia asta ?

PETRU RAREŞ : A Mariei a fost, acum e a mea.

TROTUŞANU : A fost a cuiva, şi acum e a altcuiva...

Punga asta e a mea, dar punga asta am putut s-o fur...

PETRU RAREŞ *(tresărind)* : Eu să fur ?

TROTUŞANU : Nu te supăra...

MOGÎRDICI : O ! domol, ia-o domol...

TROTUŞANU : ... că supărarea dovedeşte cînd că e aşa, cînd că nu e aşa. Unii se supără cu dreptate, alţii cu strîmbătate... Cum am putea să hotărîm de mînia d-tale fără să te cunoaştem ?

PETRU RAREŞ *(cutremurîndu-se)* : Va să zică am furat-o... o !

TROTUŞANU : Nu... nu... Şi nu zic că „nu" să împotrivească lui „da"... Ai adus o carte. În carte un sinet. În sinet un scris, şi dupe scris o iscălitură. Iscălitura seamănă cu a voievodului Ştefan. Scrisul, pe fiinţă de adevăr, nu-l cunoaşte nici unul c-ar fi al portarului

Arbore. Atunci, cum vrei să credem că iscălitura ar fi adevărată ?... Şi în sfîrşit... cîţi ar fi... luat Vivlia asta de la Răreşoaia, ar fi copiii lui Ştefan cel Mare !

PETRU RAREŞ *(emoţionat)* : A ! izgonit de Bogdan, prigonit de Ştefăniţă şi, cînd nu e nimeni pe scaunul Moldovii, necrezut de nimeni şi urgisit de toţi !

(Se aude un fîşîit uşor.)

LOGOFĂTUL BALOŞ : Ce e, Corbea ?

CORBEA : Vin jupînesele.

MOGÎRDICI : Ca nişte hulubaşi domneşti care-şi părăsesc cuiburile calde, aşa merg de tihnit şi de molcom...

PETRU RAREŞ *(tresare)* : A, trăieşte Oana ?

LOGOFĂTUL BALOŞ : Trăieşte, biata Oană...

PETRU RAREŞ : Biata ?... De ce ?

LOGOFĂTUL BALOŞ : De multe... de multe... că-ţi îngheaţă inima...

(Vin, şi se aşează împrejurul logofătului Baloş, Oana, Nastasia, Genunea şi Dolca.)

PETRU RAREŞ *(după ce le priveşte pe toate)* : Care e Oana ?

CREMENE : N-o cunoaşte ? A !

MOGÎRDICI : De un' s-o cunoască ? Ce-a mai văzut-o ?

(Boierii privesc cu deosebite înţelesuri. Trotuşanu face un gest de îndoială.)

PETRU RAREŞ *(emoţionat)* : Cine e Oana ?

OANA *(liniştită)* : Eu sunt.

PETRU RAREŞ *(înmărmurit)* : Tu eşti ?... Ah !...

OANA : Ce vrea străinul acesta ?

PETRU RAREŞ : De la toţi „străin" m-a mîhnit, de la tine mă năbuşe ! Bine ar fi fost să fi fost surd în clipa în care deschiseşi buzele !

Nu mă judeca după chip. Văz cum nenorocirile au săpat urme adînci şi-ntr-al tău... Cînd mă gîndesc... O ! dar nu-ţi spune nimic glasul meu ?

OANA *(mirată)* : Nu !

PETRU RAREŞ : Nu ţi-aduci aminte...

OANA : Nu te cunosc !

PETRU RAREŞ : A ! staţi, boieri !... Aţi auzit că Ştefan însemna pe copii... cel puţin pe cei făcuţi cu Rareşoaia, biată maică-mea...

OANA *(mirată)* : El... Petru Rareş ?... Î...

PETRU RAREŞ *(dă dulama jos şi rămîne într-o armură. Se deschie şi îşi arată spata dreaptă)* : Priviţi... Iacă semnul că sunt al lui Ştefan-voievod...

LOGOFĂTUL BALOŞ : Văz un cerc... dar, ştiu eu...

PÎRCĂLABUL GROZA : Cercul cu care însemna... mă iartă... vitele domneşti ca să nu se amestece cu alte herghelii.

MOGÎRDICI : Şi cu cirezile de boi...

PETRU RAREŞ *(lui Mogîrdici)* : Tu...

(Mogîrdici se dă afund în mulţime.)

TROTUŞANU : Semnul acesta a putut fi făcut acum 40 de ani, dar şi acum 10 ani. Ş-apoi ce copil d-al lui Ştefan cel Mare aţi aflat — cum zice dumnealui — însemnat cu fierul roşu la naştere ?

OANA : Pe mine m-a înfierat, dar nu pe spata dreaptă, ci pe umărul stîng, şi nu c-un cerc, ci c-un luceafăr.

TROTUŞANU : Ce deosebire !

LOGOFĂTUL BALOŞ *(către femei)* : Ce ziceţi şi d-voastră ?

NASTASIA : Cum ar pătrunde mintea noastră unde nu pătrunde a d-voastră ? Să dovedească că e copilul Răreşoaii şi-al lui... Eu sunt femeie, şi cînd vreau ceva, pot, dacă dreptatea e de partea mea. Ce crezi, Dolca, că într-una îndrugi că văduvia Moldovei se va sfîrşi ?

DOLCA : Ce să crez ?

LOGOFĂTUL BALOŞ *(lui Rareş)* : O biată bătrînă, bătrînă, de pe vremea domnului... Ghiceşte ce va fi...

DOLCA : Nu ghicesc, maică, ci ce va fi, cîteodată mi se arată. Aşa mi s-arată şi drumul domnului p-o lumină, că nu e nici noapte, nici zi... Cînd sosi străinul ?

MOGÎRDICI : Veni aşa, nechemat de nimeni... Adevărat, că nu te-am chemat eu ?... Luceafărul dimineţei să stingea, că n-aş fi putut citi, cu toate că n-am învăţat să citesc. Şi mi-era frig, şi mi-era somn, şi mi-era sete...

(Groza îi face semn să tacă.)

DOLCA : Că va veni, va veni... dar c-a picat...

GENUNEA *(în extaz)* : A picat ! a picat !... Aseară visai că vodă intră-n castel fără de veste... şi azi... iată-l !...

TROTUŞANU : E ! închipuiri de copil...

LOGOFĂTUL BALOŞ *(surîzînd)* : Un plod răsfăţat... Cin' să se uite în gura ei ?... Nunea, nu mai spune prostii...

GENUNEA : Tată, aşa era... Cum îl văz... Nu mă credeţi ?... Bine...

PETRU RAREŞ *(care tot timpul s-a gîndit, tresare)* : Înainte d-a vă părăsi...

PÎRCĂLABUL GROZA : Greu să ne părăseşti ! Or vei fi domn, or vei fi dat judecăţii ca înşelător de domnie !

PETRU RAREŞ *(scoate un pumnal)* : Înainte d-a vă părăsi...

PÎRCĂLABUL GROZA : Ei, aia poţi s-o faci...

PETRU RAREŞ : ...am să vă spui un basm pe care nimeni nu-l ştie...

MOGÎRDICI : Uite, uite, iar l-a apucat... iar sărută pămîntul.

(Petru Rareş se uită ţintă la Mogîrdici. Mogîrdici dispare.)

PETRU RAREŞ : A fost odată un kesar, bun ca pîinea caldă, viteaz cît nu-i sta cetate înainte, bătrîn că n-a murit decît cînd a vrut, şi cu credinţă în Dumnezeu, că lumea îi zicea cel sfînt. Pe lîngă el se pripăşiseră o fată şi-un băiat. Şi fata era mai mică, şi băiatul mai mare. Şi amîndoi crescură sub privirile lui ca două flori sub razele soarelui. Şi nu ştia unul de altul al cui e şi din ce neam s-ar trage. Şi crescură în neştiinţă. Fetii îi zicea Sulcina, şi băiatului Drumeş. Kesarul îi iubea ca pe ochii din cap. Şi Sulcina era bălaie, cu părul galben ca spicul copt şi rotunjit pe spate... Ca al dumitale...

GENUNEA *(îl priveşte în extaz)* : Da ? ca al meu ?

PETRU RAREŞ : ...că parcă ar fi fost băiat... ca dumneata...

GENUNEA : Aşa sînt eu ? Îmi pare bine...

PETRU RAREŞ : Şi abia împlinise pe la Florii 14 anişori... şi Drumeş — 21... Kesarul era bolnav. Într-o zi, ce-i abătu, să cotropească un ţinut ce zicea că e al lui, şi era al lui într-

adevăr. Kesarul plecă și luă cu dînsul și pe Drumeș. Și Drumeș să bătu ca un zmeu, că iubea pe Kesar, și pasămite și pe fata cu părul galben ca spicul copt. Și se întoarse kesarul biruitor, dar și mai bolnav. Într-o zi Drumeș ieși din întîmplare pe un ceardac descoperit... cum ar fi acela unde lucrau fetele domniței Maria...

OANA : De unde știe omul acesta ceardacul castelului ?

PETRU RAREȘ : ...și văzu pe Sulcina, care se ducea repede pe lîngă o fîntînă de piatră, ca aceea din ograda castelului vostru...

OANA *(tresărind)* : De unde știe așa de bine ce este-n castelul pe care nu l-a văzut niciodată ?

PETRU RAREȘ : ...și Drumeș opri pe Sulcina. „Ce fugi, Sulcino ?“ — „Nu, Drumeș.“ — „De ce-ți sunt ochii roșii ? Ai plîns ?“ — „Nu.“ — „Ba da, ochii tăi sunt turburi...“ — „Ce ochi să rămîie senini cînd ai bunului kesar ard ?“

OANA *(agitată)* : Dar nu era nimeni acolo !

PETRU RAREȘ : „Olecuță de odihnă, și să-ntremează zmeul bătrîn, și să face bine...“ — „Bine ? Bine să-i dea Dumnezeu ! Bine !“ — „Și ție, Sulcino.“ — „Și d-tale, Drumeș.“

OANA *(în prada emoției)* : O ! maică a Domnului, iar înnebunesc ca pe vremea lui Ștefăniță !... Treci la sfîrșit... Cum s-a sfîrșit ?

(Mișcare între boieri)

PETRU RAREȘ : La sfîrșit ?... Kesarul, bolnav rău, sta întins într-un iatac, cum ar fi acela de aici... din stînga... în mijloc, te sui p-o

scară, faci la dreapta, deschizi o uşe şi cobori trei trepte...

LOGOFĂTUL BALOŞ: De unde ştii ce n-ai văzut?

(Mirare între boieri.)

PETRU RAREŞ: Kesarul era numai cu Sulcina. Ş-odată veni, ca scos din fire, Drumeş. „Doamne, m-a dus iubirea ca vîntul şi m-a întors grija ca gîndul." — Venea de la maică-sa, trimis de kesar. Şi kesarul se ridică într-o rînă şi-i zise cu un glas plin de înţeles. „Tot?" — „Tot, măria-ta!... Sulcino, să mă iubeşti ca p-un frate!" Şi ea: „Cum ţi-am spus, Drumeş..." — „Ca p-un frate bun, din aceeaşi mamă şi din acelaşi..." „Cum?..." — „Din aceeaşi mamă..." — „Da, frate!" Şi se îmbrăţişară, şi plînseră. Şi bătrînul kesar îi blagoslovi...

OANA *(izbucneşte)*: O! vino încoa, fratele meu ăl bun de mamă şi de tată!

(Petru Rareş şi Oana plîng şi se îmbrăţişează.)

PÎRCĂLABUL GROZA: Fratele ei?

LOGOFĂTUL BALOŞ: Voievodul nostru!

TROTUŞANU: Os din osul lui Ştefan cel Mare!

(Toţi îngenuche.)

PETRU RAREŞ *(Oanei)*: Nu, nu mai plînge... Toate au sfîrşit... Viaţa noastră, ca şi durerile tale! *(Boierilor:)* Sculaţi! Mai bine vreau să văz p-un bărbat mort decît în genuchi. Staţi drepţi şi voi sta drept, şi cu dreptate voi cîrmui Moldova! *(Să uită la Mogîrdici, care tremură.)* Şi tu, gură rea... *(Îi face semn să se apropie.)*

MOGÎRDICI *(dă în genuchi)*: Om bun, măria-ta...

PETRU RAREŞ: Om bun sunt şi eu...

MOGÎRDICI *(spăimîntat)*: Aşa m-a făcut mama...

PETRU RAREŞ: Mă-ta te-a făcut om ca pe toţi oamenii, şi tu te-ai făcut neom... Nu vorbesc cu necaz... De azi, ai să încaleci calul...

MOGÎRDICI *(cu teroare)*: Mai bine taie-mă, măria-ta...

PETRU RAREŞ: Te voi lega p-un cal, şi-n cea dîntîi bătălie, şi-n cel dîntîi rînd, vei fi şi tu...

MOGÎRDICI *(cade jos)*: Ih!

PETRU RAREŞ: Să te taie duşmanii, or să te-ntorci om... Boieri, avem de lucru... Să lucrăm!

ACTUL II

Tabără de partea stîngă a rîului Suceava. Cortul lui Petru Rareş în faţă, mai în fund acela al lui Groza. Se pierd în depărtare corturile ostaşilor, avînd în vîrfurile lor deosebitele steaguri ale boierilor. Să vede oraşul Suceava. Intrare în dreapta, în stînga şi în fund. Cîţiva copaci...

SCENA 1

Mogîrdici şi Sandomir

(La o mescioară, Mogîrdici se-ncearcă să facă o scrisoare. Pe obrazul stîng are cicatricea unei tăieturi adînci.)

MOGÎRDICI *(cu figura luminată)*: Aşa... ba nu... Am sărit o slovă... Care dracului de slovă?... Sandomir, tu eşti cărturar, am scris bine? „Dî-a-gî-ă Mă-i-ie, că sî-î-t be-i-ne şi îţi schi-i-u ca-să af-àf că-m... că-m... ult aîş da casă af-af...“

SANDOMIR *(rîzînd)*: Cui scrii?

MOGÎRDICI *(serios)*: Ei!... Pe la Braşov, lîngă Feldioara...

SANDOMIR: Ei, cui, ei?

MOGÎRDICI: Ei... drăguţei mele... E, şi de ce nu?... Ce rîzi? Ce rîzi?... Nasul meu nu mai e vînăt ca orşavul de prune...

SANDOMIR *(rîzînd)*: E frumoasă?

MOGÎRDICI : Cum să nu ?... Cam groscioară, cam otova, că nu ai ști unde i-ar fi mijlocul... Mîinile — ca țurloaiele mele... Și obrajii — rumeni și tari, să spargi nuci cu cărămida... E zidită din plin, și ai ce săruta... Și bună, bună ca smîntîna... Eu îi ziceam „hai !", ea „hai !"... Of ! mi-e dragă, Sandomir dragă !... Să fie trei ani de cînd n-am văzut-o, mititica !...

SANDOMIR : E romîncă ?

MOGÎRDICI : Da săsoaică ? Doamne, iartă-mă !... Din Săcele... Am lăsat-o la un sas cu anul... Ce rîzi ?... Cînd vornicul Groza își trase oștile, eu îi zisei : „Mă duc, Marie !" și mă înecară lacrămile. Și ea : „D-apoi, oi umbla sănătos". Și mă privi blînd ca un vițel... Ce rîzi ?... Că n-o fi ca boieroaicele voastre... să le faci mototol, ca p-un ștergar, și să le bagi în sîn ! Mă crezi ?... Eu n-o puteam ridica de jos... Că sus ar fi rămas de nu s-ar fi pus ea jos... U ! u ! bat-o focu și norocu !

SANDOMIR *(rîzînd)* : Și e cu anu ?

MOGÎRDICI : Ai ?... Cu anu, firește... n-o să fie cu ziua !

SCENA 2

Mogîrdici, Sandomir, Corbea și Cremene

CREMENE : A, ce mai faci, Mogîrdici ?... Sandomir ? Să fie patru ani de cînd nu v-am văzut... Cum o duci cu băuturica ?

MOGÎRDICI : Slavă Domnului... adevărat Domnului... Ne-am lăsat — şi eu de ea, şi ea de mine...

CREMENE : Cine-ar fi zis ?

MOGÎRDICI : Vodă a zis... Şi ce vrea vodă, aia e !... Că mă luă şi mă dete pe mîna a trei pui de zmei... Pîine, brînză, apă şi cal... Şi trei săptămîni mă goniră legat de cal. În ziua întîia, maică măiculiţa mea, crezui că murisem... A doua zi, murisem şi înviasem... Şi după trei săptămîni, uşurel ca o pană...

CREMENE : Mare minune...

SANDOMIR : Dintr-un bleau[1] să stoarcă aur !

(Corbea surîde.)

MOGÎRDICI : Ce, mă mutule, nu este aşa ?

CORBEA : De n-ar fi fost vodă cum e, tu ai fi fost cum erai...

MOGÎRDICI : Bine, călare, călare... O pornirăm în secuime. Pe mine mă puse în streaja întîia, cu cercetaşii, să vestim care pe unde e... Copoi alergînd de colo-colo, pe dîmburi, prin mocirle, prin stufişuri... Pămîntul mi se părea ca-n palmă... Dădui de duşmani, închisei ochii. Mă repezii, fără să vreau, cu vro douăzeci de voinici, ca într-o ocnă. Îi spărserăm. A doua oară ţinui ochii deschişi cît putui. Şi „hea" ei, „hea" şi eu. Îi risipirăm... Azi, aşa, mîine aşa, pînă mă deprinsei cu moartea şi începui să trăiesc. Pe noi moldovenii ne-a fost aşezat Dumnezeu aşa, că de voim să trăim să învăţăm să murim... La rînd... fiecare... Că de-ţi vine rîndul, zvîrli mîinile într-o parte, pui capul la pă-

[1] *Bleau* — tinichea ; tablă de fier, cu care se îmbracă la capete osia carului.

mînt, și pace... Ia să vă spui eu una... N-o s-o credeți... De frică, îndrăznesc... În fitece noapte îmi zic: „Mîine am să mor! — Ei, și dacă ăi muri, ce?“

CORBEA: Așa te vreau, Mogîrdici!

MOGÎRDICI *(ca și cum ar juca)*: He-he-he!

CREMENE: Nu pricep așa prefacere.

MOGÎRDICI: Ce nu pricepi tu?... De mult n-ai văzut pe vodă Rareș!... Cînd se uită, măsoară. Face semn unuia să iasă. Țintește ochii ca păcura. Și zice: „Viața ta ca și-a mea, dopotrivă. De ce ți-e frică?... Să nu mergi de voi rămînea la urmă...“ Și-și ține cuvîntul... Ei, mă flăcăi mă, ce [e] lumea asta? Au un mușuroi de furnici, au un cîrd de șoimi. Dupe cum e vodă e și țara! Că nu e țară ticăloasă nicăieri. Ci domn, crai, kesar — ticăloși. Eu, bețivul de pe vremea lui Ștefăniță, ajunsei miașul[1] cu scările de fier subt Petru-vodă...

CREMENE: Da cin' te-a sărutat pe obraz?

MOGÎRDICI: La Feldioara — un cavaler, turnat în fier, c-o sabie dreaptă și grea... Și m-am repezit, lac de sînge, pe el... că auzii pe vornicul Groza... „Snopește-l, Mogîrdici, snopește-l!“ Ah! Vornicul Groza e și mare! Dar să-l vezi la mînie! Ca un uriaș să năpustește! Dupe ce fărîmarăm oastea craiului Ferdinand, am zăcut la Feldioara ca la două săptămîni... că de nu zăceam, n-aș fi dat peste Maria...

SANDOMIR *(rîzînd)*: A! îi ticluiește cărți...

---

[1] *Miaș* — căpetenie peste o mie de oameni.

CREMENE : Știi să scrii ?

MOGÎRDICI : E, e... ceac-pac... nu ca logofătul Toader !

CREMENE : Mie nu mi-a intrat în cap...

SANDOMIR : Dacă nu iubești...

CORBEA *(pe gînduri)* : Și dacă ai iubi ?

SANDOMIR : Ce nu face omul cînd iubește ? ! Omul deștept e mai deștept, nărodul e mai nărod. Omul deștept... nu știe carte ? Să pomenește într-o bună zi scriind. Nărodul merge pe calea bătută ? Să pomenește dînd în gropi...

SANDOMIR : Ei, pe la voi cum fuse, Cremene ?

CREMENE : Cum să fie ? Ca pe la tătari... I-am bătut ? S-au dus în pustiuri. Ne-au bătut ? Am tulit-o înapoi. Și iar i-am bătut, și iar ne-a bătut, și iar i-am bătut, pînă au căzut la pace... Și-am intrat la dragoste c-o tătarcă...

MOGÎRDICI : Ptiu ! Spurcatule !

CREMENE : Nu cum crezi tu... O fetișcană mărunță, subțirică, cu nițel păr bălai, cu ochii mici-mici, pornind de la tîmple în jos. Șase luni a rîs fără să-mi dau seama de ce. Cînd fu să plecăm, eu o sărutai...

MOGÎRDICI : Și eu am sărutat pe Maria... zău așa !

CREMENE : ...Și ea-mi zise : „Tu moldavska... he, he... *(semn că se duce)* și tu...“ *(semn că nu se mai întoarce)*. Și începu să plîngă, să plîngă...

MOGÎRDICI : Maria mea n-a plîns... De ce n-a fi plîns ?

(Rîsete.)

CREMENE : O luaram înapoi. Ea, biniişor, se aţinu de oblîncu şelei, şi merse, şi oftă, ca la două ceasuri. Scoase din sîn o turtă albă, mi-o dăte şi-mi făcu semn... „Moldavska... îm... îm...“ O sărutai. Închise ochii şi mă sărută. O lăsai în drum şi pornii. Mă uitai îndărăt. Ea — acolo. Tîrziu, întorsei capul. Ea, ca o mogîldeaţă, acolo. Pînă n-o mai văzui... Şi aşa !... Dar tu, Corbeo, cum făcurăţi la Obertin ?

(Mogîrdici se uită să nu vie Petru Rareş.)

CORBEA : La Obertin ne bătu Dumnezeu, nu leşii. Că s-arătă pe cer o stea cu coadă, cu coada încotro vine Moldova, şi cu capul luminos încotro cade Polonia. Şi Tarnovski, hatmanul leşilor, plăti bocitoare să căineze p-ai noştri că vor fi bătuţi... Cum află Petru-vodă, le trase vergele la spate şi le luă la goană. Dădu bătălia şi pierdurăm... Eu căzusem... A treia zi mă deşteptă o nălucă blîndă-blîndă... o !

SANDOMIR : Aşa a fost să fie.

CREMENE : Da ce e cu năluca ceea, Corbeo ?

CORBEA : Nu ştiu.

SANDOMIR : Era frumoasă ?

CORBEA : Da.

MOGÎRDICI : Era bălaie ?

CORBEA : Da.

SANDOMIR : O iubeşti ?

CORBEA : Î...

SANDOMIR : Ai mai văzut-o

CORBEA : Da.

CREMENE : I-ai vorbit ?

CORBEA : Nu.

MOGÎRDICI : Ba eu, s-o văz p-a mea, toată ziulica i-aş vorbi. I-aş zice : „Hai !“ şi mi-ar

răspunde : „Hai !“ *(Sandomir și Cremene rîd.)* Ce rîdeți ?

CREMENE : Și ce faceți în tabără ?

SANDOMIR : Muncim.

MOGÎRDICI : Ne trudim ciolanele să nu să deprindă cu lenea. *(În stînga se aude zgomot.)* Vine !

(Cîteșipatru șed drepți.)

SCENA 3

Petru Rareș, logofătul Baloș, vistiernicul Matiaș, spătarul Șandru, doctorul Șmil, și cei de mai sus

(Petru Rareș cu brațul drept înfășurat, și dupe el vin boierii.)

PETRU RAREȘ *(își scoate coiful. Se vede o șuviță de păr alb)* : Bine, Corbea ? *(Corbea tace și dă din cap. Rareș surîde.)* Bine, Sandomir ?

SANDOMIR : Să trăiești, măria-ta !

PETRU RAREȘ *(necontenit gesticulează cu mîna a rănită)* : Semeni cu tat-tău. Da, da, ai cu cine semăna.

LOGOFĂTUL BALOȘ : Începe și el... ce să facă ?

PETRU RAREȘ : La luptă pui capul în piept și te duci, și-n urma ta ceata, și-ncotro s-aude „bu-bu-bu“, acolo ești tu și ceata ta. Tocmai ca tat-tău. Neamul Bubuiugilor... Mogîrdici, bine ? Mai... *(Semn că trage la măsea.)*

MOGÎRDICI *(rușinat și sfios)* : A ! nu, măria-ta !

PETRU RAREȘ *(lui Cremene)* : A !... Tu cine ești ?... Î... Miașul Cremene... De patru ani nu te-am văzut... Da, ba... v-ați purtat bine... Mai ales două cete de țărani... V-ați coborît prin Buceag ?... Ați vînat cai sălbatici ?

CREMENE : Vînat, măria-ta.
PETRU RAREŞ : Ce-aţi ucis mai mult ?
CREMENE : Armăsari, măria-ta.
PETRU RAREŞ : Aşa e... Ca şi oamenii, armăsarii trec în faţa primejdiii şi cu copitele lor, de trei ori ca copita calului nostru, bat tina pe loc, în ploaia săgeţilor, pînă să nomolesc şi-i prind tătarii cu arcanele.
CREMENE : Şi-i mănîncă la chefuri mari...
PETRU RAREŞ : A, da, să zice că au carne dulce, şi tătarii au carne spurcată... *(Îl bate pe umăr.)* Bine... Bine... O ! dacă toţi ostaşii mei ar fi ca voi... aş lua Buda, şi-n locul steagului verde cu cornul de lună, pe turnurile ei ar fîlfîi prapurul Moldovei !
LOGOFĂTUL BALOŞ : Au să fie, că au de unde învăţa.
ŞMIL : Dacă-mi dai voie... Nu tot cu mînul ăl rănit... Încă cinci-şase zile... doar n-a fi foc...
PETRU RAREŞ : Te-am adus din Crîm ca să... De ce venişi trei zile dupe... O ! Săraca Maria, doamna tinereţelor mele chinuite !... Să uit... Să mă gîndesc la Elena Despotovna... Şi nu pot să uit...
VISTIERNICUL MATIAŞ : Dacă omul şi-ar aduce aminte de toate în fitece clipă, pe lume n-ar mai fi decît spînzuraţi şi nebuni...
PETRU RAREŞ : Da, da... Te-am adus din Crîm să-mi fii slugă, şi tu mi-eşti stăpîn, Şmil...
ŞMIL : Cine slujeşte e stăpînul adevărat. Sluga face ce vrea sau ce poate. Stăpînul primeşte, că n-are încotro. Va să zică, el suferă ca să-l slujească altul, în loc să se slujească singur. Care va să zică, stăpînul e slugă, şi sluga — stăpîn... Şi dacă ţi-e slugă Martin şi Neacşu, de ce n-aş fi eu stăpîn pe mîna care

te doare? Cînd te slujesc acolo unde te doare, măria-ta te supui... Cine e stăpîn și cine e sluga?

PETRU RAREȘ: Tu, Șmil... glumind strecori adevărurile...

SPĂTARUL ȘANDRU: Dar cînd măria-sa poruncește să-ți... *(semn că-i taie capul)* cine e stăpîn și cine e slugă?

ȘMIL *(rîde)*: Măria-sa e slugă, căci binevoiește a-mi lua de pe umeri ceea ce nu-mi face trebuință. *(Sever:)* Nu cu aia, nu cu aia... măria-ta... Am să ți-o leg de gît...

PETRU RAREȘ *(surîzînd)*: Șmil, așa vorbeai cu părintele meu, Ștefan cel Mare?

ȘMIL: A!... Ștefan?... Ștefan era bătrîn, și eu tînăr... Măria-ta ești tînăr...

PETRU RAREȘ: O! tînăr!

ȘMIL: ...și eu butrîn. Pe vremea lui Ștefan de m-ar fi tăiat mi-ar fi părut rău. Pe vremea măriei-tale... aș scăpa d-o belea. Pe Ștefan nu-l căutam eu, ci mai mult el pe mine. O singură dată a țipat, cînd l-am ars la picior, și atunci a avut tăria să se prefacă că spune cum a țipat tatăl său, Bogdan, ucis la Răuseni... Măria-ta gemi uneori...

PETRU RAREȘ: Gem, dar rabd.

ȘMIL: Rabzi, dar gemi.

PETRU RAREȘ: A... acela era un sfînt!

ȘMIL: Care stăpînea durerea!

PETRU RAREȘ: Și eu sunt un om...

ȘMIL: Luptînd cu durerea... *(Lui Baloș:)* Grozav seamănă cu taică-său!

PETRU RAREȘ: O! Șmil, Șmil...

ȘMIL: Iar cu aia?... Dumnezeu a făcut pe om cumpănit, că de l-ai tăia în două, ce ar fi într-o parte ar fi și-n ceailaltă. Doi ochi,

doua urechi, doua picioare, doua mîini. De se îmbolnăveşte un ochi, vezi cu celălalt, de se bolnăveşte un picior, apeşi mai mult pe celălalt, şi de surzeşti d-o ureche, auzi cu ceailaltă... Măria-ta faci ca un surd de o ureche care ş-ar pleca urechea a surdă ca să audă şoaptele...

PETRU RAREŞ *(zîmbind)*: Ei, cum e asta, Şmil?

ŞMIL: Cum să fie? Mai mişcă şi cu stînga, nu tot cu dreapta... Crezi că D-zeu ţi-a atîrnat pe stînga degeaba?

PETRU RAREŞ: Copiii, doftorii şi femeile, stăpînii noştri... Cîţi suntem, Corbea?

CORBEA: Trei...

PETRU RAREŞ: Şi cu cinci ai lui Cremene, fac?...

CORBEA: Trei şi cinci...

PETRU RAREŞ: Trei mii cinci sute... Zgîrcit la vorbe, adevărat ostaş... Lucrează flăcăii?... Nu puneţi buştenii groşi... Să treacă Suceava cum or putea... Şi călăreţii de cîte trei ori pe zi...

MOGÎRDICI: Cît e timpul bun...

PETRU RAREŞ: Cît e apa mare... Baloş... *(Întinde mîna stîngă.)*

LOGOFĂTUL BALOŞ: Iacă-le, măria ta. *(Îi dă 4 pergamente cu 4 peceţi roşii.)*

PETRU RAREŞ: Corbea... Sunt patru sineturi pe cari le dau la patru cete de ţărani, boierindu-i pentru purtarea lor cea falnică. Viteji au fost, viteji-i fac. Ceata lui Pistriţu, a lui Fuior, a lui Stîncă şi-a lui Buză lată. Îi pui în stăpînire ohavnică asupra moşiilor şi pustiurilor ce le grăiesc la fitece sinet pentru fitece ceată. D-aci înainte să fie oameni slobozi, ei şi urmaşii lor. Mîine vor primi

postav de vestminte, cai domnești, frîuri și șei cu scări de fier. Duceți-vă, adunați-i și citiți-le... Șmil... *(Îi face semn să iasă.)*

(Vin din dreapta vornicul Groza, Trotușanu și pîrcălabul Liciu.)

SCENA 4

Petru Rareș, logofătul Baloș, vistiernicul Matiaș, spătarul Șandru, vornicul Groza, Trotușanu și pîrcălabul Liciu

PETRU RAREȘ: Veniră̂ți... Vine și doamna?

PÎRCĂLABUL LICIU: Da, măria-ta.

PETRU RAREȘ: Turcu a plecat?

VORNICUL GROZA: Plecă, măria-ta.

PETRU RAREȘ: Să se ducă... Turci, lacomi, nu se mai satură. Și nu vor dar, ci vor...

LOGOFĂTUL BALOȘ: Haraciul pe patru ani...

PETRU RAREȘ: Cum?

LOGOFĂTUL BALOȘ: Merge p-al cincelea de cînd...

PETRU RAREȘ: Meargă și p-al zecelea... peșcheș, dar, da... haraci, plată de supus... nu!

LOGOFĂTUL BALOȘ: Haraci ne cer...

PETRU RAREȘ: Nici peșcheș!... Am cheltuit destul cu Ungaria, cu Polonia și cu tătarii... O! de ce nu se unește creștinătatea supt kesarul Carol și nu pornește ca un potop să pridideasc̆ă puterile lui Soliman și să azvîrle pe necredincioși dincolo de mările frumoase și grecești? Bani, bani — pentru sultan, pentru vizir, pentru pașale... O țară de vîndut... și le cumpără pe toate! Banii ne trebuie să plătim joldul ostașilor, să clădim locașe pen-

tru iertarea păcatelor noastre și pentru cei ce vor veni după noi ca să ne cinstească știindu-ne cine-am fost... Împodobește Voronețul, zidește din pajiște Pobrata, biserica s-tului Dumitru din Suceava, biserica Uspeniei din Baia, s-ta Parascheva din Tîrgu Frumos, biserica din Hîrlău, mînăstirea Secul din munții Neamțului, dă ce-i trebuie bisericei piscupale din Vad... Banii să isprăvesc... Și d-aș avea n-aș da turcului, măcar de l-aș vedea cu ochii scurși!

VORNICUL GROZA *(trage sabia)*: Să-i dăm...

SPĂTARUL ȘANDRU: Pînă n-o mai putea!

PETRU RAREȘ: O, dacă obștea creștinilor s-ar aduna într-un sobor, i-aș spune eu cîte păcate are și de ce-și bate joc de ea fiara din Țarigrad...

PÎRCĂLABUL LICIU: Aș sluji, cu dragă inimă, cu steagul nemțesc, spaniol or franțuzesc, pe dasupra prapurului nostru...

TROTUȘANU: Visuri...

PETRU RAREȘ: Cine nu visează nu vede. Cine nu vede nu se apără. Cine nu se apără piere... Și pentru cei sortiți peirei nu ne răcim gura degeaba...

TROTUȘANU: Viața este un vis...

PETRU RAREȘ: Vis... cînd se sfîrșește viața... Dar ce lăsăm dupe noi urmașilor noștri e și-un fapt și-un drept și-o putere de-a trăi... Moștenitorii noștri nu ne vor măsura viața dupe bucuriile ei, ci dupe jertfele pe care le-am făcut știind că ne jertfim pentru bucuriile lor... Eu m-am suit pe Ceahlău și-am făcut ochii roată, și-am plîns ascultînd, ca în vis, jalea aceluiași neam risipit la trei coroane deosebite... În Ardeal să lasă pe trei

văi — a Someşului, a Mureşului şi-a Oltului — moldoveni sadea... M-am tras pe munte-n jos şi-am privit pe trecătoarea Oituzului, ca pe-o fereastră, şi-am visat ! Şi-am biruit la Feldioara, la Braşau, la Cetatea de Baltă, la Ciceiu, la Rodna, la Unguraş, la Bistriţa, oştile craiului Ferdinand şi-ale kesarului Carol. Am stăpînit Ardealul, şi n-am ieşit din el decît ameninţat de bunul meu prieten Ianăş Zapolia... eh !... că să plînge turcului... ah ! turcu !... de nu mă voi întoarce acasă la mine. Nu vă uitaţi c-am fost cînd cu Ferdinand, cînd cu Zapolia, întîi cu Ferdinand, apoi cu Zapolia, şi iar cu Ferdinand, şi iar cu Zapolia... Am înşelat ca să nu fiu înşelat ! Mi-e totuna au cu Zapolia, au cu Ferdinand. Numai să deprind pe moldoveni să se plimbe d-a cindea muntelui ca la ei acasă !... Că ar fi vro primejdie d-ar fi Ferdinand pe scaunul Ungariei, fiind fratele kesarului care împărăţeşte peste atîtea limbi şi neamuri ?... Năluciri !... Să ne apropiem noi de kesar, să-i scurtăm din drum, luînd Ardealul !... O ! eu am visat ! Să viseze şi urmaşii mei !

VISTIERNICUL MATIAŞ : Ai făptuit... Ferdinand îţi întăreşte stăpînirea Bistriţei, a Rodnei, a Ciceiului, a Ungurăşului, a Cetăţei de Baltă, cu satele lor dimprejur.

PETRU RAREŞ : Am adăugat la visele marelui Ştefan şi visul meu ! Am moştenit Ciceiul şi Cetatea de Baltă, am crescut moştenirea cu Rodna, cu Ungurăşul şi cu Bistriţa... Ah ! Şmil, Şmil, vindecă-mi mîna, că am de lucru cu leşii... Pocutia, cea cu 300 de sate şi 50 de tîrguri, e-a noastră !... Ah !... *(Se plimbă agitat.)*

TROTUȘANU : Norod mic, vise mari...
VORNICUL GROZA : Șiit ! Taci !
PETRU RAREȘ *(tresare)* : Mic ești tu ! Moldova nu e mică !... Neamul care să crede mic se micșorează !... În lume nu poți trăi cerșind, căci nu e loc de pomană pentru cerșetori !
TROTUȘANU : Să se împlinească rîndurile... prea au perit mulți...
PETRU RAREȘ : Să nu numărați și să nu vă numărați ! E cin' să numere !... Uf !... Duceți-vă și rînduiți, c-au să pice copiii lui Gritti... *(Boierii ies prin stînga.)* Eeee, Trotușanu e mîhnit... nu e slujbă pentru el !... Și mai sunt și alți boieri... hî...

SCENA 5

Petru Rareș, Genunea, și mai tîrziu Șmil

GENUNEA *(intră prin dreapta, bate din picioare și-și pune mînele la ochi)* : Te-am speriat ?
PETRU RAREȘ : Oh, mi-a sărit inima !
GENUNEA : Cine sunt eu ?
PETRU RAREȘ : Tu ?... Baba Dolca.
GENUNEA : Nu.
PETRU RAREȘ : Oana...
GENUNEA : Nu... Are să vie.
PETRU RAREȘ : Despotovna !
GENUNEA : Nu..
PETRU RAREȘ : Ei, cin' să fie... cin' să fie ?...
GENUNEA : Nu ghicești ?
PETRU RAREȘ *(rîzînd)* : Dacă te-ascunzi...
GENUNEA *(își ia mînele de la ochi)* : Eu sunt, măria-ta !

PETRU RAREŞ : Tu ?... Tu eşti o pasăre măiastră care iei grijile şi dai bucuriile.

GENUNEA : Eu ?... O ! ho ! ho ! *(Sare repede la Rareş şi dă să-i ia mîna.)* A, nu p-asta... că mi-a zis Şmil, p-astălaltă... *(Îi sărută mîna, Rareş o sărută pe obraz. Genunea îl sărută repede pe obraz.)*

PETRU RAREŞ : A !... Ce-ai făcut ?

GENUNEA : N-am făcut bine, măria-ta ?

PETRU RAREŞ : Aşa face numai doamna Elena...

GENUNEA : Aşa face numai doamna Elena... Şi de ce face numai Despotovna ?

PETRU RAREŞ : Fiindcă m-am cununat cu ea, Nunea... cu tine...

GENUNEA : Da, cu mine nu te-ai cununat...

PETRU RAREŞ : A ! nu mai începe... Te spui tătănă-tău, să te-astîmpere, că eşti neastîmpărată...

GENUNEA : O, i-am spus tatii, de mult...

PETRU RAREŞ : Ei, şi ce ţi-a zis ?

GENUNEA : M-a certat... Mi-a spus că măria-ta eşti mare şi eu sunt mică, că eşti stăpîn şi eu sunt roabă, că eşti bărbat şi eu fată...

PETRU RAREŞ : Ei, şi tu ce-ai zis ?

GENUNEA : Ce să zic ? Nimic... Toate le ştiam fără să mi le fi spus nimeni...

PETRU RAREŞ : Ascultă, Nunea !... Cum venişi înaintea celorlalte ?

GENUNEA : Călare...

PETRU RAREŞ : Călare ?... Voiniceşte ?

GENUNEA : Da... voiniceşte...

PETRU RAREŞ : Am să te fac mias de viteji, ca pe Sandomir...

GENUNEA : Ah ! ce bine-mi pare !... Tata mi-a făgăduit că mîine mă face viteaz, şi pururea mîine e azi, şi nu mai vine mîine, şi mereu

așa... El rîde, și mie-mi vine să plîng... Vreau, măria-ta, cu măria-ta la război!

PETRU RAREȘ: La război?... O! războiul e crîncen, și tu ești fragedă. La război e urlet, și nînchezat de cai, și țipete de oameni, și lacrămi, și sînge, că doi munți de s-ar izbi în capete, n-ar fi așa de cumplit...

GENUNEA: Te văz orunde întorc ochii... Și de-i închiz, te văz și mai bine... Cînd mă culc, zic în gînd: „Doamne, dă domnului nostru biruință asupra dușmanilor noștri, viață nesfîrșită și fericire... neturburată cu Elena Despotovna, doamna noastră!"

PETRU RAREȘ: Da, da, neturburată...

GENUNEA: Și mi-apari și mai frumos, și mai viteaz...

PETRU RAREȘ: Nunea, tu știi ce simți?

GENUNEA: Eu... ce simț?

PETRU RAREȘ: Tu știi ce vrei?

GENUNEA: Nimic, să te privesc...

PETRU RAREȘ: Du-te, Nunea, du-te... Or nu. *(O ia de mîini și să uită drept în dreptul ochilor ei.)* Tu știi că am doamnă?

GENUNEA: Da.

PETRU RAREȘ: ...că am copii?...

GENUNEA: Da...

PETRU RAREȘ: ...că sunt... privește bine... că sunt bătrîn...

GENUNEA: A, nu...

PETRU RAREȘ: ...că tu ești fata celui mai credincios și celui mai mare din sfetnicii mei?...

GENUNEA: Da...

PETRU RAREȘ: ...că tu ești fecioară...

GENUNEA: Da... da...

PETRU RAREȘ: Ei, atunci, ce vrei?

GENUNEA : Să te văz biruind cum biruişi d-atîtea ori...

PETRU RAREŞ : Sunt ostaş... dar sunt domn !... Vino încoa, Nunea, să te sărut... *(O sărută în creştet şi-şi lasă capul pe capul ei.)* Dumnezeu mi-a primit rugăciunea mea, pornită din inimă curată... Mi-a gonit patima care se ivise pe furiş... şi-n sufletul meu a revărsat pace şi linişte ! *(O sărută din nou.)* M-ai înţeles, Nunea ?

GENUNEA : Da, măria-ta, da !

PETRU RAREŞ : E, ai să mergi la război...

GENUNEA : Cu măria-ta...

PETRU RAREŞ : Cu mine... Roagă-te de Şmil să-mi îndrepte mîna... şi gata...

GENUNEA : Unde e Şmil ?... Şmil !...

(Şmil vine prin dreapta.)

ŞMIL : Cine mă cheamă ?... D-ta, Nunea ?

GENUNEA : Mîna domnului la loc, degrab, să sufli şi să-i treacă...

ŞMIL *(surîzînd)* : Sufli în foc cînd să stinge, şi focul s-aprinde degrab... Mîna domnului nu s-aprinde... ea trebuie să se prinză încet, încetişor... D-ta ştii să ţeşi pînză ?

GENUNEA : Da, ştiu...

ŞMIL : Ce-ai gîndi de mine cînd ţi-aş aduce tort în jurubiţe, şi ţi-aş zice : „Nunea, pînă mîine să fie cămaşa gata" ?

GENUNEA : Să urzesc, să pui pe sul, să ţes, să nălbesc, să croiesc, să cos... Aş gîndi că eşti nebun...

ŞMIL : Că sunt nebun ?... Iu nu gîndesc aşa de d-ta. Iu am răbdare şi aştept să urzească, să ţească, să nălbească rana domnului. Şi peste 6 zile... cînd cămaşa va fi gata... voi sufla, şi-i va trece într-o clipă...

GENUNEA : Cine țese rana domnului ?

ȘMIL : Eu știu ? ! Poate ăl-de-sus... Știu că țese, și pînza e gata mai curînd sau mai tîrziu... Ca la femei... Una vrednică, alta leneșe... Una în două săptămîni n-are ce-alege... alteia, două luni... și-i mai trebuie încă două...

PETRU RAREȘ : Ai înțeles, Nunea ?

GENUNEA : Rana... pînza... Nimic...

ȘMIL : Da ce trebuie ?... Tînără ești, frumoasă ești, cuminte, nu știu... Ce-i trebuie ?... Ce-i trebuie ei nu e treaba mea... și treaba mea nu-i trebuie ei...

PETRU RAREȘ : Șmil...

ȘMIL : Iacă-ascult...

PETRU RAREȘ : Ce-ai face tu dacă o păsărică ar zbura din colivia vecinului în brațele tale ?

ȘMIL : D-ar fi frumoasă, i-aș smulge cîteva pene... și aș duce-o iar în colivia vecinului.

PETRU RAREȘ : Și dacă-ar veni iarăși ?

ȘMIL *(rîzînd)* : Ar veni iarăși ?... Las' să vie... Dacă-i place...

GENUNEA : A, nu, șase zile... prea mult !

PETRU RAREȘ : E, și dacă păsărica n-ar pricepe ce vorbim...

ȘMIL : N-ar pricepe ea... *(Se uită la Genunea. Ridică din umeri.)*

PETRU RAREȘ : Și dacă vecinul ți-ar fi prietenul cel mai bun... și tu domnul țării ?...

ȘMIL : Iu... *(se uită la Genunea)* i-aș zice : Genunea...

GENUNEA : Ce e, Șmil ?

ȘMIL *(o dă la o parte)* : Iu i-aș zice așa... Vin' să te sărut, și aș săruta-o cum sărutați voi pe Maica Domnului ..

GENUNEA : Pe mine ?

PETRU RAREȘ : Așa am făcut și eu cu ea...
GENUNEA : Cu mine ?
PETRU RAREȘ : Da, cu tine ! *(O îmbrățișează. Apar din dreapta Elena Doamna, Oana, Nastasia, Dolca, hatmanul Mihu, Crasneș și Cosma. Petru Rareș o lasă repede pe Genunea.)* Deși n-aș fi avut de ce...
ȘMIL : Norii pătează cerul pentru cei de jos...

SCENA 6

Petru Rareș, Genunea, Șmil, Elena Doamna, Oana, Nastasia, Dolca, hatmanul Mihu, Crasneș, Cosma și mai pe urmă Corbea

OANA *(să repede la domn și-i sărută mîna)* : A, fratele meu ăl bun și domnul nostru ăl mare, cînd te uiți tu la mine mi-aduc aminte că tu și cu mine suntem din aceeași mumă și din același tată ; tu zămislit dupe o biruință, și eu înainte d-a birui... Și de aceea ieșișî tu băiat, și eu fată... Frumoasele tale plete cum le-au încărunțit grijele țării...
ELENA DOAMNA : Doamne *(îi sărută mîna, o sărută pe obraji)*, îmi lăsai copiii jucîndu-se d-a ostașii... Iliușcă trînti pe Ștefănel, și Ștefănel voi să muște pe Iliușcă... Îl oprii : „Nu, mamă, că nu e la război". Și el, cu lacrimile-n ochi : „Să nu afle tata !" O ! Despotovna, părăsișî astfel de copii pentru asemenea sărutări... Ce fericită ești !
GENUNEA : Ce fericită ești !
ELENA DOAMNA : Nu e-așa, Nunea ?
PETRU RAREȘ : Și Dolca de ce s-a ținut dupe voi ca un cîine bătrîn și credincios ?

ELENA DOAMNA : De azi-dimineață, ne-a zis — aci mie, aci Oanei, aci Nastasiei : „Să mă duceți la domn, c-am să-i vorbesc". Și ea, care nu mai vede, vorbește de vedenii.

NASTASIA : Nu vede și-a început să nu mai audă.

PETRU RAREȘ : Bunico, vino-ncoa.

DOLCA *(tremurînd)* : Parcă-auz glasul lui...

PETRU RAREȘ : Nu într-acolo, bunico... Aci... Așa...

DOLCA *(tremurînd)* : Să sărut mîna lui Petru, fiul lui Ștefan, nepotul lui Alexandru, ctitorii Moldovei...

PETRU RAREȘ : Nu... nu așa, bunico...

DOLCA *(îi pipăie mîna rănită)* : Inelul cu pecetea... mîna...

PETRU RAREȘ : A, bunico, mă doare...

DOLCA : Eu ți-am pricinuit durerea ?

ȘMIL : Tu nu mai ești pricină nici de dureri, nici de bucurii...

DOLCA : Ce-ai zis, măria-ta ?

PETRU RAREȘ : Ce te-aduce, bunico ?

DOLCA *(tremurînd)* : Azi-noapte — cum piroteam cu cojoaca în spinare — o dată se făcu lumină, și-un înger pică din cer, și-mi zise : „Spune domnului să nu-i taie, să nu-i spînzure, să nu-i tragă în țeapă, să nu-i otrăvească, să nu-i înece". Și mi-a zis : „Spune domnului să se strîngă de pe drumuri, ca să nu se-ntoarcă și biruitor, și biruit". Și peri și îngerul, și lumina... E poruncă de la cel care poruncește celor văzute și nevăzute, și ține pămîntul pe ape și nu i-ar fi întru nimic să-l sufle ca p-un gunoi din palmă... Să m-asculți, maică, că nu m-asculți pe mine !

COSMA : Cam greu ce vrei d-ta, mătuşe...
CRASNEŞ : Să nu se întoarcă biruitor şi biruit...

(Elena Doamna şi Nastasia se închină.)

PETRU RAREŞ *(pe gînduri)* : Ce vă închinaţi ? Credeţi ce spune bătrîna ?
ELENA DOAMNA : A, nu, măria-ta, dar vorbele ei...
NASTASIA : Şi cum stă !
DOLCA *(cu ochii spre cer)* : I-am spus... I-am spus...

(Elena Doamna se vîră în Petru Rareş. Genunea îl ia de pulpana vesmîntului.)

ŞMIL : Urmele unei case prădate de tîlhari... La început nu-i cunoaştem şi ne jucăm cu ei, pe urmă le facem cunoştinţă şi ne plac, şi-i chemăm, şi vin... apoi se-nmulţesc şi stau pe capul nostru, şi încep să ne fure, şi în cele din urmă ne jefuiesc...
ELENA DOAMNA : Cine, Şmil ?
ŞMIL : Tîlharii...
ELENA DOAMNA : Care tîlhari ?
ŞMIL : Ăi care-ţi plac şi d-tale... şi-mi sunt cam grei mie... Ăi care te fac pe d-ta aşa de frumoasă, şi pe mine aşa de urît... Anii, măria-ta... anii, care i-au prădat auzul, văzul, mirosul şi minţile !
PETRU RAREŞ *(pe gînduri, caută)* : Să nu-i tai, să nu-i spînzur... Ţî... *(Să duce la o peşteră. Priveşte. Să gîndeşte.)* A ! să vie Corbea !... Bunico, ce-ai visat se va izbîndi.
DOLCA *(tremurînd)* : N-am visat, am văzut... Şi ce văz, de cînd nu mai văz, se împlineşte...

(Intră Corbea şi zărind pe Genunea încremeneşte.)

PETRU RAREŞ : Corbea, ai vrun ostaş zidar ?... Unde te uiţi ?...

CORBEA : Cum, măria-ta ?

PETRU RAREŞ *(restit)* : E vrun ostaş zidar ?

CORBEA : Nu, măria-ta, nici un ostaş nu e zidar... Sunt mai mulţi care au fost zidari şi sunt ostaşi... Unul a zidit la meterezele Ciceiului din porunca vlădichii de la Vad... dar vlădica de la Vad a luat pe Vlad din Ciceu şi l-a pus ostaş...

PETRU RAREŞ *(zîmbind)* : Să te ferească Dumnezeu de mutul care vorbeşte !... Ei, mă omule, ai un ostaş — fie şi Vlad al vlădichii de la Vad — care să zidească această bortă ?

CORBEA : Am !

PETRU RAREŞ : Să vie încoa, cu mistrie, cu pietre şi cu moloz...

(Corbea iese repede prin dreapta. Vin şi ceilalţi boieri.)

SCENA 7

Cei de sus şi logofătul Baloş, vornicul Groza, vistiernicul Matiaş, Andrea, Antonio, un călău şi mai mulţi iunaci

LOGOFĂTUL BALOŞ : S-apropie, măria-ta...

VISTIERNICUL MATIAŞ : Să văd... şi n-au să se mai vază !

ELENA DOAMNA : Vin talieni ?

GENUNEA : Vin ?

OANA *(din mulţime)* : Nu li se vede faţa, cernită ca şi sufletele lor... Orice-au făcut, Dumnezeu să le ierte păcatele !

ŞMIL: Nu să poate, măria-ta, fără să-i judeci...

PETRU RAREŞ: Cum, să-i osîndesc fără judecată?

ŞMIL: Şi dacă nu i-ai osîndi?

PETRU RAREŞ: Mă osîndesc ei pe mine!

VORNICUL GROZA: Sabia a căzut. Şi ei, venind încoa, sunt ca nişte osînditi care ar merge cu capetele în mîini la înmormîntarea lor...

PETRU RAREŞ: Să plece călăul!

(Călăul se duce.)

VORNICUL GROZA: De ce?

ŞMIL: Să se ducă la dracu, să-i ceară capul pe tipsie...

(Intră cei doi fii ai lui Gritti, Andrea şi Antonio, legaţi cu mîinele la spate şi cu zăbranice negre lăsate pe feţe. Dupe ei — un zidar cu mistria, ciocanul şi găleata cu moloz. Doi ostaşi i-aduc pietre. Mogîrdici comandă alaiul. Un ungur duce pe o tavă capul lui Gritti, acoperit cu un ştergar. Să opresc. Ungurul pune jos capul lui Gritti. Din mulţime s-aude un oftat.)

PETRU RAREŞ *(dezveleşte capul lui Gritti)*: E capul lui Gritti...

MAI MULŢI: A! al lui Gritti?

PETRU RAREŞ: ...ocîrmuitorul turcesc al Ungariei... D-ar fi fost capul lui plin de minte ca buzunarile lui de bani, ar fi rîs şi azi, ş-ar fi povestit, cu strălucirea lui uşoară, întîmplările din Serai şi plimbările de pe Vosfor şi de pe mările furioase şi schimbătoare la faţă! Şi d-ar putea să mişte buzele, cum curge din şipot apă nesfîrşită, aşa ar năvăli minciunile cu înfăţişarea adevărului! *(Ungurul îi dă o scrisoare.)* De la Zapolia? S-o

citim... *„Îți trimeț capul, plin de deșărtăciuni, al lui Gritti...“*

ȘMIL : Nu știu dacă a fost vrodată mai deșert ca acum !

PETRU RAREȘ : Cînd a urmărit ca, din cămătar venețian, să-și puie pe cap coroana lui Matiaș Corvin... *(Citește :) „Îți trimit capul, plin de deșertăciuni, al lui Gritti ; fă și tu copiilor lui ce-am făcut eu tatălui lor...“*

ELENĂ DOAMNA *(cu milă)* : Păcat ! Sunt tineri !

GENUNEA : Nalți și subțiri !

OANA : Ca două făclii stinse sau care se vor stinge !

PETRU RAREȘ *(se uită la femei, apoi citește)* : *„...A căzut capul aceluia care vroia să fie craiul Ungariei, să cază și capetele acelora cari au voit să fie...“*

OANA : Ce să fie ?

PETRU RAREȘ : Să vă spuie Matiaș !

VISTIERNICUL MATIAȘ : Am aci scrisul vlădichii de Lund, împuternicitul kesarului Carol. *(Scoate scrisoarea.)* În ea glăsuiește kesarul. *(Citește :) „...Băgați de seamă că Poarta urmărește să puie crai Ungariei pe sluga sa Gritti, și pe copiii lui — voievozi...“*

ELENA DOAMNA : Unde ?

VISTIERNICUL MATIAȘ *(citește)* : *„...Pe Andrea în Muntenia, și pe Antonio în Moldova...“*

TOȚI : A ! a !

LOGOFĂTUL BALOȘ : Să vie călîul !

VORNICUL GROZA : Călîul sunt eu !

PETRU RAREȘ : Nu, nici sabie, nici braț moldovenesc... Luați-le fearele... Andrea, Antonio, intrați aici... *(Le arată peștera.)* ...Dați-le două cuțite... Meștere zidar, astupă intrarea...

ANDREA : Ah ! *Dio mio !* [1]

ANTONIO : *Madonna mia, aiutaci !* [2] *(Se coboară în peșteră.)*

PETRU RAREȘ : Și de vi se va urî cu viața, orcînd puteți muri... Și spuneți Dolchii că nu i-am tăiat, nu i-am spînzurat, nu i-am tras în țeapă, nu i-am otrăvit și nu i-am înecat...

(Toți pleacă capul. Zidarul lucrează.)

[1] Dumnezeule ! (It.)

[2] Sfîntă Fecioară, ajută-ne ! (It.)

ACTUL III

O dumbravă de stejari aproape de vărsarea Cirimușului în Prut. În față — o rarişte. Un cort. În depărtare se văd malurile Prutului. Trunchi de copaci răsturnați.

SCENA 1

Genunea, Un ostaş rănit, Corbea, mai tîrziu Şmil

GENUNEA *(c-o carte de rugăciuni)*: Dau să mă rog, şi mi-alunecă ochii pe rînduri... Gîndul — la mîinele lui aspre, care mîngîie aşa de potolit... O, Doamne, îndură-te, apără şi păzeşte pe domnul țării...

UN OSTAŞ RĂNIT *(vine din stînga)*: Olecuță de vin...

GENUNEA: Îndată... *(Îi dă ulcica.)* Te doare?

OSTAŞUL: Nu mă doare... Mă ia cu sfîrşeală de la lingurea... Mulțumim...

(Se duce. Corbea vine din dreapta.)

GENUNEA: A! Corbea... Iar d-ta?

CORBEA *(răsuflă repede)*: Iar...

GENUNEA: Cauți pe domn?

CORBEA: Nu... nu pe domn...

GENUNEA: Pe vornic?

CORBEA: Nici pe vornic...

GENUNEA: Pe tata?

CORBEA : Nici pe logofătul Baloş...
GENUNEA : Ei, pe cine cauţi ?
CORBEA : Caut pe cineva... M-a trimes...
GENUNEA : Cin' te-a trimis ?
CORBEA : Am uitat cine m-a trimes...
GENUNEA *(surîzînd)* : Sufli ca un cal dupe ce-a ridicat, la deal, o povară...
CORBEA : Da, suflu mai greu ca armăsarul care mă duse-n spinare.
GENUNEA : Stai... *(I-arată un copac.)* Să-ţi dau niţel vin...
CORBEA : Mulţumim, stau...
GENUNEA : Poftim, bea...
CORBEA *(aduce oala la gură)* : Am băut, mulţumim...
GENUNEA : Ai venit repede ?
CORBEA : Foarte repede...
GENUNEA : De departe ?
CORBEA : O, de departe...
GENUNEA : Dincotro ?
CORBEA : Din colo... ba nu, de la apus... nici de la apus...
GENUNEA *(surîzînd)* : Ăi fi venind de undeva...
CORBEA : Mi-am uitat ca pămîntul... Să mă odihnesc... Mi-a luat Dumnezeu minţile...
GENUNEA *(pune mîna pe mîna lui)* : Ce căldură ai !
CORBEA : Da, am căldură...
GENUNEA : Şi cum ţi să bate inima !
CORBEA : Da, îmi bate...
GENUNEA : Să te fi certat domnul ?
CORBEA : Niciodată nu m-a certat domnul...
GENUNEA : Parcă ieşişi din bătălie...
CORBEA : În bătălie n-am inimă...
GENUNEA : Ei, ce ţi s-a întîmplat ?
CORBEA : O, nimic.

GENUNEA *(privindu-l lung)*: Corbeo, și alaltăieri nu știai de unde vii și ți se bătea inima...

CORBEA: Alaltăieri?... Am venit încet... și dodată o trudă din senin...

GENUNEA: Alaltăieri... bine... Dar azi?... Fiindcă venișI repede și de departe?

CORBEA: Să vede... Stai, Nunea!... De ce nu stai?

GENUNEA: D-ta ești ostenit, eu nu sunt ostenită...

CORBEA: Stai... fiindcă... nu ești ostenită...

GENUNEA *(surîzînd)*: Mai departe, or mai aproape?

CORBEA: Unde vrei, Nunea...

GENUNEA: Ciudat!... D-tale ți-e frică de război?

CORBEA: Mie?... O, nu!

GENUNEA: Dar îți place?

CORBEA: Nu știu... De-i place domnului, îmi place și mie...

GENUNEA: Atunci... povestește-mi cum te-ai bătut la Feldioara...

CORBEA: M-am bătut cum se bate...

GENUNEA: Spune-mi, peste cîți ostași erai, cum i-ai dus, cum ai luat prapurul crăiesc, cum ai fost rănit, unde, cine te-a îngrijit... așa...

CORBEA: Să fi avut ca la o sută Eu mergeam înainte, și ei după mine, pînă am ajuns la ăl cu prapurul. L-am pălit și i-am luat prapurul. Vornicul Groza mi-a zis: „Ce faci, Corbeo?“ — „Ce să fac?“ M-a înșfăcat și... Nu mai știu... M-am pomenit într-un cort, oblojit la genuchiu stîng, la umărul drept și la cap... Și m-a îngrijit Dumnezeu... Nu știu să povestesc...

GENUNEA *(rîzînd)*: Spune-mi un basm...
CORBEA: Basmul e ce s-a întîmplat altora, şi eu nu ştiu să înşir ce mi s-a întîmplat mie...
GENUNEA *(rîzînd)*: Nu ştii nici unul?
CORBEA: Ba... aş şti unul...
GENUNEA: E, spune-mi-l.
CORBEA: Aş şti unul... c-o fată frumoasă, frumoasă de înghețau apele, şi c-un băiat nalt şi urît...
GENUNEA: Dacă era nalt nu era urît...
CORBEA: ...care să bătea cu zmeii şi cu săcuii...
GENUNEA *(rîzînd)*: Cu cine?
CORBEA: ...cu zmeii şi cu... muma-pădurii... şi-i biruia...
GENUNEA: A, dacă se bătea şi-i bătea nu era urît...
CORBEA: ...căci iubea pe fata frumoasă, frumoasă... şi ea nu-l iubea...
GENUNEA: Ce proastă!
CORBEA: ...şi nici nu aflase că băiatul o iubea...
GENUNEA: Ce neroadă!
CORBEA: ...şi băiatul nu-i spunea...
GENUNEA: Ce prost!
CORBEA: ...că-i era frică...
GENUNEA: O! ce nerod!
CORBEA: ...pînă a murit mai mult vrînd ca nevrînd...
GENUNEA: Săracul!
CORBEA: Şi fata, aflînd de cîte se petrecuseră, a plîns... a plîns... şi-atît.
GENUNEA: Săraca! Şi de ce-i era lui frică să-i spuie?
CORBEA: Vezi, că ea era de neam, şi el — un biet ţăran, ajuns dupe multe şi multe...

GENUNEA : Şi dacă era ţăran ? Era viteaz, nu era de rînd.

CORBEA : Ş-avea mîinile aspre şi pîrlite, ş-ale ei erau albe şi rumene...

GENUNEA : Ş-ale domnului sunt aspre... şi sunt aşa de bune, că toată ziua le-aş săruta...

CORBEA *(tresărind)* : Şi el bănuia că ea iubea pe altul...

GENUNEA : Cum iubea pe altul ?

CORBEA : Cum să iubeşte...

GENUNEA : Cine-i spusese ?

CORBEA : Nimeni... Simţise el...

GENUNEA : Şi ea era iubită de ăl pe care-l iubea ?

CORBEA : Nu ştiu...

GENUNEA : Ce tristă poveste !

CORBEA : Dacă nu ştiu alta mai veselă... Te rog, dă-mi olecuţă de vin...

(Genunea să duce să-i aducă. Corbea se uită dupe ea.)

GENUNEA : Poftim, Corbea... Nu bei ?

CORBEA : Nu.. nu mi-e sete...

GENUNEA : Ziseşi că...

CORBEA *(emoţionat)* : Mi s-a părut... Se va sfîrşi curînd...

GENUNEA : Ce să se sfîrşească ?

CORBEA : Povestea mea...

GENUNEA : Nu s-a sfîrşit ?

CORBEA : Nu încă... Mai e...

GENUNEA : N-a perit el ? Nu l-a plîns ea ? Ce mai e ?

(S-aude zgomot. Vine Mogîrdici şi Sandomir.)

SCENA 2

Genunea, Corbea, Sandomir și Mogîrdici. Mai tîrziu Șmil

(Mogîrdici și Sandomir vin din partea stîngă. Se opresc puțin și privesc la Genunea și Corbea. Mogîrdici e cu o cicatrice proaspătă.)

MOGÎRDICI *(lui Sandomir)*: Frumoasă de pică, o icoană... **Sărutăm** dreapta.

SANDOMIR: Și p-a stîngă...

MOGÎRDICI: P-amîndouă...

GENUNEA: Dincotro?

MOGÎRDICI: D-aci, de lîngă dumbravă... *(Lui Corbea:)* Și tu ce te plimbi așa?

CORBEA: Așa **mă** plimb eu...

MOGÎRDICI: Eu de ce nu mă plimb?

GENUNEA *(rîzînd)*: Apoi, d-ta ești...

MOGÎRDICI: Sunt... de ce să nu fiu? Ce te uiți așa?... Nu-mi șade bine?... Cam răzbuzată crestătura asta... Că mi-a zis doftorul Șmil: „Nu pune muna, că nu ești cupil. A! o să te faci urît ca dracu!" — „Ei, parc-ar fi obrazul lui vodă!" zic eu. — „Și dacă n-o să fie... nu e al d-tale?" — „Și dacă e al meu, ce?" zic eu. Că Maria mi-a spus: „No, că nu face gnignica, că borbatul să nu hie mai slut ca ducă-se-n pustii" *(Sandomir și Genunea rîd.)* Și Maria e țeapănă, și grasă, e dintr-o „slană", cum zice ea.

GENUNEA *(rîzînd)*: Cine e Maria?

MOGÎRDICI *(arătînd pe Sandomir)*: Să-ți spuie el, că el știe...

SANDOMIR *(rîzînd)*: Iubita lui...

GENUNEA: Așaaa... așa, bădiță Mogîrdici?

MOGÎRDICI : Ba vezi că nu... Dacă m-a ales ea pe mine ! Ca un mal... Din ea ai tăia şi-ai face patru ca d-ta...
GENUNEA *(rîzînd)* : Ş-o iubeşti ?
MOGÎRDICI : Cum să nu ?... S-ar putea ?... Şi anul ăsta i-am scris... Maria, lîngă Feldioara, la Zierer sasul, cu anul băgată...
GENUNEA *(rîde)* : Şi de cînd n-ai văzut-o ?
MOGÎRDICI : Merge p-al şaptelea...
GENUNEA *(rîzînd)* : De şapte ani ?... Şi-ţi scrie ?
MOGÎRDICI : Niciodată !
GENUNEA *(rîzînd)* : S-o fi măritat ?
MOGÎRDICI : Treaba ei...
GENUNEA *(rîzînd)* : O fi murit ?
MOGÎRDICI : Dumnezeu s-o ierte !
GENUNEA *(rîzînd)* : Atunci, cum o iubeşti ?
MOGÎRDICI : Iacă, iacă, iacă... Ce rîzi ? Ce e de rîs ?... Iacă bine !... De cîte ori îmi cade cîte-o puică în palmă, eu mă gîndesc la Maria şi mi să pare...
CORBEA *(aspru)* : Mogîrdici !
MOGÎRDICI : Ei, asta e ! Genunea a venit cu noi, ş-a noastră e... S-a deprins ea, că multe a auzit...
GENUNEA : Şi rugăciuni, şi sudălmi...
MOGÎRDICI *(scoate un petec de piele)* : Sandomir, ia uită-te tu... bine-oi fi scris ?
SANDOMIR : *„Dagă Maie tot gasă eşti, să nu te mai îngaşi“ (Rîde.)* Lipsesc toate rîţele [1]...
MOGÎRDICI : Iacă... Iacă... Şi ce rîdeţi ?... *(Genunei :)* Eu rîz de rîţa dumitale ?... Ia citeşte, Corbea... or tu nu ştii să citeşti ?
CORBEA : Am învăţat şi eu...
SANDOMIR : De cînd ?

[1] *Rîţă* — denumirea slavonă a literei *r* din alfabetul cirilic.

MOGÎRDICI : De cînd iubește... Corbea... e bălaie, smeadă, sau roșcodană ? Vădană, sau fată mare ?

CORBEA : Te ții de fleacuri... om bătrîn...

MOGÎRDICI : Eu bătrîn ?... Acum să văz pe Maria, și grozav aș întineri !... Nu te supăra, Corbeo, că viața oștașului ce e ? Ca fulgul pe apă, ca frunzele codrului... Vine toamna... rînduri-rînduri se scutură .. Și ne vine rîndul și nouă... De n-am șăgui, ne-am alege cu zile pustii, și-am închide ochii fără pic de mîngîiere... Adu mîna... Tu ești trist... Nu știu ce ai... Te-ai schimbat... Înainte nu vorbeai și erai vesel... Acum vorbești și suferi...

CORBEA *(trist, îi dă mîna)* : Să ne iertăm, Mogîrdici...

MOGÎRDICI : Să ne iertăm ? De ce să ne iertăm ?

GENUNEA : De ce să vă iertați ?... I-ai făcut ceva ? Ți-a făcut ceva ?

CORBEA : Iubirea e tăria oștirii...

SANDOMIR : Are dreptate... Eu iubesc pe vitejii mei și mă bat voios, ostașii mei pe mine, și mă scot din nevoi...

MOGÎRDICI : Vodă nu fu p-aici ?

GENUNEA *(îngrijată)* : De ieri s-a dus cu niște izvoade, și n-a mai venit...

MOGÎRDICI : Scoate izvoade ? Pregătește nunta !

CORBEA *(tresărind)* : Unde mi-s mințile ?... Pe domn căutam... *(Iese repede prin stînga.)*

GENUNEA : Ciudat... bietul Corbea !

SANDOMIR : Ca și cum n-ar fi în mințile lui...

GENUNEA : Și mi-a spus o poveste tristă, tristă... Un băiat care iubea pe o fată, și nu-i spunea, și-i era frică... Povestea nu era tristă, el era trist... De v-aș spune-o, ați rîde...

MOGÎRDICI : Eu bănuiesc c-ar fi...
GENUNEA : Ce bănuiești, Mogîrdici ?
MOGÎRDICI : Dumneata mă întrebi ?
GENUNEA *(pe gînduri)* : De ce nu ? !
MOGÎRDICI : Să mă încredințez eu, și-ți spui...
GENUNEA : Să te încredințezi ?... Nu s-a sfîrșit povestea lui ?... Ah, tristă fu povestea pe care mi-o spuse !

(S-aude zgomot. Șmil intră prin dreapta. Genunea îi iese înainte.)

MOGÎRDICI : Mă Sandomir... Corbea iubește pe sor-ta !
SANDOMIR : Oare !... Așa să fie ?
GENUNEA : Șmil...
ȘMIL : Nunea...
GENUNEA : Ai mulți ?
ȘMIL : De la hărța din urmă, vro douăzeci... Eu nu știu ce le fac, că li se-închid rănile ca și cum ai cîrpi o rochie ruptă...
GENUNEA : Să te sărut, Șmil...
ȘMIL : Și de ce să mă săruți ? Iu sunt bătrîn... Iu să te sărut pe d-ta...
GENUNEA : Că-i îngrijești bine... *(Îl sărută.)*
ȘMIL : Intră fără să se vaiete... Unul cu mîna ruptă, altul cu falca zdrelită... Și ies fluierînd... P-un biet... cum îi zice... așa... iunac, l-au adus leorcă de sînge... coastele rupte... măruntaiele borșite... Și n-a scos un oftat... L-am îngrijit — nu zic bine, nu zic rău — cît am putut, cît am știut... N-a vrut Dumnezeu... Ieri noapte mi-a zis : „Șezi la capul meu și-aprinde o iască" Am aprins. A mișcat buzele ca și cum s-ar ruga... S-a închinat ca voi... A întors capul... A răsuflat adînc... Și și-a dat sufletul... O ! viteji sunt moldovenii

cum n-am mai văzut !... Şi Mogîrdici a fost pe la mine... o ho ! ho !

MOGÎRDICI *(imitînd pe Şmil)*: Şi Mogîrdici a fost pe la mine...

ŞMIL : Al dracului ca cupilul lui tat-său...

MOGÎRDICI : Ca cupilul lui tat-său...

ŞMIL : Cum mă mişcam de lîngă el, el cu muna haţ ! *(Să ciupeşte de obraz.)*

MOGÎRDICI : El cu muna haţ !

ŞMIL : Parcă-l mînca ceva.. Pînă s-a făcut ca un drac :

MOGÎRDICI : Taci ! că mi-aminteşti de Maria !

ŞMIL : Ce Marie ?

MOGÎRDICI : Ce, nu ştii ?... Braşoveanca, de... lîngă Feldioara... la Zierer sasu... băgată cu anu...

ŞMIL : Bagă-te tu la dracu cu anu, nu cu luna...

SANDOMIR *(rîzînd)*: Nu te supăra, Şmil...

GENUNEA *(rîzînd)*: Aşa e Mogîrdici, vesel şi nebun...

ŞMIL : El s-a făcut mai urît ca dracu... Nu mă pot uita la el !

MOGÎRDICI *(să repede şi ia pe Şmil în braţe)*: Şmilică neică...

ŞMIL : Lasă-mă, lasă-mă... Să nu spui la cineva că te-am îngrijit iu...

MOGÎRDICI : Dar ce am, bre omule ?

ŞMIL : Dar ce n-ai ?... Cu barba ca un ţap, cu părul necisălat, cu ochii ca de broscoi şi cu obrajii rupţi.. Ai, ai, ţi-e mai mare mila de sufletul lui — dac-o fi avînd suflet...

GENUNEA : O, Şmil, Şmil...

ŞMIL : Lasă-l, Nunea, că nu m-ascultă... Să nu te mai bulnăveşti... Să te duci dracului de pomană, scărnăghia dracului !... Aşa bulnav nu-mi trebuie !

MOGÎRDICI : Dacă mă răneşte, mă ?
ŞMIL : Şi tot la obrazul ăla... Întoarce tu şi p-ălălalt, c-aşa scrie la voi la evanghelie... Î... urît eşti !... Păcat că nu mai am făşii curate...
GENUNEA : Făşii curate ? Stai... *(Se duce şi caută în cort.)*

(Mogîrdici ia pe Şmil de barbă.)

MOGÎRDICI : Şmil... Şmilică...
ŞMIL : Că d-astea eşti un nebun bun...
GENUNEA *(vine cu albituri în mîini)* : Şmil... mai am două cămăşi curate... Sunt de in... Le dăruiesc răniţilor tăi...
ŞMIL : Cum să poate ? Dumitale nu-ţi trebuie ? Şi cum să le fac ?
GENUNEA *(rupîndu-le)* : Aşa !
ŞMIL *(emoţionat)* : O ! Doamne, Doamne, îşi dă şi cămaşa de pe ea ca să aline durerile moldovenilor ! Sfîntă ţară, în care cresc bărbaţi aşa de viteji şi femei aşa de bune ! *(Şmil ia cămăşile, o sărută pe frunte, şi să duce prin dreapta.)*

(S-aude buciumul.)

GENUNEA : Vine domnul !

SCENA 3

Petru Rareş, logofătul Baloş, vornicul Groza, vistiernicul Matiaş, pîrcălabul Liciu, Genunea, Mogîrdici şi Sandomir

PETRU RAREŞ *(îmbrăcat în zale)* : Genunea, credeai că nu mai viu ? *(O sărută.)*
GENUNEA : Mai degrab aş crede că nu m-am născut decît să crez că luceafărul dimineţei

apune și nu mai răsare, că domnul Moldovei să duce și nu se mai întoarce !

PETRU RAREȘ : Baloș, tu visași cînd zămislișî pe copilul ista, și ți-întrecuși visul cu ființa ce făptuișî... Păcat că n-a fost băiat, și-ar fi fost mai păcat să nu fie femeie !

LOGOFĂTUL BALOȘ : ...Bat-o s-o bată de copilă... Ei îi plac neodihna, frămîntările și războiul...

PETRU RAREȘ *(către Mogîrdici)* : Dar tu... ? Mă-ă ! ce te-ai schimbat ?

MOGÎRDICI : Așa pai eu, mai frumos de două zile, măria-ta.

PETRU RAREȘ *(surîzînd)* : Cîți ai ?

MOGÎRDICI : 700 fără 5. Unul și unul. Mă duc, se duc, biruim, sau vecinica pomenire...

PETRU RAREȘ *(făcîndu-le semn să iasă)* : Mogîrdici, Sandomir, fiți gata, cu mîna pe frîie, cu picioarele în scări... *(Se duc prin dreapta.)* Nici o știre de la hatmanul Mihu ?

VORNICUL GROZA : Nimic... S-a dat afund...

PETRU RAREȘ *(îngrijat)* : Cu 10.000 de oameni ?... Ce să fie ?... A, nimic... Boieri, cînd credeți că ne vom izbi cu leșii ?... Genunea, stai, du-te, cum vrei...

GENUNEA : Ascult nu numai de vorba, ci și de glasul măriei-tale... *(Iese prin stînga.)*

PETRU RAREȘ : E, cînd ?

LOGOFĂTUL BALOȘ : Mîine, poimîne...

VORNICUL GROZA : Sabia gata, am șters-o de sîngele d-acum două săptămîni...

VISTIERNICUL MATIAȘ : Dupe izvoadele măriei-tale, ce chibzuiești ?

PETRU RAREȘ : Eu am întocmit izvodul, dar bătălia n-atîrnă de buzduganul meu

VISTIERNICUL MATIAŞ : N-aş crede că cercetaşii măriei-tale să nu-ţi fi adus veşti pe care noi nu le cunoaştem...

PETRU RAREŞ : Ieri ieşii din tabără, cu noaptea-n cap, şi mă întorsei pe dîra pe care am tras-o de la Obertin... eh !... încoa. Luai pe Corbea. Întîlnii un sat. Ardea. Nici un om. Trecui cîmpia cu bălării cît cînepa. Al doilea sat. Cenuşe rece. Nici un om. Urmele noastre le suflase vîntul. Satele pîrjolite arătau pe unde trecuserăm. Mă oprii. Corbea descălecă. Urechea — la pămînt. „Parcă-mi slomneşte“ [1]. Şi scutură din cap. Descălecai, şi ascultai şi eu. Nimic. Mă uitai la Corbea. Un surîs de pe altă lume. „Măria-ta, ţi-aduc ştiri de te întorci înapoi.“ — „Bine.“ Dispăru ca o săgeată. Mă întorsei. Îl aşteptai, dincoace de Prut, toată noaptea. Împiedicai calul. Mă pusei pe brînci. Şi dus a fost... Privii la stele pînă-mi căzu ploapele şi adormii... Azi-dimineaţă mă deşteptai, mă uitai — nimic... Mă închinai pentru sufletul lui Corbea... Pinteni calului... Măsurai încă o dată cîmpul unde ar fi să stea bătălia... Ei, cînd ne vom bate ?

VORNICUL GROZA : Cînd porunceşti, măria-ta !

PETRU RAREŞ : Chiar acum !... Nu e un ceas de cînd veni Corbea...

VORNICUL GROZA : A venit ? O, săracu !

PETRU RAREŞ : Nu credeam ochilor. „Corbea ?“ — „Da, măria-ta, şi leşii s-apropie, sunt la o poştă d-aici...“ — „Cîţi să fie ?“ — „Ca la şapte mii.“ — „Toţi călări ?“ — „Toţi în fier şi pe cai mari.“ — „Puşcaşi au ?“ — „Nu.“ — „Să-i momim... Pe cin' să trimeţ

[1] *A slomni* — a începe să priceapă.

c-o momeală bună ?“ — „Pe mine !“ — „Tu ? Ostenit și galben... nu se poate !“ — „Sunt roșu și se poate !“ Vorbi răstit. Mă uitai lung „Crede-mă, măria-ta, să poate !“ De data asta, rugător. „Bine ! ia 500 de călăreți sprinteni, ieși înaintea leșilor și momește-i. Înaintezi cu gîndul de fugă ; nu te-apropii prea mult, să nu te-nvăluie ; te desfășuri și te strîngi ; o iei îndărăt, și iar te-ntorci... Și-așa i-aduci pîn' la povîrnișul văii, și îți dai drumul pe supt perdeaua pădurei.“. — „Am înțeles.“ Și se făcu nevăzut.

VORNICUL GROZA : O ! Sireacu !

PETRU RAREȘ : La stînga — pădurea de stejari ; la dreapta — rosătură, bannă [1], mocirlă, stufiș, baltă ; în fund — pădurice și mărăciniș dese ca tîrnul [2]... Aci — piota cu arcurile... Cîți avem ?

VORNICUL GROZA : O mie cinci sute.

PETRU RAREȘ : Numeri și pe morți...

VORNICUL GROZA : Am împlinit golurile...

PETRU RAREȘ : Da ?

VORNICUL GROZA : Vezi bine !

PETRU RAREȘ : Vitejii, cu cai de frîu, să se strecoare prin pădurea de stejari pîn' la culmea dealului care coboară oblu. Acolo s-aștepte pe leșii cari vor da de vale ; să încalece și să cază în coasta și-n spatele lor. Asta e treabă de om și viclean, și viteaz, și hotărît Ce gîndim cu răceală să făptuiască cu căldură... Ce credeți ?

VORNICUL GROZA : Logofătul Baloș e și viteaz, și hotărît.

---

[1] *Bahnă* — mlaștină, smîrc.

[2] *Tîrn* — măturâ de mărăcini sau de nuiele de mesteacăn.

LOGOFĂTUL BALOȘ : Ba vornicul Groza. Cred ostașii în el mai mult decît în mine. Să poruncească, eu mă supui. Voi chibzuiți, eu mă bat. Voi praștie, eu piatră.

PETRU RAREȘ : Biine !... Groza ia p-ai lui Sandomir, p-ai lui Cremene, p-ai lui Burlă și p-ai Spînului, 1.800 de viteji. Tu să pai mai mult decît să fii, și să nu fii decît în clipa hotărîtoare. Pîrcălabul Liciu să rînduiască arcașii în pădurice, și să plouă săgețile, dar...

PÎRCĂLABUL LICIU : Ca ploaia de la munte... Să răpăie și să se oprească, și iar să răpăie, și iar să se oprească...

PETRU RAREȘ : Așa, bătrîne, așa, tătucă, așa...

LOGOFĂTUL BALOȘ : Rămîn ai lui Mogîrdici...

PETRU RAREȘ : Și eu ce să fac ?

LOGOFĂTUL BALOȘ : Ai chibzuit... să stai doparte...

VORNICUL GROZA : Eu și cu Baloș le cădem în spate și-i vînturăm la vale, între pădure și bahnă, și-i ducem pînă la fund. Aci Liciu îi împroașcă cu săgețile. Vor căuta scăpare. Rosătura de oi le stă deschisă. Vor năpădi cu caii lor greoi în bahnă, în mocirlă, în stuhărai, în baltă...

PETRU RAREȘ : Leșii ar putea să mai facă două învîrtituri : una spre pădure — la dreapta lor cum vin, alta în potriva ta...

VORNICUL GROZA : În pădure sunt topiți... Liciu...

PÎRCĂLABUL LICIU : Scot arcași din crîng, învîrtindu-i ca o poartă care s-ar închide... Arcurile jos... Mîna pe toporiști... Ei călări abia strecurîndu-se prin pădure, noi pe jos, dupe copaci, alergînd, lovind, în coaste, în spate...

PETRU RAREŞ *(lui Groza)*: Să nu se-ntoarcă împotriva ta...

VORNICUL GROZA: Nu se poate!

PETRU RAREŞ: Lupii, încolţiţi, năpustesc asupra vînătorilor...

VORNICUL GROZA: Nu se poate!

PETRU RAREŞ: Să zicem că s-ar putea...

VORNICUL GROZA: Nu zic!

PETRU RAREŞ: Bagă de seamă, Groza, bagă de seamă!

VORNICUL GROZA: Pornit, şi prin ziduri! Îi sparg şi-i risipesc, în pădure sau în bahnă!

VISTIERNICUL MATIAŞ *(supărat)*: Bine, voi bine, dar eu?

PETRU RAREŞ: Tu, Mogîrdici, să rămîneţi... rămîi şi eu!... *(Către Baloş şi Groza:)* Şi să daţi chiote. Chiotul aprinde închipuirea; omul pare mai mare, oamenii par mai mulţi, sporeşte crezul şi dă biruinţă!

LOGOFĂTUL BALOŞ *(trage sabia)*: Bu-bu-bu...

PETRU RAREŞ: Acum să jurăm *(toţi trag săbiile şi le încrucişează)*: pe apă, pe pîine, pe soare şi pe s-ta Troiţă, că vom lupta, nu ca boierii Moldovei, ci ca fiarele Libanului!

TOŢI: Jurăm!

PETRU RAREŞ: Un ceas de cînd se duse Corbea... Matiaş, să vie Mogîrdici... *(Matiaş iese prin stînga.)* Voi...

(Se duc prin dreapta.)

LOGOFĂTUL BALOŞ *(dintre copaci)*: Bu-bu-buuu!

PETRU RAREŞ: O! neamul bubuiugilor... Căci n-are Moldova boieri numai ca tine şi ţărani numai ca Corbea!

SCENA 4

Petru Rareș, Genunea, mai în urmă Smil și Mogîrdici

GENUNEA *(vine repede din dreapta)*: Doamne...

PETRU RAREȘ *(o sărută)*: Ce sunt măririle și slava alăturea de farmecile tale? Amăgiri... deșertăciuni...

GENUNEA: O, Doamne!

PETRU RAREȘ *(dus pe gînduri)*: Și cînd mă gîndesc că d-atîtea ori am strîns în brațele mele această comoară, mîinile mele nu s-au poleit? Nu s-a scuturat nimic din podoaba ta asupra bărbăției mele?... Așa ar gîndi, avîndu-te aici, orice tînăr... eu sunt ostaș și domn!... Groza să strecoară prin pădure... Cine ți-a dăruit ochi și luminile care picură, încotro se duc, două rotocoale mai senine ca cerul și mai albastre ca floarea inului?

GENUNEA: O, bată-i focul de ochi...

PETRU RAREȘ *(pe gînduri)*: Liciu împînzește crîngul...

GENUNEA: Ce zici, măria-ta?

PETRU RAREȘ: Zic că tu ești cel mai frumos copil din lume, și d-ai avea aripi ai zbura în văzduh!... Vin ai?

GENUNEA *(repede)*: Să-ți dau?

PETRU RAREȘ: Corbea, încăierîndu-se, apropie încăierarea...

GENUNEA: Cum?

PETRU RAREȘ: Zic să dai răniților, să prinză la inimă...

GENUNEA *(cu bărdaca în mînă)*: Am dat la cîți au venit... Bea...

PETRU RAREȘ: Ferește-te să nu-ți sorb și mîna... *(Bea.)* Sandomir, nu așa de repede...

GENUNEA *(uitîndu-se împrejur)*: Sandomir ?... Nu-l văz pe Sandomir...

PETRU RAREȘ: Și-ar trebui ca ochii tăi să pătrunză codrii și zidurile... frumusețea lor să netezească calea, și mîngîierea lor s-apropie totul... Mai degrab, Matiaș!

GENUNEA: Ce ai, măria-ta? Vorbești și te gîndești...

PETRU RAREȘ: Să vorbesc pe negîndite?

GENUNEA: Vreau să zic că te fură gîndurile...

PETRU RAREȘ: Mă gîndesc că omul nu știe cînd îi vine ceasul... N-auzi un ropot de cai?

GENUNEA *(cu frică)*: Nu... nu auz...

PETRU RAREȘ: O mișună prin pădure, și crengi rupte, și frunze călcate?

GENUNEA *(ascultă)*: De loc...

PETRU RAREȘ: Pune urechea la pămînt... sau nu... Obrajii tăi s-ar coborî mai jos ca tălpile mele, și Dumnezeu a pus obrajii tăi mai presus de scaunul pe care stau eu... *(Tresărind:)* Nu-i vezi?

GENUNEA *(înfricoșată)*: O! măria-ta, ce ai?

PETRU RAREȘ: Ostenit... Ast-noapte n-am dormit...

GENUNEA *(îi sărută mîna și i-o mîngîie)*: Culcă-te oleacă, măria-ta...

PETRU RAREȘ: Să mă culc?... Tocmai cînd norodul îmi strigă: „Sus, că ești domn!"...

GENUNEA *(o trec lăcrămile)*: Aș vrea... dar nu mai vreau nimic...

PETRU RAREȘ: Ba să vrei ceva: să biruim! *(Genunea tresare. Mogîrdici vine din dreapta.)* Ai venit?

MOGÎRDICI *(concentrat)*: Am...

PETRU RAREȘ: Caii, odihniți?

MOGÎRDICI: Mîncați, odihniți, înșeoați.

Clubul cărții digitale 2022

PETRU RAREŞ : Poruncă să încalece...
MOGÎRDICI : Puruncit.
PETRU RAREŞ : Caii mei...
MOGÎRDICI : Pregătiţi...
PETRU RAREŞ : Să-i aducă.
MOGÎRDICI : Adus.
PETRU RAREŞ : Patru ?
MOGÎRDICI : Patru.
PETRU RAREŞ : Să te ţii gata, să pornim...
GENUNEA *(chinuită de griji)* : Unde, Mogîrdici ?
MOGÎRDICI *(uitîndu-se repede la domn)* : La nuntă.
GENUNEA : Ce nuntă ?
MOGÎRDICI : A mea !
GENUNEA *(supărată)* : Altădată spuneai, glumeai, acum : patru ? patru !... ai ? am !... Şi faţa cruntă...
PETRU RAREŞ : Ca la nunta lui...
MOGÎRDICI : Mă cunună vodă !
GENUNEA : De ce aşa de scurţi şi de repezi la cuvînt ?
MOGÎRDICI : Mă grăbesc, ca la nuntă, n-am vreme...
PETRU RAREŞ : Pleacă şi să m-aştepţi.
MOGÎRDICI : Cu bine, măria-ta !
PETRU RAREŞ : Să dea Dumnezeu !
MOGÎRDICI : Amin ! *(Se duce repede prin dreapta.)*
GENUNEA : O ! doamne, crezi că sunt copil ?

(Şmil vine din stînga.)

PETRU RAREŞ : Şmil, nu prea ai de lucru...
ŞMIL : Dacă împărăţeşti şi peste lei, şi peste miei .. Sănătoşi ? lei !... Răniţi ? miei !... Îi leg ? Iar zmei... Unul nu mai e în cortul de adăpost... De ce s-au grăbit ?

PETRU RARES : Ca la nuntă... Cunun pe Mogîrdici...

ŞMIL *(rîzînd)* : O, frumos ginere... n-am ce zice...

PETRU RAREŞ : O, viteaz soldat !

ŞMIL : Să nu-şi sperie mireasa...

PETRU RAREŞ : O ia cu binişorul... De nu ?... Repede, în goana calului. Şi să face frumos, că o mie de oameni întorc capul după el ! De zece ori am chefuit la nunta lui Mogîrdici !

ŞMIL : Ce spui ?... D-atîtea ori s-a însurat ?

GENUNEA : Şi se-nsoară şi Mogîrdici, şi Cremene, şi Sandomir, şi Baloş...

ŞMIL : O !

GENUNEA : ...şi vornicu Groza, şi vistiernicul Matiaş...

ŞMIL : Alei !

GENUNEA : ...şi pîrcălabul Liciu...

ŞMIL : Şi moşneagul cela ?

GENUNEA : ...şi măria-sa Petru-vodă...

ŞMIL *(rîzînd)* : Oameni însuraţi şi bătrîni... Încai, la voi n-o să se ştie care să fie socru, ginerele or tatăl. Sandomir şi logofătul Baloş ! Ei, şi dacă s-ar zăpăci miresele ? Are să intre fata la tata, şi mama la băiat... A, se pricep ele mai bine... Să duc amîndouă la Sandomir... *(Încet, Genunii :)* La ce ascultă ?

GENUNEA : Să înceapă lăutarii...

ŞMIL : Ei, nu zice fleacuri, Nunea... Ce vorbeşti aşa, fără să rîzi ?

PETRU RAREŞ : Ascultaţi...

ŞMIL : Iacă-ascul...

PETRU RAREŞ : N-auziţi nimic ?

GENUNEA : Nimic...

PETRU RAREȘ : Un vuiet ca de mare răscolită... Oh ! d-ar izbuti Corbea...

GENUNEA : Corbea ?

PETRU RAREȘ : ...să-i vîre ca într-o albie...

GENUNEA *(pe gînduri)* : Povestea nu s-a sfîrșit ?

PETRU RAREȘ : ...l-aș face spătar...

GENUNEA *(inspirată)* : Va izbuti, măria-ta !... Povestea nu s-a isprăvit !

PETRU RAREȘ : Ah !... Pocuția este a mea !

ȘMIL : Nu ești măria-ta Petru-vodă... și d-ta, Nunea, fata lui Baloș ?... Eu nu vă înțeleg !

PETRU RAREȘ : Ia !... O răpăială !

GENUNEA : Da, da...

ȘMIL : E vîntul, măria-ta !

PETRU RAREȘ : Ce vînt ?...

ȘMIL *(la o parte)* : Și fata, și vodă, să juri că n-ar fi în mințele lor... Doi nebuni... La asta nu mă pricep...

GENUNEA : S-ar auzi și glasuri...

PETRU RAREȘ : Nu încă...

ȘMIL : Aude și glasuri... dar cînd o auzi și măria-sa ?

PETRU RAREȘ *(pune urechea la pămînt)* : Ascultă, Nunea !

GENUNEA *(pune urechea la pămînt)* : Ascult !

ȘMIL : E, vorbiți ca oamenii..

PETRU RAREȘ : Ai auzit ?

GENUNEA : Auzit !

PETRU RAREȘ : Strigătile alor noștri au început...

ȘMIL : Vîntul, măria-ta, clatină codrul...

PETRU RAREȘ : O, Șmil, un copil pricepu, și pe tine nu te taie capul !... Ce vînt ? Nu vezi ? Copacii ca de piatră...

ŞMIL : Ce să fie ?... Să fie bătălie ?... Ai lui Mogîrdici nu se mişcă... Şi nu-i auz : „Alelei !... doină ! doină !"

GENUNEA *(tresărind)* : A ! Sabia, măria-ta !

PETRU RAREŞ : Prea devreme !

ŞMIL *(auzind zgomotul bătăliii în depărtare)* : O ! ce neghiob Şmil, ce neghiob !... Mai limpede ce vorbeau ei, şi iu să nu-i pricep ! *(Speriat :)* Ia sabia, măria-ta, de ce stai ?

PETRU RAREŞ : Ca să birui ! *(Se închină. Genunea se închină şi ea. Şmil, privindu-i cu spaimă, se ia după ei, începe crucea şi se opreşte.)* Nunea, Sabia !

GENUNEA *(se repede în cort şi-i aduce sabia lui Ştefan cel Mare)* : Sabia lui Hristos !

PETRU RAREŞ *(ia sabia şi o trage afară)* : O ! d-ar preţui ea în mîna mea, tînără încă, cît preţuia în mîna lui de bătrîn, ar fi destul s-o arăt, şi biruinţa să plutească asupra ostaşilor noştri !... Ce mormăi, Şmil ?

ŞMIL : Ca norocul să nu se despartă de prapurul Moldovii, şi glasul măriei-tale să sune ca tubele care dărîmară zidurile Ierihonului !

PETRU RAREŞ : Nunea, coiful ! *(Îi dă coiful.)* Oţel mort, vei scînteia de mînie ca să străluceşti de bucurie ! *(Genunea dă să sărute pe Rareş.)* N-am vreme ! Ah ! de ce Dumnezeu nu făcu pe om ca sufletul din el ? Vă las, mă duc, zbor ! *(Iese repede prin dreapta, şi se aude strigînd :)* E ! Mogîrdici ! Mogîrdici !

MOGÎRDICI *(s-aude şi nu se vede)* : Aici !

PETRU RAREŞ : Calul !

MOGÎRDICI : Pe Ţinteş ?

PETRU RAREŞ : Fă-te vijelie, Ţinteş, şi haiti !

SCENA 5

Genunea, Șmil, doi ostași răniți, un moment Petru Rareș

(S-aude țipete topite într-un vaiet. Cît durează această scenă, durează și ropotul bătăliii.)

GENUNEA *(ascultînd)*: Pămîntul, de s-ar despica, n-ar geme așa de crîncen!

ȘMIL: De n-ar nemeri și p-aici!

GENUNEA: Ți-e frică?

ȘMIL: Frică? De mine, nu... de dumneata, da...

GENUNEA *(scoate un pumnal)*: De mine? Sunt pregătită...

ȘMIL: Nu te juca, că taie...

GENUNEA: Dac-ar tăia numai, ar fi o jucărie...

ȘMIL: Ei, ce vorbești așa?... Are să biruie domnul...

GENUNEA: S-a întărit urletul... „Bu-bu-bu!" Ai tatii!... Și vaiete... Și vaiete...

ȘMIL: Nu mai asculta, Nunea... Ce-o fi să fie... Omul care își închipuie fețele primejdiei trece de mai multe ori prin aceeași primejdie...

GENUNEA *(ascultînd)*: A! și „doină, doină"... sunt ai domnului! *(Cade în genuchi și se roagă.)*

ȘMIL: Așa mai bine... Mă simt supt aripa unui heruvim...

GENUNEA: O, apără și izbăvește, Doamne, pe domnul Moldovii!

ȘMIL: Pe Baloș, nu? Pe Sandomir, nu?

GENUNEA: Și pe Sandomir — că e mîndru și mi-e frate, și pe Baloș — că e stîlp d-al țării și mi-e tată..

ȘMIL: Pe cine ai vrea tu să apere mai întîi?

GENUNEA *(să gîndește și oftează)*: Pe domn!

ȘMIL : Cum să nu-l apere, cînd are astfel de țară ? !

GENUNEA *(ascultînd)* : A ! ce clocotește așa... Auzi ?...

ȘMIL : Aș vrea să fiu surd... să fiu iarba pe care o calci în picioare... să nu mă fi născut sau să fi murit de mult !

GENUNEA *(cu emoție și entuziasm)* : E domnul în mijlocul lor !... Îl văz !... Ah ! Îl văz, Șmil ! *(Își acoperă ochii.)* Ca o urgie ce potopește lumea înaintea ei !

ȘMIL : Ce trosnește așa ?

GENUNEA : Ți s-a părut...

ȘMIL *(tremurînd)* : Stai, Genunea... Cine-i acolo ?... *(Genunea trage pumnalul. Intră un ostaș rănit.)* Ce cauți ?... Ce vrei ?... A ! ești d-ai noștri, ești moldovean...

ÎNTÎIUL OSTAȘ : O picătură de apă...

GENUNEA *(c-o ulcică)* : Oleacă de vin... Bea... Ei, ce e ? Spune !

ÎNTÎIUL OSTAȘ : Iacă-oi spune... Sînge și măcel...

GENUNEA : Pe domn l-ai văzut ?

ÎNTÎIUL OSTAȘ : Cum să-l văz ?... Ca un fulger... Cine să-l vază ?

GENUNEA : E, ce mai e ?

ÎNTÎIUL OSTAȘ : N-am spus ?

ȘMIL : Ce se petrece, mă omule ? Biruim noi, or leșii ?

ÎNTÎIUL OSTAȘ : Ei, pe dracu leșii...

ȘMIL : Dar tu n-ai văzut nimic ?

ÎNTÎIUL OSTAȘ : Ce să văz ?... Am văzut cînd am dărîmat de pe cal pe trei leși... p-al patrulea, care m-a doborît, nu l-am văzut... Ș-apoi m-au sărit caii, și s-a mutat bătălia mai departe... Atîta...

(S-aude din nou trosnind)

ŞMIL *(tresărind)*: Genunea!

GENUNEA: Şmil!

ÎNTÎIUL OSTAŞ: N-aveţi teamă... Nu năpustesc leşii... cine să-i lase?!

(Intră un al doilea ostaş rănit.)

AL DOILEA OSTAŞ: Olecuţă de apă... Mă frig de sete...

GENUNEA *(îi întinde ulcica)*: Vin... să prinzi puteri...

AL DOILEA OSTAŞ: Puteri am... mîna dreaptă n-o mai simţ din umăr...

GENUNEA: Ei, ce e?

AL DOILEA OSTAŞ: Ce să fie?... Iacă, snopim pe leşi...

GENUNEA: Pe domn l-ai văzut?

AL DOILEA OSTAŞ: Văzut... Dacă am fi toţi ca el, numai Moldove ar fi pe lume...

GENUNEA: Cum e?

AL DOILEA OSTAŞ: Sănătos l-am lăsat...

GENUNEA: Spune ceva, flăcăule!

AL DOILEA OSTAŞ: Iacă-oi spune... Dupe ce duserăm pe leşi cu momeala pînă pe fruntea tăpşanului, de unde începe o vale oablă, ferirăm la dreapta... Leşii năpustiţi dădură la vale... Rotocolirăm cu ai vornicului Groza, şi ceata noastră o luă înainte cu miaşul nostru. Îl cunoaşteţi?... Cine să nu-l cunoască?... Ţipa ca un armăsar care nînchează...

GENUNEA: Cine e căpitanul vostru?

AL DOILEA OSTAŞ: Cin' să fie... Corbea!

GENUNEA: Corbea? Povestea nu s-a sfîrşit!... Abia a început, şi se va sfîrşi cu bine!... Îi voi da eu curaj celui mai viteaz dintre copiii neamului!

ȘMIL *(celui dintîi ostaș)*: Să te leg?
ÎNTÎIUL OSTAȘ: Parcă mă doare?
ȘMIL: Pe voi nu vă doare niciodată...
ÎNTÎIUL OSTAȘ: Pe copii; ce, pe noi?
ȘMIL: Nu vrei să-ți treacă?
ÎNTÎIUL OSTAȘ: Cum nu... N-auzi că e de lucru?
GENUNEA *(către al doilea ostaș)*: Și pe urmă?
AL DOILEA OSTAȘ: Pe urmă, mă pomenii cu una zdravănă, că nu mai văzui înaintea ochilor... Calul se învîrti supt mine și căzu mototol la pămînt... Ei s-au dus ca austrul, care sună pădurile pe rînd... Și nemerii la d-voastră...
ȘMIL: Îi ascult și nu văz bătălia...
AL DOILEA OSTAȘ: Vedem unde ne batem... Ce să vedem?
GENUNEA *(cu nerăbdare)*: Zici c-ai văzut pe domn...
AL DOILEA OSTAȘ: Da... El trecu ca un duh, și dupe el — ostașii ca o haită de lupi... Pînă să-l văz, se făcu nevăzut...
ȘMIL: Adu mîna...
AL DOILEA OSTAȘ: La ce?
ȘMIL: Să ți-o leg...
AL DOILEA OSTAȘ: Nu pot s-o ridic.
ȘMIL: De durere?
AL DOILEA OSTAȘ: N-o mai simț... Altfel, aș sta eu aici?
ȘMIL: Să ți-o văz...
AL DOILEA OSTAȘ: Ce să vezi? Un ciolan mort... D-o vrea Dumnezeu, să-ndreaptă ea și-așa... Mă duc să privesc, dacă nu mai pot...
ÎNTÎIUL OSTAȘ: Mă verișcane, oi găsi eu vreun cal, mă?

AL DOILEA OSTAŞ : Cum să nu... Mai mulţi oameni morţi, ca gloabele... Prinde şi tu unul...

(Ostaşii ies prin stînga.)

ŞMIL : Unde vă duceţi ? Ce, sunteţi nebuni ?
GENUNEA *(speriată)* : Ce urlă aşa ?
ŞMIL : Bătălia...
GENUNEA : Nu, Şmil, nu... N-auzi ?
ŞMIL *(spăimîntat)* : Da !... Ce să fie ?
GENUNEA : Un glas de om, ca de uriaş ! *(Se aude Rareş mugind. Apare în stînga plin de sînge.)* Ah ! Domnul ! *(Face cîţiva paşi şi se opreşte de spaimă.)*
PETRU RAREŞ : Mai bine mîna decît calul !... Ce staţi ?... Un moşneag şi-o fată tînără !... D-aţi avea suflet, n-aţi privi la domn ca la un cîine !...
GENUNEA *(cu spaimă)* : P-aici te-ai dus cu Mogîrdici...
ŞMIL *(înlemnit)* : P-aici sunt caii domneşti...
PETRU RAREŞ *(ca scos din fire)* : Calul !... Te fac bucăţi şi stîrvul corbilor ! *(Dispare la dreapta. S-aude Petru Rareş şi nu se mai vede.)*

(Genunea şi Şmil revin.)

GENUNEA : Oh ! cum era la faţă !
ŞMIL : Cum era ?
GENUNEA : Roşu-vînăt...
ŞMIL : L-ai văzut ?
GENUNEA : Da... Şi ce glas !
ŞMIL : Iu l-am înţeles, dar nu l-am auzit !
GENUNEA : Mi se bate inima...
ŞMIL : A mea nu mai bate...
GENUNEA : Dădu de cai, înhaţă unul, încalecă, mugi şi nevăzut...

ŞMIL : N-am văzut, n-am auzit, nu ştiu... A venit, s-a dus... ca visele grozave...

GENUNEA : Nu ne mai cunoştea...

ŞMIL : Ce să cunoască ?... Numai c-un gînd, cu unul singur, numai c-o voinţă, cu una singură... În el perise lumea, numai biruinţa trăia !

GENUNEA *(ascultă)* : Trosnesc loviturile ca crăcile uscate supt picioarele mistreţilor... O ! şi mare părea !

ŞMIL : El ? Cum trebuie să fie la măcel !

GENUNEA : Şi ce puteri năprasnice !

ŞMIL : Cînd a zis „te fac bucăţi", eu m-am văzut... Capul la răsărit, mîinile la apus, şi picioarele la dracu ! *(Tresare şi se strînge în Genunea.)* Iar cineva...

GENUNEA : În goană... Să nu se fi-ntîmplat ceva domnului !

ŞMIL : Ce să i se-ntîmple ?

GENUNEA : Mai întrebi ?

ŞMIL : Aşa e... Dar nu crez... Cine să-l apropie ?

GENUNEA : Zi Doamne fereşte !

ŞMIL : Şi dac-oi zice, ce ?

(Vine un soldat greu rănit. Se clatină.)

GENUNEA : Ce e ? Vorbeşte !... Niţel vin...

(Ostaşul scutură din cap.)

ŞMIL : Ce ai ? Unde eşti lovit ?

GENUNEA : Ce s-a întîmplat ?... căci s-a întîmplat ceva, de pe înfăţişarea ta...

OSTAŞUL *(se clatină)* : Am învins ! *(Cade şi moare.)*

GENUNEA *(cu lacrămile în ochi)* : Ai învins ! *(Se pleacă şi-l sărută.)*

ȘMIL : Toți cîți mor înving, și sufletul lor scapă de chinul vieții !

(S-aude buciume în depărtare. Vuietul bătăliii descreşte. se stinge. S-aud buciume în apropiere. Vin din stînga Petru Rareș, vornicul Groza, logofătul Baloș, pîrcălabul Liciu. vistiernicul Matiaș cu veștmintele rupte și pline de sînge Dupe ei, Mogîrdici și Sandomir duc pe targă pe Corbea. Viteji, voinici și iunaci.)

SCENA 6

Petru Rareș, logofătul Baloș, vornicul Groza, pîrcălabul Liciu vistiernicul Matiaș, Genunea, Șmil, Mogîrdici, Sandomir și Corbea întins pe o targă de frunze

PETRU RAREȘ : Cu voia lui Dumnezeu, cu norocul nostru și cu ostașii mei, am biruit ! În numele Tatălui, ș-al Fiului, ș-al S-tului Duh, amin ! *(Se închină toți.)* Am biruit noi cari trăim, cei răniți și mai ales cei care au murit, fie-le țărîna ușoară orunde-ar dormi !

VORNICUL GROZA *(închinîndu-se)* : În numele Tatălui, ș-al Fiului, ș-al Sfîntului Duh, amin !

PETRU RAREȘ : Și de vor fi avînd copii, pe copii d-a dreptul viteji îi fac, că de pe urma părinților sunt să stea în scări de fier, și de pe urma faptelor lor se vor înălța la cinul dregătoriilor obștești și se vor boieri, că de vor pieri ei, și mai sus să salte pe urmașii lor... Și pururea țara să se primenească întru puterile ei de viață !

PÎRCĂLABUL LICIU *(se închină)* : Numele Tatălui, ș-al Fiului, ș-al Sfîntului Duh, amin !

PETRU RAREȘ : Mi-am răcorit sufletul meu ars la Obertin... Pocuția este a mea... Și pe dasupra drepturilor noastre am pus a treia oară pecetea domniei mele, muiată în sîngele boierilor leșești !... Zac peste o mie în valea Cirimușului, înecați în baltă de două ori p-atît, și ce mai prisosește... prinși și risipiți... Cei cari vor ajunge în Polonia vor avea de povestit : mînia olahului [1] și vitejia ostașilor lui !... V-ați purtat ca niște voievozi... Și tu, Groza, și tu, Baloș, și tu, Liciu, și tu, Matiaș...

VISTIERNICUL MATIAȘ : Noi nu știm de ce ne-am minuna mai mult în fața domnului nostru... De chibzuiala cu care a întocmit bătălia, au de măreția cu care a făptuit biruința ? Fie ca numele voievodului Petru să-l pomenească lumea pîn' la sfîrșitul veacurilor ! Numele Tatălui, ș-al Fiului, ș-al Sfîntului Duh, amin.

(Intră Mogîrdici și Sandomir, ducînd pe targă pe Corbea, care zace întins.)

PETRU RAREȘ : Ah ! îl uitasem... pe cel mai viteaz dintre noi toți !

MOGÎRDICI : I-am adus, măria-ta... Cremene mort, și Corbea luptîndu-se cu moartea !

GENUNEA : Corbea ! *(Își face drum spre el și începe să plîngă.)*

PETRU RAREȘ : Corbea, Corbea !... Șmil !

ȘMIL : Aici, doamne !

PETRU RAREȘ : Vistieria mea... dacă scapi pe Corbea !... A doua oară intrasem în vultoare. Un zid de leși mi se făcu înainte ; să-i rup cu calul ; cu neputință ; izbesc ; sar scînteie ;

[1] *Olah* — valah (nume dat poporului romîn de către alte popoare pînă la jumătatea secolului al XIX-lea).

cad, alții le iau locul, și eu stau pe loc ; mă înfruntă ; mă încolțesc... Crezui că pământul se crapă și mă înghite de viu !... Cînd — auzii un vîjiit. Corbea trecu, și-i sparse... în zadar îl strigai. Ca și cum ar fi căutat moartea, care fugea de el, se izbi într-un buluc de dușmani... Și-l văzui, cu ochii mei, căzînd de pe cal ca un turn... O ! atunci spulberai pe leși... Prea tîrziu... Corbea zăcea cu fața în sus...

GENUNEA *(zdrobită de durere)* : Ca și cum ar fi căutat moartea, doamne ? *(S-aruncă pe Corbea. Îi ia capul binișor în mîini.)* Nu ! o ! nu... povestea nu s-a sfîrșit... mai e... mai e... și mai frumoasă !...

LOGOFĂTUL BALOȘ : Bietul flăcău !

SANDOMIR : Tată... iubea pe Genunea !

LOGOFĂTUL BALOȘ : A ! *(Îi cade capul pe umărul lui Sandomir.)*

GENUNEA *(plîngînd)* : De ce nu mi-ai spus... ? O ! țăran viteaz !... Înaintea ta îngenuche fata de boier... Mai e... o ! mai e poveste și d-aci înainte...

CORBEA *(se deșteaptă o clipă)* : Nunea !... Măriata !... Iertați-mă...

PETRU RAREȘ : Șmil, să-ți văz știința !

ȘMIL : Știința mea să pleacă în fața morții !

CORBEA *(c-o răsuflare grea)* : De ce plîngi, Nunea ?... Nu mi-e greu să mor... Am biruit !... Și mîinile tale sunt așa de bune !... O ! Poveste... poveste... Ooo ! *(Închide ochii și moare.)*

GENUNEA : Eu l-am omorît, fără să vreau, fără să știu !... Și povestea s-a încheiat !... *(Cade asupra lui Corbea.)*

VISTIERNICUL MATIAȘ : O iscoadă, măria-ta.

PETRU RAREȘ : Să vie încoa. *(Intră iscoada.)*

Cine te-a trimes ?... Ce vrei ?... Să ne sporești bucuria c-am biruit, or durerea c-am pierdut pe cel mai viteaz dintre noi ?...

ISCOADA : Hatmanul Mihu s-a întors în Suceava...

PETRU RAREȘ : De ce ?

ISCOADA : ...vin turcii !

TOȚI *(tresărind)* : Turcii ?

PETRU RAREȘ : Să vie !... o-ho-hó-ho !

ACTUL IV

O sală a castelului din Suceava, îmbrăcată în stejar vechi. Tavanul — cu grinzi groase. Policioare de jur împrejur, cu lucruri din țară, din Italia, din Persia și din Arabia. O masă mare și scaune în formă de strană. Cele trebuincioase de scris. În mijlocul sălei spînzură un policandru cu lumînări groase de ceară, încondeiate cu verde și cu roșu. Pe pereți — portretele voievozilor Petru Mușat, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare și Bogdan. Intrare în dreapta și în fund.

SCENA 1

Oana, Genunea și Șmil

OANA : De două zile vorbește puțin și aspru...

ȘMIL : Puține are el pe cap al lui ? Oamenii vorbesc multe cînd n-au nimic de spus.

GENUNEA : De mă vede, surîde trist. M-apucă de mîini, clatină din cap. „Eh-hei, Nunea, Nunea... Du-te, Nunea... Am treabă."

ȘMIL : Și dacă are treabă ? Vrei să zică : „Vino încoa, Nunea, că am treabă ?"

OANA : Turcii au să cază negură asupra țării...

GENUNEA : Nu e asta... Cînd a mai fost așa de posomorît înainte de război ? Și se plimbă și tace... Și nimeni nu știe ce se petrece în el...

ȘMIL : O ! ho-ho ! tu știi ce se petrece într-un bondar ?

GENUNEA : Nu.

ȘMIL : Ș-ai vrea să știi ce se petrece în capul domnului ? Adică cum, să fie domnul mai puțin ca un bondar ?

OANA : Bolnav ?... Mănîncă ca și mai nainte... Și rănile i s-au închis... Nici nu erau adînci...

ȘMIL : Rănile nu-i erau adînci ? Dar cît vreai să fie ?... Șmil, tu nu ești doftor, Oana e doftor !

OANA : A, nu, Șmil, nu... Ast-noapte — tîrziu — l-am auzit strigînd. Am sărit în vîrful picioarelor. M-am strecurat pe ceardacul de lîngă odaia lui de culcare. Am ascultat. L-am auzit : „Nu, nu, nu se poate !“ Ce nu se poate ?... Nu știu...

GENUNEA : Să nu se coacă ceva...

ȘMIL : Ce să se coacă ? Un bostan ?

GENUNEA : Ei, Șmil... Unii boieri...

OANA : Boieri ?

GENUNEA : Bănuiesc...

ȘMIL : Și ce să vrea boierii ?

GENUNEA : Nu știu...

ȘMIL : Nu știi care boieri... nu știi ce vor... Atunci, ce știi ?

OANA : Erai pe Cirimuș... Ce-a făcut dupe biruință ?

GENUNEA : Vorbi boierilor ca din carte. Mulțumi lui Dumnezeu. Înălță pe ostași în cinuri. Și cînd aduse pe Corbea... *(o înecă emoția)* pe pat de ramuri... O ! Corbea, Corbea, căci n-ai trăit !

ȘMIL : Săracul Corbea... ca un stejar verde lovit de trăsnet !

OANA : De ce lăcrămezi, Genunea ?

GENUNEA : Ce viteaz a pierdut Moldova !

ȘMIL : Și dumneata, Nunea, și dumneata...

OANA : Ei, ce-a zis pe urmă ?

GENUNEA : Cine ?
OANA : Domnul...
GENUNEA *(pierdută în amintiri)* : Domnul ?... A, da... Vise stinse d-a pururea !... Şi-a dat sufletul, lumea se învălui în neguri...
ŞMIL : Ah ! mi-e milă de Nunea...
OANA : Ce spui ?
GENUNEA *(tresărind)* : Că soarele scînteia şi că domnul, auzind că vin turcii, a răcnit şi s-a pus pe rîs, şi-a pornit spre Suceava... Şi nu mai e nici pe departe din ce era...
ŞMIL : Adevărat, ca grîul frumos care tînjeşte de ploaie !
GENUNEA : Eu am descusut pe tata...
ŞMIL : În loc să-l coasă, ea-l descoase... Şi să mai ai un copil aşa urît, aşa c-un păr, aşa c-o faţă... Logofătul Baloş n-avea ce ciopli cînd te-a făcut pe tine...
GENUNEA : M-am rugat... M-am făcut că plîng... şi tata... în zadar. „Nunea, Nunea, tu vrei să-mi calc cuvîntul ?“ — „Dat domnului ?“ — „Da.“ — „Atuncea, nu !“

SCENA 2

Oana, Genunea, Şmil şi Petru Rareş, la urmă Sandomir

(Petru Rareş se opreşte în uşa din fund şi vorbeşte cu Despotovna.)

PETRU RAREŞ : Eleno, nu fi copil... Nu mă face să vorbesc degeaba... N-am nimic...
OANA : Nimic !
PETRU RAREŞ : Pregăteşte de plecare... Tu, copiii şi Şmil...

ŞMIL : Eu ? Să plec ? Unde ?
PETRU RAREŞ : Pînă la amiază să porniţi la Ciceu...
ŞMIL : La Ciceu ?... Fie şi la Ciceu...
GENUNEA : El rămîne ?... Nu e primejdie...
PETRU RAREŞ *(vine spre grupul din faţă)* : A !... Şi voi ?... Ce faci, Oană ?
OANA : Vorbeam cu Genunea...
PETRU RAREŞ *(pe gînduri)* : Vorbeai... Şi ce vorbeai ?
GENUNEA : Povesteam bătălia de la Cirimuş...
PETRU RAREŞ : Adevărat, Şmil ?
ŞMIL : Aproape adevărat...
PETRU RAREŞ *(Genunei)* : Numai atît ?
GENUNEA : Atît...
PETRU RAREŞ : Adevărat, Şmil ?
ŞMIL : Să ne închipuim c-ar fi adevărat...
GENUNEA : Şi veni vorba de Corbea...
PETRU RAREŞ : A ! Corbea mi-ar fi fost de folos... Şi mie, şi ţie...
GENUNEA : Mie ?
PETRU RAREŞ : Amîndurora... Şi n-aţi mai vorbit altceva ?
GENUNEA *(cu îndrăzneală)* : Ba da, măria-ta... Eu întrebam pe Oana, şi Oana pe mine, ca ce-i f. avînd măria-ta de te-ai schimbat ? Nu mai eşti cum erai...
ŞMIL : Ei, adevărat !
PETRU RAREŞ : Hî... Şi cum eram cînd eram ?
GENUNEA : Voios, şi de cîte ori ne-ntîlneai...
PETRU RAREŞ : ...De cîte ori vă-ntîlneam ?...
GENUNEA : ...ne...
PETRU RAREŞ : Ei, spune !
GENUNEA : ...ne sărutai...
PETRU RAREŞ : O, să vă sărut şi-acum... Na, iacă... *(Le sărută.)* Eşti mulţumită ?

ȘMIL : De ce nu ?!
GENUNEA : Nu !
ȘMIL *(surîzînd)* : Da ce să-ți facă ?
GENUNEA : Altădată...
PETRU RAREȘ : A fost ca niciodată... Și va fi iar ca totdeauna... *(O sărută de mai multe ori.)* O, dar tu te-ai făcut mare... *(Surîzînd.)*
ȘMIL *(rîzînd)* : Și ce-are-a face ?
PETRU RAREȘ : Și eu îmbătrînesc...
ȘMIL : Dar ce, vrei să mori de tînăr ?
PETRU RAREȘ : Vezi, Oană, ce copil rău și alintat ? *(Le ia de mînă.)* D-aș ști că-mi micșorez grijele, vi le-aș spune, dar știu că le-aș spori, mîhnindu-vă și pe voi... Lucruri trecătoare... Să treacă... și iar voi fi cum am fost...
ȘMIL : Ei, acum v-a lămurit domnul !
OANA : Facă-se voia ta, frate !
GENUNEA : Eu mă rog luceafărului de dimineață să vie iarăși, și luceafărul m-ascultă, și mîne, cînd s-o crăpa de ziuă, va scînteia iar la apus ca cel mai frumos diamant al cerului...
ȘMIL : Ca din psalmi vorbește !
PETRU RAREȘ : A, nu se poate !

(Oana tresare, aducîndu-și aminte de vorbele din somn ale lui Petru Rareș.)

GENUNEA : Ce să nu se poată, măria-ta ?!
PETRU RAREȘ : Pod peste mare și scară la Dumnezeu...
ȘMIL : E, ai aflat ?
PETRU RAREȘ *(pe gînduri)* : Duceți-vă...

(Ies prin dreapta.)

PETRU RAREȘ : Șmil, tu crezi în Dumnezeu ?
ȘMIL : Cum să nu crez ?

PETRU RAREŞ : Şi-n răsplata ce va veni ?
ŞMIL : Astă ?... Nu ştiu ce să zic... Să fie aşa !...
PETRU RAREŞ : Nu te sfii, Şmil...
ŞMIL : Iacă, nu m-oi sfii...
PETRU RAREŞ : Crezi tu că Dumnezeu ar răbda nepedepsite pe slugile necredincioase stăpînului lor ?
ŞMIL : Necredincioase ?... Ş-apoi, de ce să nu le pedepsească stăpînul lor ? Vreai să se facă Dumnezeu sluga stăpînului lor ?
PETRU RAREŞ : Pe lumea cealaltă, Şmil...
ŞMIL : Dacă pe lumea asta stăpînul le ceartă cu băţul, ce are să facă Dumnezeu pe lumea cealaltă ? Cineva îţi scoate un ochi, îi scoţi şi tu un ochi. Dumnezeu să-i scoaţă şi p-ălălalt ? Să rămîie orb ? Ar fi nedrept şi rău. Ar fi cum sunt oamenii. Şi eu îl crez dreptatea însăşi, bunătatea însăşi, izvorul milostiv al tutulor harurilor de pe pămînt !
PETRU RAREŞ : Dar dacă sluga necredincioasă scapă nepedepsită de mîna stăpînului ?
ŞMIL : Dumnezeu are să zică stăpînului : „Pentru ce n-ai pedepsit-o la vreme ?... Iu am altă treabă..."
PETRU RAREŞ : Da, Şmil, da ! stăpînul e vinovat că n-a deschis ochii la vreme... Sunt bolnav, Şmil, bolnav...
Şmil *(îl pipăie)* : Bolnav ? Şi pentru ce nu mi-ai spus ?... Ce ai ?
PETRU RAREŞ : Nu acolo !
ŞMIL : Bine-bine, ştiu iu...
PETRU RAREŞ : Să te văz...
ŞMIL *(surîzînd)* : N-ai nimic !
PETRU RAREŞ : Sufletul mi-e bolnav, Şmil.
ŞMIL : Astă ?... Doftorul Baloş, doftorul Groza,

cu paloşele lor... Iu n-am ce să fac sufletului...

(Intră Sandomir, prin fund.)

SANDOMIR : Măria-ta... *(Îi dă o carte.)*

PETRU RAREŞ : De la logofătul Baloş ? *(Citeşte :)* „*Turcii au trecut Dunărea*"...

ŞMIL : A !

PETRU RAREŞ : „...*leşii aproape să năvălească... muntenii şi ei*"... O ! mai sunteţi ? Vă încape moşia Moldovii !

ŞMIL *(speriat) :* Da un' să încapă ?... Măria-ta, ai zis să plec ?

PETRU RAREŞ : Cu doamna la Ciceu...

ŞMIL *(înfricoşat) :* Oriunde...

(Domnul îi face semn să iasă. Şmil iese prin dreapta. În timpul acesta intră Mogîrdici, prin fund, prăfuit şi abia răsuflînd.)

SCENA 3

Petru Rareş şi Mogîrdici

PETRU RAREŞ : Ai aflat ?

MOGÎRDICI : Aflat, măria-ta.

PETRU RAREŞ : Eh...

MOGÎRDICI : Mă repezii la Miroslăveşti. Acolo am dăscusut nişte ţigani. Cu cîteva smochine şi cu cîţiva zloţi, tot. Crasneş nu e bolnav şi n-a fost bolnav...

PETRU RAREŞ : A ! Şi n-a fost bolnav ?...

MOGÎRDICI : Două zile dupe ce s-a întors cu oastea hatmanului Mihu, a plecat, înfăşurat în mai multe bunzi, la Miroslăveşti, făcîndu-se că e bolnav...

PETRU RAREŞ : Făcîndu-se bolnav...

MOGÎRDICI : Acolo a picat şi pan Cosma, şi amîndoi au tulit-o spre Novograd, ducînd dupe ei mai mulţi boieri de ţară...

PETRU RAREŞ : Mai mulţi boieri ?

MOGÎRDICI : Şi au dat devale...

PETRU RAREŞ : Crasneş, Cosma, prietenii Mihului adună boieri de ţară şi pornesc... drept la Dunăre !

MOGÎRDICI : La Dunăre ? Ferească Dumnezeu !

PETRU RAREŞ : Trec Dunărea la Obliciţa şi cad cu frunţile-n tină înaintea padişahului Soliman !

MOGÎRDICI : Atunci, pe cine vînd ?

PETRU RAREŞ : Pe mine !

MOGÎRDICI : Pe... măria-ta ?... O !...

PETRU RAREŞ : Pe Ştefan cel Mare, pe Alexandru cel Bun, pe Petru Muşat, pe Bogdan descălecătorul de ţară, pe tine, pe viteji, pe iunaci, pe voinici, pe morţi şi pe vii, pe cei cari sunt ţărînă la Bistriţa, oase la Putna, şi pe cei cari vor închide ochii la Pobrata, şi pe urmaşii mei, şi-ai lui Groza, şi-ai lui Baloş, şi-ai lui Matiaş, şi-ai lui Liciu, şi-ai Danciului, şi pe tot neamul care să-nchină întru Hristos ca buni şi drepţi credincioşi creştini !

MOGÎRDICI *(dă-n genuchi)* : Iartă-mă, doamne...

PETRU RAREŞ : De ce ?

MOGÎRDICI : Asta nu se poate !

PETRU RAREŞ : A ! de cîte ori n-am zis eu ca şi tine !

MOGÎRDICI *(se ridică în picioare)* : Atunci... s-alerg să le dau de urmă...

PETRU RAREŞ : Le-am dat de urmă înainte ca s-o facă !... Mogîrdici — nimic, nimărui... Cîţi ostaşi ai ?

MOGÎRDICI : Două sute...

PETRU RAREŞ : Puţini !

MOGÎRDICI : Puţini, da buni ! Porunceşte-le să moară, şi...

PETRU RAREŞ : Le poruncesc să trăiască !... Tu cu Sandomir fiţi p-aci... Cînd se va strînge Sfatul, închideţi porţile şi trageţi zăvoarele...

MOGÎRDICI : Să trăieşti, măria-ta... *(Dă să iasă prin fund.)*

PETRU RAREŞ : Ştiu eu ?!

MOGÎRDICI *(se-ntoarce)* : Iată colea, ce vorbă ! *(Îi sărută mîna.)* Crasneş şi Cosma sunt doi, douăzeci, şi noi suntem ca puzderia, şi creştem ca codrii, şi ne umflăm ca apele... Zi să vie ţara, şi va dudui muntele de plăieşi, şi se va clăti valea de joseni [1]... spovediţi, împărtăşiţi, pregătiţi să dea ortul popii împrejurul măriei-tale !

PETRU RAREŞ : Bine, Mogîrdici, bine... E, acum du-te şi fă ce ţi-am spus. *(Mogîrdici iese prin fund.)* O, norod bun, supus şi viteaz ! De n-ar fi şi n-ar fi fost unii boieri închipuiţi, şi pizmaşi, şi vînzători, am fi fost una, o apă şi-un pămînt, toţi cîţi ne coborîm de la Rîm, de o parte şi de alta a muntelui, din pustele Ungariei şi pînă în talazurile mării !... Ah !... visurile mele !...

(Intră prin fund Balos, Matiaş şi Liciu.)

[1] *Josean* — locuitor al Ţării de Jos, după vechea împărţire administrativă a Moldovei.

SCENA 4

Petru Rareș, logofătul Baloș, vistiernicul Matiaș, pîrcălabul Liciu, și mai tîrziu chelarul Hîrea

PETRU RAREȘ : E, lăsați focului plecăciunile... Ce e ?

LOGOFĂTUL BALOȘ : Crasneș...

PETRU RAREȘ : Știu... Crasneș și Cosma, și cu mai mulți boieri de țară se duc... Unde ?

LOGOFĂTUL BALOȘ : S-apropie de Novograd...

PETRU RAREȘ : E ?

LOGOFĂTUL BALOȘ : Nu știu...

PETRU RAREȘ *(c-un rîs nervos)* : O ! ho ! ho ! Lăsați-i, boieri, lăsați-i să se ducă... Lui Soliman îi plac hoiturile...

VISTIERNICUL MATIAȘ : Lui Soliman ?

PÎRCĂLABUL LICIU : Dar hatmanul Mihu mi-a...

PETRU RAREȘ : Hatmanul Mihu ?... A fost harnic, viteaz, dar e zgîrcit și are avere. Zgîrcitul a fost, nu mai e om. E scos din omenire. Nici o nădejde să nu pui pe el. Hatmanul Mihu a fost strîngător, s-a făcut apucător și-a ajuns zgîrcit. Păcatul a fost mușiță, mușița a trecut în vierme, viermele s-a prefăcut în gîză... Ascultați-mă : hatmanul Mihu știe de urma lui Crasneș și-a lui Cosma... Veți vedea... Și nu zic c-ar fi au n-ar fi... vro apropiere... între retragerea lui Mihu fără porunca mea și fuga lui Crasneș și-a lui Cosma... Vom vedea...

(Intră repede prin fund chelarul Hîrea.)

CHELARUL HÎREA *(emoționat)*: Măria-ta...
PETRU RAREȘ: Vorbește... ce ai?
CHELARUL HÎREA *(suflînd des)*: Am pregătit rădvanul...
PETRU RAREȘ: Ei bine, și d-aia intrași ca un vînt?
CHELARUL HÎREA: Nu, măria-ta... da, măria-ta...
PETRU RAREȘ: Nu, da... ce e cu tine?
CHELARUL HÎREA: Ce să fie...
PETRU RAREȘ: Doamna e bine?
CHELARUL HÎREA: Sănătoasă...
PETRU RAREȘ: Coconii, bine?
CHELARUL HÎREA: Sănătoși...
PETRU RAREȘ: E șagă de nebun șaga ta, Hîrea!... Mă vezi aci cu boierii...
CHELARUL HÎREA: Îi văz, măria-ta... Și nu credeam c-au să fie...
PETRU RAREȘ: Și dacă sunt?
CHELARUL HÎREA: Aș fi dorit să nu fie...
PETRU RAREȘ *(pierzînd răbdarea)*: Ci spune-odată ce-ai de spus!
CHELARUL HÎREA *(și mai emoționat)*: Spui, măria-ta!
PETRU RAREȘ: Ei, începi...
CHELARUL HÎREA: Să încep, măria-ta...
PETRU RAREȘ *(pune mîna pe sabie)*: Începi, sau...
CHELARUL HÎREA: Da, da, da... la... la... la ureche, măria-ta...
PETRU RAREȘ *(surîzînd nervos)*: Hî!... Mă iertați, boieri...
LOGOFĂTUL BALOȘ: Doamne, să ne tragem noi...
PETRU RAREȘ: Nu, stați... E...

CHELARUL HÎREA *(îi tremură mîinele):* Nu îndrăznesc...

PETRU RAREŞ : Îndrăzneşte ! *(Hîrea îi spune ceva la ureche.)* Cum-cum ?... Cine ?... El ?... Şi ce-a zis ?... L-ai văzut... Tu ?... Pe el ?

CHELARUL HÎREA : Da, măria-ta !

PETRU RAREŞ : Şi l-ai auzit... tu ?

CHELARUL HÎREA : Cu urechile mele !

PETRU RAREŞ *(revoltat, trage sabia):* Oh ! cîinele !

(Boierii, speriaţi, se reped la domn.)

LOGOFĂTUL BALOŞ : Ce e, măria-ta ?

PETRU RAREŞ *(stăpînindu-se):* Eh !... nimicuri !... Hîrea... *(Îi face semn să iasă.)* Să vorbesc doamnei... Să mergem... Să mă îmbrac... În odăjdii să cuvine să chibzuim soarta ţării...

(Ies repede, prin dreapta.)

SCENA 5

Hatmanul Mihu, pan Trotuşanu, postelnicul Albotă, spătarul Şandru şi mai mulţi boieri din Sfat vin din fund. Vorbesc încet

TROTUŞANU *(după ce se uită în toate părţile):* Nu e nimeni.

POSTELNICUL ALBOTĂ : Am venit prea devreme.

HATMANUL MIHU : A, nu !

SPĂTARUL ŞANDRU : Şi inimă, boieri...

HATMANUL MIHU : Cine s-o ia mai întîi ?

POSTELNICUL ALBOTĂ : D-ta... *(Arată p-un*

boier. Boierul tace.) D-ta... *(Arată p-un al doilea. Boierul tace.)* Ei, dar cine ?

TROTUȘANU : Să-i vorbim verde... Eu n-am de ce mă teme... N-am nici o dregătorie... Sunt în Sfat, dar sfatul meu nu-l ascultă... Din nenorocire, azi — l-o asculta, nu l-o asculta... va trebui să se supuie...

POSTELNICUL ALBOTĂ : Și leșii, și tătarii, și muntenii, și turcii...

HATMANUL MIHU : Ce să facem împotriva tutulor ?

POSTELNICUL ALBOTĂ : Ce-am jurat cu mîna pe *Evanghelie*...

SPĂTARUL ȘANDRU : Țara e-n primejdie de nu ne vom împotrivi...

TROTUȘANU : Chiar domnului !

HATMANUL MIHU : Împotriva tuturor, ar fi o nebunie ! Ș-am îmbătrînit și eu... Cu cît se înmulțesc anii, cu atît ai mai puțin... eh !... De la început „bună ziua, măria-ta"... Numai atît...

TOȚI : Da, da !

(S-aude domnul, venind din dreapta.)

SCENA 6

Petru Rareș, logofătul Baloș, hatmanul Mihu, pîrcălabul Liciu, vistiernicul Matiaș, postelnicul Albotă, spătarul Șandru, ceilalți boieri de Sfat, și mai în urmă vornicul Groza și un copil de casă

(Împrejurul lui Petru Rareș, stau logofătul Baloș, pîrcălabul Liciu și vistiernicul Matiaș.)

TOȚI *(unii zic bună ziua, alții — să trăiești, măria-ta)* : Bună ziua, măria-ta ! Să trăiești, măria-ta !

PETRU RAREŞ *(concentrat)*: Bună?... Bună să vă fie inima... şi toate inimile bune să trăiască... Am zis să trăiţi cu toţii, căci am zis să trăiască toate inimile bune... *(Se uită la ei. Caută cu ochii.)* Ah, ce păcat că nu sunteţi...

HATMANUL MIHU: Prea puţini lipsesc, măria-ta...

PETRU RAREŞ: Azi, cînd trebuie să luăm o hotărîre... hotărîrea... căci una este!... Tocmai azi nu văz pe Crasneş... nici pe Cosma... De Crasneş aveam nevoie... Unde e?

SPĂTARUL ŞANDRU: E bolnav, măria-ta.

PETRU RAREŞ: Unde e am întrebat, n-am întrebat ce are...

POSTELNICUL ALBOTĂ: La moşia sa, la Miroslăveşti...

PETRU RAREŞ: Departe d-aici?

HATMANUL MIHU: Ca la două-trei zile de drum, de nu s-or fi desfundat drumurile...

PETRU RAREŞ: Şi ce are?

SPĂTARUL ŞANDRU: Lingoare, măria-ta.

PETRU RAREŞ: L-ai văzut tu?

SPĂTARUL ŞANDRU: Nu, mi-a spus postelnicul Albotă.

PETRU RAREŞ *(lui Albotă)*: L-ai văzut d-ta?

POSTELNICUL ALBOTĂ: Nu, mi-a spus hatmanul Mihu.

PETRU RAREŞ *(zîmbind)*: A!... Şi dumitale, hatmane Mihu, ţi-a spus logofătul Trotuşanu...

TROTUŞANU: Ba eu nu, măria-ta... Nu l-am văzut...

HATMANUL MIHU: Eu l-am văzut... Era cu trei dulame de urs în spinare şi dîrdîia...

PETRU RAREŞ : De ce s-a dus ? Doftorul Şmil l-ar fi căutat...

HATMANUL MIHU : Nu crede în doftori...

PETRU RAREŞ : Nu s-a mai cătat cu Şmil ?

VISTIERNICUL MATIAŞ : Ş-acum două luni...

(Grupul boierilor de lîngă Rareş se privesc între ei şi-şi exprimă indignarea contra hatmanului Mihu.)

HATMANUL MIHU *(încurcat)* : Aşa mi-a spus că ar fi avînd la moşie o babă meşteriţă...

PETRU RAREŞ : N-ar fi bine să-i trimeţ pe doftorul Şmil ?

HATMANUL MIHU *(tresărind)* : De... cu drumurile astea... trei-patru nopţi prin păduri... şi Şmil... fricos...

PETRU RAREŞ : Şmil fricos ?... Nu-u-u !... Nu e fricos omul de treabă.. Şi Şmil e un om de treabă... Fricos e omul care ascunde... *(Se opreşte şi-l priveşte.)* Şi Şmil n-ascunde decît ceea ce nu ştie... Nu, nu, să-i trimeţ pe Şmil... *(Bate-n palme.)*

(Mihu se schimbă la faţă. Vine din fund un copil de casă.)

COPILUL DE CASĂ : Porunciţi !

PETRU RAREŞ : Te-am chemat... ca să te-ntorci înapoi... *(Copilul de casă vrea să iasă.)* A, cine ţi-a făcut ţie vestmintele astea ?

COPILUL DE CASĂ : Croitorii leşi...

PETRU RAREŞ : Îmi spusese alde Ivan că strînge în spate...

COPILUL DE CASĂ : Ba nu, îmi vin bine, măria-ta...

PETRU RAREŞ : E... *(Îi face semn să iasă.)* Hatmane... *(hatmanul tresare)* te-ai sfătuit cu el ?

HATMANUL MIHU *(încurcat)*: Sfătuit?... Nu... Am vorbit...

PETRU RAREȘ: Va să zică, nu moare...

HATMANUL MIHU: Nu...

PETRU RAREȘ: Păcat!... Adică-ar fi fost păcat.. Eu am auzit... Cine mi-a spus, cine mi-a spus...? că apa de Dunăre se dă la lungoare! *(Privește țintă pe hatmanul Mihu, care se îngălbenește.)*

HATMANUL MIHU: De Dunăre?... N-am auzit...

PETRU RAREȘ. Ei, ai auzit, ai auzit... de Dunăre... O! și turcii tocmai cînd e bolnav Crasneș năvălesc! *(Se deschide ușa din fund și nu intră nimeni.)* Poftim! Ușa se deschide fără s-o deschiză cineva?... O veste bună va intra pe ușa ceea... *(Matiaș o închide.)* E! să hotărîm!... D-ați fi copii, v-aș ascunde primejdia. Turcii, fără să-i îndîrjim, vin dîrji. Muntenii și tătarii pornesc din porunca sultanului. Leși și litvani sunt la trei zile de Hotin. Ungurii nu-mi răspund. Țarul, din fundul Moscovei, îmi îndrugă cuvinte de dragoste cînd mi-ar arde de puterea lui. De la miazănoapte, miazăzi, răsărit și apus, amenințați cu cotropirea. Ce să facem? O! mai trăiți vremile bătrîne și zilele de slavă de la Baia și de la Podul Nalt, fiți moldoveni neaoși și vorbiți!

SPĂTARUL ȘANDRU: Adevărat... că turcii sunt 150.000, măria-ta?

PETRU RAREȘ: Adevărat...

SPĂTARUL ȘANDRU: Că Soliman însuși a pornit năvălirea?

PETRU RAREȘ: Adevărat!

SPĂTARUL ȘANDRU: Că leșii și litvanii ar fi vro 50.000?

PETRU RAREŞ : Adevărat !
SPĂTARUL ŞANDRU : Că muntenii au 10.000 ?
PETRU RAREŞ : Adevărat !
SPĂTARUL ŞANDRU : Că tătarii ar fi vro 40.000 ?
PETRU RAREŞ : Adevărat !
SPĂTARUL ŞANDRU : Şi nouă — ajutor de nicăieri ?
PETRU RAREŞ : Adevărat !
SPĂTARUL ŞANDRU : Atunci...
PETRU RAREŞ : Atunci ?...
SPĂTARUL ŞANDRU : ?...
PETRU RAREŞ *(cu energie)* : Bine, spătare !
HATMANUL MIHU : Încotro am face faţă, spatele şi coastele noastre ar fi deschise muntenilor, tătarilor şi leşilor, or tătarilor, turcilor şi muntenilor... Încotro ne-am întoarce, peirea !... Şi cu cîtă oaste ?
PETRU RAREŞ : Cu cîtă ai mai lăsat, hatmane !
HATMANUL MIHU : Eu ?
PÎRCĂLABUL LICIU : Da, da !
HATMANUL MIHU *(lui Liciu)* : Bătrîn neputincios !
PÎRCĂLABUL LICIU *(trage sabia)* : Eşti mai tînăr cu 10 ani, am douăzeci de răni mai mult...
PETRU RAREŞ : Liciu !... Ţi !... Cînd sabia vorbeşte, încetează sfatul... Ţi !...

(Liciu se dă la o parte supărat.)

HATMANUL MIHU : Ş-apoi, cine nu vede că ne vor strica ţara, că copiii şi nevestele noastre vor fi robite, că moşiile noastre vor fi arse...
LOGOFĂTUL BALOŞ : Să arză !
PETRU RAREŞ : E ! Ţi !... E !
HATMANUL MIHU : ...şi averea strînsă — risipită !

PETRU RAREŞ : E, atunci ?...
HATMANUL MIHU : ?...
PETRU RAREŞ *(cu energie)* : Bine, hatmane !
TROTUŞANU : Mai bine n-am fi fost decît am fi, măria-ta. Nefiind, am fi tina ce călcăm în picioare, sau aburul ce se pierde în văzduh, or întunericul care învăluie lumea... N-am simţi, n-am vrea, n-am suferi, în nimicul care să-ntinde printre lucrurile închipuite...
PETRU RAREŞ *(cu nerăbdare)* : Ei, lasă sofiile[1] aistea... Ai fi un om de treabă de nu te-ar fi stricat învăţăturile greceşti...
TROTUŞANU *(atins)* : Prea bine... Hî... Ţara e mică, măria-ta, şi din codrul boierilor n-a mai rămas decît cîţiva seminceri. Supt seminceri se ridică codrul, dar stejarii sunt mărunţi, că abia dau, şi sunt cosiţi de războaie... Ţara e săracă... Ţara e sărăcită !...
PETRU RAREŞ *(concentrat)* : Am înţeles...
TROTUŞANU : Că d-ai vrea să ridici...
PETRU RAREŞ : Bine-bine, n-aş ridica...
VISTIERNICUL MATIAŞ *(către Baloş)* : Ce Dumnezeu, toţi la fel ?
LOGOFĂTUL BALOŞ : Toţi !
POSTELNICUL ALBOTĂ : Eu, măria-ta... de mi-ai cere capul...
PETRU RAREŞ : N-am ce face cu el !
POSTELNICUL ALBOTĂ : ...de mi-ai cere averea...
PETRU RAREŞ : N-am ce face cu ea !
POSTELNICUL ALBOTĂ : ...de mi-ai cere cinstea...
PETRU RAREŞ : Jertfa aceasta n-am cerut-o nimănui...

---

[1] *Sofie* — aici cu sensul de sofisticărie (argumentare falsă, cu aparenţă de adevăr).

POSTELNICUL ALBOTĂ : ...ți le-aș da... dar de mi-ai cere viața, averea și cinstea țării... nu ți le-aș da, măria-ta, că nu sunt ale mele...
PETRU RAREȘ : Bine-bine, postelnice !
LOGOFĂTUL BALOȘ : Oh ! ca și ceilalți !
PETRU RAREȘ : A !... să mă iertați, fețe de boieri de Sfat... pînă acum mi-ați mărturisit frica voastră...
HATMANUL MIHU : Frica ?
PETRU RAREȘ : Da, frica !... Dar părerea voastră — nu...
HATMANUL MIHU : Să închinăm țara, pînă-o trece vijelia !
PÎRCĂLABUL LICIU : A !
PETRU RAREȘ : Și cui s-o închinăm ?... Și la turci, și la leși, și la tătari, și la munteni ?... O ! Moldovo, frunte și genuchi să ai, ca să te tîrască boierii la picioarele tuturor tîlharilor care te jefuiesc ! *(Intră Groza, cu vestmintele prăfuite, pe ușa din fund.)* Groza ! Nu v-am spus eu ? Vestea bună !
VORNICUL GROZA *(privește Sfatul și pe domn)* : Ce e asta, măria-ta ?
PETRU RAREȘ : Veste bună ! Te cunosc dupe față...
VORNICUL GROZA : D-ar fi a voastră ca a mea...
PETRU RAREȘ : Spune, Groza, dar mai repede...
VORNICUL GROZA : Tătarii ardeau satele d-a lungul Nistrului și erau gata să s-arunce asupra Moldovii. Într-o nopte căzui în spatele lor cu 6.000 de ostași. Cîți dormeau, acolo au adormit de veci. Cîți povesteau, acolo și-a sfîrșit povestea. Arsei corturile. Pe robi i-am strîns supt Soroca și i-am pornit încoa... Am primit poruncă de la măria-ta

să viu, și-am venit... Ei, măria-voastră ce faceți? Mă uit... fețele schimbate... Hatmanul Mihu parc-ar pîndi un dușman, așa mi-aruncă căutăturile...

PETRU RAREȘ *(prefăcîndu-se)*: Boierii vor să ne batem și cu turcii, și cu leșii, și cu litvanii...

VORNICUL GROZA: Și nu vrei, măria-ta?... Pe moașe-mea... că nu mi-a tăiat urechile cînd mă născui, să nu fi auzit ce auzii!

LOGOFĂTUL BALOȘ: O! Groza, Groza!

VORNICUL GROZA *(își ia sabia cu mîhnire)*: Și-o mai port la brîu?... Ține-o, măria-ta; mi-ai dat-o cînd m-ai făcut vornic, ți-o întorc cînd nu mai sunt nimic! Și să mi-o pui lîng-a bătrînului Ștefan, așa cum e, udă de sîngele tătarilor, însemnată cu sîngele leșilor, a sașilor, a nemților și-a secuilor! *(O aruncă.)*

VISTIERNICUL MATIAȘ: Ce faci. Groza?

VORNICUL GROZA: Mă duc la călugărie, poate-oi afla de ce pe prapurul Moldovii stă sfîntul Gheorghe, căci nu mai știu!

PÎRCĂLABUL LICIU: Așteaptă, Groza!

VORNICUL GROZA: O! și măria-ta ești vesel?... Vai! nu mai am domn!... Mă iartă, măria-ta, mă înăbuș aici!

PETRU RAREȘ: Dar sunt... 150.000 de turci!

VORNICUL GROZA: Cîn-i numără?... Ș-am să mor de 150.000 de ori? O! cu cine vorbesc? Tu ești Petru al Răreșoaii, fiul drept al lui Ștefan cel Mare și voievodul Moldovei?

LOGOFĂTUL BALOȘ: O! Groza!

VORNICUL GROZA *(biruit de durere)*: Vă cer iertare! Fie-vă milă de mine, un biet ostaș, un biet năuc, ajuns la vreme de bătrînețe

pe gura copiilor și de rîsul lumii !... De cînd sunt n-am plîns ! *(Plînge.)* Lăsați-mă să plîng... uiu-iu... păcatele mele, măiculiță !

LOGOFĂTUL BALOȘ *(mustrător către Petru Rareș)*: Măria-ta...

PETRU RAREȘ : Ei, boieri, ce ziceți ?... Și ce-ați zice dacă i-aș spune adevărul ?

VORNICUL GROZA : Adevărul ? Care adevăr ?

PETRU RAREȘ *(scîrbit, arătînd spre grupul Mihului)*: Boierilor le e frică, nu domnului !

VORNICUL GROZA : Ce e ?... Na ! *(Le dă cu tifla.)* Am pentru cine muri, am cu cine trăi ! *(Îmbrățișază pe Petru Rareș.)*

PETRU RAREȘ : E, apropiați-vă și ascultați. Să judecăm. Cu cine să ne batem ?... Pe tătari i-a zdrobit Groza...

HATMANUL MIHU : Tătarii se vor face la loc.

VORNICUL GROZA *(cu mînie)*: Ce ?

PETRU RAREȘ : Țî !... Groza !... Să zicem că da, dar le trebuie vreme. Va să zică, deocamdată, liniște la răsărit. Cu leșii merge altfel. Sunt la porunca lui Tarnovski. Îl cunosc, mă cunoaște. M-a bătut o dată, l-am bătut de trei ori. Vrem pacea și unul, și altul. Și pacea pe care ne-o dă Tarnovski este aceea a lui Ștefan cel Mare. Nu ne umilește. Va să zică, la miazănoapte, liniște. Secuii vor sta cuminte. Știu ce-au pătimit de la mine și din mîinile lui Groza.

VORNICUL GROZA : Că n-am îmbătrînit destul ! Mai e ceva vîrtute în oasele astea !

PETRU RAREȘ : Va să zică și la apus, peste munte, liniște. Muntenii se vor învîrti pe la Crăciuna, se vor face că vin în ajutorul turcilor, de teama sultanului. Am scris voievodu-

lui Radu. El nu uită că s-a suit în scaun cu sprijinul meu și că turcii vor sta ce vor sta și se vor întoarce îndărăt, iar Moldova va sta pe loc, prietenă au dușmană Munteniei. Și Radu mi-a răspuns ca unui frate mai mare. Va să zică, la miazăzi nu e decît puterea padișahului.

TROTUȘANU : 150.000... he-he !

PETRU RAREȘ : Turcii au nevoie de o lună și jumătate pînă s-ajungă aici ! Drumuri grele, necunoscute, ape, păduri ca peria... În vremea asta, noi n-am putea strînge 40.000 de ostași călări pe cai mici și iuți ?

HATMANUL MIHU : Nu, nu putem, măria-ta.

PÎRCĂLABUL LICIU : Și de ce nu ?

HATMANUL MIHU : A sărăcit țara.

VORNICUL GROZA : Și te-ai îmbogățit tu !

PETRU RAREȘ : Ei, ți, Groza !... Am fi avut 15.000, și nu ne-am fi îngrijit decît de rămășiță, dacă hatmanul Mihu n-ar fi trimes pe ostași pe la casele lor...

HATMANUL MIHU : De nu s-ar fi dus fără voia mea...

VORNICUL GROZA : Și tu ești hatman ?

HATMANUL MIHU : Sunt ! Și pe Ștefan l-au părăsit ostașii în ajunul bătăliii de la Războieni !

PETRU RAREȘ : Bine, 40.000 nu, dar 30.000 ? Dar 20.000 ?

HATMANUL MIHU : Și ce să facem cu 20.000 ?

VORNICUL GROZA : Să murim pentru țară, lege și domn !

PETRU RAREȘ : Douăzeci de mii de ostași hotărîți va da Moldova la chemarea domnului ei ! Vom aprinde focurile, vom trage clopotele,

vom trimite pe vătămani [1] cu porunca și pe pristavi să strige că Petru e la ananghie... și țara, căreia i-am pus județi cinstiți, va fi dreaptă cu soarta ei și-a alesului ei. Din 20.000 de ostași, rup eu 7.000 și mă cobor ca vîntul unde au bulucit turcii. Îi chinuiesc, nu-i las să doarmă, nici să mănînce, nici să se roage. Năvălind ca la bătălie și înturnîndu-ne ca de spaimă; făcîndu-ne nevăzuți și ieșind la miezul nopții ca stafiile; în mîna lor și-n mîna codrului; nicăieri și pretutindenea... Așa să-i tîrăsc pînă la munte: flămînzi și nedormiți! Voi arde satele pe unde au să se verse; voi trage oamenii în sus; voi otrăvi fîntînele; voi pustii, și nu voi lăsa în urmă decît pe bătrînii șireți care să le rătăcească căile. O! cunosc țara ca-n palmă, cu drumurile, cu ascunzătorile, cu întunecimele, cu văgăunile, cu apele, cu pămînturile tari și cu fînețile ce-acoperă pămînturile care înghit pe călăreți, și pe pușcași, și pe cărăuși cu poverile lor! Eram mic cînd mă luă Ștefan cel Mare în desaga de la oblîncul șeii și-mi zise: „Bagă de seamă, băiete, bagă de seamă, c-ai să fii ostaș... și cu ce vezi vei birui, nu numai cu ce vei fi". Și șuiera cîntece vechi, și rîdea, și codrii sunau de hohotul lui... Nu știam că mi-era tată cînd mă învăța să cunosc pămîntul din care ieșim cu toții!

VORNICUL GROZA: Vom apăra moșia urmașilor noștri!

[1] *Vătăman* — conducătorul unui sat domnesc, ajutor al vornicului, însărcinat cu strîngerea dărilor.

VISTIERNICUL MATIAȘ : C-așa zice vodă !

PÎRCĂLABUL LICIU : Și vorbele lui — ca picăturile de ceară de la picioarele Preacuratei !

PETRU RAREȘ : Voi mă veți aștepta în Cetatea Neamțului cu 13.000 de suflete. Viu, ne unim, și în sus. Lăsăm la dreapta Războieni, și pe apa Pipirigului în sus, spre Dolea, pînă unde se închide valea. Dărîmăm copacii și ridicăm o cetate. Aci se vor înfunda turcii aduși de hărțașii noștri. Și ne vom izbi cu ei care nu-și vor desfășura oastea din pricina locului. De nu vor lua cetatea, vor fi biruiți ; de vor lua-o, cîți din noi vom scăpa ne vom sui la munte și vom coborî în albia Bistriței. Vom sta pitulați, la pîndă, hotește, și ne vom arăta iarăși cînd ei se vor scurge. Îi vom lovi pe furiș, îi vom repezi în bahne și-n iazuri, îi vom înghesui la Dunăre, ș-o vor trece, mai degrab la-ntors decît la năvălire... *(Emoționat :)* Așa să ne ajute Dumnezeu, mîntuitorul, ca să scăpăm țara de furnicaiul păgînilor !

(Baloș, Groza, Matiaș și Liciu, care în tot timpul aprobă pe domn, se închină. Ceilalți boieri stau în cumpănă.)

HATMANUL MIHU : Dar nu încăputăm nici 20.000, măria-ta.

PETRU RAREȘ *(emoțiunea crește)* : Cum ?... Atît să se fi sleit puterile Moldovei sau să fi săcătuit vlaga din voi ? Cenușe să fie amintirile vechii slăviri ? Nu vă trageți din Știbor, din Cînde, din Dobrul, din Gangur, din Gotcă, din Dajbog, din Oana, din Gherman, din Boldur, din Arbore și din Cărăbăț

năprasnicul ? Sufletul lor să fi pierit înainte d-a muri şi să nu fi trecut nimic urmaşilor lor ? Şi cu ei să se fi înmormîntat credinţa şi mîndria, aceste puteri pe cari se sprijină neamurile cari vor să trăiască ?... A ! nu vă închipuiţi că turcii vor cruţa hoiturile plecate în ţărînă ! Vor trece peste voi cum trec tătarii peste bălăriile pustiului ! Vă vor robi, pe voi şi copiii voştri, şi cu femeile voastre vor împodobi haremurile de la Stambul ! Vor arde casele voastre, vor dărîma cetăţile şi vor preface în geamii bisericile creştineşti în cari s-au închinat părinţii, moşii şi strămoşii voştri !... De vă e teamă... vă voi arăta eu ce uşor e să mori în rîndurile vitejilor !... D-aveţi altă socoteală... alta !... întoarce-vă-ţi, pînă mai e vreme, şi vă voi primi cu dragostea cu care domnul nostru Isus Hristos a primit oile cele rătăcite !... Şi ce voiţi să fac eu ?

HATMANUL MIHU *(abia îndrăznind)* : Ce vom face şi noi...

PETRU RAREŞ *(izbucneşte)* : Oh ! a murit, a murit Petru Rareş !... Şi el n-a fost fratele lui Bogdan, n-a fost fiul lui Ştefan cel Mare, n-a fost strănepotul lui Alexandru cel Bun, nici urmaşul Muşatinilor ! V-a minţit, v-a înşelat, şi, voi, ca nişte copii, aţi crezut în basmele pe care vi le-a spus el...

VORNICUL GROZA : Măria-ta !

LOGOFĂTUL BALOŞ : Măria-ta !

PETRU RAREŞ : Aduceţi coroana cea cu cinci ramuri a Moldovei şi puneţi-o pe capul hatmanului Mihu, şi cu ea în cap să cază la picioarele padişahului !... O ! căci vă cunosc

așa de tîrziu! *(Pune mîna pe sabie.)* Un zgîrcit, un arbănaș [1], un mujeratic, o minte goală plină cu întunericimi grecești, un îngîmfat, un bețiv, un netot, un prost... o ceată de nimic... Unii fricoși... și-alții... vînzători!

VORNICUL GROZA *(trage sabia)*: Vînzători?

PETRU RAREȘ: Ascultați!... Tu, hatmane, ai zis că Crasneș a plecat bolnav la moșie, că i-ai vorbit... Așa e?... Așa e?

HATMANUL MIHU *(plecînd capul)*: Da...

PETRU RAREȘ: E, Crasneș a plecat tiptil din Suceava, mai sănătos ca mine și ca voi... Tu, hatmane, n-ai voit să trimeț pe doftor la el la moșie... Așa e... Așa e? *(Pune mîna pe sabie.)*

HATMANUL MIHU *(umilit)*: Da...

PETRU RAREȘ: Știți de ce?... Fiindcă nu e la moșie!

VORNICUL GROZA: Dar unde e?

PETRU RAREȘ: La Soliman, să i se-închine!

(Baloș, Groza, Matiaș, Liciu și Trotușanu scot un „a! a!" de scîrbă.)

PETRU RAREȘ: Ascultați, în sfîrșit... Hatmanul m-a părăsit pe cînd mă băteam cu leșii: s-a întors la Suceava; a stricat oastea peste care-l pusesem; a spăimîntat-o și i-a dat drumul, păstrînd abia 2.000 din 10.000 de viteji și de voinici. Și astăzi a mai risipit încă 1.000, rămîind numai c-o mie supt zidurile castelului, toți credincioșii și jurații să fie ai lui... *(Mihu vrea să tăgăduiască.)* Nu e așa?... Nu e așa?... Chelarul Hîrea te-a auzit punînd la cale cele ce-ai făptuit... *(Îl*

[1] *Arbănaș* — albanez.

apucă mînia.) Şi pămîntul nu se cască, să te înghiţă de viu ?

(Petru Rareş trage sabia, o învîrteşte pe dasupra lui Mihu şi-l izbeşte la ureche. Mihu tresare şi pune mîna unde l-a izbit. Sîngile-i curge.)

MAI MULŢI BOIERI *(spăimîntaţi)*: A ! a !

PETRU RAREŞ: Cu sabia lui Ştefan cel Mare l-am crestat la ureche, ca să se cunoască că nu e din neamul moldovenesc !... Ah ! prieteni credincioşi... Moldova piere cu zile, căci boierii nu vor nici să biruiască, nici să fie biruiţi !

ACTUL V

Munți înalți, precipiții[1] rupte; stînci rostogolite; nu e nici o cărare; masivul din față pe alte masivuri. În fund se vede cerul albastru și limpede, tăiat de ascuțișurile munților.

SCENA 1

Oana, Genunea, Hîrea pe masivul din față; spre dreapta — Petru Rareș, dormind pe o stîncă, c-un sucman supt căpătîi, cu sabia pe piept, cu opinci în picioare și cu o pălărie de plăieș aruncată într-o parte

GENUNEA: Doarme...
OANA: Somnul dreptilor...
HÎREA: Ș-al prigoniților.
GENUNEA: De patru nopți n-a închis ochii...
HÎREA: De patru nopți n-a închis ochii?
GENUNEA: De cîte ori zicea: „Aici odihnim, ne-au pierdut copoii urma", ne așezam jos, rupți de oboseală, și adormeam. Eu... visam. Și cînd visurile să încruntau mă deșteptam... Unde e castelul? Unde e Corbea? Unde e domnul? Cine a suflat și i-a risipit?... Vedeam pe domn, și simțeam soarta neînduplecată și pedeapsa noastră cumplită. Și lacrămile-mi curgeau binișor, că de m-apuca susoi-

[1] *Precipițiu* — abis, prăpastie.

nele le sugrumam și le înghițeam în mine. Și de amărăciunea lor sufletul meu să otrăvea, și uitam, o clipă, pe cine plîng și de ce plîng... Dar un glas ars mă trezea din această toropeală... „Plîngi, Nunea ?“ Tăceam. Și iarăși : „Poți să plîngi ? Eu nu pot.“ Întindeam mîna, și el mi-o lua în mîinile lui. „Adormi, doamne !“ — „Dacă aș putea... Să nu deșteptăm pe ceilalți.“ Nu mai zicea nimic. În întunericul nopții, două văpăi se stingeau și s-aprindeau pînă se albea luceafărul dimineții și s-afunda în răvărsatul zorilor.

OANA : Ființă nefericită, ș-aș fi putut să fiu cea mai fericită !... Fata lui Ștefan cel Mare, fără să știu, cînd aflai apuse soarele Moldovei... Sora lui Petru Rareș, fără să știu, cînd aflai îl înghiți surghiunul și străinătatea... Dădaca nepotului meu, cînd ajunse mare, ucise pe soțul meu... Dupe o viață întreagă, Petru se întoarse... Îi puseră coroana pe cap și-l suiră în scaun... Și acum, iată-l : flămînd, însetat, izgonit și întins pe piatră... Ah ! spuneți-mi, cît aș fi fost de fericită și cît sunt de nefericită ?

HÎREA : De care să-mi fie mai milă ? De Oana — care suferă de lovituri adevărate, sau de Genunea — care îndură pe cele închipuite ca și cum ar fi adevărate ? De Oana — care a albit în dureri, sau de Genunea — care abia a început durerile ?

GENUNEA : De Oana mai mult, căci multe a suferit...

OANA : De Nunea mai mult, căci multe are să sufere...

GENUNEA : Eu sunt tînără și pot răbda...

OANA : Eu sunt albă, nu mai am puteri, și-n curînd voi închide ochii... Eu sunt la sfîrșitul, și tu la începutul necazurilor...

HÎREA : Duhul răzvrătirei ca o molimă, de la boieri la țărani. Că zise domnul : „V-ați săturat de mine, oameni buni ? Să găsim altul mai norocos, dar nu vă lăsați să vă biruie, stînd cu mîinile în sîn.“ Și prostimea, întețită de cei de sus, răspunse : „Ci ca ho ! că nu ne mai batem !“ ..

GENUNEA *(arătînd pe Petru Rareș)* : Să învîrti. Să nu-l trezim. Uitați-vă la el... Mîinile julite... cucuie pe frunte... opincile sparte... În locul coroanei cu cinci ramuri — o pălărie de plăieș cît roata carului, în locul buzduganului domnesc — o ramură de fag cioplită din bardă... Doar sabia... pe care să puie o mînă tremurătoare... și în care încleștа pumnul lui de oțel d-odinioară... Cum și-o strînge la piept... o odihnește pe sufletul lui de viteaz !... Nu mai plînge, Oană...

OANA : Știu că nu-mi folosesc lacrămile... Aceasta am învățat-o de demult...

GENUNEA : Și eu o învăț acuma, și parcă aș fi știut-o de cînd lumea...

HÎREA : Or că ți-i plînge pe cea d-întîi durere, or că ți-i plînge pe cea din urmă, lacrămile sunt dopotrivă de amari, de nu sunt prefăcute... Să nu se deștepte domnul...

GENUNEA : Odihna îi face bine...

HÎREA : Un om care s-a odihnit pe scaunul domniei, nicăieri nu mai găsește odihnă, ci pretutindeni puteri noi să-și plîngă norocul...

OANA : Eu nu blestem pe cei răi...

HÎREA : Dumneata ești bună, doamnă...

GENUNEA : Şi cu ce s-alege din bunătatea ei ?
OANA : Taci, Nunea, nu mînia pe Dumnezeu...
GENUNEA : Şi ce mi-ar face mînia lui ?
OANA : Să nu dea Dumnezeu cît poate răbda omul...
GENUNEA : Mai mult n-aş mai răbda...
HÎREA : Şi ce-ai face, Nunea ?
GENUNEA : Ştiu eu ? !
OANA : Ea nu ştie, şi e un mare bine... O ! d-ar şti omul de mai nainte cîte i se va întîmpla, omenirea s-ar stinge...
GENUNEA : Pentru doi mi-aş fi pus viaţa... Unul mă iubea pe ascuns, pe altul îl iubesc pe faţă... Unul mi-a mărturisit înainte d-a muri — şi n-am putut să-l scap — ş-o parte din inima mea mi-am îngropat-o alături... Pe celălalt îl iubeam ca o roabă în strălucirea lui de sfînt, şi ca o roabă, fără puteri, îl privesc odihnindu-se pe stîncă ca un vultur căzut din lumina văzduhului... Eu am fost pripită... La mine durerea n-aşteaptă vechimea... *(Şi-acoperă faţa.)*
OANA : Mititica ! Şi încotro logofătul Baloş şi Mogîrdici ?
HÎREA : Se lăsară, pe coastă la vale, cu ciutura, s-aducă apă de la un şipot ce ţîşneşte din munte...
GENUNEA : Hîrea... vezi, nu vin ?...

(Hîrea se duce pe coasta din stînga.)

HÎREA : Iacă... vin... Logofătul Baloş înainte, şi dupe el Mogîrdici, apăsînd pe piciorul stîng şi ridicînd din umărul drept, parc-ar da brînci cuiva...
OANA : Mogîrdici ?... Minunat suflet !
GENUNEA : Şi vesel totdeauna...

HÎREA : E, de cîte ori nu plînge pe ascuns... Şi te face să zîmbeşti şi-atunci. „Ce, plîngi, Mogîrdici ?“ — „Ba vezi că nu !“ — „De ce ?“ — „Mă-întrebi de ce ? N-am de ce ? Mai bine mă omora Ştefăniţă cînd mi-era frică de moarte decît să nu mor cînd mi-e frică să trăiesc... De ce nu mă strînse de gît Maria cu mîinile ei ca buturile de porc ? !... Aş fi închis ochii... şi eah ! *(scoate limba)* şi n-ajungeam să jelesc pe bunătat' de domn prin văgăunile săcuieşti...“

GENUNEA : Om de credinţă şi credincios...

SCENA 2

Oana, Genunea, Hîrea, logofătul Baloş şi Mogîrdici

MOGÎRDICI : Sosirăm şi noi... Eu cu căuşul gol, şi marele logofăt cu ciutura plină...

LOGOFĂTUL BALOŞ : Pînă i-am luat-o din mînă... A trebuit să-i spui că eu sunt logofătul Baloş, şi el Mogîrdici...

MOGÎRDICI : Miaşul Mogîrdici, stăpîne... Şi d-a veni iar domnul de colo... maică-maică !

LOGOFĂTUL BALOŞ : Ar fi vărsat-o pîn-aici...

MOGÎRDICI : De ce ?

LOGOFĂTUL BALOŞ : De... Şi el abia-şi tîrăşte piciorul...

MOGÎRDICI : Şi care ostaş se ţinea dupe mine ?

LOGOFĂTUL BALOŞ : Da, da, dar pe cal...

MOGÎRDICI : Este !... Î... că mă făcu mama într-o doară... Doarme domnul ?... Să doarmă... îi face bine... Că de mă făcea mama deplin, întreceam şi pe Groza... Ea, ca femeie, s-a

zgîrcit d-un crac... Doarme domnul ?... Las' să doarmă... A mai dormit domnul cu capul pe piatră, dar cînd se deştepta se simţea domn... Să nu se deştepte... *(Să dezbracă d-o haină.)* Ia să şezi dumneata, jupîneasă Oană, pe sucmanul ăsta... Că de odihneşti oleacă, îmi trece şi mie...

OANA : Mulţumim, Mogîrdici...

MOGÎRDICI *(se dezbracă şi de a doua haină şi rămîne în cămaşe)* : Şi dumneata, Nunea moşului, p-astălaltă...

GENUNEA : Mulţumim, Mogîrdici, nu... Dumneata să rămîi în cămaşe ?

MOGÎRDICI : De cîte ori n-am rămas eu şi fără cămaşe... Şi mi-era bine !... Şezi, te rog, că-mi ia cu mîna... Aşa... Uite, Nunea, cînd ne prinde din senin aceeaşi pieişte, ne facem mai buni, mai deopotrivă, ca nişte fraţi, şi ajutorul oricui ne micşorează necazul...

GENUNEA *(arătînd lîngă ea)* : Şi dumneata colea...

MOGÎRDICI : Acolo, Nunea, acolo ?

GENUNEA *(i-arată poala)* : Şi să pui capul aici...

MOGÎRDICI : Eu să pui capul acolo ?

GENUNEA : Nu ne simţim ca nişte fraţi ?

MOGÎRDICI *(surîde şi se uită la Baloş)* : De...

LOGOFĂTUL BALOŞ : De ce nu ?

MOGÎRDICI : Vrei să rămîi într-o ureche ?

HÎREA : Te întorci şi p-ailaltă...

MOGÎRDICI : Aşa... să nu mai auz de nici una... Ce să facem ?.. Să zicem că glumim şi noi...

OANA : Da, Mogîrdici, da...

MOGÎRDICI : Că de s-o deştepta domnul ca ieri... ne trimete la urma noastră... Şi frigurile nu-l mai lasă...

GENUNEA : Ieri n-a dormit... și de patru zile în șir...

MOGÎRDICI : Nu închidea ochii, Nunea ?

GENUNEA : Ba da... ca să dormim noi...

MOGÎRDICI : Și eu, care dormeam dus... Să cunoaște țăranul...

OANA : Țăran, boier, un suflet este...

MOGÎRDICI : Dacă n-ai abur, ca cîinele de Mihu...

OANA : Dumnezeu să-i ierte păcatele...

MOGÎRDICI : Dumnezeu să facă una ca asta ?... He, d-a veni iar domn... ala de colea... Adu-l, Doamne... Să mă văz iar călare... și de l-aș ierta... să fiu eu Mihu, și el Mogîrdici !

(Petru Rareș se-nvîrtește și scoate un gemăt.)

OANA : Ia !

(Sar în picioare și se apropie de Rareș.)

GENUNEA : Visează... Așa striga pe Cirimuș...

OANA : Omul de fapte cu visele s-a ales... Înainte ce visa deștept i se izbîndea, acum ce visează în somn doar în somn să i se izbîndească...

LOGOFĂTUL BALOȘ : Se scutură...

HÎREA : Se deșteaptă...

MOGÎRDICI : Haiti !

PETRU RAREȘ *(se deșteaptă și se uită în toate părțile)* : Unde sunt ?

MOGÎRDICI : Stăpîne...

PETRU RAREȘ : Eu stăpîn ?... O, nu mai stăpînesc nimic !... Știu unde sunt... Repede se-ntoarce fața visului, de te prigonește urgia cerească !... Ce puțin dură arătările închipuirei ca și domnia mea... Mi-e sete... o sete care nu se potolește...

OANA : Poftim, frate, căuşul cu apă proaspătă.
PETRU RAREŞ *(făcîndu-se că glumeşte)* : Nu tu, Oană, paharnicul Mogîrdici...
MOGÎRDICI : Mă făcuşi paharnic ?... *(Aparte :)* S-a odihnit... Să vedem... Ţine, doamne, potirul săpat în argint, cu o mireasă adormită şi c-un drac de copilaş şiret săgetînd-o, pe care ţi-l trimese Ferdinand, craiul Ungariei şi fratele chesarului Carol...
PETRU RAREŞ *(ia căuşul şi soarbe)* : Apă rece, vorbe calde, inimă bună... Stai, Baloş...
LOGOFĂTUL BALOŞ : Să stau, măria-ta.
PETRU RAREŞ *(supărat)* : Hî, măria-ta !... Nunea, ce frumoasă eşti !
GENUNEA : Aş, zici măria-ta...
PETRU RAREŞ : Şi tu ?
GENUNEA : Ce, măria-ta ?
PETRU RAREŞ : Ce urîtă eşti, Nunea !
GENUNEA : Dacă, şi sunt roaba măriei-tale !
PETRU RAREŞ : Nu mai sunt robi de cînd m-am dezrobit de domnie...
MOGÎRDICI : Iar se-ncurcă iţele... Să m-amestec... Dormişi olecuţă...
PETRU RAREŞ : Dormii şi-mi pare rău că n-am adormit...
MOGÎRDICI : Hî-hî... cum nu ? *(Încet :)* Ce uitătură are, şi ce glas, ca şi cum ar ieşi dintr-o peşteră... Mă zăpăceşte... *(Tare :)* Cerul fără pic de nori...
PETRU RAREŞ : Eu fără pic de putere, şi tu fără pic de minte...
HÎREA : Cu Mogîrdici ai dreptate, cu măria-ta...
PETRU RAREŞ : Măria-ta, Hîreo !
LOGOFĂTUL BALOŞ *(lui Hîrea)* : Dă-te la o parte...

OANA : Mai odihnește-te, frate... Drum lung și greu...

MOGÎRDICI : Și opincile sparte... De două zile mă rog să le schimbe cu ale mele...

PETRU RAREȘ : De mi le-ai da fără să le scoți din picioare, bine...

MOGÎRDICI : Să ți le dau cu picioarele...

PETRU RAREȘ : Și mîinile, și capul... să fiu Mogîrdici sadea... N-aș mai avea vedenii... Ce striga bătrîna Dolca cînd părăsii castelul ?

LOGOFĂTUL BALOȘ : Nu știu, măria-ta.

MOGÎRDICI : O vraiște, că nu se mai auzea nimic... Eu, călare, cu sabia scoasă... „Loc, loc, dobitoacelor, că trece vodă..."

PETRU RAREȘ : Că fuge vodă... ah !

GENUNEA : Cînd trecui pe lîngă ea, striga, ca scoasă din fire...

PETRU RAREȘ : E, e...

GENUNEA : ...„N-am să mor pînă nu s-o întoarce... Îl scapă pescarii, că e d-ai lor..."

PETRU RAREȘ *(repede)* : Să îngrijiți de Dolca... Să n-o doară nimic !

MOGÎRDICI : N-ai grijă, măria-ta... Ce s-o mai doară ?

PETRU RAREȘ : N-a zis ea, acum patru ani, că „mă voi întoarce și biruitor și biruit" ?

MOGÎRDICI : Așa e...

PETRU RAREȘ : Tu nu erai acolo...

MOGÎRDICI : A... a... așa e...

OANA : Parc-a zis...

GENUNEA : Da... da...

PETRU RAREȘ : Voi eraţi acolo... Și cum mă-ntorsei de pe Cirimuș ?... O ! dar e mai ușor să ghicești nenorocirile celui mai norocos om decît o clipă de fericire a celui bătut de urgia soartii !... Sunt o amintire din

ceea ce am fost, și-n curînd se va șterge din minte orice amintire... Nu sunt pe munte, ci în fund, la poalele muntelui... Nu-l urc, căci m-am rostogolit din vîrful lui... Am fost om, și norocul m-a făcut și mai om... Mă dor mîinile, picioarele, fruntea... Mîinile îmi tremură, picioarele abia mă mai țin, și supt frunte nu mai am nimic!

GENUNEA: D-atîtea zile de cînd umbli prin munți

PETRU RAREȘ *(îl tremură frigurile)*: Mai mult voi simțiți greutatea trupului meu... O! d-ați cunoaște pe aceea a sufletului meu!... Cînd pustiul mă-împresură, eu nu mai eram!... Strîngeți-vă împrejurul meu, umpleți golul, înmulțiți-vă, că vin vedeniile deșarte și mă turtesc fără milă!... Nunea, adu mîna ta...

GENUNEA: P-amîndouă, măria-ta...

PETRU RAREȘ: Și tu, Oană...

OANA: Ți-aș da ființa mea întreagă dacă-aș ști că din nimicirea ei ai afla vreo slabă mîngîiere!

PETRU RAREȘ: Și p-a ta, Mogîrdici...

MOGÎRDICI: A mea? E cam roasă, și cu bătături...

PETRU RAREȘ: De mult ce-ai bătut cu ea... *(Îi cată în palmă.)* Tu ai să mori de moarte bună...

MOGÎRDICI: Cu sabia-n mînă și pe cal... Hî-hî... Să mă slujească vlădica din Vad... și să mă plîngă Maria din Feldioara, dacă n-or fi jelit-o alții pe ea...

PETRU RAREȘ *(Genunii)*: Tu ai să te măriți c-un spătar...

GENUNEA: Ca Șandru?... Oh!...

PETRU RAREŞ : Ba nu... c-un miaş de viteji...
GENUNEA : O ! bietul Corbea !
PETRU RAREŞ : O, biată Nunea ! Şi l-ai fi iubit ?
GENUNEA : L-aş fi iubit !
PETRU RAREŞ : Cît de mult ?
GENUNEA : Cît iubea el pe domn şi pe ţară !
PETRU RAREŞ : O ! l-ai fi iubit mult... Hîrea, un căuş de apă...
HÎREA : Poftim, doamne...
PETRU RAREŞ *(după ce bea)* : Mulţumim... şi să mulţumeşti şi tu maică-tei că te-a făcut om de credinţă... Eşti ca un paloş bun care nu cade din mîna pe care-a încăput... Baloş... *(Îl tremură frigurile.)*
LOGOFĂTUL BALOŞ : Măria-ta ?
PETRU RAREŞ : Ce vrei ?
LOGOFĂTUL BALOŞ : Ce vrea măria-ta.
PETRU RAREŞ *(se ridică pe coasta din dreapta)* : Eu ?... Nimic... Ce vreau nu se poate, şi ce se poate nu vreau... Vezi tu colo, departe, departe... cît cuprinzi cu ochii... şi mai departe... unde joacă zarea şi s-amestecă faţa cerului cu a pămîntului... şi mai departe... dincolo de Siret şi de Prut, pînă-n malurile Nistrului ?...
LOGOFĂTUL BALOŞ : Văz, măria-ta...
PETRU RAREŞ : Ce vezi ?
LOGOFĂTUL BALOŞ : Trîmbe de dealuri şi cîmpii ce se pierd în pustiităţi...
PETRU RAREŞ *(îl zguduie frigurile)* : Eu văz cetăţi, oraşe şi sate, dealuri şi văi, şi păduri, şi codri, şi livezi, şi ape prinse în opusturi [1], şi rîuri slobode curgînd în mare... şi corăbii

[1] *Opust* — baraj, stăvilar.

cu catarguri înalte și ascuțite, și furnicai de oameni... și de vite... și peste toate — soarele, apunînd, întinde poleiul său ușor și nemărginit! *(Oana și Genunea pleacă capul și plîng.)* Văz Moldova, Baloș, pe care am iubit-o, am apărat-o, am slujit-o, am înțeles-o în ce-a fost și ce va să fie, căci sunt copilul unui viteaz, zămislit în clipele de iubire cu Maria, soția majerului Rareș... În mine sunt spețele Mușatinilor și spețele norodului topite într-una... În mine au fost... Nu vezi un mormînt? Încotro te uiți?... La mine?... Aci e sicriul gol... Acolo e sufletul meu, și peste el toarnă țărînă și-l acoperă de veci!... Oh! dați-mi-l pe el și mă luați pe mine! Din el ați mîncat, v-ați adăpat și v-ați îmbogățit, pentru ce vă lepădați de el și pentru ce-l batjocoriți?... Ce-a fost lumină și putere de jertfă și de-nălțare, ce-a fost vecinic, acolo a rămas, în prada năimiților, ce e slăbiciune, putregai și trecător adus-am cu mine pe vîrfuri de piatră uscată... Și nu mi-ați lăsat decît amintirea frumoasă a vremilor mari, pentru ca să simț cît e de cumplită rușinea căderii!

OANA: Măria-ta!

GENUNEA: Măria-ta!

MOGÎRDICI *(dîndu-și cu pumnii în cap)*: Mai bine mă strîngea de gît Maria...

LOGOFĂTUL BALOȘ: Olecuță de apă, măria-ta...

PETRU RAREȘ: Acum 'mi dai apă? Dupe ce m-am mistuit? Ce-a rămas din mine? Cîteva grinzi negre... încolo, scrum... Ți să pare c-ar mai ieși fum? E cenușa învîrtită de vînturi... Am cap ca să port pălărie, iar nu

coroană ; am ochi ca să plîng, nu ca să văz ; am mîini ca să mi le frîng, iar nu să poruncesc ; am picioare ca s-alunec, iar nu ca să-ncalec ; am umeri ca să anin sucmanul acesta, iar nu să port mantia domnească ; vorbesc ca să-mi povestesc nenorocirile, iar nu ca să cîrmuiesc oştile şi norodul ; şi am sabie nu ca s-o trag, ci ca să sprijin pe ea hoitul netrebnic al copilului lui Ştefan cel Mare...

MOGÎRDICI : Lasă-te jos puţinel, măria-ta...

PETRU RAREŞ : Nu sunt destul de jos ? Cît să mă pogor ? Că d-ar încăleca munţii unii peste alţii şi eu aş încăleca pe dasupra lor, tot m-aş simţi adîncit în pămînt cît ar fi de la pămînt pînă la vîrful munţilor !

MOGÎRDICI : Să te odihneşti, măria-ta...

PETRU RAREŞ : Să se odihnească cine trăieşte, morţii n-au nevoie de odihnă !... *(Genunea, plîngînd, îi sărută mîinile.)* Tu ?... Săruţi închipuirea ta, sărutînd mîinile care împărţeau peirea şi binefacerile !

GENUNEA : Ş-acum mă mîngîie ca şi altădată...

PETRU RAREŞ : Crezi tu ?

GENUNEA : Cum crez într-unul Dumnezeu, cel de o fiinţă şi nedespărţită !

PETRU RAREŞ *(iluminat)* : Căci eu purced de la tatăl, şi cine e împotriva mea, împotriva lui este, şi tatăl e viu, şi cine mă izbeşte, izbeşte pe tatăl, şi cine izbeşte pe tatăl ridică mîna împotriva neamului, şi mîna i se usucă şi cade-n ţărînă...

LOGOFĂTUL BALOŞ *(cu lacrămile în ochi)* : Stai, măria-ta !

PETRU RAREŞ : Cum de nu s-a uscat mîinile lor ridicate împotriva mea, şi-a tatălui meu,

şi-a străbunilor mei ?... Oh ! am friguri, Oană... friguri, Genunea... Aici ne vom despărţi...

MOGÎRDICI : Şi eu să rămîi singur ?

PETRU RAREŞ : Cine ? tu, sau eu ?

MOGÎRDICI : Şi eu, şi măria-ta... Şi unde să mă duc şi un' să te duci ?

PETRU RAREŞ : Tu încolo, şi eu încoace... Tu-n Moldova, şi eu în secuime. Tu să mănînci azimă caldă, frămîntată cu apă de la fîntîna din Suceava, şi eu, de-oi mai fi, să roz pîinea uscată a străinului, muiată cu lacrămile mele amari !

GENUNEA : Să mă despart ? Niciodată !... Cînd t-ei despărţi, măria-ta, de sabie...

(Petru Rareş o priveşte lung şi face o mişcare din cap ca şi cum ar zice „bine".)

PETRU RAREŞ : Uf ! mi-e cald !... Vă sunt domn, or umbra caraghioasă a fostului domn ?

LOGOFĂTUL BALOŞ : Ne-ai fost, ne eşti, ne vei fi !

PETRU RAREŞ : Aşa... Suntem la sfat... Tu, Baloş, ce să fii ? Ce eşti, afară dacă nu mi-ai lua locul... A ! grozav te-ai păcăli !... Tu să-mi fii spătar...

MOGÎRDICI : Eu ? Spătar şchiop ?

PETRU RAREŞ : Tu, Oană, vornic... Tu, Genunea... logofăt e tat-tău... să fii hatman şi portar al Sucevei...

GENUNEA : În locul lui...

PETRU RAREŞ : Da...

GENUNEA : Mai bine ostaş ca hatman...

PETRU RAREŞ : Ostaşii nu intră-n Sfat...

GENUNEA : Paharnic...

PETRU RAREȘ : Prea bine, paharnic... Înainte de sfat... Paharnice, dă-mi un pahar de Tokai...

GENUNEA *(îi dă cu milă căușul cu apă)* : Poftim, măria-ta !

PETRU RAREȘ *(gustă)* : Vinul tău e apă goală, și paharul tău e de lemn scobit ca jgheabul din care s-adapă vitele. Apa ta e vie și răcoritoare, și căușul miroase a brad proaspăt de lîngă Suceava ! Niciodată apa n-a fost mai bună ca cel mai bun vin, și căușul mai frumos lucrat ca cornul de aur al chesarului, căci nici un stăpînitor al pămîntului n-a fost slujit de un paharnic c-o inimă mai bună, c-un chip mai luminos și c-o mînă mai fermecătoare... Ah !... e cald... am căldură...

GENUNEA *(rugător)* : Spală-te pe obraji, măria-ta... eu îți torn...

PETRU RAREȘ : Tu ?... Toarnă-mi... *(Se spală.)*

GENUNEA : Și pe gît, pe după urechi... așa...

PETRU RAREȘ : Dă-mi, paharnice, un ștergar cu mărginile alese-n fir de aur...

GENUNEA *(caută)* : Nu găsesc, măria-ta...

PETRU RAREȘ : Nu e un ștergar în tot castelul Sucevii ?

GENUNEA *(își ia broboada de la gît)* : A ! am găsit !

PETRU RAREȘ *(se șterge)* : Nici smirna, nici tămîia din Arabia n-ar mirosi așa de aromitor ca ștergarul tău, paharnice... Miroase a fîn cosit... Ah ! miroase a Moldova ! *(Îl trec lacrămile.)*

(Toți plîng.)

GENUNEA : Fie-ți milă...

PETRU RAREȘ : Aș vrea să vă fac să rîdeți...

O ! mi-e milă de voi ! Soarta nemiloasă mă face că oriunde m-oi întoarce să storc lacrămi... De n-aţi fi aici, din stîncile reci ar ţîşni lacrămi fierbinţi !... Să deschidem Sfatul... Despre ce era vorba ?

OANA : Să fim cu tine, frate, ori să te lăsăm singur în pustietăţile acestea ?

PETRU RAREŞ : A ! da ! Sfatul a început... V-aţi spus părerea... Să mi-o dau şi eu p-a mea... Baloş, ca mai mare şi mai vechi în Sfat, ce trage părerea domnului ?

LOGOFĂTUL BALOŞ : E hotărîtoare.

PETRU RAREŞ : În orice pricină ?

LOGOFĂTUL BALOŞ : Totdeauna.

PETRU RAREŞ : Aţi auzit ? *(Toţi pleacă capul în jos.)* S-apucaţi încolo şi încoa !... A ! să mai văz Moldova o dată, înainte d-a mă despărţi !... *(Se ridică mai sus.)* Da, văz fumurile din hornurile colibelor înălţîndu-se spre cer, auz doina spusă din frunză şi talanca turmelor ce se întorc de la păşune, dar nici săbiile să lumineze ca fulgerul, nici săgeţile să piuie aruncate din arcuri, nici lăncile grele ale iunacilor, nici coasele gloatelor amorţite, nu mai auz !... Pieiştea s-a întins în locul strigătului de biruinţă !... Căci mi-aţi umilit Moldova, să n-o mai cunosc !... Care din două mă zguduie aşa de straşnic : rîvna de a domni, ori iubirea de ţară ?... Ah ! aş vrea să fiu vornic, spătar, căpitan, sutaş... ostaş să fiu, numai să fiu în Suceava !... Şi nu sunt nimic... nimic... nimic !... Un biet bătrîn cerşind adăpost munţilor, o podoabă închipuită de om în care sălăşluia un suflet tare ce rătăceşte pe trîmbele albăstrii şi se pierde-n pîclele pustietăţilor !... D-acum, Doamne, fă

ce vrei cu mine! *(Cade în genuchi, şi toţi ceilalţi. Se roagă încet.)* Sculaţi-vă. Am zis rugăciunea, mulţumind Celui-de-sus de harurile ce-a trimes asupra noastră... Şi buzele au minţit, obicinuite să spuie adevărul... Şi tu *(îşi ia sabia)*, care ai desfăcut calea biruinţii supt trei domnii *(o sărută)*, piei în prăpastie, slugă credincioasă! *(O aruncă în prăpastie.)* Din negurile unde te-ai dus va ţîşni apa, bolborosind poveştile trecutului, şi urmaşii auzindu-le vor crede că aud basme!... S-a dus şi ziua de azi, şi nu ne-a fost mai uşoară ca ziua de ieri... Soarele a apus... Întunericul se lasă... Să-mi iau rămas bun de la voi... Să mă iertaţi... O! O! Oană! Nunea! Ce, plîngeţi?... Ah! veniţi încoa... să vă sărut. *(Îl trec lacrămile.)* E, e... va trece... *(Le sărută.)*

OANA: Să te duci sănătos şi să te-ntorci sănătos, frate!

PETRU RAREŞ *(sărutînd pe Genunea)*: Cum, tu nu-mi spui nimic?

GENUNEA *(o îneacă plînsul)*: Nu pot... oh! că nu pot...

PETRU RAREŞ *(lăcrămînd)*: Ar trebui să fiu de piatră... Baloş... *(Îl sărută.)* Să ne vedem sănătoşi, dacă ne vom mai vedea...

LOGOFĂTUL BALOŞ *(plîngînd)*: Ne vom vedea, ne vom vedea, măria-ta...

PETRU RAREŞ: Hîrea... Mogîrdici. *(Îi sărută.)*

MOGÎRDICI *(îşi şterge lacrămile)*: Poi, poi, pe mine nu mă iei?... Să se ducă ei încolo, şi noi încoace... Da, da, măria-ta, că tot aruncaşi sabia în prăpastie... Să-ţi fiu eu sabie... De ce nu?... Că mie mi-a spus o ţigancă din

ghioc... „Ei, că tu ai s-ajungi sabia domnului..."

PETRU RAREȘ : Ai s-ajungi, dar n-ai să fii ; ai ajuns, dar nu ești...

MOGÎRDICI : Noapte... scorburi... cerbi... urși... și ursul e-al dracului, deși e fecior de popă...

PETRU RAREȘ : Ei, și dacă-ar fi urși ?

MOGÎRDICI : Măria-ta te-ai face mort, și eu viu... Ursul nu mănîncă mortăciuni...

PETRU RAREȘ : Mort sunt între vii... Destul, Mogîrdici... *(Îl sărută.)*

MOGÎRDICI : Păi, păi, eu nu te-am sărutat...

PETRU RAREȘ : Sărută... Nu miros a pămînt ?... Vecinica mea pomenire !

GENUNEA *(o podidește plînsul)* : Ah ! măria-ta...

PETRU RAREȘ : Nunea, ce e, Nunea ?

GENUNEA : Cînd s-o crăpa de ziuă și s-or stinge stelele, voi pîndi luceafărul meu de dimineață și-l voi ruga să ne-ntoarcă printre stelele noastre pe luceafărul nostru dătător de viață și de lumină...

PETRU RAREȘ : În genunea apelor întinse și fără fund se frînge fața luceafărului scînteietor... Vin vînturile, și apa se încrețește, și fața luceafărului tremură, să rupe-n jos și se duce, se duce nesfîrșit... Apa se turbură, talazurile cresc, și luceafărul nu se mai vede... D-aș fi stat eu oglindit în inimile tuturor ca[-n] inima ta, Genunea, nici o vijelie nu m-ar fi smuls din inima Moldovii ! *(O sărută.)* Du-te... Duceți-vă... Și luați seama la brazii pe care i-am însemnat eu... Să nu vă pierdeți...

LOGOFĂTUL BALOȘ : De noi te îngrijești ?

PETRU RAREȘ : Eu sunt pierdut...

(Să despart și pleacă.)

SCENA 3

Petru Rareș, singur

PETRU RAREȘ *(pleacă încet)*: Se rupse și firul de paiajen care mă mai lega de Moldova... Singur, singurătății... Descurca-voi drumurile ce duc la Ciceu?... Ș-acolo ce m-așteaptă? Doi copii mici și biata mea soție... Cum ridici și pogori, Doamne, din nimic la mărire și din trufie la umilință! *(S-aude un zgomot.)* A!... Cruță-mă, Mîntuitorule, să nu simț frica de oameni și de fiare! Sunt fără apărare... Pe paloșul bătrînului Ștefan nimeni nu va mai pune mîna... A!... Da... mi-e frică... mi-e frică... cu toate că nu mai am la ce să mai țiu... Ș-aș fi jurat că nu voi cerca această rușine... *(Să năruie pietrele-n depărtare.)* Ce-o fi?... A, orce-ar fi... *(Punînd piciorul p-o piatră, alunecă și cade... Nu se mai vede. S-aude dintre brazi:)* O! mi-e frică și să tac, și să strig! *(Vine repede pe al doilea picior de munte.)* Cine e? Ce vreți?... Auz șoapte!...

SCENA 4

Petru Rareș și cinci pescari

ÎNTÎIUL PESCAR: Cine ești? Și ce vrei?

PETRU RAREȘ *(spăimîntat)*: Tu ce vrei? Tu cine ești?

ÎNTÎIUL PESCAR: Om bun... *(Se apropie.)*

PETRU RAREȘ: Poți să fii om bun și de departe...

ÎNTÎIUL PESCAR: Cum tremură!... N-am la mine decît cuțitul ăsta... De ce te sperii?

PETRU RAREȘ : Cuțitul ?... În mîinile tale ar fi o primejdie, în mîinile mele — un fir de iarbă...

ÎNTÎIUL PESCAR *(i-aruncă cuțitul)* : Na, ți-l dau, dacă ți-e frică...

PETRU RAREȘ : Mi-l dai ?... Se vede că ești om bun...

ÎNTÎIUL PESCAR : Nu ți-am spus ?... Dar tu cine ești ?

PETRU RAREȘ : Sunt o pîlpîire din soarele Moldovii, care s-a stins... o surcea care n-a sărit departe de buștean, un biet creștin care a fost un stăpîn strașnic...

ÎNTÎIUL PESCAR : Aveai valoace și măji multe...

PETRU RAREȘ : Ce măji ?... Sunt maje, și mama a avut multe măji...

ÎNTÎIUL PESCAR : Pre legea mea... nu înțeleg nimica, verișcane.

PETRU RAREȘ : Nici eu nu-nțeleg... De ce mă-ntrebi de măji ?

ÎNTÎIUL PESCAR : De, ca pescarul... În ce-aș prețui stăpînirea pe care ai pierdut-o ?

PETRU RAREȘ *(încremenit)* : Tu ești pescar ?

ÎNTÎIUL PESCAR : Da, pescar... De ce te minunezi ?... Suntem aci vro cinci...

PETRU RAREȘ : Sunteți pescari ?

ÎNTÎIUL PESCAR : Suntem, vezi bine...

PETRU RAREȘ : Dacă sunteți pescari, ce căutați pe vîrful muntelui ?

ÎNTÎIUL PESCAR : Păi, aci, puțin mai la vale, e un iezer în munte, și pescuim și noi mrene și țipari...

PETRU RAREȘ *(cu bucurie)* : Sunteți pescari ?... O, Dolca, și eu niciodată n-am crezut în vedeniile tale !

ÎNTÎIUL PESCAR : Ce bucurie te prinse fără veste... Ciudat om trebuie să fii !... O ! şi eşti sîngerat la mînă, şi lovit... Cine să fii dumneata ?

PETRU RAREŞ : Sunteţi moldoveni ?

ÎNTÎIUL PESCAR : Dupe lege şi dupe limbă, tot aia am fi... dar noi suntem ardeleni... Iacă crucea... O facem ca ei...

PETRU RAREŞ : Cheamă-i încoa...

ÎNTÎIUL PESCAR : Să-i chem... Mă !... uiu-iu... Veniţi încoa... cu d-ale gurii... mă...

PETRU RAREŞ : Da, că sunt hămesit de foame...

ÎNTÎIUL PESCAR : Ăi mînca ce-om mînca şi noi... pită rece... peşte fript...

PETRU RAREŞ : Ce-o da Dumnezeu...

ÎNTÎIUL PESCAR : Ei, că dupe vestmîntul ăl dedesupt... ai fi om de obraz...

PETRU RAREŞ : Am fost !

(Vin şi ceilalţi patru pescari cu merindele, pe cari le aşează jos.)

ÎNTÎIUL PESCAR : Iacă, mă, un om rătăcit pe munte...

AL DOILEA PESCAR : Bună seara, vere...

PETRU RAREŞ : Mulţumim d-voastră, vere...

AL TREILEA PESCAR : Mîine, cînd s-o albi de ziuă, ne-o fi şi el de vrun ajutor...

AL PATRULEA PESCAR : Stai jos, ce nu stai...

AL CINCILEA PESCAR : Iacă, aşa ca mine...

PETRU RAREŞ : Cam ce să prindeţi voi pe peşte ?

ÎNTÎIUL PESCAR : E, acolea, nişte oameni sărmani... Cît să ne înţolim şi noi... mai cu coatele rupte, mai cu opincile sparte... Ce să facem ?

PETRU RAREŞ : Ştiţi voi cît face un galben ?

AL DOILEA PESCAR : Ei, ştim... Da dracu l-a văzut ?

PETRU RAREŞ : Îl cunoaşteţi dacă l-aţi vedea ?

(Pescarii fac ochii mari.)

AL DOILEA PESCAR : Eu nu...

AL PATRULEA PESCAR : Eu, mă... c-am văzut patru, l-alde popa Dima din Vărcăuţi...

PETRU RAREŞ : Era ca ista ?

AL PATRULEA PESCAR : Ca ăsta... tocmai... leit-poleit !

ÎNTÎIUL PESCAR : Să-l văz şi eu...

AL TREILEA PESCAR : Şi eu...

AL DOILEA PESCAR : Ad' şi mie... Î-î... frumos ban... şi e de aur !

PETRU RAREŞ *(scoate o pungă)* : A voastră e toată, dă m-aţi trece, fără să mă simţă nimeni, pînă la castelul baronului Feldici... Sunt şaptezeci...

(Pescarii rămîn cu gurile căscate.)

ÎNTÎIUL PESCAR : Şaptezeci ?

AL PATRULEA PESCAR : Doamne, Doamne, Doamne... *(Se închină.)*

PETRU RAREŞ : Oameni buni, eu sunt Petru Rareş, pînă ieri voievodul Moldovii şi-al secuimii.

ÎNTÎIUL PESCAR : Petru voievodul ?

AL DOILEA PESCAR : Cel care spăimîntă Braşoul ?

AL TREILEA PESCAR : Cel care...

(Pescarii cad în genuchi înaintea lui Petru Rareş.)

ÎNTÎIUL PESCAR : Iartă-ne, măria-ta, iartă-ne.

PETRU RAREŞ : Nu mi-aţi greşit cu nimic... De ce să vă iert ?...

ÎNTÎIUL PESCAR : Te trecem, şi n-are să ştie nici cucul... Te dezbrăcăm pe tine *(arată p-al treilea pescar)* şi îmbrăcăm pe măria-sa... Îi punem în spinare o maje... Şi-l trecem...

PETRU RAREŞ : Mulţumescu-ţi ţie, Împărate ceresc, că ai aprins soarele, să se coacă grîul... luna, să străbatem cărăruşile... stelele, să împodobească cerul... şi o rază de nădejde în sufletul oropsitului rob Petru, feciorul Răreşoaii ş-al lui Ştefan cel Sfînt !

HAGI-TUDOSE

Comedie în 4 acte

HAGI-TUDOSE
MATACHE PROFIREL
JENICĂ PĂUNESCU
CULAI
GUSI
ÎNTÎIUL EPITROP
AL DOILEA EPITROP
POPA ROȘCA
UN CERȘETOR
UN CÎRCIUMAR
UN PASTRAMAGIU
UN BRAGAGIU
ÎNTÎIUL BĂIAT
AL DOILEA BĂIAT
ÎNTÎIUL ȘTRENGAR
AL DOILEA ȘTRENGAR
AL TREILEA ȘTRENGAR
AL PATRULEA ȘTRENGAR
AL CINCILEA ȘTRENGAR
GHERGHINA PROFIREL
FIFICA PROFIREL
LEANA
GHIOALA
O ȚIGĂNCUSĂ

Mahalagii — Mahalagioaice

ACTUL I

La dreapta — biserica S-ta Troiță, cu patru stîlpi de piatră la intrare. De jur împrejur — firide cu sfinți. Ziduri groase o înconjură; cel din față, dărîmat mai mult de jumătate. În curtea bisericei — morminte, cruci și pomi roditori. Mai în fund de biserică — trei plute bătrîne. O șosea prăfuită, cu găuri și cu gropi, se pierde în depărtare. Împotriva bisericii — o casă veche, învălită cu olane, cu prispă lată, c-o uşcioară și c-o singură fereastră, cu fiare groase. E locuința lui Hagi-Tudose. În șir cu ea, pe un mal teșit, cotind după șosea, o cîrciumă, o bragagirie și o stanție de scînduri cu cîrnați uscați, atîrnați în cuie, și cu teancuri de pastramă pe tarabă. Ulicioare și trecători printre case, pe după plute și pe după curtea bisericii. În stradă, copiii se joacă ca la ei acasă. Femei zorite, cu legături și cu doniță în spinare, se încrucișează, își dau bună ziua și-și caută de treabă. La orizont, prin prăfărie, se zăresc o mulțime de turle.

SCENA 1

(Doi băieți, în cămașe, cu pantalonii sumeși și dăsculți, zmîcesc zmeurile înălțate.)

PRIMUL BĂIAT: Se umflă vîntul, ha, ha, se umflă...

AL DOILEA BĂIAT: Dă, Doamne!

PRIMUL BĂIAT: D-ar bate și diseară, aș trimite un răvășel pîn'la lună...

AL DOILEA BĂIAT: Și eu pînă dincolo de lună, în slava cerului...

PRIMUL BĂIAT : Eu și mai sus... Pîn'la Dumnezeu !

AL DOILEA BĂIAT : Î... e păcat !

PRIMUL BĂIAT : În glumă... n-am zis adevărat...

AL DOILEA BĂIAT : O-ho ! al tău face calpac [1]...

PRIMUL BĂIAT : Nu... e jucător... Haide, alivanta [2] !... Încă o dată, și mai, de patru ori în șir...

AL DOILEA BĂIAT : Î... cîtă gușa face !

PRIMUL BĂIAT : Înadins... gură suitoare... Altfel, nu s-ar învîrti ca un burghiu...

AL DOILEA BĂIAT : Oi, sireacu, cum întinde al meu !

PRIMUL BĂIAT : E din două ș-are gură trăgătoare...

AL DOILEA BĂIAT : Dacă ne-am lua la-ncurcare ?

PRIMUL BĂIAT : Haide !

AL DOILEA BĂIAT : Numai de coadă... Nu, să nu-l pui pe sfoară... Nu vreau... Nu așa... *(Începe să scîncească :)* Tu ai ață mai multă...

PRIMUL BĂIAT : Ș-al tău e mai mare...

AL DOILEA BĂIAT *(speriat)* : Te spui l-alde mama...

PRIMUL BĂIAT *(rîzînd)* : Hop ! hop !... I-am pișcat codița !

AL DOILEA BĂIAT *(zmîcind)* : Ce dracului... Al meu stă ca o lumînare...

PRIMUL BĂIAT : Ale ! hop !... Încă nițică !

AL DOILEA BĂIAT : Nu, mă, nu așa, că mi-l dai în cap... *(Începe a urla :)* Mamă ! Fă mamă fă !

---

[1] *Calpac* — căciulă mare de piele neagră, tivită cu blană Aci cu sensul de îndoitură.

[2] *Alivanta* — exclamație de obicei glumeață, rostită cînd cade cineva.

PRIMUL BĂIAT : Mă-ta ! Ce prost ! Cum bîzîie ! Cogeamite măgădău [1] !... El zice şi el plînge... Na, na, mă dau la o parte...

AL DOILEA BĂIAT : Da ce... ? Tu eşti mai mare...

PRIMUL BĂIAT : Şi zmeul meu e mai mic...

AL DOILEA BĂIAT *(smîcind şi la dreapta, şi la stînga)* : Da, dar e jucător, nu stă ţeapăn ca al meu, lovi-l-ar boala să-l lovească...

PRIMUL BĂIAT : Iar se umflă vîntul... Bine că bate spre Dobroteasa, că dacă-ar sufla spre Vitan, ar trece peste casele lui Tudose...

AL DOILEA BĂIAT : Ei, şi ?

PRIMUL BĂIAT : Nu ştii ce hain e... Zi că zmeul tău ar cădea în grădina lui, la spatele casei... Ce crezi, că l-ai lua aşa, cu una, cu două ?... Acum cîteva zile vîntul adia într-acolo. N-am de lucru ? Îi dau, îi dau sfoară, pînă ce guşa se prelinse de casele lui Tudose... şi, haţ, se prinse între două olane. Trag eu, trag, nimic ! Vîntul căzu, şi mă uitai la zmeu cum se clătina ca un om care ar da din cap supărat. Şi se lăsă, şi se lăsă pîn' nu se mai văzu. Eu, zbughi peste gard. În grădină mă uit, mă uit, şi-l văz în vîrful unui prun. Dau să mă urc... Tudose !... „Cin' e-acolo ?... Ce cauţi, pungaşule ?... Ai să înfunzi puşcăria !" Împietresc. „Nea Tudose, zmeu, zău, zmeu !" El : „Prunul pestricior, ocnaşule !... Să-ţi umpli sînul cu prune, hai ?... Eu sapă-i, udă-i, curăţă-i, ca să te spînzuri tu în ei ?... Stai-mi-te, hoţomane, c-am să-ţi rup oasele !" Şi puse mînă p-un retevei. Mie nu mi se vedeau pi-

[1] *Măgădău* — vlăjgan.

cioarele. El, zvîrr... M-ar fi cotonogit de mă nemerea... Peste gard, și bîldîbîc dincolo... Nu m-am oprit decît în poarta noastră. Și lăsai dracului și zmeu, și sfoară, și tot... E hain topenie coșcova bătrînă...

AL DOILEA BĂIAT : Și zmeu ?

PRIMUL BĂIAT : A treia zi, un băiat îl întindea dincolo de Crucea de Piatră. Zic : „Mă, zmeul meu !“ El : „Ce, mă ?... Da, hî-hî !... Vez' că nu l-am cumpărat de la un unchiaș ?“ — „De la moș Tudose ?“ — „Nu-l cunosc și nu știu cum îl cheamă...“ A ! e-afurisită pielea pe el...

AL DOILEA BĂIAT : Haiti ! Mi-a scăpat ! *(Aleargă țipînd.)*

PRIMUL BĂIAT : Bă.. Nu te lăsa, bă... *(Se face nevăzut după primul băiat.)*

SCENA 2

Gherghina Profirel și Tudose. Mai departe — Un cerșetor, orb și surd, în poarta bisericii, din care n-a mai rămas decît doi stîlpi

(Sfînta slujbă s-a sfîrșit. Lumea iese potolit, se închină, se-mprăștie și dispare. Preotul Roșca, ceva mai tîrziu, după ce se întoarce cu fața spre răsărit, face trei cruci și pleacă. Gherghina Profirel, cănită, sulemenită, cu sprincenele lipite, cu rizil[1] pe cap, cu cîte doi cîrlionți la amîndouă urechile, se încearcă să iasă pe ușa bisericii. Malacovul o împiedică. Tudose, în dreptul ușii, c-o scurteică de lastic[2] îngălbenită de soare, hărtănită pe poale și din care n-a mai rămas nici un petec de blană ; c-o pălărie moale, a cărei formă nu se mai

[1] *Rezil, rizil* — fileu.

[2] *Lastic* — stofă de lînă, asemănătoare cu satinul.

știe de vechime, și c-un băț adus la vîrf în chip de baston. Cu ochii vii supt niște sprîncene stufoase, cu ochelari mari, cu barba căruntă, rară și prelungă în bărbie, cu părul nepieptănat și atîrnînd viținoane. Tușește din cînd în cînd.)

GHERGHINA PROFIREL *(dînd să iasă)*: Tudose, Tudose... apucă de malacov...

TUDOSE: Sărut mîna... s-apuc...

GHERGHINA PROFIREL: Încet, binișor, mai la dreapta... Au! să nu se vază... păcatele mele... *(Rîde.)* Ce-ar zice dumnealui dacă ar vedea că mi se vede?

TUDOSE *(muncindu-se cu malacovul)*: Ce să se vază?

GHERGHINA PROFIREL: Ei, și dumneata! *(Rîde.)* ...tă-te norocul să te bată...

TUDOSE: Norocul? Unde-am avut eu noroc!

GHERGHINA PROFIREL: Tudose, nu supăra pe Dumnezeu!

TUDOSE: Norocul l-a luat „dumnealui"... jupînul...

GHERGHINA PROFIREL *(înțepată)*: Care jupîn?... Profirel?... O mai fi și bo-ie-rul!

TUDOSE: Mă luă gura pe dinainte... Să ierți și dumneata... De treizeci de ani în slujba jup... boierului. *(Izbutește să scoată pe Gherghina Profirel.)*

GHERGHINA PROFIREL: Uf... *(Se șterge de nădușeală.)* ... Bine că scăpai... Tudose, oi fi murdară pe undeva?

TUDOSE *(învîrtindu-se împrejurul ei)*: Pe un' să fii? Pe nicăieri... A, ba da... pe poale... Cîteva picățele de ceară...

GHERGHINA PROFIREL: Bătu-le-ar Maica Precista de mahalagioaice... Bine că nu mi-au

dat foc !... D-aia e rău cu poporul ! Poporul cu ale lui... *(măreț)* și noi cu ale noastre !

(Pornesc încet spre poartă. Gherghina șchioapătă, o strîng ghetele.)

TUDOSE : Bunătat' de rochie... Cît o fi costînd ?

GHERGHINA PROFIREL : Șase sute de lei în cap... E din lipițcani...

TUDOSE *(tresărind)* : Șase sute ? Oi, oi, oi !... O prăvălie întreagă... în care ar intra mii de coți de găitan, de șunur și de ceaprazuri !

GHERGHINA PROFIREL *(fudulă)* : E de mătase groasă — groasă e bună — și bățoasă-bățoasă, că stă-n picioare cînd o iau din cuier ș-o pui lîngă mine...

TUDOSE : Șase sute de lei !

GHERGHINA PROFIREL *(cu ifose)* : Brățara — asta din dreapta — mă ține trei mii de lei...

TUDOSE *(parc-ar fi călcat p-un cărbune)* : Nu mai spune !

GHERGHINA PROFIREL : Nu vezi ce safir ? Cît oul de porumbiță.

TUDOSE *(privind în toate părțile)* : Taci, să nu te-auză vrun pungaș !... Cu-coa-nă Gherghino !

GHERGHINA PROFIREL *(îl oprește c-un gest)* : Mă rog, mă rog... Cocoana Jorjeta !

TUDOSE *(rușinat și cu necaz)* : Da, în-da...

GHERGHINA PROFIREL : Și-a din stînga — partea inimii — cu aceeași piatră, împresurată cu diamante, cinci mii de lei...

TUDOSE *(cu ochii holbați)* : Coană Jojetro, fie-ți milă... îmi cade dambla !

GHERGHINA PROFIREL *(încîntată de efectul produs)* : Mi le-a dat dumnealui, estimp, de ziua mea... Se poartă... E la modă... Am peste douăzeci de brățări, și lanțuri, și midalioane,

și cercei, și colane, și bolduri... Ce e în sipeturile mele... î-î-î-î...

TUDOSE *(închinîndu-se)*: Doamne, Doamne! *(Aspru:)* Rău, rău faci, cocoană, de nu deschizi o prăvălie! *(Gherghina rîde.)* Le-ai dăsface pe cele care nu se mai poartă... Î, ce de bani, ce de bani! Cum dă Dumnezeu la unii cu nemiluita!... Mi s-ar usca mîinile dacă-aș purta...

GHERGHINA PROFIREL *(rîzînd)*: Brățările?... Frumos ți-ar ședea... Ei, bravo, zău!

(Ies pe poartă și dau de cerșetor.)

CERȘETORUL *(mai mult gol pînă-n brîu, c-o căciulă-n poală)*: Miluiți-mă și pe mine!... Așa să vă ajute ziua de astăzi!

TUDOSE *(aspru și țăcănit)*: Pomană, toată ziua pomană! De te-ai potrivi lor, ai face scurtă la mînă...

GHERGHINA PROFIREL: Crede, moșule... O să-ți dea dumnealui...

TUDOSE: Nu i-a mai da... La meșteșug, nu la pomană...

GHERGHINA PROFIREL: E orb și n-aude...

TUDOSE: Ei, orb, orb!... Nu știi ce șireți sunt... Unii își cîrpesc ochii cu cocă, își strîmbă mîinile și picioarele... Și strîng, strîng, și îndeasă banii la chimir... Și noi muncim, muncim, și tot săraci lipiți pămîntului!

GHERGHINA PROFIREL: Ei, ei, Tudose, nu mai spune... Cînd ieși boierul din tovărășia dumitale, își trase partea lui 20.000 de galbeni, și-ți rămase 15.000 și pe deasupra găitănăria cu toată zestrea ei...

TUDOSE *(prins de frică)*: Sîiît... Mai încet, cocoană Jojetro, ce, vrei să mă nenorocești?...

Așa e, mi-a dat... *(Aspru :)* Dumnezeu să-i dea sănătate !... Eu, ca prostu, i-am băgat în negoț, și banii din negoț sunt ai tutulor, numai ai tăi nu sunt ! *(Se închină și se roagă mișcînd buzele.)*

GHERGHINA PROFIREL : Tudose, bre Tudose, mai bine apropietar... De la moșia Izvoarele, 15.000 de lei...

TUDOSE *(uimit și cu glasul pe jumătate)* : 15.000 de lei !

GHERGHINA PROFIREL : De la Malu Spart, 27.000 de lei...

TUDOSE *(abia șoptind)* : 27.000 de lei !

GHERGHINA PROFIREL *(grozăvindu-se)* : Cu cei 20.000 de galbeni, dumnealui cumpără chilipir, de la un fecior de bani gata — un filfizon — o moșie care face de trei ori p-atîta, bez[1] balta și pădurea... Alaltăieri ne pică un arendaș, cu 40.000 de lei...

TUDOSE *(frîngîndu-și mîinile)* : Ce noroc !... Patruzeci de mii de lei !... O ! ce noroc !

GHERGHINA PROFIREL : N-ar arenda-o pentru nu știu ce în lume... O învîrtește cu... Ah ! cum ciorile se zice... Stai, stai... A, c-un intendant, ca și pe celelalte, și pe dasupra lor Jenică Păunescu, de, grămăticul nostru... Îl plătește bine, dar și face, n-am ce zice... De ce n-ai cumpăra și dumneata o moșie ?

TUDOSE : Cu ce ? Cu nuci ? N-am, n-am de unde !

GHERGHINA PROFIREL : N-ai, n-ai... Mi-a spus mie boierul meu...

TUDOSE *(repede)* : Ce ți-a spus ? *(Aspru :)* M-ăi fi crezînd și dumneata cu parale ?

---

[1] *Bez* — afară de, lăsînd la o parte.

GHERGHINA PROFIREL *(şireată)*: E, ştii dumneata...

TUDOSE *(hotărît)*: Nu ştiu nimic! N-am după ce bea apă!

GHERGHINA PROFIREL *(făcîndu-i cu ochiul)*: E, n-ai! *(Îl trage de mînecă. Tudose se pipăie să nu-i fi rupt mîneca, apoi o priveşte lung, vroind să schimbe vorba.)* Şi ce te uiţi aşa la mine?... *(Rîde.)* Îţi plac, hai?

TUDOSE *(încurcat)*: Ba nu...

GHERGHINA PROFIREL *(rîzînd)*: Cum nu?

TUDOSE: Ba da... *(Se scutură uşor.)* Cum să zic... Parc-aveai o aluniţă la sprinceana dreaptă, şi-acum e la sprinceana stîngă...

GHERGHINA PROFIREL *(rîzînd)*: Nu ştii comedie... Mie îmi sunt urîte foc, că nu le pot suferi... Am ras-o încet, încet, şi de unde era în partea dreaptă, m-am pomenit cu ea-n partea stîngă...

TUDOSE *(c-un surîs de neîncredere)*: Auzi minune!

GHERGHINA PROFIREL: Ti-i-i, şi dumnealui... s-a întins la vorbă-n biserică... Tudose, vezi, nu vine... *(Tocmai atunci apare şi Matache Profirel.)* Ci hai, frate... Abia te mişci...

SCENA 3

Aceiaşi şi Matache Profirel

(Profirel, un om în vîrstă, ras, cu mustăţi, cochet îmbrăcat, cu joben, cu redingotă, cu jiletcă albă şi cu flori în relief. Cu baston de abanos şi cu mînerul de fildeş, cu lanţ de aur şi cu inele mari la amîndouă mîinile. Vine fuga, gîfîind.)

MATACHE PROFIREL: Viu, viu, drăguţă... Iacămă-s... O ciorovăială în biserică... Jenică ţine

una că ar fi mai frumoasă zugrăveala a nouă — Gusi, zor, că e mai grozavă a veche...

CERȘETORUL: Milostiviți-vă, creștini de Dumnezeu... că am ochi și nu văz, am urechi și n-auz... De unde dați, să izvorască...

MATACHE PROFIREL *(căutîndu-se în buzunar)*: Bietul orb...

GHERGHINA PROFIREL: Ne ceru și nouă, și n-avui...

TUDOSE: Nici eu n-avui!

(Profirel aruncă în căciula cerșetorului o bănuță de 50 de bani.)

TUDOSE *(parc-ar fi ars)*: Ce faci, jupîne? O bănuță de 50 de bani?

MATACHE PROFIREL: Sărbătoare mare... Sfinții Împărați...

TUDOSE *(căutîndu-se în buzunar)*: Dacă i-aș schimba-o, că tot nu vede el...

MATACHE PROFIREL: Vede Ăl-de-sus!

GHERGHINA PROFIREL: I-i, Tudose, nu știi și dumneata... boierul tot boier!

TUDOSE *(supărat)*: Așa i-învățăm hoți... Intră prin curțile oamenilor... „Milui-ți-mă și pe mine!" Și șterpelesc ce-apucă... Ba și ucid cînd îi prinzi... *(Scuturîndu-se:)* Ih! nu trebuie, nu trebuie! *(Tudose rămîne cu ochii țaglă [1] în căciula cerșetorului. Profirel nu bagă de seamă.)*

MATACHE PROFIREL: E, și ce vorbirăți dumneavoastră?

GHERGHINA PROFIREL *(veselă)*: Îi spusei lui Tudose istoria cu alunițele mele...

MATACHE PROFIREL: De necrezut... I-a răsărit din senin două: una între sprincene și

[1] *A rămînea cu ochii țaglă* — a rămîne cu ochii țintă, pironiți.

alta pe bărbioară... Să tot fie d-atunci vro... douăzeci și cinci de ani...

GHERGHINA PROFIREL : Ce vorbești ?... De un' să fie ?

MATACHE PROFIREL : Ba sunt, că ne cununaserăm noi de cincisprezece...

GHERGHINA PROFIREL *(cam supărată)* : Ei, zi c-ar fi... Da nu e !... Ei, ce ? Omul e de cît l-arată fața, nu e de cît e... și pace !

MATACHE PROFIREL : Tudose, un' te uiți ? Ascultă colea...

TUDOSE *(tresărind)* : Ascult, ascult...

GHERGHINA PROFIREL *(rîzînd)* : Doamne ! Îi rămăseseră ochii în căciula cerșetorului !

MATACHE PROFIREL : Ei, domle, ce să spui ? Taie alunițele de ici — că dumneaei nu-i plac : a doua zi răsar dincoace... Și tot două... Mă crezi ?... Tot alea !... Dar să știi, Jorjico neică, că d-acum încolo s-a isprăviiit !... Am ascuns bricele și bricegele...

GHERGHINA PROFIREL *(rîzînd)* : Ei, aș !

MATACHE PROFIREL : Aș ne aș... Închipui-ți, frate Tudose...

GHERGHINA PROFIREL *(aparte, strîmbîndu-se)* : De unde și pînă unde frate... Deh !

MATACHE PROFIREL : ...c-o apucă așa pe dumneaei... și ia briciu... și se-nchide singurică-n cămara de gătează, din prînz pînă noaptea... și taaaie la alunițe... și se culcă înfofolită... cică o doare...

TUDOSE *(c-un surîs de neîncredere)* : Ce, ești copil, coană Jojetro ?

MATACHE PROFIREL : De !

GHERGHINA PROFIREL : Așa sunt eu... Am o ciudă pe ele... *(Se preface că și le-ar smulge.)* Uite, uite, nu știu ce le-aș face...

MATACHE PROFIREL : Și briciul meu ascuțit... Umbli azi, umbli mîine...

TUDOSE *(mucalit de serios)* : Pînă te tai...

GHERGHINA PROFIREL : Ferit-a Sfîntul !... Știu eu...

TUDOSE : Zi mai bine Doamne ferește !

MATACHE PROFIREL : Eu nu vreau, puiculiță, mă-nțelegi ?... Lasă, lasă mofturile... Mie așa-mi placi, c-o aluniță supt sprînceana stîngă și alta supt buza de jos...

GHERGHINA PROFIREL : Biine ! Să știi că nu mai pui mîna pe briciul d-tale... Jenică vine ?

MATACHE PROFIREL : Ștrengarul nostru de grămătic s-a pus la lafuri [1]...

TUDOSE : Să-i spui eu, jupîne...

GHERGHINA PROFIREL : Parc-ar fi jupuit vacile..

MATACHE PROFIREL *(ușor mustrător)* : Drăguță !... Ți... *(Mîngîietor :)* Sosește el pînă s-ajungi mata acasă, pînă să pui *robdișambru* [2], pînă una-alta... Ce grămătic, halal să-i fie ! Scrisul lui ca măzărichea, numerile lui ca mărgăritărelul, socoteala lui... oglindă, nu altceva...

TUDOSE : Ai avut parte...

GHERGHINA PROFIREL : Da ce parte !... 'Mnealui ține una c-ar fi potrivit cu Fifica...

TUDOSE *(tresărind)* : Jenică ?

MATACHE PROFIREL : Cum de nu ?... Eu ce eram ? Și de unde am plecat ?

GHERGHINA PROFIREL : Te rog, te rog, nu mai începe !... Matale totdauna ai fost cu dare de mînă... Zi mai bine că pe Fifica n-ar trage-o

[1] *Lafuri* — palavre, taifas.
[2] Rochie de casă (fr.). Corect : *robe de chambre.*

inima... De, Jenică, deştept băiat, n-am ce zice, da nu ştie franţuzeşte... U ! da a prins de veste numaidecît după ce i-am spus... Şi un' şi-a luat nişte cărţi, şi toată ziulica, cînd poate : *„Vu zeme la mizon ? — Vui. — E vu ? — Mua — le jardin...*[1]“ Şi cîte şi mai cîte...

TUDOSE : Nu mai spune !

MATACHE PROFIREL : Din auzite, şi-i turuie guriţa... Dăştept, mama focului...

GHERGHINA PROFIREL : Zău aşa !... Se topeşte după Fifica... Şi n-ar spune, să-l tai !... Ei drăcie, ce foame m-apucă, că, pardon, îmi chiorăie maţele, nu altceva... Uf ! şi mă strîng ghetele de-mi scapără ochii, mi-e frică să nu mă dea în rumatism...

MATACHE PROFIREL : Ei, fugi d-acolo !

GHERGHINA PROFIREL : Cum oi ajunge acasă... la lighean... picerile în apă rece... Îmi lasă gura apă cînd mă gîndesc... Nene, braţeta...

MATACHE PROFIREL *(luînd-o*[2] *de mînă)* : Ţi-ar da neica, dar...

GHERGHINA PROFIREL *(rîzînd)* : Aşa e... Se strîmbă malacovul... şi se văd bibilurile[3]... şi e de ruşine...

MATACHE PROFIREL : Vezi bine !... Hai, hai, s-o ducem pîn' la trăsură...

TUDOSE : S-o ducem ?... Şi d-ta ?

MATACHE PROFIREL : Unde am loc... De cînd cu malacoavele, dumneaei într-o trăsură, şi eu într-alta...

---

[1] Corect : *„Vous aimez la maison ? — Oui. — Et vous ? — Moi — le jardin...“* „Vă place casa ? — Da. — Şi dumneavoastră ? — Mie — grădina...“ (fr.).

[2] În ediţia de bază : luînd.

[3] *Bibiluri* — dantelă lucrată cu acul sau cusătură aplicată la guler, la mîneci, la poalele cămăşii etc.

GHERGHINA PROFIREL: Să ne apropiem binişor, pe la spatele trăsurii... Am doi bidivii... mănîncă jeratic, dar sperioşi, sperioşi... Închipui-ţi că nu s-au deprins cu malacovul meu... *(Rîde.)* Sar, sar cînd mă văd, sar ca nişte bătăioşi... *(Serios:)* O dată mi-a venit leşin, în Podul Mogoşoaiei, în dreptul miresei cu pantofu-n mînă... Tudose, să-i spui lui Jenică că sunt lihnită de foame...

TUDOSE: Cum de nu... chiar acum...

(Profirel şi Gherghina se duc pe după zidul din stînga bisericii.)

SCENA 4

Tudose şi Cerşetorul

TUDOSE *(ducîndu-se repede la cerşetor):* Mää... *(Îl atinge cu băţul.)* Määä...

CERŞETORUL *(tresare):* Mi-lui-ţi-mă şi pe mine, creştini buni şi îndurători!

TUDOSE: Mää, unde e băncuţa?

CERŞETORUL: Faceţi-vă milă şi pomană...

TUDOSE: Pomană, pomană, tot la pomană vă gîndiţi!

CERŞETORUL: Nu treceţi pe lîngă-un orb, voi cu ochi şi cu vedere...

TUDOSE *(cu dezgust):* Noi, care vedem, strîngem pentru voi care nu vedeţi... î!

(Ies din biserică Gusi, cei doi epitropi şi Jenică Păunescu, şi se opresc în faţa celor patru stîlpi de piatră.)

SCENA 5

Gusi, Primul epitrop, Al doilea epitrop, Jenică Păunescu, Tudose și Cerșetorul

GUSI *(îmbrăcat ca pre vremea veche)*: Poftim încoa, domnule Jenică... Tudose, fă-te încoa, să judecăm pe domnișorul...

TUDOSE: Ce s-a întîmplat?

GUSI: Auzi d-ta, d-l Pă-u-nescu...

JENICĂ PĂUNESCU *(rîzînd)*: Pă-u-nescu... Ei, și?

GUSI: S-a îmbrăcat nemțește... Pantalonii crapă-n picioare... haina țipă-n spinare... fișca [1]-n mînă... freza într-o parte... și ochelari-n nas!... Să uită chiorîș — ca o gîscă cînd plouă — la bătrînii noștri sfinți! Ei, d-le Jenică, nu numai pe dinafară, ci și pe dinăuntru te-ai înstrăinat de neamul tău!

TUDOSE: Vai, vai, vai, vai!

PRIMUL EPITROP: Ba ce, zău?!

AL DOILEA EPITROP *(repezindu-se în vorbă)*: Că-că-că... a-a-a-așa e!

JENICĂ PĂUNESCU *(ironic)*: Vorbește, d-le Gusi, că vorbești frumos...

GUSI: Mă-ta d-ar fi fost nemțoaică și tat-tău talian, n-ai fi ieșit mai cu moț...

JENICĂ PĂUNESCU: Domnule Gusi, dă-te și peste cap — nu-mi plac sfinții d-tale... sfîntul Gheorghe și sfîntul Niculae...

TUDOSE: Auzi, auzi!

GUSI *(revoltat)*: Sfîntul Gheorghe?... Și ce vitejește stă pe cal! Cum străpunge balaurul, parc-ar ucide o omidă, nici că se sinchisește!

---

[1] *Fișcă* — biciușcă.

Dar capul arhiereului Nicolae... Ce mîndreţe de bătrîn !... Nenişorule, o să trăiţi mult, şi cu d-alde d-astea n-o să vă mai întîlniţi !... În ziua de astăzi... vardie naţională... barabanci [1]... tri-liu-tiu-tiu... la dreapta, la stînga... drepţi !... Iar sfintele locaşuri vor rămînea pustii, şi voi tot pustii o să rămîneţi !

TUDOSE : Ca din carte vorbeşte ctitorul !

PRIMUL EPITROP : Dă-te prins, dă-te bătut ! Nu te pune cu ctitorul !

AL DOILEA EPITROP : Ca-că... te-te-te fa-fa-face puz-puz...

GUSI : Nu-ţi plac zugravii noştri... meşterul Enache al meşterului Gună, meşterul Andrei de peste Olt şi meşterul Gavril din Buzău, fiul meşterului Stănăilă, după neamul lui din Munţii Neamţului... Ei, care-ţi place ?... Ba nu, ba nu, spune, că n-am să te tai...

JENICĂ PĂUNESCU : Mie ? Îmi place Tătărăscu... *(Pe Gusi-l umflă rîsul.)* Zugrăveşte sfinţii ca pe mine, ca pe d-ta...

TUDOSE : O ! na !

GUSI *(cu mînie)* : Da ? O-ho-ho ! Da ? Eu sfînt ? D-ta, şi sfînt ?... Eu cu grăsimea asta... vai de păcatele mele !... D-ta... O ! Doamne, Doamne ! *(Toţi se închină, afară de Jenică.)* D-ta ? Pe d-ta nici iadul nu te primeşte !

TUDOSE : Ba-l primeşte ! De ce să nu-l primească ?

GUSI *(cu emoţie)* : Sfinţii, neică, trăiau cu păgînii, cu fiarele, cu rădăcini, cu rouă, flămînzi, însetaţi, cu rugăciuni, cu ochii la cer, subţiri, uscaţi, străvezii, între viaţă şi moarte, aşteptînd la voia întîmplării să pieie vedenia de

[1] *Barabancă* — tobă.

canun a lumei aceştia şi să treacă la lumina bunătăţii ălei fără de-nceput şi fără de sfîrşit !... Meşterul, care ticluieşte pe sfinţi ca pe d-ta, nu ştie ce face, face prost şi face prostii !

TUDOSE : Da, da !

JENICĂ PĂUNESCU : Taci, nea Tudose...

AL DOILEA EPITROP : De-de-de ce s-s-s-să...

JENICĂ PĂUNESCU : Na ! mi-am căpătat beleaua !... Nu te supăra, d-le Gusi...

GUSI : Ce supărare, ce belea ?... *(Înfigînd degetul :)* Ia uită-te colea zugrăveală ! — Vorbeşte lamur [1], să spargă urechile celui mai spurcat idol ! — Cum se agaţă dimoni de talerul dreptţilor !... Dar ei — tot mai jos, tot mai jos la cîntar, căci o faptă bună ridică şi dă peste cap doi draci şi mai bine... Nu vezi că aceştia au fost buni şi milostivi...

PRIMUL EPITROP *(înfigînd degetul)* : Nu vezi c-au fost buni şi milostivi ?

GUSI : ...şi n-au rîvnit la ale altuia, şi n-au zavistiit, şi n-au furat...

TUDOSE : Fireşte... n-au furat, au cîştigat...

GUSI : ...şi n-au luat numele Domnului în deşert...

TUDOSE : De ce să-l ia... ?

GUSI : ...şi nu şi-au pus nouă băieri la pungă...

TUDOSE : Rău, foarte rău au făcut...

(Cei doi epitropi îşi dau coate şi rîd. Gusi trece la dreapta uşii. Hagi-Tudose tuşeşte, face semne de nerăbdare, şoptind, că abia s-aude : *„Ştim, jupîn Gusi, ştim..."*)

GUSI : Iacă şi bogaţii nemilostivi...

TUDOSE *(tresărind)* : Săracii, cine ştie cîte au avut pe cap ?!

(Epitropii rîd.)

---

[1] *Lamur*—limpede.

GUSI : ...cum se duc în focul Ghenii...
TUDOSE : Rău, foarte rău, ce să caute ?

(Rîsete.)

GUSI : ...cu sacii-n spinare, dăşelaţi de aur...
TUDOSE *(încălzit)* : Să-i ducă, dacă i-au muncit !

(Jenică pufneşte de rîs.)

GUSI *(amenințînd cu pumnul pe bogații nemilostivi)* : Strîngeţi-vă vouă comori în ceruri...
TUDOSE : Şi pe pămînt, cine poate... De ce nu ?

(Rîsete.)

JENICĂ PĂUNESCU : Ei bată-te, nea Tudose...
GUSI *(în culmea elocinţei)* : ...strîngeţi-vă vouă comori-n ceruri, căci mai degrab ar trece funia corăbiii pîn urechile acului decît bogatul în împărăţia cerurilor !
PRIMUL EPITROP *(se închină)* : Doamne-Doamne, mare şi milostiv eşti, Doamne !
AL DOILEA EPITROP *(închinîndu-se)* : Doa-doa-doam...
TUDOSE : Mare sărăcie trebuie să fie în rai !
GUSI : Ce-ai zis ?
TUDOSE : Dacă trec toţi golanii şi nici un bogătaş, cum vrei să fie ?

(Rîd toţi.)

GUSI : Ei, ştii că ai haz ?... Şi d-ta ai să treci...
TUDOSE : Mai tîrziu, cît mai tîrziu !
GUSI : Să măriţi o fată mare... pe nepoată-ta...
TUDOSE *(ştergîndu-şi poalele scurteicii)* : Am s-o mărit... Să mai treacă...
GUSI : ...să sleieşti un puţ, să-i faci sfeştanie... să dăruieşti o salbă iconostasului unde te miruieşti...

TUDOSE : Să dăruiască cine are...
GUSI *(surîzînd)* : ...și să pleci la hagialîc...
TUDOSE : Cu ce ?
GUSI *(rîzînd)* : Cu ce, cu ne-ce...
PRIMUL EPITROP : Cu ce, cu ne-ce, găsești d-ta...
AL DOILEA EPITROP *(rîzînd)* : Cu-cu-cu-cu ce... cu-cu-cu-cu ne-ce...
TUDOSE : Eh ! cu-cu-cu-cu !
AL DOILEA EPITROP *(înfuriat, țîfnind)* : Ufi ! ufi !... Ca-ca-ca-ca ce... îm-îm-îm... rî-rî-zi dum-dum-dum-neeea-ta de mi-mi-mi-mi-ne ?
JENICĂ PĂUNESCU *(rîzînd)* : Firește... Ca-ca-ca ce ?
AL DOILEA EPITROP : Eeeești un-un-un-un...

(Toți rîd, afară de Tudose.)

JENICĂ PĂUNESCU : Lasă-l, nene, că l-ai prăpădit !
AL DOILEA EPITROP : E, ap-ap-ap...
GUSI *(rîzînd)* : Mă, ce curcan !... Dăstul ! Iartă-l, de !
TUDOSE *(se strîmbă supărat)* : Ap-ap !
GUSI : Ascultă-mă, Tudose... Ești om și tu...
TUDOSE : Un biet om !
GUSI : ...și ai multe păcate...
TUDOSE *(repede)* : De unde știi ?... Vin nu beau, cărți nu joc, de muieri nu m-am ținut...

(Jenică rîde.)

GUSI : Știu... Costă parale...
AL DOILEA EPITROP *(cu veselie)* : Cu-cu-cu-costă !
GUSI *(serios)* : Tudose, măi Tudose, du-te la Ierusalim, fă-te hagiu... Copii n-ai... N-ai cățel, n-ai purcel...

TUDOSE *(pe gînduri)*: M-aș duce... O! cît ar trebui să cheltuiesc!

GUSI: Eu am fost la Sfîntul Munte, și dac-aș putea m-aș duce și la Sfîntul Mormînt.

TUDOSE *(pe gînduri)*: Hagiu?... Hî!

GUSI: Ia să-nvîrtim cîte-o țigare... *(Jenică-i întinde tabacherea.)* Nu... Mulțumim... *(Face cu ochiu celorlalți.)* Mie-mi place al lui Tudose...

TUDOSE *(căutîndu-se în buzunare)*: Ti! uitai păpușea acasă!

GUSI *(șiret, ciupindu-și mustățile)*: Sunt unii care vara adună peliniță, o usucă, o freacă-n mîini, o așează-n lacră, și trag toată iarna, și tușesc pînă își dau sufletul.

TUDOSE *(atins)*: Or fi!

(Au ajuns în dreptul cerșetorului.)

CERȘETORUL: Miluiți-mă și pe mine! Faceți-vă milă și pomană de un orb făr' de vedere!

TUDOSE *(aspru)*: E, iar pomană, pomanagiilor!

GUSI: Săracu! Un biet suflet! *(Ies pe poartă în șir. Gusi, Jenică Păunescu, al doilea epitrop aruncă cerșetorului cîte-un ban. Aruncă și Hagi-Tudose ceva în căciula orbului. Primul epitrop, cel din coadă, începe să rîză.)* Adică, de ce rîzi așa, neicuțule?

(Hagi-Tudose n-are astîmpăr.)

PRIMUL EPITROP: Cum să nu rîz?... Cine-a fi aruncat o piuliță în căciula orbului?

TUDOSE: Ăla trebuie să fi fost căruțaș!
JENICĂ PĂUNESCU: Parcă nu era...
TUDOSE: Era! Am văzut-o eu!

(Toți rîd.)

GUSI *(arătînd spre cerșetor)*: El nu vede, dar vede Ăl-de-sus!
TUDOSE *(cu asprime)*: Să vază!... Jupînul *meu* i-a dat o băncuță...
GUSI: Matache Profirel? Face să fie bogat... E bun și milostiv!
TUDOSE *(înfipt)*: Al meu!
GUSI: Al tău... dar nu ești tu...
TUDOSE: A fost tovarăș cu mine...
GUSI: A fost, dar nu mai este...
TUDOSE: Ce-a fost al lui, a fost al meu... ce-a fost al meu...
GUSI: Al tău a fost!
TUDOSE *(aprins de mînie)*: Și nu mai am nimic!... Pe toți i-am vîrît în negoț... Și banii de negoț sunt ai tutulor, numai ai tăi nu sunt!
CERȘETORUL: Mi-lui-i-ți-mă și pe mine!
TUDOSE *(revoltat)*: Orbul de la toți, și de la orb nimeni! *(Pleacă repede pe după plute.)*
GUSI: De la toți, afară de tine...

(Fac haz.)

PRIMUL EPITROP: Îi fu necaz... L-am prins cu piulița...
AL DOILEA EPITROP *(rîzînd)*: Cu-cu-cu-cu...
JENICĂ PĂUNESCU: Cu-cu!
AL DOILEA EPITROP *(supărat)*: E-e-e-e-e-e...

(Dispar pe după zidul din stînga bisericii.)

SCENA 6

O țigăncușe și Cerșetorul

ȚIGĂNCUȘA *(apropiindu-se de orb)*: Hai, mă... Ai căpătat? Ce-ai căpătat? Ha? *(Se pleacă, ia băncuța și-o strecoară în sîn. Îl pipăie. Orbul tresare.)* Hai, mă... A fost cu noroc ziua de astăzi?

CERȘETORUL *(se scoală)*: Ha?

ȚIGĂNCUȘA *(tare)*: A fost cu noroc?

CERȘETORUL: Ha?

ȚIGĂNCUȘA: Bine-bine, haidem... *(Fata dă mîna orbului și pleacă.)* Calcă bine... Nu-ți fie teamă, e ca-n palmă...

CERȘETORUL: Ha?

(Se duc pe după zidul din dreapta bisericii.)

SCENA 7

Cinci Strengari, cu capetele goale, dăsculți, cu pantalonii sumeși și cu măciuci groase. Se rînduiesc la poartă. Tudose, un Pastramagiu, un Bragagiu, un Cîrciumar și Leana

PRIMUL ȘTRENGAR: Aduceți poarca... Am o măciucă de corn, cînd oi izbi-o... zbîrnîie...

AL DOILEA ȘTRENGAR: Sunt gropi... Primăria îngrijește...

AL TREILEA ȘTRENGAR: Jirul, bă!

AL PATRULEA ȘTRENGAR: Rotocol... Așa e bine?... Acum, gropițele...

AL CINCILEA ȘTRENGAR: Iacă și cocina, la mijloc... Mai largă și mai adîncă...

AL DOILEA ȘTRENGAR : Cine să fie purcar ?
PRIMUL ȘTRENGAR : La sorți !

(Unul din ștrengari adună ciomegile celorlalți, închide ochii și le-azvîrlă peste cap. Merge d-a-ndaratele și calcă ciomagul celui d-al cincilea ștrengar.)

AL CINCILEA ȘTRENGAR : Ptiu ! Fir-ați ai dracului să fiți !

(Jocul d-a poarca începe.)

LEANA *(iese-n prispa casei, lucrează la o cămășuță, și din cînd în cînd cîntă încet* La un cadavru) :

„Ca un crin de vară, ce vîntul îngheață,
Frumoasă Ioană, în valuri perișI..."

(Tudose coboară din fund și s-abate pe la pastramagiu.)

TUDOSE *(plescăind și frecîndu-și mîinile)* : E, e, și cum petreci pastrama, negustorule ?
PASTRAMAGIUL *(surîzînd)* : Opt bani, nea Tudose, opt bani...
TUDOSE : Opt bani ?... Și e verde...
PASTRAMAGIUL *(cu același surîs)* : Cum verde ?... E mușchi sadea... Și fragedă, fragedă... î, î, î... să-ți lingi degetele... Ce, e scumpă ?
TUDOSE *(rupe o bucățică și-o strecoară în gură)*: Opt bani ?... Scump, scump... Ei, v-ați scumpit... Și p-așa vremuri... vremuri grele... Nu face...

(Tudose pleacă.)

PASTRAMAGIUL : N-o fi făcînd ! Sărăcie, sărăcie !... Și pe el îl dau banii afară din casă...

Toată piața îi e datoare... Ce om! ce caiafă de om!

(Tudose intră în jocul copiilor tocmai cînd ștrengarul cu măciuca de corn dă în poarcă. Poarca zbîrnîie și-l izbește.)

TUDOSE *(lăsîndu-se pe vine)*: Au! au! au! Bătu-te-ar Maica Precista să te bată! Mi-ai rupt fluierul, m-ai omorît, ucigașule!

(Aruncă cu bastonul după ei. Ștrengarii fug și fac chef.)

PASTRAMAGIUL *(strigînd)*: Are purcei, mușcă!

TUDOSE: Toată mișuna asta o să umple pușcăriile!

(Se duce șchiopătînd la bragagirie.)

TUDOSE: Cum te lauzi cu marfa?

BRAGAGIUL: Bună, braga rece ca gheața... baș-buza șămpănica!

TUDOSE: Să gust... Toarnă-mi un fund... Mai, mai nițică... Parc-ai turna din sîngele tău... *(O soarbe pe nerăsuflate.)* Îî! caldă... caldă...

BRAGAGIUL: Ce caldă, bre?

TUDOSE *(ducîndu-se)*: P-așa vremuri... Nu face!

BRAGAGIUL: Ce să facă, bre?

LEANA *(cîntînd)*:

„Ieri a ta guriță revărsa viață,
Și acum, fetițo, ca visul perișI..."

TUDOSE *(se oprește la cîrciumar)*: Cum dai maslinele?

CÎRCIUMARUL: Pe parale, pe parale, nea Tudose...

TUDOSE *(ia din măsline și înghite repede)*: Aș! nu face... Un' să facă?... Icrele de cosac s-au uscat și mama lor... *(Rupe o bucată și o duce cam pe furiș la gură.)* Ei, cît?

CÎRCIUMARUL *(rîzînd)*: Șase bani, nea Tudose... Litra dreaptă...

TUDOSE *(tresărind)*: Șase bani? Da ce-ați ridicat atîta? Cine să vă calce-n prăvălie?

CÎRCIUMARUL: Uite, calcă... și nu gustă... și cumpără... Vin, patru bani ocaua...

TUDOSE: Poșîrcă!

CÎRCIUMARUL: Pană de somn...

TUDOSE: Oase goale!

CÎRCIUMARUL: Pîine, covrigi, țuică, tescovină, ștreanguri...

TUDOSE *(cu necaz)*: Să se spînzure!

CÎRCIUMARUL: Și e bine!

TUDOSE *(plecînd)*: Pentru d-ta!... P-așa vremuri... vremuri grele...

CÎRCIUMARUL: Sărăcie, sărăcie!... Gogîrț! gogîrț! pîn' se satură!

(Tudose vede pe ștrengari iar la poarcă; se ia după ei; copiii fug. Tudose azvîrlă după ei cu bulgări. În vremea aceasta pică Culai și stă puțin de vorbă cu Leana. Culai e c-o fotă verde, Leana, în cămașe, cu o rochie de stambă cîrpită și cu ciorapi roșii găuriți.)

SCENA 8

Culai și Leana

CULAI: Bună ziua, Lenuțo...

LEANA *(se scoală în picioare)*: Bună să-ți fie inima, d-le Culai.

CULAI: O! Domnule!... Un negustor... Și ce coși?

LEANA *(roșindu-se)*: O cămășuță...

CULAI: Te pregătești de horă?

LEANA: Nu, nu, eu nu mă prinz în horă...

CULAI : O ! și ce... ce frumoasă ești !
LEANA *(emoționată)* : Eu ? Nu, nu sunt frumoasă... O biată fată, acolea...
CULAI : Leano, spune tu drept, nu te gîndești la nimenea ?
LEANA *(mirată)* : La cin' să mă gîndesc ?
CULAI : La nimeni, la nimeni...
LEANA : Nu !
CULAI : Vezi, alții se gîndesc la dumneata...
LEANA *(roșindu-se)* : Și de ce s-ar gîndi ?
CULAI : Poate c-ar dori să le ții de urît...
LEANA : Eu să le țiu de urît ? A !
CULAI *(încurcat)* : Adică să-i fii...
LEANA : Ce să-i fiu ?
CULAI *(uitîndu-se în pămînt)* : Soție... *(Ridică capul.)* Ce, nu vrei ?
LEANA *(pleacă ochii în jos)* : Nu știu...

(Tudose vine supărat și gîfîind. Trîntește bastonul de prispă.)

SCENA 9

Tudose, Culai și Leana

CULAI : Bună vreme, nene Tudose...
TUDOSE : Bună !
CULAI : Ce mai faci ?
TUDOSE *(aspru)* : Ce să mai fac ?... Leano, ce-mi stai așa, împietrită ?... În loc să coși cămășuța, mai bine ți-ai cîrpi găurile de la ciorapi... Bunătat' de ciorapi... Femeie, gătează, bani... Toate sunt la fel... Mi-e gura ca ocna de sărată ! Gustai niște icre de co-

sac... Șaizeci de bani! Unde-o să-ajungem?... Leano, o bărdacă de apă... *(Leana se duce pe ușe.)* Încet! Ce trînțești ușa așa, că n-a fi de fier!

CULAI *(încurcat)*: Cu plecăciune, nene Tudose...

TUDOSE: Sluga!

(Culai pleacă uitîndu-se înapoi.)

TUDOSE: Oarba!... Ce tot dă tîrcoale p-aici?... Într-una, într-una pe lîngă Leana... Ce-o fi vrînd?... Negustor în gura pieței... Cu rachieria[1] pe care i-a dat-o... darnicul ăla de unchiu-său, jupîn Matache dar-ni-cul!... Toată ziua, bună ziua!... Leana e fată săracă... N-o fi vrînd să-și rîză de ea?... Pe ea n-o ia nimeni... De ce-ar lua-o? Să nu se mărite... Are de cine îngriji! *(Leana vine repede, îi întinde bărdaca cu apă, caută cu ochii pe Culai, cari îi face semn cu pălăria din depărtare.)* Cui moțăi? Ai?

LEANA: Nimănui...

TUDOSE: Nimănui?... Parc-ar fi Culai colo, pe lîngă plute... Ia seama!... Și ce-ți vorbi adineauri?

LEANA: Mă-ntrebă ce mai fac...

TUDOSE: Și ce-i pasă lui de ce mai faci tu?... Un filfizon, un dăzmetic, un birbant, un ștrengar, un crai, un hoț... *(Leana suferă. La fiecare vorbă a lui, își pleacă capul. Cînd pronunță cuvîntul de „hoț", Leana ridică capul în semn de protestare. Sever:)* Ce, nu?

LEANA *(oftînd)*: Ba, da...

---

[1] *Rachierie* — fabrică de rachiu.

TUDOSE *(îi face cu degetul)*: Minţile-n cap !... Să-mi cază în palmă, să-l împrumut... şi nu i-ar mai trebui nimic... Toba şi falimentul !

(Ghioala vine pe cărarea din dreapta bisericii. În cămaşe, legată la cap cu un bariş galben-verde, cu fusta ridicată în amîndouă şoldurile, cu un brîu roşu, cu picioarele goale în papuci şi c-o legătură de gogoşi. Vorbeşte tare şi cam fără măsură.)

SCENA 10

Ghioala, Tudose şi Leana

GHIOALA *(dîndu-i mîna lui Hagi-Tudose)*: Bună ziua, nene... Bună ziua, Lenuţo...

TUDOSE *(îşi scuturâ mîna)*: Bună ziua, sor-mea... *(Aparte:)* Aşa-mi dete mîna, parcă mi-ar fi luat ceva !

GHIOALA: Venii şi eu c-o poală de gogoşi...

TUDOSE *(sanchiu)*: Gogoşi ! Da, da, gogoşi...

GHIOALA: ...să le trag la meştera Ancuţa, că prea sunt frumoase, bate-le-ar norocul... Ca nişte chilimbar...

TUDOSE: Încet, Ghioalo, că nu sunt surd !

GHIOALA: Aşa e felul meu... Sunt lac de năduşală... De la Obor pîn' la Crucea de Piatră e curat o poştă... Şi cu purdalnicii ăştia, lipa-lipa... Am ostenit... *(Şade pe prispă.)* Ţine, maică...

LEANA *(uitîndu-se în basma)*: A ! ca aurul !

TUDOSE *(despreţuitor)*: Ca aurul... Nişte gogoşi...

GHIOALA: Am avut cevaşilea sprincenaţi...

TUDOSE *(cu scîrbă)*: Nişte omizi !

GHIOALA: Unde-am lăsat pe cineva să-i vază ! Aşa ! i-ar fi dăocheat... De cîte ori le-aduceam

frunză îi scuipam, ptiu-ptiu-ptiu... Să nu se dăoache... Și, înainte să mă sui în dud, mă spălam, mă spălam cu săpun rachiu, mai abitir ca-n ziua de Paște... Am ș-o sămînță, hî-hî-hî... Lenuțo, am să-ți trîntesc o cămașă de borangic, să se ducă vestea...

TUDOSE : Ca de popă tuns !

GHIOALA : Scuipată fată de-mpărat... Poi ce fel... N-am fată mare ?

TUDOSE : Ce mare ?

GHIOALA : De ce, mică ?... Eu la 15 ani mă măritasem. Și ea împlinește 17 între Sîntămării...

TUDOSE : Și ce pricopseală mi-ai făcut ?

GHIOALA : Iacă, nu mi-a zis lumea fată bătrînă.

TUDOSE : Nu m-ai ascultat pe mine, cînd te sfătuiam : „Nu te mărita..." Și vezi ?

GHIOALA : Bietul răposat !... Ridica cruci și mănăstiri, da-ncolo, bun și harnic !

LEANA : Ce bun era tăicuțul meu !

TUDOSE *(începe să se-aprinză)* : Tu să taci !... Un bețiv !... Cînd se trăsnea bătea pe mă-ta !

GHIOALA : El mă bătea, el mă-mpăca... Treaba lui !

LEANA : Și mi-aducea jucării de la Moși, și ce frumos mi le dădea !

TUDOSE : E, jucării !

GHIOALA : D-ta, nene, nu l-ai putut suferi...

TUDOSE : Ba vezi că era să-l port în cîrcă... Un cerșetor... De șase ori și-a pierdut capitalul — ce brumă avea — și de șase ori a venit să-mi ceară mie...

GHIOALA : Și i-ai dat ?

TUDOSE : A șasea oară era să-i dau... N-am avut de unde...

GHIOALA *(înțepată)*: Era să-i dai... I-ai dat?

TUDOSE: I-am dat, firește, i-am dat povețe... Și-o povață bună face mai mult ca un meșteșug bun... „Mă, pune ban peste ban, dacă vrei să ai bani...“

GHIOALA: Și noi ce era să mîncăm?

TUDOSE *(convins)*: Să răbdați!

GHIOALA: Gura cere pîine!

TUDOSE *(cu aceeași convingere)*: Să nu-i dai! Omul se deprinde cu toate... O! de cîte ori n-am răbdat eu — și nu rabd — și foamea, și setea, și frigul, și rîsul, și batjocora! *(Arătînd pe Leana:)* Intreab-o pe ea de cîte ori... Că de cînd ți-am luat-o de căpătuială, nu mai dorm... Să-i încropesc ceva, și nu poci...

GHIOALA *(cu milă)*: Și e slăbuță și goală pușcă...

TUDOSE: Slăbuță? Crește! Și n-are fustă, n-are papuci, n-are ciorapi?... Ș-acum își coase — rău face! — o cămășuță cu ibrișim și cu fluturi... hî! în loc să puie la o parte... Ș-are-n lacră o rochiță albă cu flori...

GHIOALA: De un an și jumătate... Ai pus-o vreodată?

LEANA *(sfios)*: Țu!

GHIOALA: Nu spui eu?... Pui prinsoare că i-a rămas scurtă...

TUDOSE: Cu atît mai bine... Să n-o ia-n călcîie... Să n-o tîrască prin praf și prin noroaie...

GHIOALA: Ascultă-mă, nene, știi de ce-am venit?

TUDOSE *(cu frică)*: De ce?

GHIOALA *(privindu-l lung)*: Să văz, ce e cu fata?

TUDOSE : Iar începi ?

GHIOALA *(hotărîtă)* : Iar, că e fata mea !

TUDOSE *(cu oarecare violență)* : Fata ta ? După ce-am ținut-o cinci ani pe mîncare și pe îmbrăcăminte ?

GHIOALA *(revoltată)* : Iacă-mbrăcămintea... Uită-te la ea !... Iacă mîncarea... *(Leana se șterge pe furiș la ochi.)* Ai luat-o de suflet... foarte-ți mulțumesc !... O să-mbătrînească-n ușa d-tale... Mai bine să-mparță sărăcia cu noi decît cu d-ta... Ș-apoi, verde și pe față : o cere un rotar — flăcăul lui Dima, un băiat bun — și eu o dau !... Iacă-așa !

TUDOSE : Un rotar ? S-o bată și s-o-njure toată ziulica ? *(Insinuant :)* Leano, Lenuțo...

LEANA : Auz, nene.

TUDOSE : Vrei tu să iei pe rotarul pe care ți-l aduce mă-ta plocon ?

LEANA *(oftînd)* : Nu, nene Tudose...

(O femeie îngreunată trece drumul cu cobilița-n spinare.)

TUDOSE *(fals-tragic)* : Vrei tu să ajungi ca aia ?

LEANA *(surîzînd printre lacrămi)* : Nu, a, nu, nene Tudose !

TUDOSE : Vrei tu să te măriți ?... Ca aia vei ajunge... Vrei ?

LEANA *(simplu)* : Nu știu...

GHIOALA *(izbucnind)* : Cum nu știi ? Eu la 15 ani știam multe... Spune : vrei, sau nu vrei ?

LEANA *(după ce se gîndește)* : Nu, mamă...

GHIOALA *(cu amărăciune)* : Eu la 15 ani am purtat pe frat-tău Tudor în pîntece, și n-am mai murit... și-am trăit cum trăiește și-aia... Că doar n-o să rămîi toată viața ca aia...

Ia, acolea, pe fiecare an, între a cincea și-a noua lună... Ei ! Maică-a Domnului !

TUDOSE *(triumfător)*: Lenuțo, Lenuțo, vrei tu — spune drept — să mă lași pe mine, om bătrîn și neputincios, acum, după ce te-am făcut mare, și să te duci în obor ?

LEANA *(încet)*: Nu, nenea Tudose...

GHIOALA *(scoasă din țîțîni)*: De Tudose să ai parte ! *(Țipînd :)* De unchiu-tău bogatu... hea, ptiu !

TUDOSE *(speriat)*: Ce strigi așa ? gura mahalalei... Sîît !... Du-te, fetițo, du-te, că mă-ta a luat cîmpii... *(Leana pleacă și trage binișor ușa după ea.)* Să nu rupi clanța... *(Mînios :)* Ce bogat ? Nu ți-e rușine ?

GHIOALA *(dîrj)*: Putred de bogat... Așa umblă vorba...

TUDOSE *(înecîndu-se)*: Putred de... Doamne, Doamne !

GHIOALA : Dar mie mi-e datoare piața, or d-tale ?

TUDOSE : Ce-am strîns am dat...

GHIOALA : Pe amanet !

TUDOSE : ...și-am rămas cu buzele umflate !

GHIOALA : Ei, nu mai spune !... Poi, Răducanu și cu Ciovic — negustori în Piața Mare, de la noi din mahala — plîngeau cu lacrămi cît pumnul, și te blestemau, de curgea țărîna din pod, că i-ai lăsat pe drumuri... că, după ce le-ai luat 30 la sută, i-ai încurcat, le-ai bătut toba și le-ai vîrît în buzunar capetele-îndoite...

TUDOSE : Sîîît !... *(Revoltat :)* Minciuni !... Niște mofluzi !... Am pierdut tot cu judecățile, cu hîrtiile, cu advocații, cu portăreii, cu scrii-

torașii... Și n-am luat chioară para de pe pielea lor...

GHIOALA : Lasă, Tudose, lasă, că ne cunoaștem noi, am auzit eu... De cînd erai mic... nu dăschideai gurița... nu rupeai pantofi... nu-ți hărtăneai rochița... și pe ce puneai mîna, puneai bine...

TUDOSE *(revoltat și convins)* : Da ! Așa e ! De cînd eram d-o șchioapă pricepusem lumea ! Înțelesesem că o cîrpă din gunoi este o muncă de om pe care te faci stăpîn dacă o pui bine. Cînd mama îmi da cîte-un ban de trei ca să-mi cumpăr simit [1], eu mă uitam în ghiozdan : era felia de pîne ? sănătate bună — aveam ce mînca... Nu te saturi cu pîine ? Ce-ți trebuie simiți ?... Și banul îl puneam doparte... Și un ban peste altul fac doi... Ce rîzi ? De ce rîzi ?... Faci ca lucrătorii risipitori care îmbătrînesc calfe, și stăpîni nu mai ajung !... Banii — cînd e zăduf — ți-aduc reveneală... cînd ți-e frig, îți țin de cald... Și e dăstul să te gîndești ce poți face cu banii ca să și guști bucuria lucrurilor pe care nu le-ai cumpărat... Ai simțit bucuria ? De ce să mai cumperi ?... Rîzi, rîzi cu hohote... risipitoareo ! În viața ta n-ai gustat și n-ai să guști adevărata bucurie !

GHIOALA *(crucită)* : Mă uit la tine... om bătrîn...

TUDOSE *(mînios)* : Ești o nebună !

GHIOALA *(profetic)* : Strînge tu, omule, strînge, că hoții pîndesc... Fiut-fiut, p-aci le-e drumul !... Și ia-i de unde nu-s !

---

[1] *Simit* — covrig turtit.

TUDOSE *(furios)*: Nelegiuito!... Poate să vîre tot pămîntul în buzunar ca să-mi fure și banii mei! Atunci, și nici atunci! Așa, așa să știi! că n-am bani, n-am chioară para! *(Înduioșat:)* Banii mei! Oh! banii mei! *(Se-nvinețește.)* N-am! n-am! n-am! P-așa vremuri de un' să ai?

GHIOALA *(cutremurîndu-se)*: Oh! că bine-ți zice lumea!

TUDOSE: Care lume? și cum îmi zice?

GHIOALA *(plecînd și dîndu-i cu tifla)*: Zgîrcit îți zice, zgîrcitule!

TUDOSE *(făcînd explozie)*: Piei din fața mea, căței! *(Cade pe prispă.)*

(Cîrciumarul, bragagiul și pastramagiul rîd cu hohote.)

ACTUL II

Pe stînga — casele lui Hagi-Tudose văzute pieziș dinspre ogradă. O uscioară în mijloc și o singură ferăstruie cu fiare cadrilate pe dinăuntru. O prispă lipită cu pămînt galben. În dreptul ușii, mai jos de prispă, două trepte de scînduri. De zidul din dreapta — o multime de lemne și de troace. În ogradă — vișini, pruni, meri, zarzări, un dud și cîțiva nuci. Supt un pom, în apropiere de casă, o laviță dintr-o scîndură subțire. Iarbă crescută prin luminișuri. Nalbă, pelin, lumînărică, dudău și diferite buruieni. Două straturi: unul de ceapă și altul de usturoi. În fund — un gard despărțind cuprinsul lui Hagi-Tudose de celelalte proprietăți. Peste gard, trei plopi și un nuc bătrîn se pierd într-o hălăciugă[1] de pomi.

SCENA 1

Hagi-Tudose și *Leana*, *pe prispă, în ușe*

(Hagi-Tudose, slab, uscat cu părul și barba mai lungi ca mai-nainte. Cu fes în cap, c-o fermenea neagră și cu un anteriu vărgat negru cu galben. Brîu vișiniu și cu meși roșii în picioare. Hagi-Tudose tușește mai des ca-n trecut.)

HAGI-TUDOSE: Să te fi uitat bine... Atîta lume forfota... Să nu fi furat ceva...

LEANA: Ce să fure?

HAGI-TUDOSE: Lucrurile din casă...

[1] *Hălăciugă* — desiș.

LEANA : O tingire, o tigaie, două oale, trei străchini, patru linguri, două de cositor și două de lemn...

HAGI-TUDOSE : Hainele mele !

LEANA : Care haine ?

HAGI-TUDOSE : Ale vechi !

LEANA : Ale vechi ! Scurteica nu mai are blană ; pantalonii nu mai au fund, nu se mai țin și nu mai țin...

HAGI-TUDOSE : Ce vorbă... ca și noi !

LEANA *(surîzînd)* : Ca și noi ? o !

HAGI-TUDOSE : Da, da... *(Aspru :)* Fusteleastea mă costă și ochii din cap !... *(Își freacă mîinile.)* O ! cum se petrece lemnul sfînt, mai abitir ca găitanul ! Da-aș fi știut, de mult m-aș fi dus la Ierusalim, dar să fi știut bine că mă duc pe jos, că trec marea înot, și tot m-aș fi dus ! Aș fi scăpat de sărăcie !... Leano, ai cusut ghiozdănelele cu lemn sfînt ? Cîte-au ieșit ?

LEANA : Șaisprezece... Opt cu piele galbenă și opt cu verde...

HAGI-TUDOSE : Numai atît ?

LEANA : Cîte mi-ai dat.

HAGI-TUDOSE : Din bucățile ale mari să fi făcut două...

LEANA : Toate erau la fel...

HAGI-TUDOSE *(animat)* : Să le fi-ndoit, să le fi-mpătrit, 32, 64, 128, 254, ba nu, 256...

LEANA : Erau așa de mici, că abia le prindeam în buricile degetelor.

HAGI-TUDOSE : Nu te taie capul... Ești osîndită să trăiești și să mori flămîndă și calică !

LEANA *(pe gînduri)* : Nene Tudose... Pă nesupărate... Trecu Paștele...

HAGI-TUDOSE *(începe a se neliniști)*: Trecu... Las' să treacă!

LEANA: ...și ouă roșii n-am mîncat...

HAGI-TUDOSE: Ce prostie! Ouă roșii... ouă stătute... Mai bine le mănînci proaspete...

LEANA: Am roși puțintele...

HAGI-TUDOSE: De roșim puțintele ardem focul degeaba, stricăm băcanul d-a surda... Cheltuială zadarnică... Vremuri grele...

LEANA *(înghițind în sec)*: Da... o ciozvîrtă de miel... Ce-ai zice?

HAGI-TUDOSE *(se agită)*: Miel? Ce fel, miel? Mielul miroase a oaie... Paștele fuse prea-n vară...

LEANA: Ce pustia de vară?... N-ai văzut cum ploua și fulguia?

HAGI-TUDOSE *(necăjit)*: Ei, fulguia, fulguia... Ținea?... Cum cădea se topea... Eu mor de căldură... uf! uf!

LEANA *(tristă)*: Și mie mi-e răcoare...

HAGI-TUDOSE: Ți-e răcoare... mori de frig... crăpi! Așa te-am pomenit: lacomă și nemulțumitoare!

LEANA: Bine, bine, nu te supăra... Îmi veni și mie o poftă... Mi-a trecut...

HAGI-TUDOSE: M-ai făcut să tușesc... Unde-ai pus ghiozdănelile?

LEANA: Pe pat, în odaia dumitale.

HAGI-TUDOSE: Cîți veniră pîn' la namiezi?

LEANA: Vro paisprezece... ba, nu: cu cele trei cocoane din Mîntuleasa — șaptesprezece...

HAGI-TUDOSE: Și după toacă are să vie și jupînul meu — *boier* Matache și cocoana Jojetra... *(Intră în casă.)*

SCENA 2

Leana și Culai

(Culai vine din fundul grădinei. Leana face cîțiva pași înaintea lui și se oprește, se schimbă la față și pleacă capul în jos.)

CULAI *(timid)*: Ce mai faci, Lenuțo?

LEANA: P-acilea și eu... cu casa...

CULAI: Ce e drept, curat... prispa măturată... geamurile spălate... Și pe dinăuntru — știu — deretecat și lucrușoarele puse la locul lor...

LEANA: N-am ce pune la locul lor... E așa de goală... Cîteva cioburi de strachini și de oale, pe care le frec, le frec degeaba, de cîte două-trei ori pe zi... că n-am la ce, că n-am de ce...

CULAI: D-ai fi la casa ta ai ține-o c-un fus...

LEANA: La casa mea? Care casă?

CULAI: Cînd t-ei mărita...

LEANA *(surîzînd trist)*: Să mă mărit? Eu să mă mărit? Cine să mă ia? N-am zestre, n-am țoale, n-am de nimic... Sunt ca un deșt...

CULAI: Ești curată, harnică și cu ochi încondeiați...

LEANA: Domnule, domnule Culai! Am obrajii arși de soare și bătuți de ploi și de vînturi; am ciorapii cu găuri; fusta — petece; cămașea — cîrpită... Cine să se uite la mine?

CULAI: Cine are ochi să vază!

LEANA: Toată lumea are ochi...

CULAI *(cu entuziasm)*: Toată lumea este oarbă! *(Se aude tocînd în toaca de lemn, în toaca de fier și trăgînd clopotele. Amîndoi apleacă capetele în jos și se închină. Culai scoate*

din buzunar două pricomigdale.) Na, Lenuţo, na, de...

LEANA : Nu, nu iau...

CULAI : De ce ?

LEANA : Or fi scumpe...

CULAI : O ! scumpe pe ciorile... Na, mănîncă, că sunt bune... Azi mă gîndii la tine... Şi cum mă gîndeam, îmi zisei : „Ia să-i duc Lenuţii două pricomigdale..."

LEANA : Pricomigdale se cheamă ?

CULAI : Da... Cu migdale pisate, cu albuş de ou, cu zahăr, şi alte mirodenii... Gustă, să vezi...

LEANA *(surîzînd)* : D-a fi păcat, păcatul să cadă asupra dumitale... *(Ia şi gustă, apoi mănîncă cu poftă.)* Î-î, ce bune sunt ! Sunt scumpe ?

CULAI : Zece parale una...

LEANA : Zece parale !... O !... M-am săturat !... *(I-ntinde una din pricomigdale.)* Poftim...

CULAI : Ce Dumnezeu ! Crezi c-am să calicesc ? Rachieria merge strună... Oamenii — gîrlă... Şi de la fiecare muşteriu cîte puţin, s-adună sutele, şi sutele fac miile...

LEANA *(mîncînd cu poftă)* : Ce bine-mi pare că mai sunt oameni cărora să le meargă bine !

CULAI : Cărora să le meargă bine ? Hagiului îi merge rău ?

LEANA : N-are, săracu !... Ce-a avut a dat cu împrumut, şi rămăşiţa a băgat-o în hagialîc... Şi d-ar avea... *(Se uită ţintă la Culai :)* Nu, nu, să nu te-mprumuţi niciodată la el !

CULAI *(surîzînd)* : N-am nevoie... Şi de ce nu m-aş împrumuta la el ?

LEANA : La el ?... Nu, nu, să te ferească Dumnezeu !... Săracu nenea Tudose !... De cînd îl știu se plînge într-una, ziua și noaptea... Și mai cu seamă de-i cer ceva sau de-i cere cineva... o ! atunci se vaită parcă l-ar fi mușcat un șarpe de inimă !

CULAI *(o ia de mînă)* : Lenuțo, ia uită-te la mine... Mult trebuie să suferi tu...

LEANA : Am suferit, nu mai sufer... Se obicinuiește omul cu toate... Mi-e milă, mi-e milă de el !

CULAI : Mie de tine mi-e milă, Lenuțo !

LEANA : De ce ți-ar fi ?

CULAI *(emoționat)* : Fincă ești bună și fincă te...

LEANA : Fincă ce ?

CULAI : N-am curaj... *(Pleacă ochii-n jos.)* Tu nu-mi zici pe nume...

LEANA *(rîzînd)* : Cum ? Culai ?... O !...

CULAI : Ș-apoi e ziuă... Tu mă vezi, eu te văz... și nu-ndrăznesc... Parcă-mi taie cineva puterile... Se culcă devreme Hagi-Tudose ?

LEANA : Cu găinile... O lumînare, de vro trei ani, întreagă-întreguliță...

CULAI : Adoarme devreme ?

LEANA : Uneori, cum pune capul pe pernă... Alteori, tîrziu : socotește, socotește, nu știu ce socotește.

CULAI *(sfios)* : Dac-ar adormi devreme... ai vrea tu ?...

LEANA *(cu neliniște)* : Ce să vreau ?

CULAI : O ! cum te uiți !... Ai vrea, tu să ne-ntîlnim la noapte ?

LEANA : Să ne-ntîlnim ?
CULAI : De ce te sperii ?... Da, am să-ți spui o taină...
LEANA : Mie ?
CULAI *(emoționat)* : ...ș-aș vrea să fim singuri... Să ți-o mărturisesc ție și lui Dumnezeu... Spune-mi : da, or ba... Da să nu zici nu...
LEANA : Știu eu ce să zic ?... Să nu ne simță nenea Tudose !

(S-aude zgomot de pași.)

CULAI *(cu lacrămi-n glas)* : Te rog, te rog !
LEANA *(oftează)* : Bine... Fie !

SCENA 3

Hagi-Tudose. Popa Roșca, Leana și Culai

HAGI-TUDOSE *(cu un ghiozdănel verde)*: P-aci, părințele.
POPA ROȘCA : P-aci, tată, p-aci...
HAGI-TUDOSE *(restit lui Culai)* : D-ta ce cauți ? Pe unde-ai venit ? Ai sărit gardul ?
CULAI *(intimidat)* : În fund, poarta deschisă... Am închis-o eu pe dinăuntru...
HAGI-TUDOSE : Deschisă ? Leano, auzi ?... Să intre toți pungașii !
LEANA : Dumneata ai umblat p-acolo...
HAGI-TUDOSE : Eu ?... Da, eu !... Mi-a luat Dumnezeu mințile... *(lui Culai :)* Ei, și ce vrei ? De ce-ai venit ?

CULAI : Să cumpăr lemn sfînt...

HAGI-TUDOSE *(mai blînd)*: Da ? E bun la toate... Și la rachierie... E scump ; scump, dar face...

CULAI : Oricît o costa...

HAGI-TUDOSE *(îmblînzit)* : Oricît ?... Bine, bine... Stai, plimbă-te, plimbați-vă... Ziceai, părinte...

POPA ROȘCA : Preoteasa tînjește cam de mult... Ia, ia la doftorii, bea și apă dăscîntată, îi dau și aiazmă, îi citesc molifte... Și degeaba sunt toate...

HAGI-TUDOSE *(îi dă ghiozdănelul)* : Să i-l atîrni de gît... Dimineața, cum s-o scula, să zică *Împărate ceresc*, să se închine și să-l sărute ; la cină să zică *Mînca-vor săracii și se vor sătura* — firește, dacă mănîncă — să se închine și să-l sărute ; seara la culcare... î-î... s-o lași în pace...

POPA ROȘCA : O las, taică, cum să n-o las ?

HAGI TUDOSE : S-o lași !... Să se închine și să zică... *(Aparte :)* Ce să mai zică ? — Să zică o rugăciune... Și nici doftorii, nici apa dăscîntată... nimic, nimic... Ș-are să-i ia cu mîna...

POPA ROȘCA : Ș-a cincea fetișcană e cam bolnăvioară, mititica !... Că mi-a dat Dumnezeu dăstule, una după alta, și numa fete...

HAGI-TUDOSE : Să săruți și dumneata, părinte, de vrei să-ți dea băieți... Ai putea să cumperi și pentru dumneata, și pentru fetița...

POPA ROȘCA : Scump, tată... Opt lei legăturica...

HAGI-TUDOSE : Scump, da face ! Pentru dumneata și pentru fetiță le las la șapte...

POPA ROȘCA : Zici că mi-ar sluji și mie ?

HAGI-TUDOSE : Firește !

POPA-ROȘCA : Ei, unde dă Dumnezeu un băiat !
HAGI-TUDOSE : Și doi, și trei, dăstul să crezi !
POPA ROȘCA : Cum să nu crez, taică ?! Lemnul sfînt pe care s-a răsticnit Mîntuitorul ! *(Popa Roșca dezleagă colțul unei basmale și îi dă paralele.)*
HAGI-TUDOSE *(numărînd)* : Mai era o bucată — 1, 2, 3 — p-așa de mare — 4, 5, 6, 7... Mai, părințele, mai...
POPA ROȘCA : Ce, numai șapte ? Cum focului făcui ? *(Îi numără în gologani p-al optulea.)*
CULAI *(supt pomul din apropiere)* : Ce crezi tu, Lenuțo, o să plouă ?
LEANA : Ar fi a ploaie...
CULAI : Sunt semne...
HAGI-TUDOSE : Ce vorbiți voi acolo ?
LEANA : De ploaie, nene.
HAGI-TUDOSE : De ploaie ?...
POPA ROȘCA : D-ar fi cu noroc...
HAGI-TUDOSE : Este, părinte.
POPA ROȘCA : Și la băieți ?...
HAGI-TUDOSE : Și, părinte, și o să nască doi gemeni.
POPA ROȘCA *(plecînd vesel)* : Fie și doi !
LEANA : Am apucat să zic...
HAGI-TUDOSE : Mai, părinte, încă un ban...
CULAI : Să nu-ți iei vorba-ndărăt !
HAGI-TUDOSE : Și ce vorbiți voi ?
CULAI : De ploaie, nea Tudose...
HAGI-TUDOSE : Parc-ai fi grădinar, parcă n-ai fi rachier... P-aci, părințele, p-aci, pe după casă... Leano, să tragi zăvorul... *(S-aude bătînd în ușa d-afară.)* Cine o fi bătînd, să spargă ușa ?... Cocoana Jojetra... Ho ! ho ! că n-am surzit... Viu, viu...

SCENA 4

Matache Profirel, Gherghina Profirel, Fifica, Jenică Păunescu, Hagi-Tudose, Leana și Culai

(Hagi-Tudose le deschide ușa dinlăuntru. Intră gălăgioși. Se aud Gherghina Profirel, Matache Profirel și Jenică strigînd: *„Hagiule, să trăiești, hagiule!"* Hagi-Tudose revine, astupîndu-și amîndouă urechile, în ușa dinspre grădină. Cîtva timp nu se vede decît Hagi-Tudose, Culai, Leana și Gheorghina Profirel, care nu poate intra pe ușă, din pricina malacovului.)

HAGI-TUDOSE: Ajunge, că mă năuciți!

GHERGHINA PROFIREL *(cu gura mare)*: Sfîntu... hagiu... Bine-ai venit, Hagi-Tudose... Mă! și ce frumos ești îmbrăcat!

HAGI-TUDOSE *(tușește)*: Mă costă o groază de parale!

GHERGHINA PROFIREL: Eu, eu, mai întîi...

MATACHE PROFIREL: Păi nu poți, bobocule...

GHERGHINA PROFIREL: Îi! ce uși ai, hagiule!

HAGI-TUDOSE: Ce să fac? Casă veche... D-aș fi știut, aș fi luat măsură pe malacovul d-tale!

GHERGHINA PROFIREL: Pune mîna, Hagi-Tudose...

HAGI-TUDOSE: Cum să nu...

GHERGHINA PROFIREL: Sai și tu, Culai...

CULAI: Acuși, mătușică...

GHERGHINA PROFIREL: Ți-am spus o dată: „tanti!"

CULAI: Prea bine, tanti, prea bine...

GHERGHINA PROFIREL : Nu d-acolo... Culai, mai de sus... Hagiu, mai de jos... *(Rîzînd :)* Așa, așa...

HAGI-TUDOSE : N-o să se poată...

MATACHE PROFIREL : Să pui și eu mîna, măicuță...

GHERGHINA PROFIREL : Vorbă e ?... De d-ta mă feresc... Să nu se vază...

MATACHE PROFIREL : Ei, ce-o să fie... ?

GHERGHINA PROFIREL : Bibilurile... în fața oamenilor ? Lasă mata altdată...

FIFICA PROFIREL : *Maman !*

GHERGHINA PROFIREL : U ! mă luă gura pe dinainte...

HAGI-TUDOSE *(muncindu-se cu Gherghina Profirel) :* Dacă ne-am întoarce pe poarta-a mare ?

GHERGHINA PROFIREL : Să mă-ntorc din drum ? Nici moartă !

HAGI-TUDOSE : Păi buți, pe ușa-asta, n-am băgat de cînd sunt !

GHERGHINA PROFIREL : Ai nemerit-o și d-ta !... Malacoave, modă...

HAGI-TUDOSE *(cu necaz) :* Nici malacoave...

GHERGHINA PROFIREL : E, Culai, Culai... Apucă bine... Pune mîna pe dedăsupt...

CULAI : P-aci ?

GHERGHINA PROFIREL : P-acolo... *(Rîde.)* Nu așa de sus... *(Pierzînd răbdarea :)* Ia întoarceți-vă, domnilor, și puneți mîna la ochi... *(Își ridică rochia și malacovul în lungul trupului, se opintește și iese zgomotos.)* Iacă-așa ! Uf ! bine că scăpai !

HAGI-TUDOSE *(dînd mîna Fifichei) :* Binișor, binișor... O să treci ?

FIFICA *(rîzînd)*: Ce, sunt cît *maman*?

HAGI-TUDOSE: Şi d-ta ai malacov, dar nu ca al cucoanei Jojetra!

FIFICA *(dîndu-se jos rîzînd)*: Cucoană Jojetro! *(Făcîndu-şi vînt cu evantaliul:)* Jo-je-tro!

GHERGHINA PROFIREL: Nu poate altfel... Bată-te, hagiule! că bine le potriveşti matale!

HAGI-TUDOSE *(înţepat)*: Cum pot, cucoană, cum pot...

(Jenică şi Fifica se retrag supt un vişin.)

FIFICA: *Fi donc!*[1] *(Îşi pune pensneul.)* Cine e aceea?

JENICĂ: Lenuţa, nepoata lui Hagi-Tudose.

FIFICA *(rîzînd)*: E mai mult goală... *O! mon Dieu!*[2]

HAGI-TUDOSE *(văzînd pe Leana şi pe Culai, la o parte, supt un zarzăr)*: Leano! Ci lasă ploaia! *(Leana tresare.)* Fă rost... Adu ghiozdănelele într-un şervet curat...

LEANA *(ducîndu-se)*: Curat? Unul avem...

FIFICA *(rîzînd cu Jenică)*: Numai unul?

(Jenică dă din cap.)

MATACHE PROFIREL *(hagiului)*: Te-ai întors sănătoşel?

HAGI-TUDOSE: Cum mă vezi, jupîne...

MATACHE PROFIREL *(cu bunătate)*: Cam slăbuţ... Şi tuşeşti... Să te-ngrijeşti...

HAGI-TUDOSE: Am răcit la drum... Încolo, bine... Sănătos tun...

MATACHE PROFIREL: Ia spune-ne, ce ai văzut şi cîte-ai văzut...

---

[1] Interjecţie exprimînd dispreţul (fr.).

[2] O! Dumnezeule! (fr.).

GHERGHINA PROFIREL : Așa, zău ! Ai văzut cadîne ? Cum erau ? Cu malacov ?

HAGI-TUDOSE : Cu niște malacoave mai dihai ca al dumitale...

GHERGHINA PROFIREL *(veselă)* : Vezi, nene, vezi ?

HAGI-TUDOSE : Și cu niște aluniță ca la dumneata... supt sprinceana stîngă și la sfîrcul buzelor, în dreapta...

GHERGHINA PROFIREL : Aș ! s-au mutat !

MATACHE PROFIREL : E ca un copil... Cînd i-abate, o dată-mi ia briciul, și le taie, și se culcă înfofolită...

(Leana aduce un șervet înfășurat.)

HAGI-TUDOSE : Un pașă bogat — bogat, cîinele — îmi povestea că o cadînă are patimă de briciul lui... Și tot așa se taie... Și, tot ca la mata, îi răsar în altă parte...

GHERGHINA PROFIREL : Vezi, nene, vezi ?

HAGI-TUDOSE : Numai că ei, după ce-și tăia două, îi răsăreau trei...

GHERGHINA PROFIREL : Ba mie, cîte îmi tai, atîtea-mi răsar...

FIFICA : *Maman*, lasă alunițele... Să ne spuie Hagi-Tudose ce minuni a văzut p-acolo...

JENICĂ : Hagi-Tudose, fă plăcere domnișoarei Fifica. Dorința dumneaei e ordin, și ordinele se execută, nu se discută...

(Fifica îl lovește ușor cu evantaliul peste obraz.)

GHERGHINA PROFIREL *(încîntată)* : Bravo, Fifico !... Să te sărut... De cîte ori îmi place ceva sau cineva, îmi vine să te sărut... *(Către Hagi-Tudose:)* Aide... E ordinul meu... Care va să zică, este o dorință, cum a zis Jenică Păunescu, șiretul !

MATACHE PROFIREL : Tudose, cîteva scaune... Noi să stăm, şi dumneata să povesteşti.

HAGI-TUDOSE *(Contrariat)* : Scaune ? *(Se scarpină-n cap.)* Leano, Leano, fă de scaune...

LEANA : Cum să fac ? Aveam unul, şi ş-ala s-a rupt...

FIFICA : *Fi, quelle misère.* [1]

(Jenică dă din cap.)

HAGI-TUDOSE : Adu-l, cum o fi !

LEANA : Era cu patru picioare şi-a ajuns cu două... Să-l aduc...

JENICĂ : Cine-o sta pe el s-ajungă-n patru...

(Rîsete.)

HAGI-TUDOSE *(cu răutate)*: Dumneata... să stai !

FIFICA *(aparte)* : Ce mojic !

GHERGHINA PROFIREL : Lenuţo, nu-l mai aduce. Eu am să stau pe laviţă... Uf ! că tare mă strîng pantofii !

FIFICA : *Maman, maman !*

GHERGHINA PROFIREL : Ei, şi tu !... Parc-ai fi soacră, iar nu de măritat...

FIFICA : *Maman ! quelle honte !* [2]

GHERGHINA PROFIREL *(privind laviţa)* : Cam subţire... şi eu...

MATACHE PROFIREL : Mata, fetiţo ! De unde ? Te cunosc eu !

FIFICA : *C'est du propre !* [3] ha-ha !

(Jenică dă din cap.)

MATACHE PROFIREL *(hagiului)* : Malacovu ce e de ea, dar încolo... Haide, hop, hop !

---

[1] Ce mizerie ! (fr.).
[2] Mamă ! ce ruşine ! (fr.).
[3] Ei, asta-i ! (fr.).

GHERGHINA PROFIREL : Treceți în fața mea... *(Își ridică malacovul din spate.)* E cineva la spatele meu ?

MATACHE PROFIREL : Nimeni, puișorule...

GHERGHINA PROFIREL : Una, două, trei... *(Se așază repede pe laviță. Lavița se rupe și cade pe spate.)* Au ! au ! au !

MATACHE PROFIREL *(îi dă mîna repede)* : Te-ai lovit ? Ți-e rău ?

HAGI-TUDOSE *(sărind)* : Na ! să rupse lavița ! Laviță nouă !

MATACHE PROFIREL *(îngrijat)* : Ce te doare ?

GHERGHINA PROFIREL : Nimic, prea puțin la...

FIFICA : *Maman !*

GHERGHINA PROFIREL : ...genuchi... *(Fifichei :)* Dar unde credeai ?... *(Matache Profirel și cu Jenică o ridică.)* Frică mi-era să nu se fi văzut...

MATACHE PROFIREL : De loc !

GHERGHINA PROFIREL : Cum de loc ?

MATACHE PROFIREL : Dacă spui !

GHERGHINA PROFIREL *(rîzînd)* : Nici ciorapii, nici fundele, nici...

FIFICA : *Maman, maman !*

MATACHE PROFIREL *(înduioșat)* : Ce frumos știi mata să cazi ! Totdeauna ai fost ușurică... Niciodată nu m-ai dat de rușine... Nițică bătaie de inimă, și-ncolo...

GHERGHINA PROFIREL *(îi dă peste gură)* : Dacă n-ar lăuda dumnealui pe dumneaei...

JENICĂ : Ba toți știm că *madame* Jorjeta Profirel e ca o pană... cînd sare din trăsură... cînd se dă pe scări... cînd se suie pe cal...

HAGI-TUDOSE : Dumneata, pe cal ?

GHERGHINA PROFIREL : Hî-hîî ! Eu... pe șea de damă... Jenică ține calul de frîu, Fifica de talie, și dumnealui de pulpă...

HAGI-TUDOSE : Jupîne *(Gherghina strîmbă din nas)*, să nu-l mai ții de pulpă, că te pomenești c-o copită...

GHERGHINA PROFIREL : Știi că ai haz ? Pe mine, hagiule, nu pe cal... S-ar putea ?

HAGI-TUDOSE : La călărie, pe dumneata te ia de pulpă ?... Înțeleg !

FIFICA *(către Jenică)* : Și *maman*, da și el !

(Jenică dă din cap.)

GHERGHINA PROFIREL : Ca o pană cînd nu mă strîng pantofii. Acum, atîrn o mie de oca... Uf ! cine mă puse să-i iau p-ăi bleo-ilictric... Mai ales ăl din dreapta... Adu mînă, boierule... Cu adevărat rumatism...

MATACHE PROFIREL : Ce rumatism !

GHERGHINA PROFIREL : Or rumatism, or dropică... Pantofi afurisiți !

FIFICA : *Maman !*

GHERGHINA PROFIREL : Ai dreptate... Dacă am așterne o velință pe iarbă verde... Ce zici, Hagi-Tudose ?

HAGI-TUDOSE *(se scarpină-n cap)* : Cum vreți, cocoană, cum vreți... Leano, Leano, unde ești ? Adu velința...

LEANA : Să stea cocoana pe velința noastră ?

HAGI-TUDOSE : Ei, da !

LEANA : Mai bine pe iarbă verde... Așa e de soioasă...

HAGI-TUDOSE : Soioasă-soioasă...

LEANA : De la bunică-mea... Şi ea cine ştie de cînd o fi avut-o...

FIFICA : *Quelle misère ! O ! Quelle misère !*

(Jenică dă din cap.)

LEANA : S-o aduc...

GHERGHINA PROFIREL : Lenuţo, mai bine pe iarbă... *(Îşi ridică malacovul.)* Pardon, domnilor ! *(Se aşează.)* Aşa... Trage şi reveneală... *(Îşi scoate pantofii.)*

FIFICA : *Maman,* ce *minieri*[1] !

GHERGHINA PROFIREL : Uf ! stele verzi înaintea ochilor !... Ah ! ce bine e ! Staţi şi d-voastră... Ei, acum să ne povestească... Începi, hagiule... Tăcere !

HAGI-TUDOSE *(tuşeşte)* : Să vă spui...

(Se aude bătînd în uşa d-afară.)

CULAI : Mă duc eu...

HAGI-TUDOSE : Nu, Leana... Ba nu... Mă reped eu... *(Se aude bătînd mai tare.)* Ei, spargi uşa, omule, dărîmi casa, neghiobule ! *(Intră în casă.)*

JENICĂ *(aparte cu Fifica)* : Cum merge de atent...

FIFICA : Ca o pisică...

JENICĂ : Să nu se murdărească... Şi cum se scutură !

FIFICA : Se scutură şi suflă...

JENICĂ : Şi nimic în casa lui...

FIFICA : *Pauvre nièce...*[2] Cum o fi trăind ?

JENICĂ PĂUNESCU : Ca vai de ea...

FIFICA *(îşi pune pensneul)* : *Elle est jolie !*[3]

---

[1] Mamă, ce maniere ! (fr.). Corect : *manières.*

[2] Săraca nepoată... (fr.).

[3] E drăguţă ! (fr.).

JENICĂ : Nu vezi ce slabă e ?
FIFICA : *Elle a une taille si fine...* [1]
JENICĂ : Dacă nu mănîncă...
FIFICA : *Et de beaux yeux, bleu-clairs...* [2]
JENICĂ De foame...
FIFICA : Așa de zgîrcit să fie ?
JENICĂ : Mai sunt calici, dar așa de... Adevărată boală...

(Se aude gălăgie.)

GHERGHINA PROFIREL *(tresărind)* : Ce, se bat ?
MATACHE PROFIREL *(o mîngîie pe mînă)* : Nu te speria !... E așa de sperioasă !
JENICĂ : Îl cunosc după gură... ctitorul Gusi...
GUSI : *(se aude și nu se vede)* : Bine-ai venit... Să fie opt luni de cînd nu te-am văzut, neicuțule...

SCENA 5

Cei de sus și Gusi

GUSI : O ! ce de lume ! Și domnișoara Fifica... Mă, frumoasă te-ai făcut ! Și cocoana Gherghina...
GHERGHINA PROFIREL : Jorjeta, mă rog !
GUSI : E, așa e, că și dumneata ești *nouă*... Și dumitale ți-o fi plăcînd sfinții ăi noi, ca lui musu Jenică... Cu plecăciune, cu plecăciune !
LEANA *(mai la o parte cu Culai)* : Jor-jeta !
CULAI : Așa să-i zici... Așa îi place dumneaei... Și eu „tanti".

[1] Are o talie atît de delicată... (fr.).
[2] Și ochi frumoși, de un albastru-deschis... (fr.).

MATACHE PROFIREL *(lui Gusi)*: Poftim, şezi...
JENICĂ: Dacă ai pe ce...

(Hagi-Tudose i-aruncă priviri fulgerătoare.)

GUSI: Că bine zici... Să stau şi eu lîngă cocoana Jor-jeta!
GHERGHINA PROFIREL *(încîntată)*: Pentru dumneata?... E loc... Acum, tăcere! *(Jenică şade jos lîngă Fifica.)* Fifico maică... *(Îi face cu ochiul.)* Nu vezi?
FIFICA: Ce vrei, *maman*?
GHERGHINA PROFIREL: Fi-fi-co... rochia scurticică, maică...
FIFICA: Şi dacă e scurtă?
GHERGHINA PROFIREL *(ii face semn spre Jenică)*: Să nu se vază...
FIFICA *(agasată)*: Ei, *maman*, şi d-ta!... Domnul Păunescu?...

(Jenică pleacă ochii-n jos şi se roşeşte.)

GHERGHINA PROFIREL: Din greşală, ţi-a-runci ochii cu tot dinadinsul, şi panc... bibilurile de la pantalonaşi, maică...
MATACHE PROFIREL *(sentenţios)*: Fifico, ascultă colea la mă-ta, c-a văzut multe!
FIFICA *(supărată)*: Ei, *papa*, şi dumneata!

(S-aşează jos.)

GHERGHINA PROFIREL: A-a-a, nu se mai vede...
FIFICA *(supărată foc)*: Ca ce să se vază, *maman*?
GHERGHINA PROFIREL *(cu asprime)*: Eşti fată, maică, nu eşti băiat!
FIFICA *(către Jenică)*: *Quelle idée! On radote quand on est vieux!* [1]

[1] Ce idee! Cînd eşti bătrîn vorbeşti prostii! (fr.).

GHERGHINA PROFIREL: O, vorbeşte franţuzeşte ca un înger!

MATACHE PROFIREL: E, Tudose, începi... Să ne spui pe şart...

HAGI-TUDOSE: Să vă spui... Într-o zi — nu-mi aduc aminte cînd — ieşeam de la biserică... Jupîn Gusi se certa cu musiu Jenică pe sfinţi... Dumnealui, înfuriat...

GUSI: Aşa mi-e felul meu la iuţeală...

HAGI-TUDOSE: Dumnealui, la iuţeală, nu ştiu de ce, nu, că să plec la hagialîc...

GUSI: N-ăi fi ştiind...

HAGI-TUDOSE: Mă gîndisem eu mai demult, da vorba d-lui mă săgetă... Îmi făcui socoteala, mi-o făcui — nu ieşea... Banii pe care i-aveam băgaţi-n negoţ şi banii din negoţ...

GUSI *(rîzînd)*: ...sunt ai tutulor, numai ai tăi nu sunt...

HAGI-TUDOSE *(cam atins)*: Să ştii c-aşa e!... În sfîrşit, mă hotărîi să plec... În loc d-o pîine pe zi, oi mînca o jumătate... În loc d-o ciorbă, oi mînca o ceapă ş-un usturoi... *(Tuşeşte.)*

(Jenică se joacă cu un pai pe gîtul Fifichei. Fifica îl ceartă uşor. Vorbesc între ei.)

FIFICA: *De l'ail? O! quelle horreur!* [1] *(Lui Jenică:) Reste tranquille...* [2]

JENICĂ: O! cum aş muşca!

FIFICA *(îi dă cu evantaliul peste obraz)*: Sîît! *Comme tu es bébé!* [3]

HAGI-TUDOSE: Plecarăm într-o joi...

MATACHE PROFIREL: Cu cine ai plecat?

---

[1] Usturoi? O! ce grozăvie! (fr.).
[2] Fii liniştit... (fr.).
[3] Ce copil eşti! (fr.).

HAGI-TUDOSE : Trei din Bucureşti : un armean, un grec şi cu mine... Cînd trecurăm în Turchia, du-te, du-te, du-te, de nu mai isprăveam... Dă-i sate, dă-i oraşe, dă-i boi, şi vaci, şi măgari, şi bivoli... Suie munţi, scoboară văi, pîn' la Idrinea... Cîte zile ? Să mă credeţi c-am uitat... Socotii, socotii... Paralele se duceau... Trei franci calul pe zi, trei franci, trei, pîn' la Idrinea...

GHERGHINA PROFIREL : Pînă unde ?

HAGI-TUDOSE : Idrinea, cocoană... Un oraş turcesc...

GHERGHINA PROFIREL *(se încearcă să pronunţe)* : Tu poţi să zici aşa, frăţico ? Pe mine să mă tai, n-aş putea !

FIFICA : Idrinea, *maman.*

GHERGHINA PROFIREL *(cu admiraţie)* : Ei, cu guriţa matale cin' să se puie ?

FIFICA : Idrin... *(Jenică o gîdelă cu paiul. Ea se scutură şi rîde.) Reste tranquille, on te voit...* [1]

HAGI-TUDOSE : Acolo s-agăţă de noi un bulgar, un muscal, trei greci, un schipetar [2] ş-un ţînţar...

GHERGHINA PROFIREL *(izbucnind în rîs)* : Un ţînţar ! Un ţînţar la hagialîc !

(Toţi rîd.)

HAGI-TUDOSE : Un ţînţar cît mine de mare...

GHERGHINA PROFIREL *(rîzînd cu hohote)* : Fugi, că mor !

HAGI-TUDOSE *(mirat)* : Cu fes, cu mustăţi...

---

[1] Stai liniştit, te vede... (fr.).

[2] *Schipetar* — aromîn, romîn macedonean.

GHERGHINA PROFIREL *(rîzînd cu lacrămi)*: Nu mai spune, că leşin... Poate n-ai văzut bine...

HAGI-TUDOSE: Ba am văzut şi-am prea văzut!... Cu fustanele...[1]

GHERGHINA PROFIREL *(leşinînd de rîs)*: Cu fustanele? Nu, zău, c-ai căpiat!

HAGI-TUDOSE *(sanchiu)*: Ce rîzi, cocoană, ce rîzi?... O naţie de oameni... Aşa-şi zic între ei...

GHERGHINA PROFIREL: A! a! aşa?

MATACHE PROFIREL: Păi aşa spune, neică... Mă vezi pe mine? Uite, om în toată firea, intrasem la griji...

FIFICA *(scuturîndu-se)*: *Jean, Jean, comme tu es... fébrile...*[2]

HAGI-TUDOSE: Şi ţînţarul — ţiţiri-piţiri, c-ar fi tot rumîn...

GHERGHINA PROFIREL: Ei, rumîn pe dracu!

GUSI: Fireşte, rumîn machedonean.

HAGI-TUDOSE: Slomnea cîteodată a rumîneşte... La început nu-l înţelegeam, mai pe urmă pricepui tot... *(Tuşeşte.)*

(Jenică sărută rochia Fifichii. Se joacă cu paiul pe furiş, ca să nu-l vază nimeni. Fifica dă din picioare şi rupe iarba.)

FIFICA *(încet lui Jenică, rîzînd)*: *Tu es fou!... Oh! c'est si drôle ce que je sente!*[3]

HAGI-TUDOSE: Ce bine că eram mulţi! Mai un ou, mai o aripioară de pui, mai un păhărel de vin... O! cît m-a costat! *(Tuşeşte.)*

---

[1] *Fustanelă* — fustă scurtă, largă şi creaţă purtată de bărbaţi peste pantaloni (face parte din costumul naţional al grecilor şi albanezilor).

[2] Jean, Jean, cît eşti de... înfierbîntat... (fr.).

[3] Eşti nebun!... Oh! E atît de ciudat ceea ce simt? (fr.).

JENICĂ *(sărutînd pe picior pe Fifica)*: Asculţi?

FIFICA: Simţ! *(Îi lasă mîna în dreptul obrajilor. El o sărută. Jocul continuă supt evantaliu.)* O! *Jean! Jean!*

HAGI-TUDOSE: D-acolo, mergem, mergem — eu cu ţînţaru meu — ţiţiri-piţiri — pînă dăm în Ţarigrad...

GHERGHINA PROFIREL *(mirată)*: Şi-ai văzut dumneaţa Ţarigradul?

HAGI-TUDOSE: Da, cocoană!

GHERGHINA PROFIREL: Ş-ai intrat d-ta în Sfînta Sofia?

HAGI-TUDOSE *(mai energic)*: Da, cocoană!

GHERGHINA PROFIREL: Şi e mare? Mai mare ca Sfînta Troiţă?

HAGI-TUDOSE: Oamenii — spînzuraţi în coşuri, în tavanul ei, ca nişte lăstuni... De treizeci de ori ca Sfînta Troiţă... Şi turci, şi arapi negri şi buzaţi, şi fel de fel de dihănii se rugau... „Bor-bor-bor... bor-bor-bor... Allah-Allah!"

GHERGHINA PROFIREL: Cum, cum?

FIFICA: Numele profetului, prorocului lor, *maman.*

GHERGHINA PROFIREL: Vezi comedie! *(Către Matache Profirel:)* Multe mai ştie şi Fifica!... Bietele călugăriţe... 'Mnezeu să le dea sănătate!

HAGI-TUDOSE: O! da cerşetori, cerşetori, şi ciini, şi potăi, şi pungaşi, şi hoţomani... *„Bacşişi, bre! Bacşişi!"* Toată ziua cu mîinile întinse... Şi noi toată ziulica cu mîinile în buzunar... Bani să ai, şi se duc într-o clipă... De cîte ori dădea ţînţarul, de cîte ori!... „La ce tot dai? Îi înveţi cu năravi!"

GUSI : Dumneata nu i-ai învățat cu năravi ! *(Pufnește de rîs.)*

GHERGHINA PROFIREL : Și pe urmă ?

HAGI-TUDOSE : Pe urmă, lunecă, lunecă, p-o corabie de trei ori cît casa asta... Și fluiera, și fluiera vîntul ca un haiduc... Și marea răscolită ridica talazuri civite [1], cît omul de înalte...

GHERGHINA PROFIREL : Marea, să fi fost de cinci ori, de zece ori ca Teiul ?

HAGI-TUDOSE : Ce vorbă ! Mă faci să rîz, cocoană Jojetro !

FIFICA : Marea de Marmara, *maman* !

HAGI-TUDOSE : E-e, cum zici... Parc-ai fi fost acolo !

GHERGHINA PROFIREL *(către Matache Profirel)* : Auzi d-ta, parc-ar fi fost acolo... Fifico, o să mă-nnebunești !... Mai zi o dată... Marea de...

FIFICA : Marmara !

GHERGHINA PROFIREL : *(dînd ghes lui Matache Profirel)* : Ascultă, Matache... Tu poți să zici... Nici eu... *(Încet :)* Ai mai da-o după...

MATACHE PROFIREL : Ei, și dumneata... De ce nu ?

GUSI : Dă-i nainte, hagiule...

HAGI-TUDOSE : Noi ca niște purici în mijlocul Teiului... Ce-o fi văzînd ei, atît vedeam și noi... Cer, apă și vraiște... *(Îl apucă tusea.)*

MATACHE PROFIREL *(cu bunătate)* : Să te îngrijești, hagiule...

HAGI-TUDOSE *(roșu ca racul)* : Nu e nimic... Ca oțelul !... Nițică coadă-a-șoricelului...

GUSI : Dă-i nainte, hagiule.

---

[1] *Civit* — albastru-închis, vînăt.

HAGI-TUDOSE : O ! cît m-a costat !... Şi mînă, mînă — cîte zile ? am uitat — pînă am ajuns dincolo... Aci — iar oameni, femei, turci, tătarce, cafenii, negri, că numai ochii şi dinţii li se vedeau...

GHERGHINA PROFIREL *(lui Matache Profirel)* : Fă-te mai încoa, nene, că mie mi-e frică !

HAGI-TUDOSE : Negri, negri, văcsuiţi, arămii, albăstrii, galbeni, fistichii ; şi măgari, şi cămile — nişte namile cît toate zilele, cu două cocoşi şi cu una, cu gîtul adus în jos, cu capul mic, pe nişte picioroange... că eu m-am tras înapoi cînd le-am văzut... Ş-o dată un arap... *„burlurum bata sîctîn"*... Şi toate s-au muiat de genuchi şi s-au pus jos. Şi el nouă : *„buiurum, banabac !"* Şi-am încălecat... Şi, în şir, ţine, ţine, prin pustiuri, rar cîte-o casă, ca o colivie de zăbrele... Şi să fi fost vro 30-40 de inşi...

GHERGHINA PROFIREL *(minunată)* : Aoleo ! Pe cămile ?

HAGI-TUDOSE : Pe cămile.

GHERGHINA PROFIREL : Zici c-aveau două cocoşi, şi altele una... şi tot cămile ?

HAGI-TUDOSE : Da... A cu două era 'mneaei, şi-a cu una era 'mnealui...

GHERGHINA PROFIREL : Sireaca 'mneaei, mai moţată ! Dumnealui cu una...

HAGI-TUDOSE : Şi ceata noastră... cum îi zicea, Doamne... Cum îi zice, domnişoară Fifico ?

FIFICA *(cu ifos)* : Caravană !

HAGI-TUDOSE : Aşa, aşa, caravană... *(Îl apucă tusea.)*

GHERGHINA PROFIREL *(lui Matache Profirel)* : Ei, s-a hotărît cu Fifica noastră ! El a fost, şi ea ştie ! Ei, nu, că are haz !

JENICĂ *(încet şi pasionat):* Fifico... *(O sărută.)* Mă iartă...
FIFICA *(galeş):* Te iert...
JENICĂ: Fifico!
FIFICA: Ce?
JENICĂ: Te iubesc!
FIFICA *(languros):* Adevărat?
JENICĂ *(cu patimă):* Te ador!
FIFICA: Taci, să nu te-auză lumea!
JENICĂ *(ameţit):* Universul, de m-ar auzi, m-ar binecuvînta!
FIFICA: Universul tău te-a auzit!
JENICĂ: Şi?...
GUSI: Lăsaţi omul să isprăvească... Eu venisem după lemn sfînt... Un nepoţel al meu, de trei ani, şi abia zice tată şi mamă... Dă-nainte, hagiule, că ne-apucă noaptea...
HAGI-TUDOSE *(cu volubilitate):* Ajunseserăm la Ierusalim! Şi ce să vezi?... Biserici peste biserici, cruci peste cruci, pustnici peste pustnici, icoane peste icoane, şi toate de aur şi de argint, cu sălbi, cu diamante, cu safiruri, cu pirozele, cu smaralduri — să fi făcut milioane şi trilioane, şi toate făcătoare de minuni — şi toate cu orbii, cu slăbănogii, cu ofticoşii, cu damblagiii, cu surzii, cu muţii, cu leproşii...
GHERGHINA PROFIREL *(înfricoşată):* Bîrrr!
HAGI-TUDOSE: ....cu ologii, cu nătîngii, cu lunaticii, cu tonţii, cu bîlbîiţii, cu furioşii, cu găgăuţii şi cu netoţii lor — care veniţi, care aduşi, de peste nouă ţări şi nouă mări — şi se rugau ori se rugau pentru ei, şi după două-trei săptămîni — fiut, p-aci ţi-e drumul, întregi şi vindecaţi!

GHERGHINA PROFIREL : Matache, adu mîna...

JENICĂ *(surîzînd)* : Va să zică, acolo nu sunt milogi ?

HAGI-TUDOSE : Ba sunt : cei care nu cred !

GUSI : Ha-ha ! bine potrivit !

HAGI-TUDOSE *(cu elocinţă)* : Cînd văzui mormîntul Mîntuitorului nostru, m-apucă o dîrdîială c-am tremurat toată ziulica ; cînd văzui bucăţile de lemn sfînt, din crucea pe care a fost spînzurat, picurate de sîngele din coasta, din mîinile şi din picioarele lui, m-a apucat un parapon, şi-am plîns cu lacrămi cît pumnul trei zile şi trei nopţi... *(Îl apucă tusea.)*

GHERGHINA PROFIREL *(îşi şterge ochii)* : Dăstul, dăstul, drăguţă, că visez la noapte şi dăştept pe dumnealui...

GUSI : Tudose, ce fericit eşti ! Să nu mai mori !

HAGI-TUDOSE : Să te-auză Dumnezeu !... Şi, după ce o săptămînă n-am băgat nimic în gură, mă dusei îa faţa patriarhului şi mă împărtăşii cu sfînta cuminicătură... Eram uşor ca un fulg... Şi din mîna lui primii aiazma, anafura, mirul, mătăniile şi-o bucăţică — p-aşa de mică — din lemnul sfînt pe care au stat picioarele Mîntuitorului... O ! dar după ce am numărat, am numărat toţi banii pe care îi mai aveam !... Şi patriarhul mi-a pus amîndouă mîinile pe creştet, şi cu glas tare : *„na ise aghios !"* Hagiu să fii, sfînt să fii... Şi calic rămăsei !

GUSI : Bogat te-ai întors !

(Pe cînd toţi îl felicită şi-i sărută mîna, Jenică şi Fifica vorbesc la o parte.)

FIFICA *(emoţionată)* : Tu crezi în ce spune el ?

JENICĂ : Crez !

FIFICA: Şi-n ce gîndesc eu?

JENICĂ: Toată viaţa şi din tot sufletul!

GHERGHINA PROFIREL *(cu evlavie)*: Hagiule, dă-mi mîna să ţi-o sărut!

HAGI-TUDOSE: O!

GHERGHINA PROFIREL: Şi na obrazul, să-l săruţi!

(Schimb de sărutări.)

HAGI-TUDOSE: Şi-am văzut cu ochii mei minuni, cocoană, făcîndu-se cu lemnul sfînt... P-o leproasă — rană din creştet pînă-n tălpi — a atins-o c-o bucăţică micămititică, şi pe unde o atingea rănile se-nchideau, carnea creştea, şi pielea se netezea, după cum fusese... Un pusnic de 80 ani a mai trăit încă zece, fără să bage nimic în gura lui, numai mirosind lemn sfînt...

JENICĂ *(ironic)*: Ai văzut-o şi p-asta?

GHERGHINA PROFIREL: Ei, minunea ta, Doamne!

HAGI-TUDOSE: Unui nebun i-a venit minţile la loc...

MATACHE PROFIREL: Fiuu-fiu-fiu-fiu...

HAGI-TUDOSE: Într-o tarla de grîu, arsă de soare, a trecut cu lemnul sfînt, şi-a-nverzit, a crescut, i-a dat spicul ca vrabia, şi s-a ales cu trei chile[1] la pogon...

GHERGHINA PROFIREL: Şi-ai adus dumneata lemn sfînt?

HAGI-TUDOSE: Da, cocoană!... Leano, dă-mi ştergarul... *(Leana scoate repede din sîn ştergarul, îl desface şi-i dă ghiozdănelele. Triumfător:)* Iacă, aici e numai lemn sfînt!

[1] *Chilă* — măsură veche, întrebuinţată mai ales pentru cereale, a cărei greutate era de aproximativ 500 kg.

GHERGHINA PROFIREL *(lui Matache Profirel)*: Frăţioare, să iei şi matale unu...

HAGI-TUDOSE: Un bătrîn n-avea copii... şi-a pus un ghiozdănel de gît, şi pîn' la anul nevastă-sa — o femeie de 65 de ani — a turnat doi gemeni, o fată şi-un băiat!

GHERGHINA PROFIREL *(lui Matache Profirel)*: Două să iei!

HAGI-TUDOSE: Un tînăr iubea şi nu era iubit... Cum l-a atîrnat la gît, cum s-a făcut logodna...

GHERGHINA PROFIREL *(arătînd pe Jenică)*: Şi pentru el unu...

HAGI-TUDOSE: Şi tămăduieşte de friguri, de rumatism, de dropică, de tuse... *(Tuşeşte.)*

GHERGHINA PROFIREL: Dumneata n-ai pus?

HAGI-TUDOSE: Am să pui... de buboaie, de deochi, de junghi, de dalac, şi ajută la orice te-apuci, şi te scapă de toate belelele...

CULAI: Nene Hagiule, şi mie unu!

HAGI-TUDOSE: Ei, ei, cînd să-mi intru eu în părăluţele mele!

MATACHE PROFIREL *(entuziasmat)*: Lasă, Tudose, lasă, ca-i să intri... Cîţi suntem? *(Înnumără:)* Şapte...

GHERGHINA PROFIREL: Pe mine m-ai numărat?

MATACHE PROFIREL: Fireşte!

GHERGHINA PROFIREL: Da pe dumneata?

MATACHE PROFIREL: Da, da... Şi pe nepotu Culai... Şi pe Leana...

HAGI-TUDOSE: Pe Leana?

MATACHE PROFIREL: De ce nu? Dacă vreau eu?... Tudose!... *(Îl ia la o parte, îi şopteşte; Hagi-Tudose ridică mîna în sus, cu degetele răsfirate.)* Da, da... mîine...

HAGI-TUDOSE : Așa e, jupîne, așa e ; nu zic nu ; dar, de 30 de ani, am lăsat noi ceva netrecut ?... P-o hîrtioară... E și viață, și moarte... Două slove, n-ar fi lucru mare...

MATACHE PROFIREL : Fie, Tudosică, fie.

HAGI-TUDOSE *(vesel)* : Leano... pe mescioara mea — un plaivaz și-un petic de hîrtie vînătă...

LEANA : Într-o clipă, nene Tudose.

HAGI-TUDOSE *(scoțînd ghiozdănelele)* : Cu toții veți avea lemn sfînt, adus de mine și dăruit de stăpînul meu, de bunul meu stăpîn ! *(Le împarte ghiozdănelele. Toți primesc cu mare bucurie.)* A ! de gît, de gît, la piele... *(Îi mulțumesc din toată inima, mai cu seamă cocoana Gherghina Profirel.)* A ! nu, la piele !

GHERGHINA PROFIREL *(ruşinoasă)* : Să nu se vază...

HAGI-TUDOSE : Întoarce-te și descheie rochia... *(Leana aduce hîrtia și plaivazul. Matache Profirel ia hîrtia, o pune în palmă și scrie cîteva vorbe. Hagi-Tudose o citește, o îndoiește în patru și-o bagă în buzunar.)* Să fie acolo, nu d-altceva. *(Profirel începe vorba cu toți. Hagi-Tudose, aparte :)* Cinci sute ! Ce daraveri, ce bănet s-ar fi făcut ! Acum patruzeci de ani, o prăvălie cu lemn sfînt ar fi adus potop de aur... Astăzi lumea începe să fie rea, și credința se împuținează !... *(Gherghinei Profirel :)* Dumneata, cocoană, vino încoa... Am să-ți dăruiesc ceva, să nu mă mai uiți... *(Îi șoptește la ureche. Gherghina, veselă-veselă, rîde.)* Să mă crezi !

GHERGHINA PROFIREL : Zău ?

HAGI-TUDOSE : Zău așa !

GHERGHINA PROFIREL : Să-mi dai și aiazmă...

HAGI-TUDOSE : Dăruit să-ți fie... Eu cînd dau, dau, nu mă încurc !

(Hagi-Tudose pleacă cu Gherghina Profirel. Vorbesc. Ajung la ușe. Gherghina dă să intre, și nu poate, din pricina malacovului. Hagi-Tudose dispare în casă. Gherghina Profirel rîde, scutură din cap și oftează din toată inima de veselie : *„ah ! ah !"*)

GUSI *(trăgînd de mînecă pe Matache, îi arată pe Fifica și Jenică)* : Tinerețe !

MATACHE PROFIREL *(rîzînd)* : Ei, am trecut și noi p-acolo... Pe unde am tăiat noi lemne, ei culeg surcele...

GUSI : Bine ar fi să culegem și noi surcele pe unde taie ei lemne... Păunescu, buuun băiat !

MATACHE PROFIREL : Catastivele lui — ca oglinda... Învîrtește trei moșii într-un deșt... uite-așa, uite-așa...

GUSI *(șiret)* : Se plimbă, vorbesc... și nu e nimic ?

MATACHE PROFIREL : De, dacă nu știe franțuzește...

GUSI *(rîzînd)* : Uite, uite și Lenuța — bat-o norocul — cu Culai...

MATACHE PROFIREL : Nepotu-meu e prăpădit după Lenuța... Mi-a mărturisit el...

GUSI : De ce n-o cere ?

MATACHE PROFIREL : Cui s-o ceară ? Lui Tudose ?... Să n-auză !

(Hagi-Tudose, c-o linguriță și c-o bărdacă.)

HAGI-TUDOSE *(întinde lingurița Gherghinei)* : Anafură de Ierusalim... Cască gura... Inchide ochii... Mai mare... *(Îi bagă lingurița pînă-n beregată.)* Nu, nu, să nu scuipi... Înghite...

GHERGHINA PROFIREL : Parcă nu fuse nimic...

HAGI-TUDOSE : Cît vîrful acului... Atît, şi e dăstul !

GHERGHINA PROFIREL *(rîzînd)* : Adică să... dumnealui ?... Mare minune !

HAGI-TUDOSE *(întinzîndu-i bărdaca)* : Cască gura, închide ochii... Mai mare... Soarbe !... Aiazmă de la Ierusalim... Înghite...

GHERGHINA PROFIREL : Înghiţ eu, înghiţ... cam în sec...

HAGI-TUDOSE : Sîît ! la nimeni... E slujită pentru asta... Dacă-ţi spui !

GHERGHINA PROFIREL : Ciudat ! Să iau eu... şi să-i vie dumnealui !

HAGI-TUDOSE : Nu-i vine anu-ăsta ? Îi vine la anu, dar îi vine !

GHERGHINA PROFIREL : Cum ?

HAGI-TUDOSE : Sîîît ! la nimeni !

(Fifica şi Jenică s-apropie de ceilalţi.)

FIFICA PROFIREL : *Maman,* o minune ! D-l Păunescu vorbeşte franţuzeşte !

GHERGHINA PROFIREL : Norocul lui !... Şi la mai mare, Jenică ! Cum puse ghiozdănelul de gît, i se dăzlegă limba ! Tudose, unde eşti ?... Să te sărut, c-ai făcut minuni !

JENICĂ PĂUNESCU : *Madame...*

GHERGHINA PROFIREL *(cu braţele date pe spate)* : Zi-mi mamă, Jenică ! Cazi în braţele mele ! *(Jenică se repede. Ea-l sărută şi-l strînge în braţe.)* Matache, Matache, Jenică vorbeşte franţuzeşte !

MATACHE PROFIREL *(cu căldură)* : Jenică — c-aşa o să-ţi zic — ce-am auzit să fie cu norocire !

(Se-mbrăţişează şi se sărută.)

GUSI *(sentențios)*: Tinere, vezi?... Noroc fără credință nu se poate!

(Se-mbrățișează și se sărută.)

MATACHE PROFIREL *(bate-n palme)*: Ascultați... Mîine seară să fiți cu toții la masă la mine... căci mîine seară vor fi două logodne!

HAGI-TUDOSE *(aparte)*: Două? De ce două?

CULAI *(năbușit)*: Două, unchiule!

MATACHE PROFIREL *(cu mare bucurie)*: Cu toții! Ați auzit?... Tudose neică, s-aduci și pe Lenuța...

LEANA *(nencăpînd de bucurie)*: Și pe mine?

HAGI-TUDOSE: La ce... la ce atîta supărare... La dumneata să mănînce bine... Să nu se-nveție rău... *(S-aude bocănind în ușa d-afară. Toți ascultă.)* Leano!

LEANA: Îndată!

HAGI-TUDOSE: Cine-o fi la vremea asta?

(Fifica cu Jenică, la o parte.)

FIFICA PROFIREL *(galeș)*: Mîine ce faci?

JENICĂ PĂUNESCU *(cu același aer)*: Astă-seară am să mă gîndesc, am să mă gîndesc, pîn-oi adormi cu tine-n gînd!

FIFICA PROFIREL: În gînd?

(Leana vine tristă și cu ochii plînși.)

HAGI-TUDOSE: Ei?

LEANA: Te rog, te rog, nene Tudose, e mama...

HAGI-TUDOSE *(tresărind de mînie)*: Cum?

LEANA: ...vrea să-ți vorbească...

HAGI-TUDOSE *(violent)*: Să vie cînd mi-oi da sufletul! Spune-i că n-am murit!

(Leana pleacă plîngînd năbușit.)

GUSI *(lui Hagi-Tudose)*: E, și dumneata! Ți-e soră, bre!

MATACHE PROFIREL *(cu bunătate)*: De ce n-o primișI?

HAGI-TUDOSE *(exasperat)*: Pentru că... pentru că, în gura mare și pe uliță, m-a făcut... zgîrcit! *(Toți se uită unii la alții. Mînia lui Hagi-Tudose cade într-o veselie sinistră.)* P-aci, p-aci să-ncapă și cocoana Jojetra... *(Îi conduce pe după casă, apoi revine. Leana — cu lăcrămile-n ochi. Hagi-Tudose, aspru:)* Plecă?

LEANA *(oftînd)*: S-a dus...

HAGI-TUDOSE: Ducă-se învîrtindu-se!... *(Pe gînduri:)* Mulți bani s-ar fi făcut! o!... Să ne culcăm... Să zăvorăști bine ușile...

LEANA: N-ai grije...

(Întîi intră Hagi-Tudose, după ce se uită în toate părțile, apoi Leana. Cîtva timp, scena goală.)

SCENA 6

Culai, Leana, și mai tîrziu Hagi-Tudose

(Un nor învăluie luna și stelele, sporind întunericul nopții. Din fund se întrezărește Culai apropiindu-se pe dibuite.)

CULAI: Nu văz pe Lenuța... Și dac-ar fi, n-aș vedea-o...

LEANA *(vine pe după casă)*: Mi-e frică și să merg înainte, și să mă-ntorc în casă... M-apropii de sfîrșitul pămîntului... Cum mi se bate inima! O simț spărgîndu-mi urechile!

CULAI : O șoaptă ?... Aș merge și prin codrul Vlăsiei... Nu mă tem de întuneric... Și-acum mi-e frică...

LEANA : Pomii — ca niște dihănii din basme... *(Se cutremură.)* Ci vin' odată, Culai... Sau nu, nu, nu mai veni...

CULAI : Numele meu ?... Ce tremur ca un prins de friguri ? *(Dă peste Leana și-o apucă de mînă.)* Lenuțo !

LEANA : Culai ! Cum m-am speriat !... Ah ! ce-am făcut ?

CULAI : Îți pare rău ?

LEANA : Și rău, și bine...

CULAI : Lenuțo... Dau să-ți spui, și nu-ndrăznesc... Și d-aș îndrăzni n-aș ști să-ncep... Ah ! căci n-am umblat la școală !... Acasă-mi trec multe prin minte... Ș-acum, cînd ești singură, și nu mă vede și nu m-aude nimeni... nu pot să-ncep... nu știu să-ncep... Acasă zic... așa și pe dincolo, și pe dincoace... *(Pleacă capul în jos. Îl trec lacrămile.)*

LEANA *(își leagănă mîna în mîna lui)* : Ce-ntunecime se lasă...

CULAI : Și se bolovănesc norii...

LEANA : A ploaie...

CULAI : Nu ți-e frig ?

LEANA : Nu... Adineauri tremuram.. Acum mi-e cald...

CULAI : Lenuțo...

LEANA : Ce, Culai ?

CULAI : Nimic...

LEANA : Bine...

CULAI *(aparte)* : Vai de el de bine !

LEANA *(aparte)* : Vai de el de nimic !

CULAI : Atunci... spune tu...

LEANA : Eu ? Ce să spui ?

CULAI : Poate că tu ai ști mai bine...

LEANA : Cu cine-am vorbit eu ca să știu vorbi ?...

CULAI : Eu cînd mă pogor în pimniță mă gîndesc la tine, cînd mă culc mă gîndesc la tine, cînd iau socotelile mă-ncurc că mă gîndesc la tine...

LEANA : Și cum te gîndești ?

CULAI : A bine... Zic : dacă treptele or fi cu soț — și eu știu că sunt cu soț — atunci să știi că da... Și nu prea ies cu soț... și mă întristez...

LEANA : Și eu, cînd petrec ața prin urechile acului, zic : că de va fi așa, am s-o trec dintr-o dată... Și nu se întîmplă totdauna... Și cînd nu se întîmplă zic : nici că se putea un astfel de noroc !

CULAI *(luîndu-și curaj)* : Leano, știi ce ?

LEANA : Ce ?

CULAI : Mi-ești dragă !

LEANA : Și tu mi-ești drag, Culai !

(Se îmbrățișează.)

CULAI *(speriat)* : Ia... Un chibrit !

(Lumină-n fereastra casei.)

LEANA *(cu spaimă)* : Nenea Tudose ! *(Culai și cu Leana — repede după un pom. Hagi-Tudose apare în ușe, c-un felinar și c-un topor. Cu părul ciufulit, cu barba într-o parte, cu picioarele goale și-n cămașe. E înfiorător.)* Cu toporul ? Ne-am topiit !

HAGI-TUDOSE *(în ușe, c-un glas de pe lumea ailaltă)* : Cine-i acolo ? Cine-i acolo ? Ce căutați ?... Vă văz... Degeaba v-ascundeți !

LEANA *(șoptind)* : Ne-a văzut... Culai, să nu te omoare !

CULAI : D-ar fi să mor, să mor lîngă tine !

HAGI-TUDOSE *(după ce coboară prispa)* : Nu răspundeți ? Nu ?

LEANA *(tremurînd)* : Haiti !

CULAI : Sîît... E cu felinarul... Noi îl vedem, el nu ne vede...

HAGI-TUDOSE *(uitîndu-se pe supt poalele pomilor)* : Degeaba săpați... Nu găsiți, nu, că n-am chioară para... Și vă cunosc... Tu !... O, d-ar fi să mă ucideți, și nu mi-ați fura un gologan ! *(Se opintește și învîrtește toporul.)* Am aci dreptatea și legea mea ! El nu va cădea din mînă decît o dată cu mîna din cot ! *(Sieși :)* Și ce stai, nemernicule ? *(Se repede pe cărarea din fund. Dispare.)*

LEANA : Nu ne-a văzut !

CULAI : A ! sunt fericit ca un om scăpat de la înec ! *(O sărută.)* Tu ești tovarășul care mă scapi și-mi dăruiești viața cu toate darurile ei !... Încă o dată... Du-te binișor în casă, și eu peste gard... Încă...

LEANA *(zărind pe Hagi-Tudose)* : A !

(Culai și Leana dispar. Luna iese într-un luminiș de nori.)

HAGI-TUDOSE *(apropiindu-se și tușind din cînd în cînd)* : Nimeni ? Mi s-a părut... *(Suflă în felinar.)* Costă parale ! Mă gîndesc și eu pă-n-tuneric... O ! Doamne, Doamne, ce bun și ce-nțelept ești ! De n-ai fi spuzit stelele pe cer, de n-ai fi aprins luna ca o candelă și de n-ar străluci soarele, din porunca ta, cîte lumînări n-am fi ars și ziua, și noaptea ! O ! ce de cheltuială !... Bine că nu fuse nimeni... Oamenii muncitori suferă de pe urma lenișilor și-a tîlharilor !... Uite, uite, mie nu mi-ar

fura o băşică cu zece mii de galbeni *(scăzînd glasul)* — îngropată supt cărămizile de supat — ci mi-ar turti de zece mii de ori sufletul meu turnat în fitece galben! *(Se repede la uşe.)* Poate să sfărîmaţi cu capul vostru gura ascuţită a toporului ăsta de oţel... O! munciţi, munciţi şi răbdaţi, de vroiţi s-aveţi!... *(Îşi pune o mînă la frunte.)* E, ţî! Dumnezeu vede toate... plăteşte toate!... Vede toate... Cum vede?... N-am furat de la nimeni!... Şi ce strică bogatul, dacă nu fură şi nu bate? Să dau, să dau, da de unde?... Şi dac-am da în fiecare zi săracilor, săracii s-ar îmbogăţi şi-ar sărăci bogaţii! Întruce, întruce Dumnezeu ar fi mai în cîştig?... Nu, nu, nu se poate!... Şi trupul meu a rămnit... dar nu i-am dat femeie! Şi foalelor mele, lacome după mîncări grase, nu le-am dat decît apă şi pîine uscată!... A, prea ar fi rău, prea ar fi hain din cale-afară... Cu neputinţă! *(Intră repede în casă.)*

ACTUL III

Grădina lui Matache Profirel. Copaci bătrîni şi pomi roditori. Cărări şi cărărui. Uşor te poţi feri să nu fii văzut. Cîteodată se aude cîntecul unui avuz ascuns în desişul de ramuri şi de frunze. Lampioane veneţiene pretutindeni. Cîteva bănci de mesteacăn. A avut loc logodna domnişoarei Fifica cu d-l Jenică. Sunt după masă. Cam cu chef. Se plimbă în grupuri, se întîlnesc, se despart, s-afundă şi iarăşi revin.

SCENA 1

Matache Profirel şi Gusi trag tutun din ţigarete lungi

GUSI: Domnule Matache, o făcuşi şi p-asta... Băiat cuminte, ştie ce e sărăcia şi munca... Fata? Ce să mai vorbesc? Floare, nu fată; înger, nu om!

MATACHE PROFIREL *(mîndru)*: Umblau ei mulţi după ea... Un boier scăpătat, un cioflingar cu nasu în sus, un mînuşat, un pămădat... Ar fi vrut dumnealui: eu să pui fata şi zestrea, el — numele şi păpatul!... Adio, neică... să ne vedem sănătoşi!... *(Scutură din cap şi rîde.)* „Tatăl meu *pan* Radu *vistierul*... Unchiul meu *banul* Manolache... Strămoşul meu *marele logofăt* Filişiannu... Părintele maică-mi *spătarul* Iordache...“ Parcă fii-mea

s-ar fi măritat cu toți morții lui... așa umbla cu pomelnicul de cîte ori aducea vorba de căsătorie... *(Demonstrativ :)* Ce vrei, bre ? Ce ești tu ? Ce-ai făcut tu ?... Și el nu era nimic... Își tocase moștenirea de la părinți, iaca ce făcuse ! Ș-ar fi vrut să toace și pe Fifica — mînca-o-ar taica ! — și să mă toace și pe mine !

GUSI : Ăsta e sărac, dar știe să agonisească.

MATACHE PROFIREL : Hi, ascultă colea... Are douăzeci de mii de lei strînși la mine din leafa lui... Cînd am văzut așa, mi-am zis : „Așa, neică ? să dea Dumnezeu să-i placi fetii, că lasă !" Fetii nu-i plăcea că nu știa franțuzește... Zic Jorjetii : „De ce nu s-apucă de franțuzește ?" Și Profiroaica, cum e ea, cu secreturi...

GUSI *(surîzînd)* : Are haz coana Jorjeta !

MATACHE PROFIREL : ...îi spune pe departe... Și ce să te pomenești, că Jenică al meu nu mai iese din casă, stă închis, și cu cărți, dă-i-n sus, dă-i-n jos, *„le vule, le moa"*, toată ziua citește și spune. Și după un an și jumătate, Fifica drăguța, tronc că Jenică a rupt-o pe franțuzește !... Da și ghiozdănelile lui Tudose fac minuni ! *(Rîde.)* Mă crezi ? — m-ai crede, nu m-ai crede, eu pîn-oi muri nu-l iau de la gît... Face minuni, și pace ! *(Rîde.)* Ast-noapte...

GUSI *(îl lovește peste pîntece și rîde)* : Ei, fugi... Nu mai spune... De ce-l dădui eu, neiculiță, nepoțelului ? Cum n-a vorbit pîn' la trei ani, putea să mai întîrzie un an, că n-ar fi fost foc...

MATACHE PROFIREL *(rîzînd)* : Ast-noapte, visam că...

GUSI : A ! visai !

MATACHE PROFIREL : ...visam că mă logodesc cu dumneaei... Şi ce foc, ce pîrjol, cum mi se bătea inima, mai tare ca acum patruzeci de ani !

GUSI : Te-ai gîndit...

MATACHE PROFIREL *(rîzînd)* : Să mă gîndesc eu, la bătrîneţile mele ? Ei nu, că ai haz ! La ce m-aş mai gîndi ?

GUSI : Te-ai gîndit la logodna domnişoarei, de...

MATACHE PROFIREL : A, da, fireşte.

GUSI : Vezi aşa !

MATACHE PROFIREL : De unde şi pînă unde... ei tineri, şi noi bătrîni ! *(Se uită în toate părţile.)* Să nu m-audă dumneaei, că m-a luat gaia !... Nu vrea să-mbătrînească nici în ruptul capului !... Şi n-are fir de păr alb... Sunt vreo douăzeci şi cinci de ani... parcă-ncepuse... Şi smulge, şi smulge... „Cocoanăăă, o să rămîi cheală !" Ea aş... Şi smulge, şi smulge, pînă începu să-i crească negru... Şi iat-o acum ca pana corbului !

GUSI : Femeile au meşteşug...

MATACHE PROFIREL : Nici un meşteşug... Păi n-am întrebat-o... Cum ?... Ea să nu-mi spuie ? Un' s-a pomenit ?

GUSI *(şiret)* : Dacă nu ţi-a spus dumneaei, să ştii că nici nu e...

MATACHE PROFIREL : Pe hagiu nu-l văzuşi ?

GUSI : Rămase la masă cu cocoana şi cu popa Roşca... Bea popa de stinge, şi hagiu adună firimiturile de pe masă, firicel cu firicel...

MATACHE PROFIREL : Bietul Tudose, ce curat mănîncă... oscior peste oscior şi nimic pe oscior... Şi nu se pătează, nu varsă paharul, nu i s-aud furculiţa şi cuţitul... Şi n-ar lua

capul din farfurie, să-l omori... E cam slab bietul Tudose...

(Se duc pe cărarea din dreapta.)

GUSI : Şi tuşeşte, tuşeşte, pînă-şi pierde răsuflarea...

MATACHE PROFIREL : Nu l-am dăzbărat de obiceiul lui, boolește pe picioare...

GUSI *(rîzînd)* : De nu şi-ar lăsa potcoavele... Şi ce mai zice cu ce i-ai spus d-ta ?

MATACHE PROFIREL : Nu şi nu, ca un catîr ! Dar nu mă las... Lenuţa e cu Culai ?

GUSI : Cu el... Se uită unul la altul, trişti, trişti... Bieţii copii !

(Se afundă pe cărare şi nu se mai văd.)

SCENA 2

Fifica Profirel şi Jenică Păunescu

(Fifica fuge pe cărarea din mijloc. Jenică după ea.)

FIFICA *(cu obrajii înfierbîntaţi)* : Vezi că nu m-ai prins ?

JENICĂ : Dacă porneşti ca o vijelie, cin' să te prinză ?

FIFICA *(rîzînd)* : *Toi, mon Dieu* [1], da cine-ai vrea ?

JENICĂ : *Oui ! Oui !* numai eu, tezaurul meu ! Dacă nu alunecam, te-aş fi prins !

FIFICA : Eu de ce n-alunecai ?

JENICĂ : Tu s-aluneci ? Icoana mea ! *(O sărută.)*

FIFICA *(rîzînd)* : Ba am s-alunec... în braţele tale...

JENICĂ *(deschizînd braţele)* : Alunecă, de...

FIFICA *(rîzînd)* : Deja ?

[1] Doamne, tu (fr.).

JENICĂ : Numai niţel !

FIFICA : Să nu mă ţii mult...

JENICĂ *(trist)* : De ce ?

FIFICA : Crezui că mor adineauri... Ardeam în braţele tele... Mă încingi ca un şarpe. *(S-aruncă-n braţele lui. El o sărută apăsat.)* Dăstul... dăstul... *(El îi dă drumul. Ea rămîne. O sărută din nou.)* Dăstul... Dăstul... O ! *mère Marie !* [1]

JENICĂ *(zăpăcit)* : Dăstul, dragă, dăstul...

FIFICA : Parcă m-ai strînge mereu... O ! cum simţ urmele braţelor tale ca nişte dungi de foc ! Şi-mi fac aşa bine !

JENICĂ *(pronunţînd cam prost)* : *Oui, oui, ma chérie !* [2]

FIFICA *(surîzînd)* : Nu, nu, nu mai vorbi franţuzeşte... Vorbeşti atît de plăcut cînd mă săruţi, că n-aş schimba pe nici o şoaptă de pe pămînt ceea ce-mi făgăduieşti tu cînd mişti buzele şi-ntinzi braţele fără să-mi spui nimic ! *(Vrea să s-arunce în braţele lui şi se opreşte. Vede pe Matache Profirel şi pe Gusi apropiindu-se pe cărarea din mijloc.)*

SCENA 3

Fifica Profirel, Jenică Păunescu, Matache Profirel şi Gusi

(Profirel şi cu Gusi vorbesc între ei din depărtare.)

MATACHE PROFIREL : Ce-ţi spuneam eu ?... Un' să se sărute ?... Nu ştiu ce e aia pîn-acum,

[1] O ! Fecioară Maria ! (fr.).
[2] Da, da, draga mea ! (fr.).

copiii taichii... După ce popa Roșca le schimbă inelele, eu zic : „Aide de, sărutați-vă !“ Ei, ca niște neștiutori, au plecat capetele, au mișcat buzele, dar nu s-au atins...

GUSI *(rîzînd)* : Încet-încet, s-ating ei !

MATACHE PROFIREL : Copii nevinovați !

GUSI *(rîzînd)* : Așa am fost și noi...

MATACHE PROFIREL : Apoi, eu cu dumneaei... unde-am îndrăznit pînă nu mi-a sărit în gît... *(Rîzînd și bătîndu-se cu palmele pe picioare :)* Ce, crezi că mă mai lăsa ?

GUSI : Arzoaie cocoana Jorjeta ! *(Se apropie de Fifica și de Jenică.)*

MATACHE PROFIREL : Sîît !... Ce faceți voi, copiii taichii ?

FIFICA *(smerită)* : Domnul Jean, cu ochii pe cer, zice că aceea e ursa-mare, și eu zic că nu e aceea...

JENICĂ : Sărut mîna, tăticule...

MATACHE PROFIREL *(lui Gusi)* : Cînd l-auz zicîndu-mi tăticule... hî, hî, hî, îmi crește inima...

JENICĂ : Vorbim și noi de cer, de copaci, de trandafiri... domnișoarei...

MATACHE PROFIREL *(lui Gusi)* : Auzi ? Domnișoarei !

JENICĂ : ...îi plac ăi albi, mie ăi roșii... și amîndurora ne plac și unii, și alții...

MATACHE PROFIREL *(rîzînd)* : O să vorbiți voi de multe... *(Schimbînd tonul :)* De moșie, de Malu Spart, că a voastră este... *(Plescăind :)* Ti ! are niște lipani, niște cleană și niște crapi, o bunătate !... Ia să lăsăm noi pe copiii ăștia să-și spuie basmele lor, și noi cu ale noastre...

FIFICA *(răsfățat și prefăcut)*: Mai stăi, *papa!*
MATACHE PROFIREL: Ei, ce, tot cu *papa* o să trăiești? *(Ia pe Gusi și se duc pe cărarea din stînga.)* Ai mai văzut d-ta asemenea nevinovăție?... Să mai stăm, ai?...

(Îi umflă rîsul.)

GUSI: Ptiu, ptiu, bată-vă norocul!

(Dispar. Fifica și Jenică izbucnesc de rîs, și-întind brațele, se țin strînși și se sărută.)

JENICĂ: Și pentru ursa a mare!
FIFICA: Și pentru trandafirii ăi albi...
JENICĂ *(înfierbîntat)*: Și pentru basmele noastre...
FIFICA *(pătimaș)*: Și pentru Malu Spart! *(Se opresc moleșiți.)* Nu mai pot, dăstul, mai, dăstul... mai...

(Să dăsfac.)

JENICĂ *(galeș)*: În noaptea asta am să sufer...
FIFICA *(galeșă)*: Și eu, dragă, și eu...
JENICĂ: ...și n-am să dorm...
FIFICA: Și eu, dragă, și eu...
JENICĂ: ...și-am să plîng...
FIFICA *(îngrijată)*: Ai să plîngi?
JENICĂ: Am să plîng toate nopțile cîte le-am plîns... toate amintirile dureroase de cînd mă uitam la tine, și tu-mi întorceai spatele... toate momentele fericite cînd, din întîmplare, treceai cu surîsul tău rătăcitor și mă coprindeai în el ca p-un orfan de care ți-era milă...
FIFICA: O! cît te iubesc! Cum te iubesc!... Să nu plîngi...
JENICĂ: Ce să fac?

FIFICA : Un păcat mare !... Să ne-ntîlnim aici... Să vedem cum se ridică şi apun stelele pentru ca iubirea noastră să nu mai apuie...

JENICĂ : Da, drăguţa mea, da... Şi pe urmă ?

FIFICA *(rîzînd)* : Să ne iubim... de la-nceput... S-or stinge stelele şi fără să le vedem noi...

JENICĂ : Fiecare cuvînt să ţi-l omor c-un sărutat !

FIFICA : Asasinule !

(Leana şi Culai trec sfioşi d-a curmezişul cărărilor.)

JENICĂ : Leana şi Culai ?... Ce sălbatici !

FIFICA : Or fi, sau se prefac ?

JENICĂ : Să se prefacă ?

FIFICA : Ca tine !

JENICĂ : Dacă eşti delicioasă, cine strică ?... Şi-apoi — drept-drept — cine mi-a dat curaj ?

FIFICA : Eu... după ce m-ai fermecat, tu... *(S-aude gălăgie.)* Ah ! *maman !...* Să ne pierdem în desişul din fund, ca să nu ne pierdem vremea... Fiecare minut să-l transformăm într-o eternitate !

(Dispar pe cărarea din mijloc. Din stînga — Gherghina Profirel la braţ cu Hagi-Tudose şi popa Roşca înşelat de vin. Popa Roşca se clatină, rămîne mai în urmă şi vorbeşte singur.)

SCENA 4

Gherghina Profirel, Hagi-Tudose şi Popa Roşca

GHERGHINA PROFIREL *(rîzînd)* : Şi ce să fac, Tudose ?

HAGI-TUDOSE : Să nu mai porți.

GHERGHINA PROFIREL : Poi da... Să fiu ca un fus...

HAGI-TUDOSE *(sanchiu)* : Mă iei la braț... și te strîmbi cît colo, ca un om cu falca umflată... Și cercurile astea să freacă de mine...

GHERGHINA PROFIREL : Nu-ți place ?

HAGI-TUDOSE : Ba, o să-mi placă ?

POPA ROȘCA *(repezindu-se)* : Noroc... noroc... Fiecare cu...

HAGI-TUDOSE : Ce te repezi, popo ?

GHERGHINA PROFIREL *(rîde)* : Ca un taur... Ține-te bine, părințele !

HAGI-TUDOSE : Mai la o parte, părinte... Nu te-atinge de mine... Îmi murdărești hainele... Și mă costă și ochii din cap... *(Gherghina Profirel dă drumul de la braț lui Hagi-Tudose. Aparte :)* Uf !

POPA ROȘCA : Al dracului vin... m-a prins... Cum mă prinse, taică ?

HAGI-TUDOSE : Ba nu te prinde de loc !

POPA ROȘCA : Adică, mai trebuie ?

GHERGHINA PROFIREL *(rîzînd)* : Dacă vrei...

HAGI-TUDOSE : Nu-i zice de două ori...

POPA ROȘCA *(scoate potcapul)* : Uf !... nițică căldură... Nu, nu, n-am vrut să zic... Nițică răcoare face... bine... N-am pățit asta de cînd sunt... Să mă vază preoteasa... și ține-te, pînză, să nu te rupi... Zău, să mă iertați... față bisericească...

GHERGHINA PROFIREL : Ce-ai făcut ? N-ai jurat strîmb, n-ai furat, n-ai umblat după... știi dumneata... E, de bucurie...

HAGI-TUDOSE : Ți-am spus : „Popo, nu mai bea, că te fură...“

POPA ROȘCA *(se șterge de năduşeală)*: N-am crezut... Aşa e cînd nu eşti deprins... Fericit de logodna tinerilor şi bucuros că preotesei îi merge mai bine...

HAGI-TUDOSE: E mai bine?

POPA ROȘCA: Uf! slavă Domnului... Cum i-am pus ghiozdănelul, s-a răcorit...

GHERGHINA PROFIREL: Auzi dumneata minune... Tudose, Tudose, să fie bun de toate?

HAGI-TUDOSE: De toate, de cîte ţi-am spus!

GHERGHINA PROFIREL: Să ştii c-aşa e... Iacă, eu, care dorm tun, să spargi pietre pe mine, n-am visat nimic de douăzeci de ani... Ş-astnoapte m-am dăşteptat de vro patru ori, m-am pipăit... ghiozdănelul la locul lui... Şi-am visat, am visat... *(Rîde.)* O! bătu-v-ar pustia de vise!... În loc să visez pe Fifica, că azi o logodeam... *(Rîde cu lacrămi.)* Ce crezi c-am visat?

HAGI-TUDOSE *(indignat)*: Nu ştiu, cocoană! Nu ştiu!

GHERGHINA PROFIREL *(rîzînd)*: Am visat o întîmplare d-acum treizeci de ani... Aidoma!... Aveam o viişoară la Rădovan. *(Hagi-Tudose — agitat.)* Şi-n ziua aceea, zic dumnealui: „Hai să culegem via, că cristovul a trecut". El: „Hai!" Ne ducem. Struguri — berechet... Pe la namiezi — soare, frumos, şi noi osteniţi... Dumnealui zice: „Să nu ne mai ducem la hramă". — „Bine", zic. Dumnealui se uită, se uită, nimeni... Oamenii se duseseră la mîncare... Tocmai aşa se făcea-n vis, aidoma ca acum treizeci de ani!

POPA ROȘCA *(se şterge de năduşeală)*: Zi, cocoană, că grozav mi se-nvirtesc gîndurile-n cap...

HAGI-TUDOSE *(înțepat și plimbîndu-se de colo pînă colo)*: Ba n-o să se-nvîrtească!

GHERGHINA PROFIREL: Dumnealui — cine mi-a fost dumnealui! — mă ciupi, că mă făcu numai vînătăi... Eu, fugi pe după nuc, el după mine... *(O pufnește rîsul.)* Eu fugi, el după mine...

POPA ROȘCA *(se așează p-o bancă și adoarme)*: Hî-hî...

HAGI-TUDOSE: Dăstul, cocoană!... Ast-noapte, aidoma ca acum treizeci de ani... Ajunge!

GHERGHINA PROFIREL *(făcînd chef)*: Ba nu, să vezi...

HAGI-TUDOSE: Ce să văz?

GHERGHINA PROFIREL: P-atunci nu să purtau malacoave...

(Popa Roșca doarme și sforăie. Fifica și Jenică vin într-acolo.)

HAGI-TUDOSE: Copiii, cocoană!

GHERGHINA PROFIREL: Și lor o să li se-ntîmple...

(La o sforăitură mai strașnică, Popa Roșca se scoală, se șterge de nădușeală și se duce pe cărarea din stînga.)

POPA ROȘCA *(dispărînd)*: Al dracului vin!

SCENA 5

Gherghina Profirel, Hagi-Tudose, Fifica Profirel și Jenică Păunescu

GHERGHINA PROFIREL: Ca doi porumbei misirlii... Ce vorbiți, maică?

HAGI-TUDOSE *(aparte)*: Se vede că la dînsa e bucata mai mare!

FIFICA: Jenică-mi spune că estimp o s-avem și grîu, și porumb...

JENICĂ: Și domnișoara...

GHERGHINA PROFIREL *(rîzînd)*: Na, poftim: domnișoara! Doar n-o să rămîie domnișoară cît o trăi...

FIFICA *(afectată)*: Ei, *maman*, ce vorbe!

GHERGHINA PROFIREL: Ca la logodnă... Mai iartă și dumneata!... *(Rîzînd:)* Aveți lemnul sfînt?

FIFICA: Daaa!

GHERGHINA PROFIREL *(rîzînd)*: O să visați și voi!

HAGI-TUDOSE *(aparte)*: Hotărît! Nu numai Popa, ci și cocoana Jo-je-tra!

GHERGHINA PROFIREL: Oi! sireacii de voi, nevinovați ce sunteți! Cînd m-am logodit cu 'mnealui, uite, așa m-am părpălit toată nopticica... Să fi avut și lemn sfînt, aș fi înnebunit, nu altceva... Nu simțiți voi...

FIFICA: Nimic...

GHERGHINA PROFIREL *(serioasă)*: Nici tu, Jenică, nu simți așa ceva...

JENICĂ: Nu...

GHERGHINA PROFIREL *(Fifichii)*: Poi, de ce ești așa de roșie?

FIFICA: Mi-e cald...

GHERGHINA PROFIREL: De ce ți-e cald?

FIFICA: Fiindcă e zăpușeală...

GHERGHINA PROFIREL: Ce zăpușeală? N-adie vîntul?

FIFICA: Nu...

GHERGHINA PROFIREL: Pe la tine n-adie nimic... Tudose, încă două ghiozdănele...

HAGI-TUDOSE *(repede)*: Să fac!

GHERGHINA PROFIREL: Şi să pui mai mult...

HAGI-TUDOSE: Mai mult... da costă...

GHERGHINA PROFIREL: Cît o costa!... *(Fifichii şi lui Jenică:)* Mai plimbaţi-vă şi voi pe la întuneric, prin desişuri... Ce staţi?

JENICĂ *(abia stăpînindu-şi rîsul)*: Te-am văzut pe mata, şi-am venit...

GHERGHINA PROFIREL: Maică luminată, nu stăturăm atîtea ceasuri împreună?... Ei, Jenică, fii bărbat, ce dracu!... Nu te fîstîci!

FIFICA: *Maman,* ce sunt vorbele-astea?... *(Supărată:)* Aide, Jenică! *(Pleacă.)* Spune-mi, cînd se seamănă porumbul?

JENICĂ *(umflîndu-se de rîs)*: Porumbul... se... seamănă... primăvara...

(Dispar pe cărarea din stînga.)

GHERGHINA PROFIREL: Ei, ţi-a mai dat de ochi? Să logodiră şi ei...

HAGI-TUDOSE: Treaba lor!

GHERGHINA PROFIREL: ...şi să nu se giugiulească... Auzi, după ce le spusei... cîte le spusei... Ea, porumbul, şi el, „porumbul se seamănă primăvara...“ Să nu simţă nimic în ziua logodnei lor?

HAGI-TUDOSE *(enervat)*: Ce să simţă?

GHERGHINA PROFIREL: Ţi-ai uitat?

HAGI-TUDOSE: Niciodată nu m-am logodit!

GHERGHINA PROFIREL *(rîzînd)*: Fie şi pe nelogodite...

HAGI-TUDOSE *(se scutură)*: Nu ştiu ce e aia! M-a ferit Dumnezeu!

GHERGHINA PROFIREL *(melancolic)*: Ba să-ţi spui drept... cînd mă gîndesc...

HAGI-TUDOSE : Eu nu mă gîndesc !
GHERGHINA PROFIREL *(rîzînd)* : Na ! Ce fel de om ai fost dumneata ?
HAGI-TUDOSE : Ca toţi oamenii !
GHERGHINA PROFIREL : Ca toţi, ca toţi... Ce scrie la *Evanghelie* ?... Creşteţi şi vă înmulţiţi ca nisipul mării...
HAGI-TUDOSE *(nu-şi mai găseşte loc)* : Să zică !
GHERGHINA PROFIREL : Cum o să-i înmulţeşti, dacă n-ai ce creşte ?
HAGI-TUDOSE : Să-i crească cine are !... Eu n-am avut !
GHERGHINA PROFIREL *(rîzînd)* : Cum era să-i ai... dacă...
HAGI-TUDOSE *(scuturîndu-şi anteriul)* : Nu pricep !
GHERGHINA PROFIREL *(rîzînd)* : Ce te tot scuturi ?
HAGI-TUDOSE : În pădure-asta s-agaţă scai fel de fel de gunoaie...
GHERGHINA PROFIREL : Omule, n-ai iubit pe nimeni ?
HAGI-TUDOSE : Pe toţi oamenii cari muncesc şi pun doparte...
GHERGHINA PROFIREL *(bufnind de rîs)* : Nu... Pe femei...
HAGI-TUDOSE : Nu cunosc !
GHERGHINA PROFIREL : Bată-te norocul să te bată...
HAGI-TUDOSE : Să mă bată !
GHERGHINA PROFIREL *(rîzînd)* : O fată mare, o văduvă...
HAGI-TUDOSE *(cu dispreţ)* : Nu, nu !... Femeia se umflă şi-ţi toarnă un copil, doi, trei, patru... O ! Nu !... Să saturi şase guri în loc de una... Şase perechi de haine, şase pălării, şase

perechi de pantofi... o! nu!... Și dacă s-ar opri aci... Cine știe? Te pomenești c-aș fi căzut pe una cu prăsila bogată-n sărăcii! Aș fi crăpat de necaz să mă văz într-o puzderie de copii... O! nu!

GHERGHINA PROFIREL *(rîzînd)*: Toți trăiesc din cîți se nasc?

HAGI-TUDOSE: Și dacă mor?... Altă cheltuială!... Popa, dascălul, coșciugul, pomană, cerșetori... și cîte și mai cîte...

GHERGHINA PROFIREL *(făcînd haz)*: Zi c-ar fi fost stearpă...

HAGI-TUDOSE: Stearpă? Ține mai mult!... Stearpă? Va rochii, plimbări, scurteici, fuste-n gherghef, malacov, panglici, ghete, cercei, brățări, pălării, umbreluțe, inele, mînuși, dresuri... Să mă crezi că nu!

FIFICA *(se aude și nu se vede)*: *Maman*, cu-cu!

GHERGHINA PROFIREL: Cu-cu! turturica maichii!

HAGI-TUDOSE *(aparte)*: O să se umple pădurea de cuci!

FIFICA: Ce faceți acolo?

GHERGHINA PROFIREL: Îndrugăm și noi...

HAGI-TUDOSE *(aparte)*: Îmi scoate masa prin nas!

GHERGHINA PROFIREL: Dar voi?

FIFICA: Jenică îmi explică prașila...

HAGI-TUDOSE *(aparte)*: O s-ajungă ei și la arat, dacă n-or fi ajuns!

GHERGHINA PROFIREL: Copiii ăștia au luat cîmpii de cînd dumnealui le-a dăruit Malul Spart...

HAGI-TUDOSE *(ca mușcat de șarpe)*: Malul Spart?... O să rămîie pe drumuri! E ca un om dăspicat în două... Iacă de ce nu m-am

însurat! Să te trudești, să rabzi, să strîngi, și cînd să te bucuri, să vie un golan, un străin, un flămînd, să-ți dea peste mînă, să-ți ia ce-ai adunat, ce e al tău, ce ești tu, ca să plîngi rămășița zilelor întreaga ta viață jefuită!... *(Își dă ghionți în cap.)* Na! na! Hagiule, cap sec! Strigi cît te ia gura, parcă cine știe ce-ai fi avînd! N-ai, n-ai chioară para! O sărăcie cu coastele lipite de șira spinării!

GHERGHINA PROFIREL: Vai de mine, Tudose...

FIFICA *(nu se vede)*: *Maman*, cu-cu! bau!

GHERGHINA PROFIREL: Cu-cu! păsărica maichii!... *(Lui Tudose:)* Ce te-a apucat? *(Tudose tușește.)* Lemn sfînt... n-ai?

HAGI-TUDOSE *(tușind din ce în ce mai tare)*: Costă...

GHERGHINA PROFIREL *(desfăcîndu-se la piept)*: Închide ochii... și sărută-l p-al meu...

(Hagi-Tudose închide ochii și-l sărută. Tusea, care era în descreștere, încetează.)

HAGI-TUDOSE: M-am ostenit...

GHERGHINA PROFIREL *(îl ia de mînă)*: Șezi, șezi colea pe bancă...

HAGI-TUDOSE *(șterge banca cu basmaua)*: Să nu fie murdară...

GHERGHINA PROFIREL: Îți luă cu mîna... Lemn sfînt pe pieptul unei sfinte... de...

HAGI-TUDOSE: Cam grasă sfîntă și cu alivant, că-mi veni ameteală...

GHERGHINA PROFIREL *(rîzînd)*: Să amețești și să nu mai mori!... Parfumul care-i place dumnealui... Micșunele amestecate cu trandafiri și cu cuișoare... Iii... iar mă strîng ghetele! Și sunt largi, largi, să bagi două

picere într-una... Mă duc să mă dăscalț, și la papuci... *(Se duce pe cărarea din stînga.)*

HAGI-TUDOSE : Uf ! petrecere, or foc ?

SCENA 6

Matache Profirel, Gusi, Hagi-Tudose, Fifica Profirel și Jenică Păunescu

(La început nu se văd cei patru.)

MATACHE PROFIREL : Ce e ? Ce e ? Șopa-șopa...

FIFICA : Jenică-mi spune cum se fac arăturile de toamnă...

GUSI *(rîzînd)* : O-ho-ho ! Munca cîmpului !

JENICĂ : Ții plugul de coarne... te apeși drept pe mijloc...

HAGI-TUDOSE *(supărat)* : Da, drept pe mijloc ! Ce scîrbă !

JENICĂ : ...să intre fierul plugului cît trebuie — nici prea mult, nici prea puțin... și ții brazda cum ai apucat-o...

MATACHE PROFIREL : Ad' să vă sărute tata, copiii taichii... î-î-î-î... și p-ălîlant, Fifico...

HAGI-TUDOSE : Cu cine-am fost tovarăș... Ș-are noroc !

(Matache Profirel și Gusi apar pe cărarea din mijloc și s-apropie încet, conversînd.)

MATACHE PROFIREL *(rîzînd)* : Ei, ce zici ?

GUSI *(rîzînd)* : Nevinovați !

MATACHE PROFIREL : Nu spui eu... Ca doi gemeni la sînul mă-sei... *(Fifica și cu Jenică se sărută zgomotos.)* Ai ?

GUSI *(rîzînd)* : Gemenii se ceartă pă laptele mă-sei !

MATACHE PROFIREL: Nu se poate... Azi la logodnă le-am zis „sărutați-vă", și nu s-au atins...

(S-aude iarăși un sărutat prelung.)

GUSI *(rîzînd)*: Încet-încet, s-ating ei!

HAGI-TUDOSE: Nenorocitii!

(Se aud iar sărutări.)

MATACHE PROFIREL: Ei, taci!

GUSI *(rîzînd)*: Să știi că s-au atins!

MATACHE PROFIREL: Să dea Dumnezeu!... Intrasem la griji...

GUSI: Că flămînzii n-au să mănînce la masă întinsă... Nu, zău, că mă faci să rîz...

MATACHE PROFIREL *(ascultînd)*: Aș! cine știe cum or fi călcat vro frunză...

(Sărutările din ce în ce mai cu foc.)

GUSI *(izbucnind în rîs)*: Haide, Matache, haide, că pîrîie copacii și s-aprinde grădina! *(Se apropie de Hagi-Tudose.)*

MATACHE PROFIREL: Măi, ce foc, ce pară! Acum mă văz cu dolofanii, unul după altul...

HAGI-TUDOSE *(aparte)*: Să-ți roazi urechile, nătărăule!

GUSI: Ce ai vrea d-ta: băieți, or fete?

MATACHE PROFIREL: Ce-o fi, numai să fie... Și băieți, și fete...

HAGI-TUDOSE *(aparte)*: O să fete ea!

MATACHE PROFIREL: Nu ca mine, cu una... s-aia făcută tîrziu...

GUSI *(rîzînd)*: Ei, d-aia știe...

MATACHE PROFIREL: Parcă dumneaei n-a știut... A prea știut... Dacă, și n-a vrut Dumnezeu... Hagiu? Să-i dăm iureș!

SCENA 7

Matache Profirel, Hagi-Tudose și Gusi

MATACHE PROFIREL *(insinuant)*: Singur, Tudosică ?

HAGI-TUDOSE: Acu se duse cocoana... Pînă plecă...

MATACHE PROFIREL: Șezi, Gusi...

GUSI: Să șez...

(Gusi se așează în dreapta hagiului. Hagi-Tudose se trage în stînga, strîngîndu-și anteriul. Matache Profirel se pune în stînga hagiului. Hagi-Tudose se trage în dreapta și se lovește de Gusi.)

HAGI-TUDOSE *(stînd ca pe ghimpa)*: Pustia de haină... Cum o atingi, se mototolește...

MATACHE PROFIREL *(scoțînd tabacherea)*: Un tutun ?...

HAGI-TUDOSE: Mulțumim... O ! ce tutun ! Și cum miroase ! *(Ia mult pe foiță. O învîrtește pe genuchi.)*

GUSI *(înecîndu-l fumul și rîsul)*: Ei, cum s-o faci ?

HAGI-TUDOSE *(înțepat)*: Ce-ți pasă ?

GUSI: Pelinița, sireaca !

(Matache Profirel îi dă cu cotul.)

HAGI-TUDOSE *(restit)*: Ce peliniță ?... Bău popa și te cherchelești dumneata !

(Matache Profirel aprinde un chibrit de vînt și-i dă hagiului.)

MATACHE PROFIREL: Tudose — că nu te-am întrebat — cum merge prăvălia ?

HAGI-TUDOSE *(tresărind)*: Cum să meargă...? Ceac-pac și mai nimic... O! și ce fericită fu ziua în care mă pomenii singur stăpîn în prăvălie!

MATACHE PROFIREL *(rîzînd)*: Zău!

HAGI-TUDOSE *(se animă. Matache și Gusi ascultă surîzînd)*: Dumneata erai bun — nici eu nu sunt rău, erai cinstit — nici eu nu fur pe nimeni, da de, două chei la o tejghea, două mîini în parale, douăzeci de dește în firfirici, patru buzunare și două socoteli... Cine știe?... Din greșeală... Banii, rotunzi și mici, ușor ți-alunecă, ba în buzunar, ba în pungă, ba în căptușeala hainei...

MATACHE PROFIREL *(rîzînd)*: Va să zică te-am înșelat, hai?

HAGI-TUDOSE: Ți, nu, nu, asta nu, dar prea erai cu crucea-n sîn! *(Iarăși se animă.)* Iertai pe ucenicii, pe simbriașii și pe pungașii ăia de calfe cînd prăpădeau lucrurile, cînd spărgeau geamurile și cînd furau, din ochi de om, zece și douăzeci de coți de găitan gros și-mpletit cu argint și cu aur! Și de veneau, în fiece zi, un cerșetor, doi, trei, patru, dumneata: „Să le dăm, să le dăm, c-avem copii!" Da, dar eu n-aveam copii... Da, dar jumătate din acei bani risipiți erau munca mea, sudoarea mea, mîngîierea bătrîneților mele! Ș-apoi, hainele pe care mi le cumpărai cu d-a sila, lumînările de Paște, discurile, miruiala, căci mă duceai — ți-aduci aminte? — de guler la biserică... Dar cutia bisericei! Ce să zic? Mi-era spaimă cînd se apropiau Crăciunul și Paștele... o visam!... Socoteală limpede: masa și numele stăpînului meu făceau mai puțin ca mila stăpînului, ca hainele pentru

masa stăpînului, ca evlavia și nepriceperea stăpînului la vînzarea găitanului!

GUSI: S-or fi strecurat banii d-tale pe crăpătura cutiei?

MATACHE PROFIREL *(lui Gusi)*: Să-și verse focul...

HAGI-TUDOSE *(încălzit de amintiri)*: În cea dîntîi zi cînd rămăsei singur stăpîn îmi ardeau obrajii, capul mi se-ncinsese, ochii mă usturau — și de frică, și de nădejde. La ceas, la ceas *(trage din țigară și suflă scrumul în ochii lui Gusi, care se scutură rîzînd)*, ieșeam din prăvălie s-o privesc pe dinafară. Îi dam tîrcoale. Îi cercetam zidurile și încăperile cu de-amăruntul, ca și cum n-aș fi cunoscut-o. Mă ridicam în vîrful picioarelor, ca să mi-arunc privirile peste acoperișul ei... Prăvălia!... Era copilașul meu rumen și frumos! Eu? Părintele fericit și înfricoșat că am pe cine mîngîia!

GUSI: Bre! că nu mi-a dat deochi!

MATACHE PROFIREL: Ci lasă-l, nu-l întrerupe...

HAGI-TUDOSE *(cu entuziasm)*: Prăvălia?... Femeia fermecătoare! Eu? Nebunul care-i dam în genuchi, cu ochii închiși și cu inima speriată!... Mi să izbîndise visul! Rămăsesem singur! Numai ale mele erau jurubițele, scularile și ghemurile de găitan, ale mele maldările de lînă, rodanele[1], războaiele și mașinele, numai eu, cu mîna mea, dăschideam tejgheaua, numai în mîna mea — banii și zdelcele[2]!... În cea dîntîi seară, zăvorînd

[1] *Rodan* — unealtă casnică cu care se deapănă firele textile de pe scul pe țevi sau pe mosoare.

[2] *Zdelcă* — contract.

ușile și obloanele, ochii-mi jucară în toate părțile, mustrînd pe ucenici la fitece mișcare... „Încet, încetinel, că ușile nu sunt de fier!“ — „Ia seama, trîndavule, să nu spargi geamurile, că nu sunt de fier!“ — „Nu trînti obloanele, ponivosule [1], că nu sunt de fier!“ — „Încet, încet cu lacătele, că nu sunt... Și dacă sunt?... Au broască, au meșteșug... costă parale... Și nu mai e jupînul, ca să vă ierte de toate zorbalele [2] voastre!“ De zece ori mă întorsei din drum ca s-o mai privesc o dată, și-ncă o dată! *(Ca și cum ar mîngîia o ființă :)* Mititica, era tristă și ea! Cu obloanele lăsate, cu ușa-nchisă, ca un om care închisese ochii! A! cînd s-o crăpa de ziuă are să facă ochii mari cît geamurile ei! Ș-o să vorbească, și-o să cheme, momind pe trecători... să intre, să-i dea o bună ziua, să-i tîrguiască cîte ceva... Lingușitoarea!... *(Revenind la realitate :)* Î, ce vorbesc? Așa credeam atunci! Azi, cînd abia mă țiu să nu mofluzesc, nu mai crez așa!

MATACHE PROFIREL: Tudose, să nu vorbești într-un ceas rău!

HAGI-TUDOSE *(speriat, își strînge antereul)*: Doamne ferește!... Ce vremuri! Ce oameni calici! Să tocmesc de zece ori, și-și tocesc băncuța pînă s-o dea p-o marfă care ar face prețul îndoit... Unde-o s-ajungem?... Mai bine m-ar fi făcut mama mort decît să mă fi făcut negustor!

GUSI: Bre! ce om!

MATACHE PROFIREL: Sîit!

---

[1] *Ponivos* — care nu vede bine.

[2] *Zurba, zorba* — revoltă. Aici cu înțelesul de stricăciune.

HAGI-TUDOSE: Eh, vorbe! Sunt un nenorocit! N-am după ce bea apă!... Trei pahare de vin, și m-am dus! *(Tușește.)* O țigare, jupîne, o țigare... *(Se șterge pe frunte de nădușeală.)* Bun tutun! *Caimac boccea!*

MATACHE PROFIREL: Aba[1], Tudose, de ce nu vrei tu să măritățm pe Lenuța cu nepotu Culai?

HAGI-TUDOSE *(sugînd din țigare)*: Iar?

MATACHE PROFIREL: Iar... că tu ești bătrîn...

HAGI-TUDOSE *(suflînd scrumul în ochii lui Gusi)*: Ce bătrîn?

MATACHE PROFIREL: E... cine știe?

HAGI-TUDOSE *(tresărind)*: Ce să știe?

MATACHE PROFIREL: Iacă tușești, nu te-ngrijești...

HAGI-TUDOSE: Ce tușesc... unde tușesc... *(Îl apucă tusea.)*

MATACHE PROFIREL: Și zici că negoțul nu prea merge...

HAGI-TUDOSE: Zic!

MATACHE PROFIREL: Abia te mai ții...

HAGI-TUDOSE: Abia!

MATACHE PROFIREL: De ce n-ai scăpa d-o belea?

HAGI-TUDOSE: Așa am fost eu: bun și milostiv!

MATACHE PROFIREL: Și fata e mare, de...

HAGI-TUDOSE: Ce mare?

GUSI: O să-mplinească 18 anișori...

HAGI-TUDOSE *(cu răutate)*: Parc-ai păstra actele de botez ale fiecăruia!

MATACHE PROFIREL: La 18 ani, părinții noștri aveau copii...

---

[1] *Aba* — exclamație care exprimă mirarea.

HAGI-TUDOSE: Şi ce procopseală...? *(Leana şi Culai trec d-a curmezişul cărării din mijloc.)* Cine fuse?... Leana cu Culai?

MATACHE PROFIREL *(face cu ochiul lui Gusi)*: Ce Leană? Fu dumneaei...

GUSI: Şi cu popa...

HAGI-TUDOSE *(îngrijat)*: Aşa de subţire...

MATACHE PROFIREL: Ş-a scos malacovu...

HAGI-TUDOSE: M-au lăsat ochelarii!

MATACHE PROFIREL: Ei, crede-mă, Tudose, Culai se prăpădeşte după ea!

HAGI-TUDOSE: Să-şi vază de rachierie! Să nu umble haihui[1] prin mahala!

MATACHE PROFIREL *(şiret)*: Cum să nu vază... Ca de copilul lui... Şi e strîns ş-apucător... E, i-a sosit şi lui ceasul, vrea să aibă şi el pe cineva, să-i puie masa, să-i toarne de spălat, să-i dea priminelile, să-l îngrijească...

HAGI-TUDOSE: Şi de mine cine să-ngrijească?

MATACHE PROFIREL: Amîndoi!

HAGI-TUDOSE: Abia am scăpat de la un stăpîn, şi să mă bag la altul?... Nu, nu, copilul cu două moaşe moare cu buricul netăiat!

MATACHE PROFIREL: Mă uit eu la ea... şi ea jinduieşte...

HAGI-TUDOSE: Să jinduiască!... O să-i treacă ei... Şi după ce-oi înţărca-o de patima asta, o s-ajungă om!

MATACHE PROFIREL *(mirat)*: Chemi d-ta patimă ceea ce e în firea lucrurilor?

HAGI-TUDOSE *(cu convingere)*: Şi eu am fost în firea lucrurilor!... Şi de cîte ori diavolul îşi vîra coada şi mă-mbăta cu fustele lui nerușinate, eu îi dam la cap fără milă!... Îmi

[1] În ediţia de bază: hahui.

turnam apă rece, și mă trezeam, mă pomoleam și m-apucam de lucru, și lucram ca un năuc, pînă mi să-nchideau pleoapele și cădeam d-a-n-picioarele de somn... Așa am făcut de zece ori, d-o sută de ori, pîn-am ucis dimonul din mine!... *(Surîzînd triumfător:)* N-am vrut să fiu robul patimilor, ci stăpînul și batjocoritorul lor!

GUSI *(se scoală revoltat):* Domnule Matache, îți mulțumesc că-mi dăduși prilejul să cunosc pe Tudose... Și credeam că-l cunosc!

MATACHE PROFIREL: E, ci stai, omule! Tudose, adică ce, socotești tu că nepotul meu o să-i ceară te miri ce zestre?... E, acolea, cîteva mii de lei...

HAGI-TUDOSE *(sărind în sus):* Cîteva?... Nici cîteva sute! O rochie și cămașea după ea!... Zestre! a! zestre!... O! ho-ho-ho! A pus ochii pe zestre nepoțelul dumitale!... Nu care cumva ăi crede și dumneata, și dumneata, că sunt bogat?... *(Furia crește.)* A! jupîne, cîteva!... Să nu mai vorbim! *(Se șterge pe față de nădușeală.)* Dumnezeu o știe, o biată fată, o țiu degeaba, o îmbrac din ce n-am, îi dau să mănînce luîndu-mi bucățica de la gură.. O biată sărăcie care n-are nici ce are umbra de la picioarele ei!... Pomul ăsta are ramuri și frunze, ea e ca un copac uscat, ca un deșt de la o mînă!... S-o ia, dacă poftește!

GUSI *(revoltat):* Cum, n-ai dumneata?

MATACHE PROFIREL *(astupă gura lui Gusi):* Ei, aș! Nu crez!... Și nici eu nu l-aș îndemna...

GUSI *(zăpăcit):* Nu l-ai?...

MATACHE PROFIREL *(îi face semn):* Sîîît!

HAGI-TUDOSE: Mai bine, cu atît mai bine!
MATACHE PROFIREL: Ia gîndește-te...
HAGI-TUDOSE: M-am gîndit!
MATACHE PROFIREL: Măcar zece mii...
TUDOSE *(din nou l-apucă furia)*: Ce? Nici cinci!

(Gusi, pricepînd, rîde pe-nfundate.)

MATACHE PROFIREL: Măcar patru...
HAGI-TUDOSE: Nici două!
MATACHE PROFIREL *(abia ținîndu-și rîsul)*: Măcar una...
HAGI-TUDOSE *(ostenit de emoție)*: Nici o sută... De ce mă chinuiești ca pe hoții de cai?
MATACHE PROFIREL *(nu-și mai ține rîsul)*: Bine, omule, dar dă-i banii ei...
HAGI-TUDOSE *(apucînd de piept pe Matache Profirel)*: Banii ei?... Trezește-te, jupîne!... Ai băut cam mult!
MATACHE PROFIREL *(scoate o hîrtie din buzunar)*: Ia citește colea...
HAGI-TUDOSE: Ce să citesc?
MATACHE PROFIREL: Zapisu-ăsta... Citește, de...
HAGI-TUDOSE *(îl ia cu frică. Citește)*: *„Act de danie"* ?... *„De la mine mai puțin, de la Dumnezeu mai mult..."* A, nu, nu văz bine...
MATACHE PROFIREL *(rîzînd)*: Ba vezi, dă-i nainte...
HAGI-TUDOSE: *„Eu mai jos iscălitul, Matache Profirel, moșier, fost negustor, dăruiesc..."* Ce?... *(Rîzînd cu hohote ceilalți doi.)* ...*„dăruiesc... dăruiesc Lenuței..."* De ce n-ai pus „Leanei"? S-ar înțelege mai bine... Ce rîdeți?... Să pui „Leanei"...
MATACHE PROFIREL *(rîzînd și dînd din mîini)*: Bine-bine...

HAGI-TUDOSE : Leanei... Aici e „Lenuței"... *„sin Ioan Dudău, grînarul, la trecerea ei în căsătorie cu nepotul meu Culai Brînduș, lei 10.000, adică zece mii de lei, pentru că e fată cuminte..."* Firește, nepoată-mea !... *„că mie nu mi-a dăruit Dumnezeu decît o fată căpătuită și ea, și un nepot de soră Culai, băiat muncitor și de omenie..."* — Doamne, Maică Precistă, risipitor la vreme de bătrînețe ! O ! ferește, Doamne !

MATACHE PROFIREL : E, primești ?

HAGI-TUDOSE *(făcîndu-și planul)* : Nu știu, nu știu ce să fac...

GUSI *(rîzînd)* : Nu primi, că te păcălești !

MATACHE PROFIREL : Ci zi odată... Batem în palmă ?

HAGI-TUDOSE *(pe gînduri)* : Și banii să-i ia ea ?

MATACHE PROFIREL : Firește...

HAGI-TUDOSE : Nu primesc !... Un copil... Să se vază cu 10.000 de lei în mînă ?... Ar fi mai potrivit...

GUSI *(rîzînd)* : Să-i primești d-ta...

HAGI-TUDOSE *(repede)* : De ce nu ?... Să-i păstrez eu pentru ea...

MATACHE PROFIREL *(vesel)* : Aida, fie !

HAGI-TUDOSE : Fără dobîndă !

MATACHE PROFIREL : Și ea cu ce s-ar alege ?

HAGI-TUDOSE : Ea ?... Să știe că sunt la mine... în păstrarea mea... 10.000 ! 10.000 de lei !

MATACHE PROFIREL *(rîzînd)* : Fie... Treacă de la mine...

GUSI *(îi dă cu tifla pe la spate)* : Măi, măi, măi !

HAGI-TUDOSE *(zorit)* : Prefă zapisu... Pune Leanei... Banii în păstrarea mea — așa să scrii — fără dobîndă... și zapisul la mine, în buzunar...

GUSI *(indignat)*: A, nu așa!
HAGI-TUDOSE: Nu te privește pe dumneata!
GUSI: A, nu... Să adaugi la isprăvit că Tudose, la primirea banilor, va da și el zapis Lenuții pe cum că are în păstrarea lui 10.000 de lei ai ei, bani dăruiți de dumneata...
HAGI-TUDOSE *(aprins)*: Ce, ce, ce, ce, ce s-adauge? Să n-adaugi nimic! Nu sunt eu unchiul? Nu e ea nepoata?... O să-i fur?... A!...
GUSI *(cu scîrbă)*: Ăsta își vinde nepoata, nu și-o mărită!
MATACHE PROFIREL: Bine-bine, n-adaug nimic... Biată Lenuța, intră și ea în lume!
HAGI-TUDOSE: Iese din omenire!... oh!...
GUSI: Care omenire?
HAGI-TUDOSE *(cu vioiciune)*: A mea! Adevărata omenire! Unde nu e decît un stăpîn, și ceilalți — robi... Vroiam s-ajungă și ea stăpînă... Nu... iobag a fost tat-său, și ea ajunge roabă!
GUSI: Eh!
MATACHE PROFIREL *(vesel)*: Ai să-i spunem Lenuței...
HAGI-TUDOSE: Nu, întîi să prefaci zapisul!
GUSI: Mă, mă, mă, mă, mă!

(Se duc pe cărarea din stînga.)

SCENA 8

Leana și Culai

(Vin triști pe cărarea din dreapta.)

CULAI: L-ai auzit cu urechile tale?
LEANA *(rupînd frunzele de pe o rămurică)*: De cîte ori m-ai întrebat!... Da, și striga: „Nu! nu! nu!"

CULAI : O fi vorbit de altceva...
LEANA : A patra oară-ți spui că d-l Profirel mă cerea, și el scutura din cap...
CULAI : O ! cîinele !
LEANA : De ce zici așa...
CULAI : Numai un cîine mi-ar rupe inima cum mi-o rupe el !
LEANA : Ce să fac ?
CULAI : Să te duci la maică-ta...
LEANA : La mama ?... Mama vrea să mă dea după feciorul lui Dima rotarul...
CULAI : Dac-am fugi ?
LEANA : Nu, nu vreau s-ajung de rîsul lumii !
CULAI : De mîine m-apuc de beție !
LEANA : Culai, una ca asta să nu faci !
CULAI : Ca să uit, uitat de Dumnezeu ce sunt ! Să beau vin, să beau țuică, să beau drojdie, să caz prin șanțuri, să mă culeagă lumea ca p-un ticălos, ca p-un bătut de stele !
LEANA : Culai, dragă Culai, de s-ar întîmpla ce puseși tu la cale, să știi că-mi fac seama !
CULAI : Tu poți trăi fără mine...
LEANA : Fără tine știindu-te om — da, dar cu tine, șters din rîndul oamenilor — nu !
CULAI *(zărind pe Fifica și pe Jenică)* : A, iată-i pe cei doi fericiți !... Cum se sărută !
LEANA : Sărutatul lor mi-amintește fericirea și spaima de ieri noapte... Nu-mi pare rău că sunt fericiți, dar în astă-seară fericirea lor sporește nefericirea noastră !
CULAI : Oh ! Leano, sunt fericiți și nu ne bagă în seamă ! Nu ne dau nimic...
LEANA *(îi taie vorba)* : Nu ne-au răpit nimic !
CULAI : Tu ești mai bună... Pe lîngă tine, eu sunt rău sadea... *(Arătînd pe Fifica și pe Jenică :)*

S-apropie... Adevărat, fiecare cu partea lor... În partea lor nu văz nimic din partea noastră...

SCENA 9

Fifica, Jenică Păunescu, Leana și Culai

FIFICA : Ce faceți, Lenuțo, veseli ?

LEANA : Nici triști, nici veseli...

FIFICA : Ca să nu fiți triști înțeleg, dar ca să nu fiți veseli nu-nțeleg.

LEANA *(surîzînd)* : Sătulul la flămînd nu crede...

FIFICA *(își pune pensneul și-o privește lung)* : *A, elle est mordante et bien jolie ma future cousine... quoi ?...* [1] Aș vrea să știu cine sunt sătuii și cine flămînzii, Lenuțo. *(Surîzînd :)* Eu nu cunosc aici decît flămînzi...

LEANA : Sunt lacomi care se scoală sătui de la masă și gîndindu-se la ce vor mînca a doua zi flămînzesc cu gîndul... Aceștia nu se vor sătura cu toate bunătățile pămîntului... Eu m-am deprins c-o cojiță de pîine muiată în donița cu apă proaspătă... O ! ce nătîngă sunt ! Iartă-mă, domnișoară ! *(Fifica i-întinde mîna. Leana i-o sărută repede.)* Un om mîhnit, fără să vrea, fără să știe, e rău chiar cu oamenii buni și mai ales cu cei fericiți...

FIFICA *(mirată)* : Lenuțo, d-ta ai învățat carte ?

LEANA : Nu cunosc decît o singură carte, și aceea din auzite : *Evanghelia*. Din cîte-am priceput, *Evanghelia* este izvorul bunătății... Cam tîrziu mi-adusei aminte...

[1] A, este răutăcioasă și foarte drăguță viitoarea mea verișoară... (fr.).

FIFICA : Ești mîhnită... Nu vă dă voie ?
LEANA : Nu.
FIFICA : O ! mititica ! ce răutate !... Jenică, să nu ne lăsăm pînă n-om dobîndi-o verișoară...
JENICĂ : Cu mare plăcere, dar pe mine nu prea mă suferă.
CULAI : Pe nimeni n-are la inimă decît pe el și banii lui !
LEANA : Așa e el, ciudat.
CULAI : E zgîrcit !

(Matache Profirel, Gherghina Profirel și Popa Roșca vin pe cărarea din stînga. Conversează înainte d-a veni în planul întîi.)

SCENA 10

Matache Profirel, Gherghina Profirel, Popa Roșca, Fifica, Jenică Păunescu, Leana și Culai

MATACHE PROFIREL *(mișcîndu-se alene)* : Taci, părinte... nu fi copil...
POPA ROȘCA : Mă prinse, bată-l primejdia... Vesel-vesel, pînă mă picni... Mai mare rușinea !
GHERGHINA PROFIREL *(în papuci)* : Rușine cînd se vede, părinte... Aci, în familie... să nu-ți pese nici două... Ei, la nuntă ce-o să fie ?... O să beau cît zece... *(Rîzînd :)* Numai ghiozdănelul să facă minunea pe care o știu eu... și lasă...
GUSI *(surîzînd)* : Ce minune, cocoană Jorjeto ?
MATACHE PROFIREL : Ei, d-ale ei... Nici toate ale doftorilor, nici toate ale popei, nici toate ale femeilor...

GHERGHINA PROFIREL *(bătîndu-l pe umăr)*: N-ai vrea, ai? Hoţule!

MATACHE PROFIREL *(Fifichii şi lui Jenică)*: Ei, bată-vă norocul de cîrlani... Ai pus de grîu?

GHERGHINA PROFIREL: De s-ar întoarce de la prăşila porumbului, şi tot n-ar fi aşa de aprinşi!

FIFICA: Aprinsă, eu? De ce-aş fi? Mă mir!

GUSI *(îi dă ghes lui Matache Profirel)*: Pînă mai adineauri pocni frunzele de căldură... Să spuie boierul...

FIFICA: Adevărat, *papa*, pocnesc de căldură?

MATACHE PROFIREL *(surîzînd)*: Copacii tineri pocnesc, cei bătrîni se usucă... Fiecare la rîndul lor...

GHERGHINA PROFIREL: Ia, mai încet cu bătrîneţele!

POPA ROŞCA: Mie era să-mi pocnească capul de căldură...

MATACHE PROFIREL *(prefăcut, Leanei şi lui Culai)*: Dar voi? Ce staţi mahmuri? Ştiu c-aţi vrea ce vreau şi eu, şi amîndoi vreţi ce nu vrea Tudose... N-o să se poată...

LEANA: Nu?

MATACHE PROFIREL *(zîmbind)*: Aţi rămîne şi voi aşa cum sunteţi, că doar n-o crăpa pămîntul...

CULAI: Am să crăp eu!

GHERGHINA PROFIREL: Ba e vorbă!

MATACHE PROFIREL: Ş-aşa, copii... bucuraţi-vă şi voi de logodna Fifichii cu Jenică...

LEANA *(după ce priveşte scrutător)*: Să ne bucurăm?... Un om aşa de bun ca d-ta să vorbească astfel?... Simţ ca un cîine, după glasul stăpînului său, că vergeaua care-l ame-

ninţă n-o să-l lovească... Şi cum s-aruncă cîinele şi linge tocmai mîna care ţine vergeaua, aşa m-arunc şi eu... *(Îi sărută mîna; Matache o sărută.)* Culai!

CULAI *(cu ochii roşii)*: Ce?

MATACHE PROFIREL *(rîzînd)*: Na! fotologule!... Tudose vrea!... Tot femeia mai cu cap în d-alde d-astea!

GHERGHINA PROFIREL: Brava! tot femeia!

(Toţi bat din palme şi se sărută cu Lenuţa şi cu Culai. Înainte d-a se linişti, s-aude căzînd cineva în avuz.)

SCENA 11

Cei de mai sus şi Hagi-Tudose

HAGI-TUDOSE *(răcnind ca un desperat. Nu se vede)*: Ajutor! Săriţi! Mă înec!... *(Toţi — speriaţi. Gherghina Profirel leşină şi zvîcneşte din mîini şi din picioare. Popa Roşca o freacă pe mîini. Ceilalţi aleargă la avuz.)* M-acoperă talazurile! Mă duc afund! Întuneric! *(Jenică Păunescu şi Culai aduc pe Hagi-Tudose de mîini şi de picioare, mort de frică şi leoarcă de apă.)* Hainele, hăinuţele mele, toată averea mea s-a scufundat! Oh! Oh! Ce nenorocire! *(Îl pun pe banca de mesteacăn. Hagi-Tudose geme.)*

GHERGHINA PROFIREL *(dăşteptîndu-se şi zvîcnind)*: Ai! ai! ce foc!

POPA ROŞCA: E apă, taică, e apă...

MATACHE PROFIREL: Nu e nimic, fetiţo! Ce sperioasă eşti!

GHERGHINA PROFIREL: Vino-ncoa, nene! Eram să mor!

(Matache Profirel o mîngîie.)

HAGI-TUDOSE: Să mă fi înecat cînd treceam marea, înainte d-a-mi fi luat hainele! Of! of! să nu fi cheltuit tot ce aveam! *(S-apucă de păr.)* Am rămas calic! Am rămas pe drumuri!

GHERGHINA PROFIREL: Da un' te-ai înecat, omule?

HAGI-TUDOSE *(văietîndu-se)*: În lacul dumitale, cucoană! *(Se pipăie pe cap. Îl apucă tusea.)* Unde mi-e fesul? Fesul meu de hagiu! *(Culai se repede şi-l aduce. Îl stoarce.)* Adu-l încoa! Cum l-ai scăpat de furia talazurilor?

GHERGHINA PROFIREL: Ce lac? Ce talazuri? Unde căzuşi?

GUSI *(rîzînd)*: În avuz... De n-am fi alergat noi, s-ar fi dus pe copcă!

GHERGHINA PROFIREL *(bufnind de rîs)*: Taci, măi omule! Apa mea e d-o şchioapă!

HAGI-TUDOSE: D-o schioapă e-a dumitale? Mare şchioapă ai! Vai! vai! *(Îl şterg de apă cu batistele.)* Portofelul! Unde e portofelul meu? Fesu a plutit, portofelul s-a dus!

JENICĂ: Alerg să ţi-l caut...

HAGI-TUDOSE: Tinere, ia seama să nu te-apuce vultoarea!

FIFICA *(speriată)*: Nu te duce, Jenică!

(Toţi rîd, afară de Hagi-Tudose.)

GHERGHINA PROFIREL: Î... Ce copil eşti!

HAGI-TUDOSE: Din genunea în care se oglindeşte cerul nimeni nu mai scapă!

(Hohote de rîs.)

GUSI *(rîzînd)*: Și-aveai multe parale?

HAGI-TUDOSE *(tușind și tremurînd)*: Optzeci de bani! Optzeci! Cum nu-l lăsai acasă? Cap sec! *(Jenică Păunescu i-l aduce.)* Să văz! *(Înnumără.)* Optzeci! Slavă ție, Doamne!... *(Îl apucă un fior de spaimă.)* Ii! Mîinile, mîinile, nu le pot mișca! *(Se muncește ca să-și aducă mîna dreaptă la buzunarul din stînga al fermenelei, și nu izbutește.)* Zapisul, zapisul pe care mi-l dăduși... zapisul, că mor! Aci, aci l-am pus... Spaima mi-a amorțit mîinile... În stînga, jupîne, în stînga!

(Toți rîd. Matache Profirel se pleacă spre stînga lui Hagi-Tudose și caută.)

MATACHE PROFIREL: L-am găsit!

HAGI-TUDOSE *(cu ochelarii sparți)*: Adu-l încoa! *(Începe să mișce mîinile. Ia zapisul, îl desface și se uită la el.)* Mare minune! Mulțumescu-ți ție, Hristoase! Nici o pată... afară de petele după mine... D-aș fi știut, aș fi venit cu hainele ale vechi... Și nu mai văz... M-a orbit năpustirea valurilor... Ochelarii... Ochelarii s-au spart... Să mai cheltuiesc?... Nu, mai am alții, de șaisprezece ani... *(Lui Profirel:)* D-aș fi știut, i-aș fi luat p-ai dumitale! *(Hohote de rîs.)* Ce rîdeți?

MATACHE PROFIREL: Ia spune, Tudose, cum se întîmplă comedia asta?

HAGI-TUDOSE: Nenorocirea ne pîndește din senin... Mă bucurai cînd îmi dăduși zapisul... Să nu vă bucurați de nimic și niciodată!

FIFICA PROFIREL *(strînge de mînă pe Jenică)*: Ba e vorbă!

HAGI-TUDOSE: Și bătrînețea... Ieșii repede, că nu mai puteam. *(Rîsete.)* Înnemerii nu știu unde... că auzii țîrîind un fir de apă... Crezui

c-ați fi unul din d-voastră... ca și mine... *(Rîsete.)* Mă sfiii... Întorsei spatele... Mă trăsei d-a îndaratele... Ș-o dată simții că pămîntul se cască supt picioarele mele... Si mă dusei, și dus am fost... Secați primejdia, secați-o, atît vă spui!

(Rîsete.)

GHERGHINA PROFIREL: O! Ce fricos!... Ce primejdie? Eu o trec cu picerele cînd ăi pofti!

HAGI-TUDOSE: Te crez... Cu malacovul d-tale treci marea ca pe uscat!

MATACHE PROFIREL: Hai, Tudose, hai, hai, să te dăzbraci...

HAGI-TUDOSE: Să mă dăspuiați?

MATACHE PROFIREL: Să nu răcești... Să-ți uscăm hainele...

GHERGHINA PROFIREL: Și să ți le calc...

HAGI-TUDOSE: Să nu le arzi!

GHERGHINA PROFIREL: Ce-ți pasă... Ți le fac ca noi...

HAGI-TUDOSE: Ca și cum nu le-aș fi purtat... Îți mulțumesc, îți mulțumesc!

(Il iau de brațe Matache Profirel și Popa Roșca și pornesc pe cărarea din stînga.)

GHERGHINA PROFIREL *(rîzînd)*: Jenică, brațeta... Și să mă-nveți și pă mine prașila porumbului...

FIFICA PROFIREL: *Maman!*

(Culai apucă de mînă pe Lenuța.)

LENUȚA: O! săracu, nene Tudose!

(Se duc gălăgios.)

ACTUL IV

Odaia lui Hagi-Tudose. Zidurile alb-murdare — crăpate și cojite. Tavanul — cu grinzi de stejar înnegrite de vechime. În fund, spre stînga, o fereastră cu ochiuri mici și cu fiare groase. În dreapta — un pat de lemn. În colțul din stînga — o sobă cu vatra prelungită. Se văd nițică cenușe și cîțiva cărbuni. În mijlocul zidului din stînga — o ușe cu două șini în cruce și cu o clanță pe care ai putea sprijini întreg podul palmei. Între sobă și ușe — o măsuță de tei. Lîngă măsuță, o doniță cu capac. Pe capac — o bărdacă smălțuită cu verde. O ladă de Brașov. O bardă pe căpacul lăzii. Pe jos — podeală de cărămizi tocite, mai ales de la ușe la pat. Hagi-Tudose bolește, cu capul p-o pernă soioasă, învelit c-o pătură albastră, moțoasă și ieșită. Uscat, cu ochii în niște orbite vinete, cu părul și barba în neorînduială. O cumplită sărăcie în toate. E iarnă. Vîntul se umflă, ca și cum ar arunca alice în geamuri.

SCENA 1

Hagi-Tudose și Leana

HAGI-TUDOSE *(sculîndu-se într-o rînă)*: Băltoaca Profiroaicii... arde-o-ar focul... D-acolo mi să trage... Și tu, și jupînu — să mă culc, să mă culc... d-atunci nu mai sunt bine... *(Tușește.)*

LEANA: Să te odihnești, nene Tudose...

HAGI-TUDOSE: Ca un trîntor... Doorm... somnul mătușii... Și prăvălia, și mușteriii... O!

îmi vine să mă strîng de gît... Omul e de la Dumnezeu să muncească, să alerge, să răscolească, să strîngă, să scoată — la nevoie — și din piatră ceea ce e-al lui... Nu e decît o singură boală pe lume: lenea! *(Se scoală din pat și pornește împleticindu-se. Șade pe scaunul de lîngă masă. Iar se scoală și s-așează pe ladă. E-mbrăcat cu cămașe, și pe dasupra cămășei — cu vechea lui scurteică.)*

LEANA: N-ai muncit toată viața?

HAGI-TUDOSE: Dacă-am muncit... Și ce-am agonisit?

LEANA: Nimic, nene Tudose...

HAGI-TUDOSE: Văz că ești copil bun... Da, nimic... Ș-am muncit toată viața... Cum toată? Mai e, și cît mai e, să dau pe brînci... Viața e trudă... Cine nu asudă doarme!... Și ce osebire ar fi între un mort și un om care doarme?... Hainele mele... să mă-mbrac... Ale purtate... *(Se scoală și se clatină.)*

LEANA: Sunt rupte...

HAGI-TUDOSE: Așa cum sunt!

LEANA: Pantalonii nu se mai țin...

HAGI-TUDOSE: Ce-ți pasă?

LEANA: Nu mai au tur...

HAGI-TUDOSE *(tușind sec)*: Cracii erau buni, noi-nouți... Și nu se vede pe supt scurteică...

LEANA: Da cînd te pleci?

HAGI-TUDOSE: D-atîta vreme... știu eu să mă plec să nu se vază...

LEANA: Vezi că...

HAGI-TUDOSE *(presimțind o mare nenorocire)*: Ce?

LEANA: ...i-am dat...

HAGI-TUDOSE : Nenorocito, m-ai lăsat gol !... Cea mai dulce amintire a tinereților mele !... Degrabă să-i ceri îndărăt...

LEANA : Dacă l-aș cunoaște...

HAGI-TUDOSE *(revoltat)* : Nici nu-l cunoști !... Și pă mine, care mă cunoști, care-ți sunt unchi, care te-am luat de suflet, care te îmbrac, te încalț, mă dăspoi pentru un necunoscut ! Dumnezeule, ce-ai făcut cu mințele ei, pe care nu le-avea ?... Și ce fel de om era ?

LEANA : Un cerșetor... un cocoșat...

HAGI-TUDOSE : Cum să se potrivească pantalonii mei unui cocoșat ?... Ți-am spus d-atîtea ori : ușa-n nas cerșetorilor, că sunt hoți ! Tu, care nu mi-ai ieșit din cuvînt ? Te-a îndemnat cineva... ai ?

LEANA : Da...

HAGI-TUDOSE : Cine ?

LEANA : D-l Profirel...

HAGI-TUDOSE *(îl apucă tusea)* : Profirel ? Jupînul ? Își ia dobînda la niște bani pe care nu mi i-a numărat încă... Te-nvață risipitoare pînă să nu-i fii nepoată... Da cînd i-ei fi, nu i-ai mai fi, să nu-i mai fii, nepricopsito ! Și ce s-amestecă în casa mea ? El mi i-a cumpărat ? El i-a purtat ? El i-a cîrpit ?

LEANA *(cu frică)* : Zicea că... „Lenuțo, dă-i de pomană pentru sănătatea hagiului, că-i iau eu alții..“ Și, ca o neghioabă, m-am luat după vorba dumnealui...

HAGI-TUDOSE : Ar fi putut să-mi dea fără să-mi ia bunătat' de pantaloni... Și de mult i-ai dat ?

LEANA : De două săptămîni...

HAGI-TUDOSE : De două săptămîni !... Un' să-l mai ajungi... ? I-a vîndut, a luat bani pe ei...

LEANA : Ce bani ?

HAGI-TUDOSE *(furios)* : Taci, toanto !... Şi i-a băut din cîrciumă în cîrciumă ! *(Se cutremură, se strînge, tuşeşte, se scoală şi se lasă pe pat.)*

LEANA *(sfios)* : Ţi-e frig, nene ?

HAGI-TUDOSE : Ce frig ? Ca-n luna lui cuptor, crăp de căldură !

(Leana s-apropie de el şi-l ia de mînă.)

LEANA : Sudoarea rece...

HAGI-TUDOSE : Lasă-mă... Mai la o parte... Nici o sudoare...

LEANA : Să fac niţel foc...

HAGI-TUDOSE : N-ai făcut aseară ?... Lemnele costă.

LEANA : Iarnă grea... d-ta bolnav... Vîntul urlă...

HAGI-TUDOSE : Să urle !

LEANA : ...troienind zăpada pîn' la fereastră...

HAGI-TUDOSE : Zăpadă... Măzăriche ! Cine-a mai pomenit iarnă în dechemvrie ?

LEANA : Doftori nu, doftorii nu...

HAGI-TUDOSE : Doftor, doftorii... Va bani ! Ş-apoi, eu nu crez în doftori... Ar ajunge mofluzi după urma mea...

LEANA : ...ciorbă de găină nu...

HAGI-TUDOSE *(mestecînd şi înghiţind în sec)* : Postul Crăciunului... Fasole, nu găină !

LEANA : Să prinzi niţică putere...

HAGI-TUDOSE *(se scoală cu ochii ţintă la pat)* : Am dăstulă... Să s-apropie cineva de patul meu *(pune mîna pe bardă)*, şi va vedea cine e bolnav şi cine e sănătos !

LEANA : Ast-noapte n-ai dormit...

HAGI-TUDOSE : Ca un buștean !
LEANA : ...te-ai sculat din pat...
HAGI-TUDOSE : De unde știi ?
LEANA : ...te-ai vîrît supat...
HAGI-TUDOSE : Cin' ți-a spus ?
LEANA : ...ai scos cîteva cărămizi, și numărai...
HAGI-TUDOSE *(punînd mîna pe bardă)* : Ce număram ? *(Prefăcut blînd :)* Ți s-a părut... *(Aparte :)* Dar cum i s-a părut ?... *(Aspru :)* Unde erai ?
LEANA *(speriată)* : Cînd te-ai învîrtit în pat, m-am dăsteptat ; cînd te-ai dat jos, am venit la ușe... Și-mi zisei : „Poate că vrea ceva nenea Tudose..."
HAGI-TUDOSE *(cu mînie)* : Și-ai ascultat ?
LEANA *(înfricoșată)* : Fără să vreau...
HAGI-TUDOSE *(fioros)* : Să-ți schimbi urechile, nenorocito ! *(Aruncă barda pe ladă.)* Așa se întîmplă omorurile !... Zi că n-ai auzit, zi c-ai visat, zi c-ai avut lungoare... *(Îl înecă tusea.)*
LEANA : Da, da, mi s-a părut, nene Tudose...
HAGI-TUDOSE : Să mă spionezi pe mine, care ți-am fost ca un tată...
LEANA *(tremurînd)* : Am visat...
HAGI-TUDOSE : ...care ți-a dat bucățica de la gură...
LEANA : Nu m-am mișcat din pat...
HAGI-TUDOSE : ...care m-am jurat c-am să-ți păstrez zestrea făgăduită de jupînul meu...
LEANA : Ce era să cați supat ?
HAGI-TUDOSE : S-asculți la ușe ?
LEANA : Ce era să numeri ?
HAGI-TUDOSE *(se vîră-n pat)* : Să mă vinzi, să mă ucizi ? *(Se-nvîrtește, se aud banii sunînd, se sperie.)* A sunat ceva ?

LEANA : Nu...
HAGI-TUDOSE : Cheile tale...
LEANA : Am numai una...
HAGI-TUDOSE : Ei, cum mi se păru !... Așa ți s-a părut și ție, ast-noapte... Pînă nu vezi și nu pipăi, să nu crezi... Apostolul Toma a avut dreptate... Întîi a pus mîna, ș-apoi a crezut... Ala om, nu secătură !

(S-aude cineva scuturîndu-și picioarele de zăpadă.)

SCENA 2

Hagi-Tudose. Leana și Culai

HAGI-TUDOSE : Cine e ?
CULAI : Eu...
HAGI-TUDOSE : Cine tu ?
CULAI : Eu, Culai...
HAGI-TUDOSE : Intră, de... Leano, deschide-i ușa...
CULAI *(intrînd)* : Ești bine, nea Tudose ?
HAGI-TUDOSE *(tușind)* : Bine de tot... Mîine mă scol...
CULAI : Unchiu Profirel mi-a zis să văz...
HAGI-TUDOSE : Pe Leana...
CULAI : Nu... Să văz ce mai faci, c-au să vie și dumnealor cu cîte ceva...
HAGI-TUDOSE : Cu cîte ceva ? Să le fi trimis cu tine... Ar fi sosit mai degrabă... Ei ar fi putut să vie mîine, poimîine, e, și cît mai tîrziu... *(Sieși :)* Oameni, furnici, totuna... Da voi ați hotărît nunta ?
CULAI : Cînd o vrea ea...
HAGI-TUDOSE : Eu cînd eram ca tine... o ! o !...
CULAI : Dumneata ?

HAGI-TUDOSE : Numai la asta mi-era gîndul... Nu te uita că n-am avut parte... *(Aparte :)* Eh, o murdărie !... Leano, n-ai hotărît ?

LEANA : Nu, nene Tudose...

HAGI-TUDOSE : De ce ?

LEANA : N-aș vrea...

HAGI-TUDOSE : Uite, uite... Nu mai vrei ? Și eu ce să fac cu zapisul ? Să-l rup ? Dai cu piciorul la 10 000 de lei ? În loc să-i știi la mine, puși bine, la păstrare, fără dobîndă — nu face nimic... Pînă mai ieri plîngeai după Culai, și azi n-ai vrea ? A, prost e Culai !... *(C-un surîs ironic :)* Însurați-vă, mă, că omenirea are nevoie de prăsilă, și voi aveți nevoie de jug ! Să munciți pentru alții... să știți pentru ce munciți... Parcă văz doi, trei, patru broscoi, umflați de mîncare, tolăniți grămadă ca o mișună de căței, cu picioarele murdare pe macatul cel mai scump al vostru... *(Cu un rîs sinistru :)* Mîrîie, se înhață de păr și se trag, se zgîlțîie, și urlă, fiindcă au de toate copiii maichii... o !... Da, copiii moșului !... Ș-au să aibă și gîlci, și tuse măgărească, și gușter, și vărsat...

LEANA *(îndesîndu-se în Culai)* : Ducă-s-ar în pustii !

HAGI-TUDOSE : E, cum ? Voi să le ștergeți degeaba murdăriile ? Ce fel de părinți ați fi voi dacă n-ați trece prin toate scîrbele și toate durerile ?... V-a ajuns vremea să faceți ce-au făcut cei ce v-au făcut !... Sunteți tineri, sunteți harnici, vă iubiți — oh ! vă iubiți ! — sunteți osîndiți la aceeași muncă silnică... Haide, de... De ce stați ca niște momîi ? Firea vă îndeamnă, sete vă este, știință — slavă Domnului !... Cine să naște

fără știința oarbă a vieții omenești ? Și n-ați învățat carte... Nici nu trebuie !... Hai, degrab... pirostreile-n cap ! *(Tușește. Se șterge de nădușeală. Îi pică capul pe pernă.)*

LEANA : Să te faci mai bine... Culai mai așteaptă...

CULAI : Cît ăi vrea dumneata, Lenuțo...

HAGI-TUDOSE : Nu sunt dăstul de bine ? Și mîine sunt gata să joc... Leano, o bardac' de apă... Ce căldură ai făcut în odaie ! *(Îi dă apă. O soarbe, dintr-o răsuflare. Se îndeasă în pernă.)*

CULAI *(încet)* : Bietul bătrîn !

(Un moment de tăcere. Hagi-Tudose mișcă mîinile supt pătură.)

HAGI-TUDOSE *(înnumărînd pungile ascunse)* : Una, două, trei... *(Speriat :)* Unde e-a patra ?

LEANA : Ce, nene Tudose ? Visași ?

HAGI-TUDOSE *(c-o veselie sinistră)* : Am găsit-o !... Da, mă fură somnul. Și se făcea că păzeam patru oi galbene ca aurul, ca aurul... și-a patra se rătăcise... Ce m-aș fi făcut eu dacă n-aș fi găsit-o ? *(Se aude un mîrlăit de pisică.)* Cine mîrlăie ?

LEANA : Pisica, nene.

HAGI-TUDOSE : I-a trecut coada ?... Cotoi prost... Crescuse-n coadă d-un stînjen... I-am retezat-o cu barda... Pînă să intre pe ușe, se răcea toată odaia !

(S-aud tropote de picioare pe prispă afară.)

CULAI : Unchiul Profirel și cu tanti...

HAGI-TUDOSE : Ce tanti ?... Toanta !... Hî, boieru !... O risipitoare ! în toată viața mea nu mi-a trecut prin mîini cît are ea în mîna stîngă... partea inimii ! Î... mi-e silă !... Oh !

oh !... *(Se pierde într-o aiureală de friguri. Leana și Culai se reped la pat speriați. Hagi-Tudose se deșteaptă.)* Ce credeați ? Uitați-vă la mine... E, nu am aerul să... *(Tușește. Pe buze — oarecari urme de sînge. Sfîrșeală. Pune capu-n pernă.)* Î-î-î ! bătrîn neghiob !... *(C-un surîs straniu :)* De cînd mi-ai pomenit de ciorbă de găină mi-ai răscolit toate poftele... Și n-am mărunte... D-o săptămînă n-am luat socotelile prăvăliii... *(Scoate o monedă de supt plapămă.)* Na, Leano... *(Îi tremură mîna ; și-o trage înapoi.)* Na !... *(Leana o ia.)* Adu-l încoa !... Ia-l !... Uită-te bine !... E un galben ! E de aur !... Sună așa de frumos, așa de dulce *(închide ochii)*, că privighetoarea nu face două parale pe lîngă sunetul lui !... Duceți-vă și-mi tîrguiți o găină, cît se poate mai mică și mai ieftină, o lămîie, ba sare de lămîie, și o litră de vin, ba un cinzec, e de ajuns... Și cînd te-ntorci, cîteva găteje de lemn — puține, să nu dai foc casii — și fă-mi o ciorbă bună... Oh ! Boala m-a schimbat în copil rîzgîiat... *(Leana și Culai pleacă.)* Bagă de seamă, e de aur, 11 franci și 75 de bani ! Să-ți dea cusurul [1] drept, să nu te-nșele ! *(Leana și Culai ies.)* O singură dată am călcat în gura lăcomiei... Iartă-mă, Doamne !... *(Scoate pungile și le golește în poală. Vîntură galbenii. Se luminează la față.)* O ! parcă vîntur stelele cerului ! *(S-aude glasul Ghergheinei Profirel.)* Cum uitasem ! Na !... La loc cu toții, și să tăceți, ca și cum n-ați fi vii, că vin ciorile lacome, care mănîncă pe puii de aur... și voi sunteți ai mei, nu ai tuturora ! *(Vîră pungile supt pătură.)*

[1] *Cusur* — rest de bani.

SCENA 3

Matache Profirel, Gherghina Profirel și Hagi-Tudose

GHERGHINA PROFIREL: Tot în pat, hagiule? Tot bolnăvior?

HAGI-TUDOSE: Nițică tuse, și mă ține coșul pieptului cînd răsuflu...

MATACHE PROFIREL *(punînd o legătură pe ladă)*: Adu mîna, Tudose... Cam rece... Mă băiete, să-ți facă focul...

GHERGHINA PROFIREL: E frig în lege în odaia dumitale.

HAGI-TUDOSE: Ați venit d-afară... Eu năduș esc de căldură... Și dumneata cu malacovu... *(Aspru:)* Te ia vînturile pe dedesupt...

GHERGHINA PROFIREL: Iarna pui p-ăl mai strîmt... Și uite ce-am pe supt malacov... O fustă de lînă bleo, alta tot de lînă vărgată, o vargă seriz [1], o vargă vișină putredă, apoi o fustuliță de percal [2] cu brodării faine, cum îi place dumnealui... *(Matache îi face semn să tacă.)* Pantalonași, cămașe și ciorapi groși, împletiți în cîrlige, pînă aci de lungi... *(Matache-i repetă semnul.)* Supt malacov e tăria, pe dasupra numai de ochii lumii...

MATACHE PROFIREL: Iacă, Tudose neică, ce ți-am adus. *(Desface legătura.)* Un halat...

GHERGHINA PROFIREL: Bleo-închis cu roșu, cu șunur și cu ciucuri, după gustul meu...

HAGI-TUDOSE: Să-l văz, ad' să-l văz...

GHERGHINA PROFIREL: Da nu-l vezi?

HAGI-TUDOSE: Nu mai văd ochelarii, s-au stricat geamurile... De șaisprezece ani aceiași —

---

[1] De culoarea cireșii (îr.). Corect: cerise — cireașă.

[2] *Percal* — pînză de bumbac deasă, subțire și netedă.

și pe ploaie, și pe soare, și pe vînt, și pe zăpadă... *(Ia halatul, îl apropie, se uită.)* Mulțumim, vă mulțumesc... Și ce să fac cu el?

MATACHE PROFIREL: Să-l îmbraci...

HAGI-TUDOSE: Ar fi păcat... Pune-l în ladă...

MATACHE PROFIREL: E vătuit, îți ține de cald...

HAGI-TUDOSE: În ladă!... D-a fi să-mi ție de cald, îmi ține și d-acolo; de nu, nu-mi ține nici pă mine..

MATACHE PROFIREL: *(punîndu-l în ladă):* De...

GHERGHINA PROFIREL: Tot cu fața-aia de scurteică?... Și veche, veche de cînd lumea...

HAGI-TUDOSE: Eu sunt același, ea este aceeași, ne potrivim de minune...

GHERGHINA PROFIREL *(aparte):* Ca tusea cu junghiu... *(Încet lui Matache Profirel:)* Cum a slăbit... Ca o umbră... Să-l sufli, dă grămadă...

MATACHE PROFIREL *(încet):* N-ar fi bine să-l luăm la noi?... Să-i aducem un doftor, să-l îngrijim... Ia vezi tu... ia-l pe departe...

GHERGHINA PROFIREL *(apropiindu-se de Hagi-Tudose):* Hagiule, hagiule, știi ce? Dacă te-am fura și te-am duce la noi acasă? E, și la noi ca la noi: zeamă de pui, vinișor, călduriță...

HAGI-TUDOSE *(strîngîndu-se în pat):* Să fug din casa mea?... Nici mort! Cînd oi ieși ies cu picioarele înainte... Mai va, o! mai va pînă atunci! *(Îl apucă tusea.)*

MATACHE PROFIREL: Dacă nici tu cu ale tale... Nu, nu e chip...

GHERGHINA PROFIREL: Doamne ferește... De nu ne-ar face nuntă...

HAGI-TUDOSE : Sunt treizeci de ani de cînd am cumpărat-o... Ți-aduci aminte, jupîne ?...

GHERGHINA PROFIREL *(strîmbînd din nas)* : Iar jupîne...

MATACHE PROFIREL : Sîîît !

HAGI-TUDOSE : ...că dumneata dăduși adălmașul... Soare, cald, bine... Plutele tinere... Ne-am întins la umbra lor... Și mă făcuși să beau două pahare de vin... Oh ! tinerețea ! Nu cunoști osteneala, nici odihna, nici călduri, nici ger, nici crivăț, nici ploaie... Că de viscolește, pui nasu-n piept și te duci glonț un' ți-e treaba... Că de crapă pietrele, asuzi și-ți ține de răcoare... Boala — o jucărie... somnul — în picioare... Tinerețea ? Capital mic cu dobîndă mare... Bătrînețea — capital mare și fără dobîndă... La tinerețe trăiești din dobîndă, la bătrînețe mănînci din capital !

MATACHE PROFIREL : Ei, cui i-o spui...

GHERGHINA PROFIREL : Zău că-mbătrînește omul auzindu-vă !

MATACHE PROFIREL *(glumind)* : Iacă, țiu la lemnul sfînt, și-l sărut și seara, și dimineața, și nu vine...

HAGI-TUDOSE : O să vie... N-a trecut anul...

GHERGHINA PROFIREL : Nu-ți spuneam eu ?

HAGI-TUDOSE : Să crezi, da să creezi !

GHERGHINA PROFIREL : Te pomenești că n-ăi crede ! Nene, să nu faci una ca asta, că ne-am topiiit !... N-ai văzut Jenică și Fifica...

HAGI-TUDOSE : Ăia cred !

GHERGHINA PROFIREL : E-n a șaptea lună...

HAGI-TUDOSE : Cine e-n a șaptea lună ?

MATACHE PROFIREL : Ia, vorbe d-ale dumneaei...

GHERGHINA PROFIREL : Moștenitorul...

HAGI-TUDOSE : Șapte luni sunt de la logodnă, și de la nuntă — două...

MATACHE PROFIREL *(aparte)* : Ei, poftim, cocoană !

GHERGHINA PROFIREL : Cum, cum ? *(Înnumără pe degete.)* Așa e... Minunile lemnului sfînt... Tiii, da și cred ! Și el, și ea nu l-ar lepăda pentru nimic în lume...

HAGI-TUDOSE *(cu dezgust)* : Uf !

MATACHE PROFIREL : Ce, Tudose ?

HAGI-TUDOSE : Năduşeala... Ca ei să crezi, jupî-ne...

GHERGHINA PROFIREL *(ardeiată)* : Care jupîn ? Boierul ?

(Matache Profirel îi face semn să tacă.)

HAGI-TUDOSE : Care boier ? Jupînul ?

GHERGHINA PROFIREL *(nemaiputîndu-se stăpîni)* : Îîî, hagiule, fie, că hursuz ești !

MATACHE PROFIREL *(cam supărat)* : Mata — mucles, maică !...

HAGI-TUDOSE : Țăran, clăcaș, sărman... N-a fost boier nici în cei de mai nainte, n-o să fie boier nici în coborîtorii lui... *(Gherghina Profirel dă semne de nerăbdare și de revoltă.)* Ascultă-mă, cocoană, pune-mă să-i zic stăpîne, și cu dragă inimă îi zic, dar să nu-mi pocesc limba-n gură, jupînului să-i zic boierul, și dumitale — Jo-je-tra ! Cu Gherghina am apucat, cu Gher-ghi-na am să mor ! *(Îl apucă o tuse strașnică.)*

GHERGHINA PROFIREL : Auzi, auzi... Eeeee ! D-ăia mi-ai fost ?

MATACHE PROFIREL: I-i-i și dumneata! Ca omul bolnav...

HAGI-TUDOSE: Ești boier, jupîne? Spune!

GHERGHINA PROFIREL: Nu ești d-ta boier? Spune!

MATACHE PROFIREL *(stînd la cumpănă)*: E, boier coada vacii...

GHERGHINA PROFIREL *(furioasă)*: Apoi, nu, nu mai stau, dacă și d-ta zici... A, nu! Mi s-au umflat picioarele, m-au apucat *romantismele*, îmi vine ameţeală, năbădăi, isterice...

MATACHE PROFIREL: I-i-i, da ține-ți firea, mă omule!

GHERGHINA PROFIREL: Apoi, dacă nici Profirel — familia Profireilor — n-o mai fi boier, om cu dare de mînă de cînd l-am apucat, să știi că nu mai sunt boieri, și pace!... Să ne vedem sănătoși, hagiule!

HAGI-TUDOSE: Să dea Dumnezeu, cocoană Gherghino!

GHERGHINA PROFIREL *(apucată de nervi)*: Cocoană Gherghino? Cocoană Gher-ghi-no? Rămîi, nene, rămîi, că nu e de mine! *(Iese șchiopătînd și trînteşte uşa.)* Crăpi!

HAGI-TUDOSE: Fireşte că nu e-a dumitale...

SCENA 4

Hagi-Tudose și Matache Profirel

MATACHE PROFIREL: I-i-i și dumneata, întîiași dată supărași pe 'mneaei!... Boier-boier... Ce boier? Cînd mă băgă tata la stăpîn — Dumnezeu să-l ierte — fui numa c-o cămă-

șuță pe mine, și murdară-murdară, să fi zis c-o luasem din gunoi... E, am avut noroc și fără dumneata, și cu dumneata... Și muierea ca muierea, a uitat de cînd spăla vasele...

HAGI-TUDOSE *(serios)*: Era să-ți spui ceva și n-aș fi putut... O să mă ierte dumneaei...

MATACHE PROFIREL *(vesel)*: Așa? Ei bine, omule...

HAGI-TUDOSE *(scoțînd niște hîrtii de supt pernă)*: Zapisele astea sunt cu ipotecă, al lui Florea Catrință și-al lui Iordache Vornicelu, zis Turbatu, amîndoi negustori în Piața Sfatului...

MATACHE PROFIREL: Îi știu.

HAGI-TUDOSE: Lui Florea i-am dat 3.000 de lei, banii mei, munciți de mine — 3.000 nu e glumă — și cu dobîndă mică... 36 la sută...

MATACHE PROFIREL: Cît?

HAGI-TUDOSE: Ce, e mult?

MATACHE PROFIREL: Mult, saracul!

HAGI-TUDOSE *(dîrz)*: Mult? Eu i-am rupt mînecele, sau el p-ale mele? Dacă e sărac, să nu se-mprumute! *(Înduioșat:)* Bănișorii mei! *(Aspru:)* Nu, să nu-ți fie milă de sărac! *(Cu glasul sugrumat:)* Săracul or e leneș, or e o stricăciune! *(Îi cade capul în pernă și închide ochii.)*

MATACHE PROFIREL *(speriat, repezindu-se la el)*: Tudose, Tudose!... Și nu e nici popă... Moare nempărtășit!

HAGI-TUDOSE *(ridică capul și-l scutură)*: Mă luă cu somn...

MATACHE PROFIREL: Ești mai bine?

HAGI-TUDOSE: Ce-ntrebi așa? Uită-te-n fața mea... Lui Florea i-am dat 3.000 de lei cu

36 la sută pe an... Nu plătește ? încă doi ani... La al doilea și al treilea an — 50 la sută... *(Matache Profirel își exprimă mirarea fluierînd.)* Nu plătește ? Îl vînz cu toba...

MATACHE PROFIREL : 50 la sută !... Și i-ei fi oprit și dobînda de mai nainte...

HAGI-TUDOSE : Firește ! 1.080 de lei... I-am dat bani agonisiți cu sudoarea frunții mele — 1.920, o mie...

MATACHE PROFIREL : Și dobînda de 50 la sută merge la...

HAGI-TUDOSE *(cu necaz)* : La capetele întregi [1] !

MATACHE PROFIREL *(dînd din cap)* : Va să zică, iei 50 la sută și la 1.080 de lei pe care i-ai oprit tu de la început ? O !

HAGI-TUDOSE *(zvîcnind de mînie)* : Prost ești, jupîne, și mare noroc ai !... O ! mă iartă ! *(Matache îi face semn că nu e nimic.)* Să scurtăm... Văz că nu pricepi... Zapisul lui Florea e de 6.820 de lei... Al lui Turbatu — de 12.436... La ista — Florea — poimîne e sorocul ; la ăstîlant miercuri ce vine... *(Feroce :)* A ! să-i învăț minte să mai m-arate cu deștul : „Uite hagiul ! Ui-te zgî..." Î-î-î-î !

(Matache Profirel oftează.)

MATACHE PROFIREL : Și ce să fac cu zapisele ?

HAGI-TUDOSE : Să le dai advocatului meu — ulița Suratelor no. 17 bis — Andrei Cerceluș... Să-ți dea înscris de primire... Și să-i vînză de nu vor plăti... *(Un gest spasmodic.)* E-e-e ! ce muzică ! *(Îi cade capul.)*

[1] *La capetele întregi* — la sumele inițiale.

MATACHE PROFIREL *(se repede la Hagi-Tudose)*: Vai de mine, Tudose!

(Hagi-Tudose își ridică capul și-l liniștește cu mîna.)

HAGI-TUDOSE: Și să știi că de fitece zi de întîrziere vor plăti cîte 300 de lei... *(Matache Profirel face un gest de mirare.)* Așa e învoiala!... Da unde sunt zapisele? Unde le pusei? Ce le făcui?

MATACHE PROFIREL: La mine...

HAGI-TUDOSE *(cu vocea scăzută, dar aspră)*: Adu-le-ncoa!... E și viață, și moarte... Du-te acasă... Fă-mi o fitanță... Nu uita numele... Ah! o sfîrșeală!... Du-te, și să vii îndată... *(Îi cade capul în pernă și stă nemișcat.)*

MATACHE PROFIREL: Doamne! Doamne!... Să-i trimeț preotul... *(Iese închinîndu-se.)*

HAGI-TUDOSE *(c-un glas ostenit și sugrumat)*: Dacă n-ar fi lumea așa de nătîngă, aș mai trăi!... A! nu! Știe Dumnezeu ce face... Pe cine aș mai împrumuta?

(Leana deschide ușa încet.)

SCENA 5

Leana și Hagi-Tudose

HAGI-TUDOSE: Ce intri ca o vijelie?

(Leana pune pe ladă un castron cu ciorbă, o bucățică de pîine și-o bărdacă cu vin.)

LEANA: O ciorbuliță — s-o mănînci cu ochi, și...

HAGI-TUDOSE: Cusurul, și pe urmă de-ale gurii...

LEANA: Zece bani vinul...

HAGI-TUDOSE : Scump !

LEANA : Cinci bani sarea de lămîie, cinci bani un sfert de pîine...

HAGI-TUDOSE *(răsuflînd precipitat)* : O să m-aduci în sapă de lemn !

LEANA : Optzeci de bani o puiculiță p-așa de mare, și grasă-grasă...

HAGI-TUDOSE : De ce-ai luat-o așa de mare ș-așa de grasă ? Optzeci de bani ! Se vede că găina ciugulise franci, nu boabe... *(Îl apucă tusea.)* O dată am avut și eu o poftă, și tu, să mă dăspoi ?... Un franc !... O masă de-mpărat !... Adu cusurul...

LEANA : Zece și șaptezeci și cinci.

(Hagi-Tudose socotește, gesticulează. Leana e înmărmurită.)

HAGI-TUDOSE : Nu iese !... 10 și 70 !

LEANA : N-oi fi pierdut...

HAGI-TUDOSE : N-ai pierdut... Cată-te-n sîn... Cată-te-n buzunar...

LEANA *(tremurînd)* : I-am adus în mînă...

HAGI-TUDOSE : Pipăi-te, pipăi-te... A, nu... Așa e...

LEANA : Bine că dădu Dumnezeu ! *(Leana îi pune în pat ale mîncărei.)*

HAGI-TUDOSE *(oftînd)* : Of !

LEANA : Iese fum din ciorbă și numai stele... Nu mănînci ?

(Hagi-Tudose întinde lingura, îi tremură mîna, parcă i-ar fi frică să guste.)

HAGI-TUDOSE : Ce poftă de copil ! Ce poftă de bătrîn nebun !

LEANA : Soarbe, să prinzi puteri...

HAGI-TUDOSE *(sorbind o dată zgomotos)* : E sărată !

LEANA : Un pic de sare am pus...
HAGI-TUDOSE *(azvîrle lingura)* : Una de lemn !... Asta e coclită !
LEANA : Am frecat-o cu cenuşe în fiecare zi...
HAGI-TUDOSE *(furios)* : E coclită-ţi zic !... *(Leana iese repede.)* Eu, cu mîna mea, să topesc bulgări de aur, să-i torn în strachină şi să-i sorb cu lingura ?... O !... *(Leana îi aduce o lingură de lemn.)* Să încerc ! *(Soarbe o lingură, se scutură şi scuipă.)* Simţ pe beregată o cocleală acră şi sărată, un miros nesuferit ! Ia-o ! Fugi cu ea ! Nu vezi că-mi sorb viaţa ? *(Leana ia tot ce adusese şi se duce.)* O ! părinte blestemat, ai gustat din carnea copiilor tăi ! În veci n-ai să te saturi !... Doar pămîntul cînd ţi-o astupa gura... *(Hagi-Tudose plînge năbuşit.)*

SCENA 6

Hagi-Tudose, Leana şi Ghioala

(Ghioala şi Leana intră binişor.)

HAGI-TUDOSE : Cine e ?
LEANA : Eu sunt, nene Tudose...
HAGI-TUDOSE : Cine mai e ?
LEANA *(cu frică)* : Cin' să mai fie ?
HAGI-TUDOSE : Cine mai e ?
LEANA *(topită)* : Mama...
HAGI-TUDOSE *(căzîndu-i capul)* : Ea ?... Semn rău ! *(Îl apucă tusea.)*
GHIOALA *(tremurînd de frică)* : Eu, nene...
HAGI-TUDOSE *(cu ură)* : Tu ?

GHIOALA : Am venit...

HAGI-TUDOSE *(ridicîndu-se într-o rînă)* : De ce-ai venit ? *(Ochii-i scînteiază. Răspîndeşte groază.)*

GHIOALA : Am auzit...

HAGI-TUDOSE : Ce-ai auzit ? Că sunt bolnav ?

GHIOALA : Da...

HAGI-TUDOSE *(sforţîndu-se, se ridică în şezut)* : A ! nu ! Sunt bine ! Mîine ies... Mă duc la prăvălie... Şi de azi în trei... *(Cade lat. Ghioala şi Leana încep să plîngă.)* ...săptămîni e nunta Leanii, şi-am să jo... *(O clipă de ameţeală.)* Cioclii !

GHIOALA *(plîngînd)* : Să mă ierţi, frate, de supărarea ce ţi-am făcut...

HAGI-TUDOSE *(ridicînd capul)* : Ăl-de-sus... Eu ? Nu !

GHIOALA *(cade în genuchi)* : Iartă-mă, că mi-eşti frate şi eşti creştin !

HAGI-TUDOSE : Mai tîrziu, acum nu !

GHIOALA : Să nu fie prea tîrziu...

(Leana plînge pe ascuns.)

HAGI-TUDOSE *(tragic)* : Prea tîrziu ?... De ce ?... O ! nu care cumva crezi că... Ieşi afară !

GHIOALA *(tîrîndu-se în genuchi)* : Iartă-mă, Dumnezeu să-ţi ierte păcatele !

HAGI-TUDOSE *(ridicîndu-se în şezut şi c-un gest teribil)* : Ieşi ! *(Cade-n pat, tuşeşte şi să-nvineţeşte la faţă.)*

GHIOALA : Iartă-l, Doamne, că nu ştie ce face !

(Ghioala şi Leana ies.)

HAGI-TUDOSE : *(cu glasul sfîrşit)* : Cobeo !

SCENA 7

Preotul Roşca şi Hagi-Tudose

(Preotul Roşca intră binişor, cu sfîntul potir, c-o carte, şi le pune pe ladă. Hagi-Tudose — într-o toropeală.)

POPA ROŞCA: Hagiule! Hagiule!

HAGI-TUDOSE *(se dăşteaptă speriat)*: Cine mă strigă?

POPA ROŞCA: Eu sunt, tată...

HAGI-TUDOSE *(privind cercetător)*: Mai departe... Popa Roşca?

POPA ROŞCA: Eu, taică...

HAGI-TUDOSE: Şi ce vrei?

POPA ROŞCA: De, tată, poate să te mai uşurez...

HAGI-TUDOSE *(ridicîndu-şi capul)*: Şi cu ce să mă mai uşurezi?

POPA ROŞCA: Suntem singuri, nu ne-aude nimeni, n-ai vrea să-mi spui...

HAGI-TUDOSE: Să mă spovedesc?

POPA ROŞCA: Vrun păcat, vro greşeală, ca omul...

HAGI-TUDOSE *(ţăcănit)*: Nici un păcat, nici o greşeală... N-am furat, nu m-am îmbătat, n-am înşelat, n-am preacurvit, şi n-am să mor! *(Tuşeşte. Răsuflarea — scurtă, repede şi grea.)*

POPA ROŞCA *(cu blîndeţe şi cu sfială)*: Bine, taică, bine... *(Se duce la ladă şi începe să-şi desfacă lucrurile.)*

HAGI-TUDOSE: Da ce sunt alea?

POPA ROŞCA *(întorcîndu-se spre el)*: Sfîntul potir... Creştin eşti... Să primeşti sfînta cumenicătură...

HAGI-TUDOSE : Ia-le, părinte, și du-te ! Viu eu la sfinția-ta, n-are ce căuta sfinția-ta la mine !

POPA ROȘCA : Să nu fie prea tîrziu...

HAGI-TUDOSE *(izbutește să se scoale pe jumătate și-i arată ușa)* : O !

POPA ROȘCA *(speriat de mișcarea și de înfățișarea lui Hagi-Tudose)* : Plec, taică, plec... *(Iese.)*

HAGI-TUDOSE : Și să vii cînd te-oi chema eu ! *(Mai mult cade decît se lasă. N-ar vrea să doarmă, și somnul îl fură. E o luptă între a fi deștept și-a adormi.)*

SCENA 8

Hagi-Tudose și Leana

(Hagi-Tudose se zvîrcolește supt pătură. Banii sună.)

HAGI-TUDOSE : Ușa ! ușa !... N-a fost nimenea... Somnul vrea să mă fure, și nu vreau să mă las... Am slăbit... O, și ce cald sunară... Da... da... Șiret... și dulce... *(Adoarme.)* Nu pot să trec... Așteaptă...

LEANA *(intră binișor, privește la Hagi-Tudose)* : Nu mai răsuflă ?... Mîna caldă... *(O podidesc lacrămile.)* Săracu, că mult s-a zbuciumat !... Ce sudoare rece !

(Hagi-Tudose se dăsteaptă. La început amestecă visul cu realitatea. Glasul i-a mai scăzut.)

HAGI-TUDOSE : O ! să nu spui la nimeni ! Nu vezi ? Pune mîna... N-o pune, că te frige !...

A, tu ești, Leano? Trage zăvorul la ușe... Să făcea că mergeam pe un drum tăiat într-un mal... Înaintea mea — un unchiaș cu barba pînă-n pămînt... *(Se oprește din povestire și parcă l-ar fura iar somnul. Leana se sperie și plînge.)* Nu fi proastă!... Drumul, de ce mergeam, de ce se adîncea... Și merserăm așa pînă pe buzele unei prăpăstii... Unchiașul trecu pe dasupra ca pe căldarîm, și de dincolo îmi zise: „Aide, de!“ — „Nu pot să trec.“ — „Treci, dacă-i vrea!“... Și parcă mă-mpingea cineva de la spate... Închisei ochii și trecui... Unchiașul se făcuse nevăzut... Și-o lumină nespusă, Leano, se revărsă în tot cuprinsul... *(Surîde de fericire.)* Încotro mă uitam — aur, bani, pietre scumpe, avuții... Izvorau ca dintr-o gîrlă... Și se ridicară pîn' la glezne, pîn' la țurloaie... O! ce fericit! Am văzut fața și vecinicia Atotțiitorului!... Și crescură pîn' la șolduri, pîn' la coaste, pîn' la... *(Se întunecă; glasul e plin de oroare.)* Atunci trecu pe dasupra bogățiilor o ființă dășirată... Fiecare pas al ei suna a oase și-a galbeni... Pe spate avea o coasă, și coasa era de *aur*! Eu... repezii mîinile în coasă și-o rupsei în bucăți... *(Îi întinde podul palmelor.)* Uită-te... uită-te... Nu sunt tăiat?

LEANA *(emoționată, se uită lung)*: Nu, nene, nu...

HAGI-TUDOSE: Mă doare... Uită-te bine...

LEANA *(mirată)*: M-am uitat...

HAGI-TUDOSE: Și nu sunt?... Oh! ce bine îmi pare!... Am biruit-o! *(Se moleșește.)*

Aer! *(Îi pică capul în pernă.)* Acum... pot... să mă... odihnesc...

(Hagi-Tudose dormitează și tresare. Leana-l privește și se închină. Cineva bate la ușe. Leana se scoală numaidecît să deschiză ușa, ca nu cumva continuînd bătăile să dăștepte pe unchiu-său.)

SCENA 9

Matache Profirel, Leana și Hagi-Tudose

MATACHE PROFIREL *(încet)*: Cum e?
LEANA: Rău...
MATACHE PROFIREL: L-a grijit?
LEANA: A dat afară pe preot...
MATACHE PROFIREL: Și de cinci ani nu se grijise...
LEANA: Maică luminată!
MATACHE PROFIREL: De n-ar muri!
LEANA: Ferească Dumnezeu!
MATACHE PROFIREL: Ar muri ca un cîine...
LEANA: Se mișcă...
MATACHE PROFIREL: Să vedem ce face...
LEANA: Să ne lipim de zid...
HAGI-TUDOSE *(speriat, își pipăie pungile)*: Umbla să vă fure... Întîi pe mine, ș-apoi pe voi! *(Glasul i se stinge din ce în ce.)* Să-mi fi pus barda la căpătîi... Aș ucide pe cel ce s-ar atinge!... Ia? Nimeni... Î-î-î... Ți... Mi-e dor de ei... Aleși, subțiri, rotunzi, grei, bătuți pe muche și drepți la cîntar... *(Face sforțări mari să se scoale în șezut, și-n sfîrșit izbutește. Desface pungile și le varsă în poală. Bagă mîinile în galbeni. Toată dra-*

gostea, cît i-a mai rămas, e pentru ei.) Ah! ca jeraticul, și nu mă ard... Cum clipesc: parc-ar fi vii!... Ți... sunt vii... Și piuitul lor — ca glasul cetelor îngerești... *(Matache Profirel tușește fără să vrea. Hagi-Tudose își strînge banii și-i acoperă cu trupul lui.)* Cine e-acolo? Cine?

MATACHE PROFIREL: Eu sunt, Tudose, Matache, nu te speria... Eu și cu Leana...

HAGI-TUDOSE *(aprins la față, și sudorile-i curg)*: Ați văzut? Închideți, închideți ochii, că ochii fură!... Leano, adu barda... Nu pentru voi...

(Leana i-o aduce. Hagi-Tudose o pune supt căpătîi.)

MATACHE PROFIREL: De ce nu te-ai împărtășit?

HAGI-TUDOSE: Ce, am să mor? Numai gîndul ăsta nu-l am! *(C-o voce stinsă:)* Ai adus?

MATACHE PROFIREL *(scoțînd o hîrtie)*: Da...

HAGI-TUDOSE: Dă-l încoa... Să fi pus numele, capetele și dobînzile...

MATACHE PROFIREL: Tot ce mi-ai spus...

HAGI-TUDOSE: Să nu mă fi-nșelat... Să nu te fi-nșelat...

MATACHE PROFIREL: Citește...

HAGI-TUDOSE: Aș citi, dar m-au lăsat geamurile astea... Nu te-am înșelat, n-ai să mă-nșeli... Ține... *(Îi dă cele două acte.)* Să nu le pierzi... Un' le pui?... Pune-le bine... Mîine să le dai lui Cerceluș, dar după ce-i iei zapis la mînă... *(Tușește și se înecă.)*

LEANA *(speriată)*: Nene!

HAGI-TUDOSE *(revenindu-și, c-o supremă și ultimă încordare)*: Și să-i stoarcă făr' de

milă... Cît e drept... Cît zice-n carte... Leneşi şi stricaţi... Florea s-a-nsurat a treia oară, Turbatu are ţiitoare... Nici o para să nu le ierte... Aşa să-i spui clănţăului!... *(Se opreşte. Se uită drept înainte, întorcînd capul fără a clipi.)* O! ce schilodă! *(Ochii îi ies din cap şi e coprins de groază.)* Coasa, întreagă?... *(Scoate un gemăt lung. Se întinde. Oasele îi trosnesc în lungul trupului. Dăschide o gură largă. Îşi dă sufletul, încolăcindu-se să-şi acopere banii. În mişcarea pe care o face se dăzveleşte şi i se văd mîinile înfipte în bani.)*

MATACHE PROFIREL: Tudose, Tudose! *(Il pipăie.)* Ne-a lăsat... *(Îşi pune mîinile la ochi şi plînge.)*

LEANA *(plîngînd)*: Mamă, mamă, vin că s-a prăpădit nenea Tudose! *(Dăschide uşa şi intră şi Ghioala.)*

SCENA 10

Ghioala, Leana şi Matache Profirel

GHIOALA *(plîngînd)*: Dumnezeu să te ierte, frate...

MATACHE PROFIREL *(plîngînd)*: Cui i-a mai dat de ochi să moară aşa de zgîrcit?

GHIOALA *(plîngînd)*: Cum a trăit, aşa a şi murit...

LEANA *(plîngînd)*: Ce de bani, ce de bani!... Săracu nenea Tudose!

CUPRINS

Prefață III
Tabel cronologic XXXIII
Apus de soare 1
Viforul 89
Luceafărul 205
Hagi-Tudose 341

Redactor responsabil: Constantin Mohanu
Tehnoredactor: Vasile Teodorescu

Dat la cules 02.08.1963. Bun de tipar 01.10.1963. Apărut 1963. Tiraj 50.140 ex. broșate. Hîrtie tipar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 19,02. Coli tipar 16,25. Planșe tiefdruck 1. A. nr. 6904/1963. C.Z. pentru bibliotecile mari 8R. C.Z. pentru bibliotecile mici 8R—2.

Tiparul executat sub comanda nr. 30.671 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București — R.P.R.

Clubul cărții digitale 2022